

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Zákonodárná činnost českého zemského sněmu od roku 1627 do roku 1848

The legislative activity of the Bohemian Assembly from 1627 to 1848

Konzultant: Doc. JUDr. Vladimír Kindl

Zpracovatel: Mgr. Milan Štěrbá

duben 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Poděkování:

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu této rigorózní práce panu Doc. JUDr. Vladimíru Kindlovi za trpělivou pomoc při zpracování tohoto tématu. Dále bych chtěl poděkovat pracovníkům Národní knihovny v Praze, kteří významným způsobem přispěli při vyhledávání těžko dostupných dokumentů.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Prameny studia.....	2
2.1. Tištěná sněmovní usnesení.....	2
2.1.1. Charakteristika sněmovních tisků.....	2
2.1.2. Zdroje sněmovních usnesení.....	6
2.2. Kvaterny desek zemských.....	7
2.3. Sněmovní protokoly.....	9
2.4. Berní reversy.....	9
3. Český zemský sněm a jeho místo v absolutistickém českém státě.....	10
3.1. Právní rámec českého zemského sněmu.....	10
3.1.1. Obnovené zřízení zemské.....	10
3.1.2. Privilegia a zvyklosti.....	13
3.1.3. Výhrada zákonodárné moci.....	16
3.2. Složení českého zemského sněmu.....	18
3.3. Místo konání sněmu.....	23
3.4. Délka trvání sněmů.....	23
3.5. Kompetence českého zemského sněmu.....	26
3.5.1. Obecné vymezení.....	26
3.5.2. Jednání ve věcech zemského zřízení.....	27
3.5.2.1. Jednání o pragmatické sankci.....	27
3.5.2.2. Panovnické sídlo.....	29
3.5.2.3. Jednání o dalších změnách zemského zřízení.....	31
3.5.2.4. Poměr Čech k jiným zemím.....	32
3.5.2.4.1. Proporcionalita při stanovení berních povinností.....	32
3.5.2.4.2. Zachování hranic země.....	35
3.5.3. Věcná působnost v oblasti zákonodárství.....	36
3.5.4. Další působnost českého zemského sněmu.....	38
3.5.5. Vliv sněmů na správu komorní.....	40
3.5.5.1. Korunní statky.....	40
3.5.5.2. Komorní důchody.....	42
3.5.5.3. Komorní dluhy.....	43
3.6. Jednací řád českého zemského sněmu.....	45

3.6.1. Sněmovní řád před vydáním Obnoveného zřízení zemského.....	45
3.6.2. Sněmovní řád po vydání Obnoveného zřízení zemského.....	46
3.6.2.1. Zákonodárná iniciativa.....	46
3.6.2.2. Otevírání zemských sněmů.....	47
3.6.2.3. Vojenský rok.....	50
3.6.2.4. Jednání, usnášení a zavírání českého zemského sněmu.....	50
3.6.2.5. Platnost sněmovního usnesení.....	56
3.6.2.6. Berní reversy.....	59
3.6.3. Stavovská shromáždění.....	60
3.6.4. Sněmovní komise.....	61
3.6.5. Koncertační komise.....	64
3.7. Stavovské sjezdy.....	65
4. Zákonodárná pravomoc českých sněmů.....	68
4.1. Berně a sbírky.....	68
4.1.1. Ukládání berní před vydáním Obnoveného zřízení zemského.....	68
4.1.2. Pravomoc sněmu v záležitostech berní a sbírek podle OZZ.....	70
4.1.3. Rekrutování jako součást berně a veřejná hotovost.....	71
4.1.4. Ukládání berní a sbírek v letech 1627-1848.....	73
4.1.4.1. Berně a sbírky v letech 1627-1657.....	73
4.1.4.1.1. Vymezení sledovaného období.....	73
4.1.4.1.2. Vývoj (1627-1657).....	73
4.1.4.1.3. Rekrutování (1627-1657).....	79
4.1.4.1.4. Shrnutí (1627-1657).....	81
4.1.4.2. Berně a sbírky v letech 1657-1705.....	86
4.1.4.2.1. Vymezení sledovaného období.....	86
4.1.4.2.2. Vývoj (1657-1705).....	86
4.1.4.2.3. Rekrutování (1657-1705).....	99
4.1.4.2.4. Shrnutí (1657-1705).....	101
4.1.4.3. Berně a sbírky v letech 1705-1711.....	104
4.1.4.3.1. Vymezení sledovaného období.....	104
4.1.4.3.2. Vývoj (1705-1711).....	104
4.1.4.3.3. Rekrutování (1705-1711).....	107
4.1.4.3.4. Shrnutí (1705-1711).....	108
4.1.4.4. Berně a sbírky v letech 1711-1740.....	109

4.1.4.4.1. Vymezení sledovaného období.....	109
4.1.4.4.2. Vývoj (1711-1740).....	109
4.1.4.4.3. Rekrutování (1711-1740).....	118
4.1.4.4.4. Shrnutí (1711-1740).....	119
4.1.4.5. Berně a sbírky v letech 1740-1780.....	120
4.1.4.5.1. Vymezení sledovaného období.....	120
4.1.4.5.2. Vývoj (1740-1780).....	120
4.1.4.5.3. Rekrutování (1740-1780).....	126
4.1.4.5.4. Shrnutí (1740-1780).....	126
4.1.4.6. Berně a sbírky v letech 1780-1792.....	127
4.1.4.6.1. Vymezení sledovaného období.....	127
4.1.4.6.2. Vývoj (1780-1792).....	128
4.1.4.7. Berně a sbírky v letech (1792-1848).....	129
4.1.4.7.1. Vymezení sledovaného období.....	129
4.1.4.7.2. Vývoj (1792-1848).....	130
4.2. Artikuly týkající se způsobu rozvrhování, vybírání a vymáhání berní.....	135
4.3 Artikuly týkající se osvobození od berní.....	145
4.4. Artikuly omezující jednotlivá práva.....	146
4.5. Artikuly o zachování rovné míry a váhy.....	146
4.6. Artikuly o myslivosti (lesní řády).....	147
4.7. Artikuly proti loupežnictví.....	149
4.8. Artikuly o opravování cest.....	150
4.9. Artikuly týkající se cen obilí.....	151
4.10. Artikuly ve věcech katolického náboženství.....	151
4.11. Artikuly týkající se pragmatické sankce.....	156
5. Závěr.....	157
Seznam zkratk.....	159
Prameny.....	160
Seznam použité literatury.....	162
Příloha I. – Seznam tištěných sněmovních usnesení	
Příloha II.- Seznam berních reversů	
Příloha III. – Artikuly o myslivosti	
Příloha IV. – Artikuly o loupežnictví	
Resumé, Abstrakt	

1. Úvod

Cílem této rigorózní práce je snaha o vytvoření celkového obrazu o skutečné i formální činnosti českého zemského sněmu v období habsburského absolutismu. Touto cestou pak jsou definovány oblasti, ve kterých český zemský sněm necítil nedostatek oprávnění k jednání a k vyvíjení činnosti, kterou bychom mohli charakterizovat jako zákonodárnou. Analýza jednotlivých usnesení navíc prohloubuje poznatky o reálném dopadu Obnoveného zřízení zemského na fungování a činnost českého zemského sněmu.

Základním úkolem při vypracování této rigorózní práce tak bylo podrobné prozkoumání všech dochovaných usnesení sněmů i sjezdů z hlediska obsahového i formálního. Seznam dochovaných záznamů vycházel z digitalizované databáze Knihopis Digital, která obsahuje všechna usnesení, jež vyšla tiskem. Dále byl tento seznam porovnáván se zápisy v zemských deskách. Dalším zdrojem informací v období, ze kterého se nedochovala sněmovní usnesení ani v tištěné podobě nebo v podobě zápisu v zemských deskách, se staly sněmovní protokoly, které se nacházejí v Národním archivu v Praze.

Vzniklý seznam však rozhodně neposkytuje důkaz o všech sněmech a sjezdech, které se ve sledovaném období uskutečnily. V současnosti nelze s jistotou tvrdit, že se sněm nebo sjezd nekonal jen na základě zjištění, že neexistuje žádný písemný doklad. Z toho vyplývá, že všechny rovněž uvedené údaje včetně statistických, vycházejí pouze z dochovaných pramenů (tištěných sněmovních usnesení, sněmovních protokolů).

2. Prameny studia

2.1. Tištěná sněmovní usnesení

2.1.1. Charakteristika sněmovních tisků

Výsledky jednání a rozhodování stavů v rámci jednotlivých sněmů popřípadě sjezdů se zapisovaly do usnesení nebo také snesení. Tato usnesení se zapisovala do zemských desek a vycházela rovněž tiskem. Jednotlivá usnesení obsahovala tzv. artikuly neboli články, které se vždy obsahově dotýkaly určité oblasti. Například se jednalo o artikuly o myslivosti, artikuly o spravování cest a podobně. Někdy bylo celé usnesení nadepsáno jako Artikulové sněmu Království českého. Pokaždé se však jednalo o stejný dokument, který je pro potřeby této rigorózní práce označován pojmem usnesení.

Do současné doby se dochovaly tisky usnesení z celkového počtu 159 sněmů či sjezdů (přesně to bylo 145 sněmů a 14 sjezdů). První tištěné usnesení ze sledovaného období vyšlo již 3. prosince roku 1627. Poslední dochované usnesení vyšlo v roce 1823 (bez uvedení přesného data) a týkalo se zpětně artikulů vydaných na vojenské roky 1810 a 1811. Mimochodem to byl jediný případ, kdy vyšel jeden společný tisk pro více vojenských let.

Pokud vycházíme z premisy, že český zemský sněm se až na naprosté výjimky scházel pravidelně každým rokem, jak nasvědčuje pravidelně se opakující schvalování vybíraných berní a sbírek, lze konstatovat, že se nedochovaly se nebo vůbec nevznikly tisky z let 1629, 1630, 1632, 1633, 1645, 1647, 1648, 1651, 1653, 1656, 1659, 1664-66, 1672, 1677 a 1687. Z toho ovšem nelze vyvozovat, že se v daných letech sněm nebo sjezd neuskutečnil.

Od roku 1707 český zemský sněm schvaloval jednotlivá usnesení podle vojenských roků.¹ Na příslušný vojenský rok také vycházelo příslušné usnesení tiskem. V tomto ohledu od roku 1707 scházejí sněmovní usnesení za vojenské roky 1710, 1741, 1742, 1744, 1745, 1757, 1762, 1763, 1764, 1782, 1784, 1788-1792, 1806 a 1809. Od vojenského roku 1811 (sněmovní usnesení vyšlo roku 1823, kdy byl sněm za příslušný vojenský rok slavnostně zakončen a usnesení bylo slavnostně přečteno) už další

---

¹ Pojem vojenský rok je blíže vysvětlen na str. 51 této práce.

sněmovní usnesení tiskem nevycházela. Někteří autoři² uvádějí, že výjimkou byl rok 1847, kdy vyšlo sněmovní usnesení tiskem, nicméně toto usnesení se nedochovalo a rovněž se nenachází v žádném archivu.

Jak vyplývá ze studia jednotlivých artikulů a z četných zmínek uváděných především na konci jednotlivých tisků u jména tiskaře, měla publikace tištěných sněmovních usnesení čistě informativní charakter. Tyto tisky sloužily k lepší informovanosti veřejnosti a byly k zakoupení na stejném místě, kde docházelo k jejich vytištění. Z tohoto důvodu lze konstatovat, že tisk sněmovních usnesení neměl žádný (kromě informativního) význam z hlediska legislativního procesu tvorby usnesení. V tomto ohledu mělo tedy zásadní význam slavnostní oznámení (publikování) usnesení na závěrečné schůzi českého zemského sněmu.

Z dochovaných materiálů lze doložit jen jeden případ, kdy vyšlo tiskem usnesení ještě před tím, než byl sněm slavnostně uzavřen. Stalo se tak roku 1667 (usnesení bylo vydáno tiskem 2. května 1667, přičemž byl sněm uzavřen 5. května 1667). Ve všech ostatních případech došlo k vydání usnesení tiskem až poté, co byl sněm na slavnostní závěrečné schůzi uzavřen. Zpravidla docházelo k vydání tištěného usnesení několik dní po zakončení (zavření) sněmu či sjezdu. Od roku 1725 není uvedeno přesné datum tisku (pouze rok), vždy bylo ale usnesení vytištěno ve stejném roce, jako byl uzavřen sněm či sjezd.

Na tomto místě je potřeba učinit ještě jednu důležitou poznámku. Působení sněmů bylo určitě daleko širší, než se jeví z usnesení vydávaných tiskem. Ty jsou dnes téměř jediným pramenem pro studium činnosti sněmů. Z některých dokladů jasně vyplývá, že tento zdroj mlčí o některých dalších oblastech činnosti sněmů. Například se v usneseních nic neuvádí o sýpkách a peněžitých kontribučních zálohách, jejichž existenci lze dovodit z jiných pramenů.³

Podoba tištěných usnesení se vůbec nelišila podle toho, zda se jednalo o zemský sněm či sjezd. Jediným rozdílem byl zpravidla rozsah tisků. U sjezdů tisk nikdy nepřekročil 30 stran, zatímco v případě sněmu mělo usnesení vydané tiskem zpravidla přibližně 50 stran. S přibývajícimi lety byly tyto tisky čím dál obširnější. Největší

---

² Antonín Okáč, Český sněm a vláda před březnem 1848, Praha 1947, s. 213 nebo Josef Kalousek, České státní právo, Praha 1892, s. 524.

³ Uvádí to například Václav Vladivoj Tomek ve svém díle Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského, vyd. v Praze roku 1868, s. 124.

rozsah mělo tištěné sněmovní usnesení z roku 1747, kdy činil 240 stran. Rozsah přes sto stran textu byl ale spíše výjimkou.⁴

Na začátku každého tištěného usnesení bylo uvedeno, kdy byl sněm zahájen, kdo ho zahajoval (zda místodržící nebo přímo panovník), kdy byl sněm či sjezd zakončen a byl zde jmenován nejvyšší zemský písař a místopísař. Pak následoval text královské propozice, která obsahovala panovníkovi návrhy, kterými se měl sněm nebo sjezd zabývat. Poté následovaly samotné artikuly, které svým obsahem odpovídaly požadavkům uvedeným v královské propozici. V případě, že se o nějaké záležitosti vedla širší písemná diskuze mezi panovníkem a stavy, byly uváděny i příslušné repliky stavů a na druhou stranu také odpovědi, které adresoval sněmu panovník. Po artikulech následovala tabulka, ve které byly rozepsány jednotlivé daňové povinnosti a dále pak příznávací listy. Následně byl uveden text berního reversu,⁵ který byl někdy označován jako tzv. závěrka. Od roku 1652 byl na konci každého tisku usnesení (až na naprosto ojedinělé výjimky) uveden rovněž rejstřík jednotlivých artikulů. Na konci bylo napsáno jméno tiskaře, datum, kdy bylo sněmovní usnesení vytištěno (od roku 1725 je uváděn pouze rok), kde bylo usnesení vytištěno a kde jej bylo možno zakoupit. Místo tisku se vždy shodovalo s místem následného prodeje.

---

⁴ Více o rozsahu jednotlivých sněmovních tisků viz. Příloha I. této rigorózní práce.

⁵ Blíže je pojem berní revers vysvětlen na str. 60 této práce.

V následující tabulce jsou uvedeny údaje o autorech jednotlivých tisků:

rok vydání tištěného usnesení	jméno tiskaře (místo vytištění)
1627, 1628	dědicové Štěpána Bíliny (někdy též Bylina nebo Bilyna)
1631	Jan Mladší Bílina
1634-1640	Jan Bílina
1640-1641	Jan Bílina (v dvorské impresi)
1642-1644	Jan Starší Bílina
1644-1650	Jiřík Šypař U Červeného jelena v Železné ulici
1652	Urban Baltazar Goliáš U Červeného jelena v Železné ulici
1653	Lidmila Šypařová vdova U Červeného jelena v Železné ulici
1654	Urban Baltazar Goliáš U Tří lvů v Železné ulici
1655-1663	Lidmila Sedlčanská z Karlova v Tarmarce
1667-1676	Urban Baltazar Goliáš v Železné ulici U Tří lvů
1678-1686	Jan Arnold z Dobroslavína U Bílého lilium
1688	Karel Ferdinand Arnold z Dobroslavína U Bílého lilium
1688-1689	Daniel Michálek v Tarmarce u Mrázu
1690	Eva Polexina Michálková v Tarmarce u Mrázu skrze Matěje Bezstahowského
1690	Eva Polexina Michálková
1691	Eva Polexina Michálková v Tarmarce u Mrázu skrze Petra Antonína Benka
1691-1734	Karel Ferdinand Arnold z Dobroslavína
1735-1740	Královská dvorská imprese
1740	Karel František Rossenmüller (dvorský impresor)
1745-1750	Žofie ovdovělá Rossenmüllerová (od 1746 za jménem označení dvorská impresorka)
1751	Královská dvorská imprese
1752-1759	František Hynek Kyrchner
1760-1761	Žofie Kyrchnerová
1765-1770	Jan Josef Klauser
1771-1777	Žofie Klauserová
1792-1800	Jan Ferdinand ze Šenfeldu
1796-1823	Císařská dvorská imprese

2.1.2. Zdroje sněmovních usnesení

Hlavním zdrojem informací se stala především sněmovní usnesení z let 1627 až 1811. Stejně jako v období stavovské monarchie, také po roce 1627, kdy se poprvé od událostí na Bílé Hoře sešel český zemský sněm, vycházely nejdůležitější výstupy z jednotlivých sněmů popřípadě sjezdů v podobě jednotlivých artikulů zařazených do usnesení tiskem. Tyto tisky byly zařazeny do Knihopisu neboli soupisu literárních památek, který je jádrem souborného díla Josefa Jungmanna s názvem Historie literatury české.⁶

První vydání je z roku 1825. Druhé vydání vyšlo zásluhou Václava Vladivoje Tomka dva roky po Jungmannově smrti, tedy v roce 1849. V roce 1923 vznikla myšlenka znovu sepsat veškerou českou tištěnou produkci (1476-1800) u příležitosti 150. výročí narození Josefa Jungmanna (proto se Knihopisu také říká „Nový Jungmann“). Bylo rozhodnuto vydat opět, a to moderněji a věrohodněji jakousi obdobu Jungmannovy Historie literatury české. Podle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty z prosince 1923 byla k tomuto účelu ustavena osmičlenná komise a do jejího čela byl postaven Zdeněk Václav Tobolka. Jejím jednatelem byl převor strahovského kláštera Cyril Straka.

Prvním výsledkem práce komise bylo vydání soupisu 31 tehdy známých českých prvotisků v r. 1925 (u příležitosti 75. narozenin Tomáše Garrigua Masaryka). Vlastní staré české tisky z let 1501-1800 začaly vycházet až v roce 1939 (i když sešitové vydání se objevovalo již od r. 1936) a celá abeceda byla ukončena 9. svazkem v r. 1967. Po smrti prvního redaktora Knihopisu II. řady Z. V. Tobolky (5.11.1951), řídil jeho další vydávání Doc. Dr. František Horák, který se stal při založení ČSAV (dnes AV ČR) v r. 1953 prvním ředitelem Základní knihovny ČSAV. Převzal tak celou agendu bibliografie starých tisků bohemikální povahy v širším slova smyslu. Když v roce 1967 odcházel do tehdejší Státní knihovny ČSSR (dnes Národní knihovny), vzal si s sebou jen českou část sbíraného bohemikálního materiálu, tj. Knihopis, zatímco tzv. nečeský knihopis zůstal na původním místě v dnešní Knihovně AV ČR. V českém Knihopisu bylo zpracováno 17 631 titulů.

---

⁶ Josef Jungmann, Historie literatury české: aneb saustawný přehled spisů českých, s krátkou historij národu, oswiceni a gazyka/ pracj Josefa Jungmanna, Praha, 1825.

Již v době vydávání Knihopisu doc. F. Horák sbíral dodatky k němu, tj. další vlastníky už uvedených titulů, případně opravy jejich záznamů a dále jmenné doplňky autorů a titulů v současném Knihopisu neuveřejněných. Za svého života (v únoru 1983 zemřel) se mu však nepodařilo tyto dodatky ke Knihopisu vydat. Tyto dodatky vyšly v letech 1994 až 2010.

V digitalizované podobě se nacházejí úplné texty sněmovních usnesení v bázi Digitalizované knihovny Manuscriptorium,⁷ Národní knihovny v Praze. Zkoumat archivní materiály a zjišťovat místo jejich uložení lze prostřednictvím elektronické databáze Knihopis digital, kterou na základě konverze tištěných svazků vyvinul Filozofický ústav Akademie věd ČR – kabinet pro klasická studia.⁸

2.2. Kvaterny zemských desek

Stejně jako v období stavovské monarchie, byla také usnesení pobělohorských sněmů (popř. sjezdů) zapisována do zemských desek.⁹ Tyto zápisy však nebyly úplné a především v českém jazyce je nelze považovat za vyčerpávající zdroj informací ze sledovaného období. Při bližším studiu se ukázalo, že ani v jednom případě tyto zápisy neobsahují informaci, která by rovněž nebyla uvedena v tištěném usnesení. Naopak se v deskách zemských nacházejí jen některé artikuly příslušného usnesení ve stejné formulaci, jako byla uvedena v tištěném usnesení. Pro potřeby této práce se tak nejednalo o podstatný zdroj informací.

---

⁷ Tyto dokumenty v digitalizované podobě lze nalézt volně přístupné na internetových stránkách www.manuscriptorium.com.

⁸ Elektronická databáze je volně přístupná na internetových stránkách www.knihopis.org.

⁹ Kvaterny desek zemských se nacházejí v 1. oddělení Národního archivu České republiky (archivní číslo, název fondu, signatura):

501/01, Desky zemské - Úřad desk zemských 1542 - 1851, sv.1. 172; 172/5
501/02, Desky zemské - Úřad desk zemských 1542 - 1851, sv.2. 172; 172/5
1275/02, Desky zemské 1541 - 1869, Seznamy kvaternů - rejstřík 172
1274, Desky zemské království českého 172
1275/01, Desky zemské, 1541 - 1869 172; 172/1; 172/2; 172/3; 172/4
1333, Desky zemské, hlavní knihy 1796 - 1888 172; 172/6.

Stejně jako v období stavovské monarchie i v období absolutismu nalézáme v zemských deskách kvaterny týkající se dědičných přísah, nobilitací a přijetí do stavu. Tyto kvaterny jsou odděleny od kvaternů sněmovních artikulů.

Oproti předbělohorskému období, byly zápisy do zemských desek činěny v českém a nově rovněž také v německém jazyce. Právním základem pro postupné pronikání němčiny do úředního jednání v českých zemích bylo Obnovené zřízení zemské.¹⁰

Poslední česky psané sněmovní usnesení v zemských deskách pochází z roku 1738 (sněm byl zahájen 9. prosince 1737 a zavřen 15. září 1738).

Kvaterny sněmovních artikulů:

- česky psané: červený druhý a třetí (1627-1659) – kvaterny 6-7,
modrý první až pátý (1660-1738) – kvaterny 8-12,

- německy psané:

železné barvy první až šestý (1627-1732) – kvaterny 13-18,
zelený druhý (1736-1844) – kvaterny 19-23,

Kvaterny dědičných přísah, nobilitací a přijetí do stavu:

- složení dědičné přísahy (iuramentum fidelitatis):

broskvový první až šestý (1644-1719),
šarlatový první (1720-1783),

- nobilitace a erbu dání:

nový kropený první (1657-1731), druhý (1732-1767),
třetí (1769-ve spojení s dědičnou přísahou a přiznáním se k zemi
až do roku 1868),

- přiznání se k zemi a ke stavu:

fialový třetí (1692-1730), čtvrtý (1730-1771), pátý (1772-1824),

- průvodů na stavy (pro ty osoby, které byly buď do stavu přijaty nebo obdržely aprobaci od stavů):

nový rubínový (1694-1747).

---

¹⁰ Především čl. CII. a C IV., Obnovené zřízení zemské dědičného království českého, 1627, k vydání upravil H. Jireček, Praha 1888.

2.3. Sněmovní protokoly

Dalším pramenem studia sněmovní činnosti jsou sněmovní protokoly, jejichž rukopis je ve svázané podobě uchován v Národním archivu ve fondu Český zemský sněm.¹¹ Zde se nalézají protokoly sněmů, seznamy členů a stavů na sněmech, atd. Je však potřeba připomenout, že tyto dochované protokoly nejsou zcela úplné. Přesto tvoří hlavní a jediný původní pramen informací o aktivitě stavů v letech 1794-1845.

2.4. Berní reversy

Berní reversy¹² panovníka tvořily velmi často součást sněmovního usnesení a byly nedílnou součástí sněmovní činnosti. Berní reversy byly panovníkem vydávány samostatně a posléze byly řazeny jako součást sněmovního usnesení. Nicméně se dochovaly berní reversy v samostatné podobě a v současné době se nacházejí v Národním archivu v Praze. Jejich soupis je významný především z hlediska zjišťování, zda se v příslušném roce konal zemský sněm. Každý berní revers je totiž přiřazen ke sněmovnímu usnesení, podle data (roku), kdy bylo publikováno.¹³

Nelze ovšem s jistotou konstatovat, že v roce, ze kterého se dochoval berní revers, se skutečně konal řádný sněm. Berně mohla být stanovena rovněž panovníkem, popřípadě mohla být bez předchozího schválení na příslušný rok vybírána stejným způsobem, jako v roce předešlém. Berní reversy se rovněž nalézají (někdy pod označením zavření sněmu) na konci každého tištěného sněmovního usnesení, jejich kompletní soupis lze rovněž nalézt v Národním archivu.¹⁴

---

¹¹ Fond: Český zemský sněm (Národní archiv v Praze), značka: ČZS, číslo listu NAD: 1045, datace 1786-1913, inventář č. 155, nachází se zde: protokoly postulátních sněmů (inv. č. 1-17), protokoly stavovských shromáždění (inv. č. 18-33), postuláty (inv. č. 59, 1791-1798 karton č. 1, 1799-1804 karton č. 2, 1805-1809, 1811 karton č. 3), různé spisy (inv. č. 60), seznamy členů a stavů na sněmích 1783-1846 (inv.č. 63, karton 7), protokoly postulátních sněmů.

¹² Více o berních reversech viz. bod 3.6.2.6. této rigorózní práce.

¹³ Seznam berních reversů s uvedením data (roku) publikování příslušného usnesení se nachází v Příloze II.

¹⁴ Archiv českých stavů-malý stavovský archiv (Národní archiv v Praze), korunní archiv, číslo fondu 51, inventární číslo 107.

3. Český zemský sněm a jeho místo v absolutistickém českém státě

3.1. Právní rámec českého zemského sněmu

3.1.1. Obnovené zřízení zemské

Zásadní význam pro vytvoření právního rámce, podle kterého se upravovalo složení i fungování sněmu, mělo sebrání práv nazývané zřízení zemské. To obsahovalo nejrozličnější ustanovení týkající se zemského práva (právo ústavní, procesní, správní, předpisy o pravomoci a odpovědnosti zemských úředníků, právo majetkové, dědické, předpisy o poddaných nebo předpisy policejní povahy). Dále byla do zřízení zemského zahrnuta také některá privilegia zemských stavů a jiná ustanovení týkající se státoprávních poměrů. Pod pojmem zřízení zemské si však nelze představovat předpis, který bychom mohli nazvat současným termínem ústava. Brání tomu především zlomkovitost s jakou jednotlivé právní oblasti upravuje. Rozhodně se nejednalo o komplexní normu, která by vyčerpávajícím způsobem stanovila základy fungování veřejných orgánů a institucí, jako například českého zemského sněmu. Jako příklad této zlomkovitosti a nedostatečnosti právní úpravy lze uvést absenci psaného ustanovení ve Vladislavském zemském zřízení,¹⁵ které by omezovalo právo panovníka ukládat berně na základě předchozího souhlasu zemského sněmu. Jedná se přitom o jedno ze stěžejních práv. V tomto ohledu mělo stejnou povahu Vladislavské zemské zřízení (poprvé vyšlo roku 1500), následné redakce z let 1530, 1549 a 1564, jako i Obnovené zřízení zemské, které vydal roku 1627 Ferdinand II. Štýrský.¹⁶

Po vítězství na Bílé Hoře panovník pozastavil práva a privilegia jednotlivých stavů a tím pádem i zemských sněmů. Panovník spravoval zemi sám prostřednictvím splnomocněného komisaře neboli místodržícího ve spojení s vojenskou mocí. Nikdy však neměl v úmyslu zrušit tímto způsobem dosavadní zemský řád jako celek a jednou

---

¹⁵ K. Malý, J. Pánek, Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v Českých zemích, sborník příspěvků z mezinárodní konference konané 7.-8. prosince 2000 v Praze, Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky : Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001, s. 85 a násl.

¹⁶ M. Kadlecová, České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17.stol, Praha, Eurolex Bohemia 2005, autorka se zabývá srovnáním jednotlivých stádií soudního řízení po reformě uskutečněné v Obnovených zřízeních zemských pro Čechy 1627 a pro Moravu 1628; K. Malý a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha, 1997; V. Urfus, K pokusu o revizi zemského zřízení v Čechách na počátku 18. století, Právněhistorické studie 16, 1971, s. 177 a násl.

provždy. Již roku 1623 přijel do Prahy a nechal obsadit předešlé nejvyšší zemské úřady. Zároveň oznámil stavům, že v dohledné době hodlá svolat zemský sněm. Zdá se, že v této době ještě ani neměl v úmyslu nějakým podstatným způsobem měnit dosavadní zemské zřízení. Až události následujících let a především četné vojenské úspěchy mu umožnily 10. května roku 1627 vydat Obnovené zřízení zemské jako zákoník, který podstatným způsobem měnil předchozí zemské zřízení.

Obnovené zřízení zemské se stalo základní právní úpravou, která mimo jiné měnila strukturu, složení, činnost i jednotlivé pravomoci českého zemského sněmu.¹⁷ Hlavním teoretickým východiskem přitom byla teorie o propadlých právech, která vycházela z obyčejů válečného práva (*ius bellum*). Podle této teorie čeští stavové, kteří se postavili svému panovníkovi se zbraní v ruce vojenskou porážkou ztratili ve prospěch vítěze veškerá svá práva a privilegia. Bylo jen na vítězi (tedy na panovníkovi), která práva stavům ponechá a která jim odejme. Nejdůležitější změny z hlediska složení a fungování českého zemského sněmu, které přineslo Obnovené zřízení zemské, lze shrnout do následujících bodů:

1. Kompetence svolávat český zemský sněm byla vyhrazena výhradně panovníkovi. Tomu, kdo by se pokusil tento příkaz obejít, svolal by zemský sněm proti panovníkově vůli a následně na něm jednal, hrozila vysoká sankce.¹⁸ Jednalo se o potvrzení výhrady, kterou podobným způsobem poprvé zformuloval v roce 1547 po porážce českého stavovského povstání Ferdinand I. Habsburský.¹⁹

---

¹⁷ Obnovené zřízení zemské dědičného království českého (dále jen Obnovené zřízení), 1627, k vydání upravil H. Jireček, Praha 1888. Fungování zemského sněmu upravovaly především články A.IV až A.VIII., dále pak články dotýkající se postavení jednotlivých stavů a v obecné rovině také články, které měly zásadní vliv na složení pobělohorské šlechty.

¹⁸ Viz. cit. článek A.IV. Obnoveného zřízení zemského: *Jestližeby se pak to na koho provedlo a prokázalo: tehdy ten a takový v pokutu aurazu nejvyššího důstojenství upadnauti, a tudy čest, hrdlo i statek ztratiti má.*

¹⁹ Viz. sněmovní usnesení z roku 1547: *Item, na tom sme se stavové snesli: což se sněmuov pokládání a rozpisování dotýče, těch se při mocnosti a vůli J. M. Kr. zůstavuje, jakž prvé od starodávna bývalo a jakž předešle o tom artikul v sněmu, kterýž držán byl léta 1545 v středu po svatých Třech králich, svolen jest. A také aby po dnešní den žádný z obyvateluov království Českého žádných sněmuov a sjezduov krajských obecních bez povolení J. M. Kr. pod žádnými vymyšlenými způsoby nepokládal a nepokládali, a to pod pokutu hrdla ztracení na kohožby se to pokázalo a provedlo; více viz. usnesení sněmu obecního, jenž byl zahájen roku 1547, 23. srpna roku 1547 na hradě Pražském, Desky zemské s nápisem „Červení sněmové“ v letech 1541-1582.*

2. Panovník na sebe převzal právo vydávání zákonů čili pravomoc zřizovat řád a práva v zemi (*ius legis ferendae*) i v těch oblastech, ve kterých se do té doby panovník domlouval s českým sněmem. Omezeno bylo rovněž působení zemských sněmů příkazem, že na sněmu nemělo být jednáno o ničem jiném, než o tom, co na stavy vznesl panovník prostřednictvím tzv. královské propozice. Samotným stavům tak nepřislušelo právo zákonodárné iniciativy.²⁰ Toto omezení bylo později zúženo Deklaratorii vydanými Ferdinandem II. roku 1640.²¹
3. Do vydání Obnoveného zřízení zemského se český zemský sněm skládal ze tří stavů (panského rytířského a městského). V Obnoveném zřízení zemském byl ustanoven jako součást sněmu také stav duchovní. Navíc se dostal do pozice prvního a nejdůležitějšího stavu, následován byl stavem panským, rytířským a posledním stavem s výrazně omezenou pozicí byl stav městský.
4. Žádný cizinec nesměl v Čechách nabýt svobodných zemských statků, ledaže byl přijat do země za obyvatele s rovnými právy povinnostmi. Se zakupováním svobodných statků jednotlivými příslušníky šlechtických stavů (panstva a rytířstva) bylo přitom spojeno rovněž nabývání politických práv - jako právo účastnit se zemského sněmu nebo právo zastávat úřady. Pro získání inkolátu (*ius incolatus*) bylo v českých zemích zapotřebí kromě souhlasu panovníka také souhlas zemského sněmu a také příslušného stavu. Na základě Obnoveného zřízení zemského byl tento postup změněn tak, že nadále právo obyvatelské neboli inkolát uděloval pouze panovník sám. To znamená, že panovník měl nyní rozhodující vliv na podobu šlechtického stavu.
5. Na složení zemského sněmu měl také významný vliv článek Obnoveného zřízení zemského, kterým panovník zrušil všechna privilegia daná stavům vyznání pod obojí týkající se svobodného provozování tohoto náboženství a ustanovil, že nikdo nekatolického vyznání nesmí být obyvatelem v Čechách.

---

²⁰ Někteří autoři omezovali výhradu zákonodárné pravomoci pro panovníka jen na trestní a soukromé právo. Viz. např.: V.V.Tomek: Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského, s.85; J.Kalousek, České státní právo, Praha 1892, s. 434 an.

²¹ K. Malý, Deklaratoria a Novely Obnoveného zřízení zemského, sborník Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918, Nakladatelství Karolinum, Praha, s. 793 a násl.

Protestanští šlechtici, kteří nebyly postiženi jinými tresty, museli konvertovat ke katolicismu nebo odejít do exilu. Z této zásady však existovaly výjimky.²²

6. V Obnoveném zřízení zemském byla uvedena zásada, která měla společně se změnou ve struktuře domácí šlechty původně založené na české národnosti, do které ale čím dál podstatnějším způsobem pronikal německý vliv, velký význam pro pronikání němčiny do jednání i rozhodování českého zemského sněmu. Panovník především v článku C.II. Obnoveného zřízení zemského zrovnoprávnil v Českém království němčinu s češtinou.²³ Tím se otevřel prostor k prosazování němčiny na jednání i do spisů českého zemského sněmu. Od roku 1627 jsou například do desek zemských zapisována usnesení také v německém jazyce.

3.1.2. Privilegia a zvyklosti

Tehdejší právo (především veřejné, ale také soukromé) se nezakládalo na zemském zřízení jako na jediném platném zákoně, nýbrž na celé soustavě, která zahrnovala starší do zemského zřízení nepojaté předpisy a z velké části to byl také soubor nejrůznějších privilegií a starých zvyklostí. Na základě teorie o propadlých právech byla pozastavena rovněž platnost všech privilegií ať už stvrzených písemným dokladem, nebo v podobě obyčejové zvyklosti. Obnovené zřízení zemské tato privilegia zmiňuje především v článku A.XII, kde panovník slibuje vydání rezoluce, která by

---

²² Například Marie Magdalena Trčková z Lípy, dcera Ladislava Popela z Lobkovic, která se pobělohorských sněmů v letech 1627 a 1628, ačkoliv byla luteránka. Marie Magdalena Trčková a její manžel Jan Rudlof Trčka za stavovského povstání podporovali (především Jan Rudolf a pouze finančně) vzbouřence, nicméně po bitvě na Bílé Hoře se vyhnuly konfiskacím a postihům díky svým konexím a půjčkám (Marie Magdalena půjčila císaři dohromady 24 000 kop grošů). Po povýšení Jan Rudolfa a jeho syna Adama Erdmana do hraběcího stavu museli oba konvertovat ke katolicismu. Marie Magdalena si však na císaři vymohla povolení setrvat až do své smrti při protestantismu. Takováto povolení nebo ústupky se poskytovala pouze nejvýznamnějším šlechtickým, pro muže nic takového nepřicházelo v úvahu. Srovnej viz. Josef Janáček, Valdštejn a jeho doba. Svoboda, Praha, 1978. S. 527 a násl.; Antonín Hejna, Opočno. Státní zámek a památky v okolí. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha, 1962, s. 3 a násl.

²³ Další články Obnoveného zřízení zemského, které zrovnoprávnějí němčinu s češtinou: B.XII., C.II.-V., D.XXXXVII., F.IV., J.VI.

obnovovala tato privilegia a zvyklosti.²⁴ Po vydání Obnoveného zřízení zemského markrabství moravského v roce 1628 se objevila především mezi moravskými stavy opozice proti zkracování starobylých svobod. Zdeněk hrabě Žampach, potomek starého českého rodu a pán na Hodoníně a Moravě, podal na zemském soudu v Brně protest odvolávaje se na přísahu, kterou učinil Ferdinand II. v roce 1617.²⁵

Rezoluce týkající se zemských privilegií vyšla již 29. května 1627 (devatenáctý den po vydání Obnoveného zřízení zemského). Tato rezoluce potvrdila platnost privilegií, která neodporovala ustanovením Obnoveného zřízení zemského. V rezoluci se uvádí, že jelikož se proti císaři Ferdinandovi II. v nedávné minulosti postavilo české království in forma universitatis, má panovník právo všechna privilegia náležející k tomuto království zrušit obecně neboli universitatem (viz. teorie o propadlých právech). Vzhledem k věrnosti některých obyvatel království, kteří raději svojí vlast opustili, aby se nepostavili proti panovníkovi a vzhledem k tomu, že ve větší míře království přistoupilo ke katolické víře a že se v něm usadilo mnoho panovníkovi věrných služebníků, se ale nakonec panovník rozhodl, že na základě Obnoveného zřízení zemského mohou být užívána obdarování, svobody a majestáty, která jsou v souladu s Obnoveným zřízením zemským. Z těchto znovuuznaných práv jmenovitě rezoluce vyčleňuje majestáty Rudolfa II. o náboženství a také privilegia vynucená jednotlivými stavy nekatolického vyznání (tj. pod obojí). S těmito výjimkami panovník schválil, obnovil a potvrdil i pro budoucí časy privilegia, práva a svobody jednotlivcům i jednotlivým stavům, pokud nebyly v rozporu s Obnoveným zřízením zemským. Do této skupiny jmenovitě rezoluce zahrnuje privilegium schvalování berní dané panskému stavu roku 1502 od krále Vladislava II. Jagellonského, zachování království v jednotě s Římskokatolickou církví a péči o dobré nařízení stran mincovního práva.

Pro vymezení objemu a obsahu privilegií, jejichž platnost zůstala zachována, lze použít dvě základní kritéria. Za prvé lze přímo zjistit, která privilegia panovník sám uznal za neodporující ustanovením Obnoveného zřízení zemského. Pro získání přehledu

---

²⁴ Více viz. doslovný text článku A.XII. Obnoveného zřízení: *Ačkoliv jsou privilegia ze strany neodcizování statků k království českému náležející do prvnějšího Zřízení Zemského na větším díle slovo od slova položené byly: ale poněvadž jak z strany těchto, tak i v jiných privilegiích, k věrným a poslušným stavům Naším obzvláště se vyjeviti a resolvirovati chtějí ráčíme, protož slovo od slova týchž privilegií tuto doložiti zapotřebí býti jsme neuznali.*

²⁵ Více se o Žampachově protestu zmiňuje J. Kalousek v příloze ke své publikaci *České státní právo*, Praha, rok vydání 1892, s. 561 a násl.

o této skupině panovníkem uznaných privilegií lze použít pozdější potvrzení moravských privilegií. Dne 26. června byly vydány moravským stavům dva panovnické listy, první z nich potvrdil obecně moravská privilegia, přičemž text se téměř shodoval se zněním rezoluce vztahující se na česká stavovská privilegia s tou výjimkou, že moravské potvrzení se vztahuje výslovně na privilegia, která nečelí Obnovenému zřízení zemskému a která král stavům vrací dle registru na to sepsaného od krále podepsaného i zpečetěného. Druhý list obsahuje tento registr neboli seznam privilegií, na něž se potvrzení vztahuje a která panovník uznal jako nečelící Obnovenému zřízení zemskému.²⁶ Za druhé existuje také nepřímá cesta, která vyloučí z celkového objemu privilegií platných před jejich pozastavením in universitatem ta, která jsou v rozporu s Obnoveným zřízením zemským. Všechna ostatní, která nejsou v rozporu lze považovat automaticky za obnovená a platná.

Z hlediska sněmovní činnosti si stavy například již za krále Vladislava II. Jagellonského vymohly privilegium, podle kterého nesmělo být nic bez předchozího sněmovního souhlasu odcizeno z korunních statků v Čechách. Zmiňované privilegium sice nebylo do obnoveného zřízení zemského doslovně vloženo, podrželo si ale svoji platnost, jelikož Ferdinand II. všechna privilegia neodporující Obnovenému zřízení zemskému stvrdil a v tomto konkrétním případě neučinil žádnou výjimku v podobě zákazu.

Dalším příkladem je institut přikázání vojenské hotovosti. Podle starého řádu nesměl panovník bez předchozího souhlasu zemského sněmu přikázat vojenskou hotovost, pokud se nejednalo o obranu země. I toto oprávnění zůstalo v podstatě nedotčeno. V článku A.XI. Obnoveného zřízení zemského se totiž hovoří pouze o potřebách obrany proti vnitřním i vnějším nepřátelům panovníka, nikoli o vojenských výbojích.²⁷

Rezolucí ze dne 29. května 1627, zavázal Ferdinand II. sebe i své nástupce k zachování a hájení starých práv a řádu české země (pokud je výslovně nezměnil) a

---

²⁶ Text registru byl vyhotoven německy a česky a jeho přepis se nachází v příloze k publikaci České státní právo; více viz. J. Kalousek, České státní právo, Praha 1892, s. 561 a násl.

²⁷ Povinnost obyvatel v tomto ohledu vyslovuje čl. A.XI. Obnoveného zřízení... *A kdyby na Naše aneb jejich milostivé poručení za tau příčinou vzhůru býti měli, a k tomu povolání byli: tehdy pod ztracením cti, hrdla a statku, též uvarováním pokuty aurážky nejvyššího důstojenství a mocnosti Naší, tak se poslušně za chovati a vzhůru býti, a v ty jim jmenované časy a místa, buď každý osobně se postaviti, anebo pokudžby jeden nebo víceji z nich, z slušných a hodných příčin, osobně postaviti se nemohli, jiné hodné osoby se vsí mocí svou nepochybně vypraviti má a mají.*

zároveň k zachování Obnoveného zřízení zemského jako základního nezměnitelného zákona. Ve stejném duchu se nesla rovněž také královská přísaha nařízená Obnoveným zřízením zemským, ke které se musel každý nastupující král před svým pomazáním zavázat.²⁸ České stavy přistoupily k novým státoprávním základům tím, že na prvním sněmu, který byl svolán 15. listopadu roku 1627, učinili císaři poděkování za to, že jejich privilegia a práva potvrdil a stvrdil to sepsáním do sněmovního usnesení. Tímto způsobem tedy byla po krátkém trvání mimořádného stavu, který nastal po bitvě na Bílé Hoře, obnovena kontinuita veřejného práva v Čechách.

3.1.3. Výhrada zákonodárné moci

Na tomto místě bych rád uvedl přetrvávající odbornou diskuzi o výhradě zákonodárného práva, která se týká právního rámce, na jehož základě byl složen a fungoval český zemský sněm, dále jeho působnosti a z toho vyplývá také především vymezení zákonodárné pravomoci českého zemského sněmu v Obnoveném zřízení zemském. Na jedné straně existuje názor, že na základě textu Obnoveného zřízení zemského (především článku A. VIII.) se panovník ustanovil jediným zdrojem a držitelem veškerého platného práva v Čechách a že České království (především potom český zemský sněm) je vyloučeno z účastenství na rozhodování o právech země (tedy nejen soukromého ale i veřejného práva).²⁹ V rozporu s tímto stanoviskem ovšem byl názor, že výhrada zákonodárné pravomoci panovníka uvedená v Obnoveném zřízení zemském se vztahuje pouze na oblast soukromého a trestního práva, nikoliv práva veřejného, které podle těchto autorů mohlo být i nadále měněno pouze se souhlasem zemského sněmu.³⁰ Zastánci tohoto názoru odkazují na celkový smysl Obnoveného

---

²⁸ Viz. článek A.III. Obnoveného zřízení: *...nad katolickým náboženstwím pewně ruku držeti, jednomu každému sprawedlnosti udělowati a stawy při jich od (titul) N. N. potwrzených a dobře nabytých privilegiích zachowati, od králowstwí tohoto českého nic neodcizowati, ale raději podle možnosti swé rozšířowati a je rozmnožowati, i wšecko to, což k dobrému a poctiwému téhož králowstwí jest, činiti.*

²⁹ K tomuto názoru srov. viz. Gindely, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen* s. 472 (též v časopisu *Právník* z roku 1894 s. 111); Ulbrich, *öst. St. W.B.I.* s. 184.

³⁰ Tento názor zastávali např. V.V.Tomek, *České sněmy dle obnoveného zřízení zemského* s. 8 a 85; Toman, *Das böhm. Staatsr.* s. 45 a násl. také J. Kalousek, *České státní právo* s. 434 a násl.

zřízení zemského společně s potvrzením jednotlivých privilegií Ferdinandem II., rovněž na královskou přísahu, která byla upravena v Obnoveném zřízení zemském. Tuto královskou přísahu složil ještě za života svého otce při své korunovaci Ferdinand III. Habsburský roku 1627 prakticky ihned po vydání Obnoveného zřízení zemského. Stejným způsobem si počínali rovněž také synové Ferdinanda III., Ferdinand IV. v roce 1646 a Leopold I. v roce 1666. Později složil královskou přísahu také Karel VI. (roku 1723) a Marie Terezie (v roce 1743). Panovník Josef I. nebyl korunován kvůli brzkému úmrtí.

Za všech těchto panovníků se považovalo právo vykládat v případě pochybností jednotlivá ustanovení Obnoveného zřízení zemského za právo královské. Již za panování Ferdinanda II. a pak především za jeho nástupců vyšlo velké množství nejrůznějších výkladů, doplňků, rozšiřujících ustanovení a vůbec tzv. deklaratorií k Obnovenému zřízení zemskému týkající se soukromého ale také veřejného práva. Již za panování Ferdinanda III. byla roku 1640 sestavena sbírka takovýchto Deklaratorií. V ní se nachází ustanovení, kterým císař Ferdinand III. rozšířil právo iniciativy českých stavů ve věcech zákonodárství. V tomto případě je oprávnění panovníka bez jakýchkoliv pochybností. Ve všech ostatních případech se deklaratoria vztahovala na práva jednotlivých stavů nebo osob, nikdy se tato ustanovení netýkala vztahu mezi panovníkem na jedné a sněmem na straně druhé.

Faktem je, že Obnovené zřízení zemské jako celek kvůli své zlomkovitosti nedává jasnou odpověď na obsah pravomoci a působnosti českého zemského sněmu a následné potvrzení privilegií, z nichž se většina týkala právě veřejného práva, nejasně vymezenou oblast ještě rozšiřuje. Skutečný rozsah pravomoci lze v současné době odvozovat pouze z toho, o čem český zemský sněm v průběhu zkoumaného období skutečně jednal a také z toho jakým způsobem jednal. Především je důležité sledovat proti čemu se stavové nebo panovník ohrazovali, nebo co naopak přecházeli bez protestu. Velice zajímavá jsou především stanoviska a argumenty obou stran (panovníka na straně jedné a českých stavů na straně druhé) při jednání o konkrétních otázkách. Mnohdy přitom stačí pouze fakt, že se o daných otázkách na zemském sněmu vůbec jednalo. Jednotlivá sněmovní usnesení (tištěná i ta uvedená v zemských deskách) obsahují kromě artikulů obsahujících rozhodnutí v dané otázce také naznačení průběhu jednání od předložení královské propozice. I s odstupem let tak můžeme v mnoha

případech sledovat, jaká stanoviska zastávali panovník a stavy na začátku jednání a k jakému kompromisu případně došli. Tyto artikuly protokolárního charakteru mají dnes klíčový význam pro posouzení oprávněnosti či neoprávněnosti jednání o určitých otázkách (v tomto ohledu především těch, které se vztahují na oblast veřejného práva). Při stanovení oblasti, ve které se stavové cítili oprávněni jednat a kterou také panovník respektoval, nezáleží tolik na tom, co stavové dokázali na sněmu skutečně prosadit, jako fakt, že se o určité konkrétní záležitosti vůbec jednalo. Proto by mohla ta část této práce, která vychází ze studia těchto pramenů, podat alespoň částečnou odpověď na to, v jakých otázkách čeští stavové i v pobělohorském období cítili jisté oprávnění, které respektoval i panovník.

3.2. Složení českého zemského sněmu

Porážka stavovského povstání v českých zemích umožnila Habsburkům provést zásadní přestavbu politického systému a sociální skladby privilegovaných vrstev českého státu. Výsledkem byla proměna zemských sněmů na relativně disciplinovanou instituci, která nadále neohrožovala podstatu zřízení monarchie, která se ale naopak stala nepostradatelnou součástí jejího finančního a správního aparátu. Zemský sněm však i nadále zůstával prostorem latentního mocenského napětí, v jehož centru stály především otázky berní a finanční pravomoci stavů. Díky proměnám vnitřní struktury se mohl český zemský sněm přetvořit v organickou instituci absolutistické vlády, přestože si ponechal některé rysy z předbělohorského období.³¹

Hlavním důvodem, proč se stal zemský sněm spolehlivým partnerem panovníkovi, je fakt, že po porážce stavovského povstání a především po vydání Obnoveného zřízení zemského došlo k rozsáhlé proměně privilegovaných vrstev Českého království. Stavovská opozice byla rozmetána, vyhnána ze země buď přímo anebo k tomu byla donucena konfiskacemi. Následně pak byla nahrazena spolehlivými příslušníky z větší části německé šlechty. Základy této proměny privilegovaných vrstev leží již v člancích Obnoveného zřízení zemského. Panovník rozhodoval o udělení

---

³¹ Koncept absolutismu je po několik let vystaven kritickému názoru historiků; srov. nověji Ronald G. Asch, Heinz Duchhardt (Hg.): *Der Absolutismus – ein Mythos? Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa (ca. 1550-1700)*, Köln-Weimar-Wien 1996.

inkolátu sám a nepotřeboval k tomu předchozí souhlas českého sněmu. Navíc byla ze země vypuzena protestanská šlechta. Tato proměna byla následně završena rozsáhlými konfiskacemi majetku, které v praktické rovině zpravidla donutila takto postižené členy příslušných šlechtických rodů opustit zemi.

V deseti letech po bitvě na Bílé Hoře bylo 659 osobám z vyšších stavů zkonfiskováno 789 statků a 220 domů v odhadované ceně 24 276 885 zlatých. Majitelé byli dílem odsouzeni k úplné konfiskaci majetku, u ostatních byl majetek prodán a část peněz vrácena. Dalším 112 šlechtickým osobám bylo celkem 116 statků proměněno ze svobodných na manské, což znamenalo ztrátu přibližně ve výši pětiny majetku. Měštům byly zkonfiskovány statky v celkové hodnotě 3 107 566 zlatých a jednotlivým měšťanům uloženy peněžité pokuty, které celkem přesahovaly částku pět milionů zlatých. Šlechtické a městské statky, které byly zkonfiskovány, činily přibližně dvě třetiny všech svobodných a manských statků v Čechách.³²

Pokud nebyly konfiskacemi postižené osoby donuceny z ekonomických důvodů zemi přímo opustit, dostali se do tíživé finanční situace. Ekonomická moc privilegovaných vrstev tak byla podlomena a byla zcela závislá na vůli panovníka. Tento postih přitom zasáhl v Čechách přibližně polovinu všech dospělých příslušníků panského a rytířského stavu. K rozsáhlým proměnám docházelo také z hlediska složení obyvatelstva ve městech. Města byla konfiskacemi i dlouhotrvajícími válečnými útrapami doslova vylidněna a ve velkém počtu se do nich začali přistěhovávat němečtí osadníci. S postupem let to nebyli oni, kdo se přizpůsoboval českým podmínkám, bylo to právě naopak. Jasným důkazem je pronikání němčiny do panských vrstev a měšťané, kteří se dostali k zeměpanským, dvorským nebo jiným úřadům, museli její znalost čím dál častěji prokazovat.

Díky dochovaným seznamům relatorů českého zemského sněmu je možno spolehlivě rekonstruovat společenské složení sněmovníků z let 1627-1848.³³ Přestože

---

³² Podrobný výčet konfiskovaného majetku je obsažen v knize Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, Tomáš Václav Bílek, rok vydání 1882, Praha, dig. verze viz. Kramerius; na straně CXLVII se nachází celkový přehled; na straně CL autor uvádí, že byly konfiskovány přibližně tři čtvrtiny Českého království, počítá do toho ale také konfiskace nařízené později a z jiných příčin (v letech 1628-1634), které vynesly královské komoře 13 milionů zlatých; tomuto tématu se blíže věnuje také Jiří Mikulec, 31. 7. 1627, Rekatolizace šlechty v Čechách. Čí je země, toho je náboženství, Praha 2005.

³³ Národní archiv v Praze, fond č. 121: Archiv českých stavů – 1. malý stavovský archiv (stavovské kvatery, kvatery zemských desek) 16. – 19. stol., inv. č. 51,51/1

byl český sněm na základě Obnoveného zřízení zemského doplněn o další (duchovní) stav, počet sněmovníků se oproti předbělohorskému období prudce snížil. Zatímco v 50. – 70. letech 16. století se českých sněmů účastnilo jedna až dvě stovky šlechticů a ještě během dvou následujících desetiletí se jejich počet ustálil kolem 60-100,³⁴ kolísal počet sněmovníků zastupujících tři vyšší stavy (tedy včetně prelátů) po větší část pobělohorského období mezi čtyřmi až šesti desítkami. Větší počet sněmovníků se shromáždil pouze výjimečně: při prvních pobělohorských sněmech, účastnil-li se sněmu panovník nebo při přijetí Pragmatické sankce na dlouhém sněmu v letech 1719-1721.

Důsledek poklesu počtu sněmovníků nemusí připadat tak významný, dokud nebude uveden do souvislosti s jinou výraznou proměnou českého zemského sněmu. V prvních letech po vydání Obnoveného zřízení zemského sněmy svojí délkou odpovídaly předbělohorskému období. Trvaly nejčastěji jeden, dva maximálně tři týdny. Po Vestfálském míru však došlo k rychlému prodlužování délky sněmů z několika týdnů na několik měsíců. Průměrná doba konání každého sněmu se pohybovala do konce sedmnáctého století okolo půl roku. Ve století následujícím se znovu protáhla a sněmy často trvaly déle než rok. Sněm však kvůli průtahům spojeným s písemnou komunikací mezi Prahou a Vídní (tzn. mezi stavy a panovníkem) zasedal velmi nepravidelně. Důsledkem těchto změn byl drastické početní omezení účastníků jednotlivých zasedání. Seznamy relatorů evidují jména všech sněmovníků, kteří se dostavili byť jen k jediné sněmovní schůzi.

Při tak dlouhém trvání sněmu ale nezůstávali všichni stavové po celý čas přítomni. Velice často se stávalo, že se v průběhu konání sněmu rozjeli domů a byli poté zváni do Prahy, jakmile bylo vyžadováno početnější shromáždění. Takové zvláštní svolání se uskutečnilo například na sněmu svolaném 4. prosince roku 1719 kvůli vyjednávání o návrhu pragmatické sankce.

Počet sněmovníků byl přímo úměrný významu, který český zemský sněm měl. Nejvýznamější pokles v jeho činnosti v průběhu sledovaného období nastal za vlády Josefa II. Tehdy byla činnost sněmu vysoce formální. Sněmovníci se scházeli výhradně k formálnímu schvalování královských postulátů.³⁵ I po smrti císaře Josefa II. bylo spíše

---

³⁴ Viz. např. seznamy sněmovních relatorů otištěné v edici Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu I-VII, Praha 1877-1895.

³⁵ B.Baxa, Dějiny práva na území republiky Československé, Brno 1935, s. 226.

vyjímkou početně větší obsazení českého zemského sněmu. Stalo se tak například v roce 1790. Tehdy se jednání sněmu o stavovských desideriiích v letních měsících účastnil nebývale vysoký počet sněmovníků.³⁶ Po negativním vyřízení stavovských desideriiích, kdy císař Leopold II. po několikatém vyjednávání oznámil stavům, že nehodlá oslabit centralistický režim nastolený jeho matkou Marií Terezií a bratrem Josefem II., se činnost českého zemského sněmu opět vrátila ke své dřívější pasivitě a tím opět poklesl počet sněmovníků. V roce 1801 se například sněmovního jednání zúčastnilo jen devatenáct osob (5 prelátů, 4 páni, 6 rytířů a 4 měšťané).

Nejaktivnější podíl na sněmovním jednání měla ta část sněmovníků, která trvale sídlila v Praze nebo v jejím bezprostředním okolí: duchovenstvo (arcibiskup, zástupci tří kapitul, velkopřevor johanitů, opati šesti klášterů), urbanizovaná aristokracie (především sbor nejvyšších zemských úředníků personálně totožných s místodržícími a přisedící zemského, komorního, dvorského a apelačního soudu), hejtmani pražských měst a byrokratizované rytířstvo.

Jako příklad může sloužit například seznam relátorů sněmu, který se konal v průběhu let 1686 a 1687: Ze 13-ti duchovních relátorů náleželo deset pražskému kléru a zbylí tři nejbližšímu pražskému okolí (břevnovský a zbraslavský klášter, staroboleslavská kapitula); z tehdejších osmnácti zástupců panského stavu bylo pět členy zemské vlády, čtyři přisedící zemského soudu, tři přisedící apelačního soudu, tři byli rady české komory a jeden hejtmanem Nového Města pražského – jenom dva zřejmě nebyli bezprostředně svázáni se správním systémem království; z patnácti rytířů bylo pravděpodobně alespoň jedenáct „funkcionářů“ (dva byli členy zemské vlády, čtyři přisedícími zemského soudu, pět zastávalo menší zemské úřady a funkce související se správou Pražského hradu).³⁷

---

³⁶ Jednalo se o 124 osob. Více viz. Národní archiv, Fond: Český zemský sněm, Seznamy členů a stavů na sněmích 1783-1846, inv. č. 63, karton 7.

³⁷ Více k tomuto tématu viz. *Consignatio officialum Bohemie Regni protu initio anni 1685 in officiis publicis in Castro Pragensi sederunt*, uveřejněné v Joseph Anton Riegger (ed.): *Bohuslai Balbini e Societate Iesu Miscellaneorum historicum Bohemie decadis II. Liber curialis seu de magistratibus et officiis curialibus Regni Bohemiae. Opus posthumum*, Pragae 1793, s. 290-299; František Palacký: *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.): *Dílo Františka Palackého I.*, Praha 1941, s. 390-395, 407; František Roubík: *Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785*, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933, s. 164-166.

Personální složení účastníků sněmů z řad šlechtických stavů jasně naznačuje, jak se lišilo postavení tehdejšího českého zemského sněmu od období trvání stavovské monarchie. Z pobělohorského sněmu zmizely osoby, které by stály mimo správní a soudní aparát Českého království a které by reprezentovaly většinu členů každého stavu v jisté opozici k panovníkem jmenovaným nejvyšším zemským úředníkům a soudním přísedícím, kteří tvořili královskou radu. Nyní byly oba šlechtické stavy zastupovány téměř výhradně osobami, které byly zároveň královskými reprezentanty (místodržící, nejvyšší zemští úředníci, tajní radové, přísedící apelačního soudu), tvořili špičku správního aparátu království a byli proto panovníkovi povinováni svojí loajalitou. Oba šlechtické stavy byly reprezentovány úřednickou oligarchií, slučující zároveň vliv ve stavovských i zeměpanských institucích, aniž by to bylo považováno za rozpor.

Při sledování sociálního profilu sněmovníků vyplývá, že mezi necelými třemi desítkami prelátů, kteří směli zasedat na sněmu, tvořili duchovní urozeného původu jen nepatrnou skupinu.³⁸ K ní však většinou náležel pražský arcibiskup, neformální hlava duchovenské reprezentace. Panský stav se stal v důsledku pobělohorské sociální restrukturalizace podle říšského hierarchického systému velmi heterogenní korporací, zahrnující úzkou skupinu českých knížat, hrabata a (svobodné) pány, odstupňované více méně podle majetkového hlediska. Protože se svobodní páni rekrutovali z velké části ze zámožnějšího rytířstva, došlo ke značnému sociálnímu roztržení panského stavu a zároveň k výraznému majetkovému a společenskému propadu druhé šlechtické korporace, tj. rytířského stavu. Sněmovní zastoupení čtvrtého tj. městského stavu bylo v pobělohorské praxi redukováno na pouhou symbolickou a veskrze pasivní účast při sněmovních jednáních.³⁹ Dlouhé trvání sněmů a s tím spojené útraty na přebývání v Praze nebo časté dojíždění byly hlavní příčinou, proč se sněmů zpravidla účastnilo daleko méně osob, než kolik jich k tomu bylo oprávněno. Mnohá královská města si nemohla dovolit vypravovat své zástupce (byly to obvykle dva až tři radní z každé obce), čímž přenechávali své zastoupení ve stavu městském především Pražanům a

---

³⁸ To vyplývá zcela jednoznačně z rozboru seznamu relátorů. Vysoký počet šlechtických řádových duchovních se týkal téměř výhradně nových řádů a kongregací (zejména jezuitů a theatinů), které na sněmu žádné zastoupení neměly. Nepočítáme-li velkopřevory johanitů, byli jedinými preláty šlechtického původu z řad představitelů klášterů Kašpar z Qusetenberka (Strahov) a Zdislav Ladislav Berka z Dubé (klášter sv. Mikuláše na Starém Městě pražském); posledně jmenovaný se však žádného sněmu nezúčastnil.

³⁹ Více viz. J. Čelakovský: Postavení vyslaných král. měst na sněmích českých; též: Stav městský na sněmě českém od l. 1692-1723; též Stav městský na sněmě českém od l. 1723-1794.

několika jiným zámožnějším městům. Shromáždění stavů kvůli vyjednávání o pragmatické sankci v roce 1720, které bylo připomínáno coby shromáždění slavnostnější a tudíž početnější, se kromě nejvyššího purkrabího jakožto direktora sněmu účastnilo 18 duchovních, 23 pánů, 18 rytířů a 26 poslů z měst, tedy dohromady 86 osob. Ve stavu městském bylo po třech vyslancích ze Starého, Nového a z Menších Měst pražských, tři z Plzně, po dvou z Budějovic a Hory, tři z Rokycan, po dvou ze Stříbra a z Mostu a tři z Hradčan.⁴⁰

Tímto způsobem byla podstatným způsobem struktura vládnoucí vrstvy, což na jednu stranu vedlo k proměně ve složení, významu i funkci českého zemského sněmu, na druhou stranu to ovšem vedlo rovněž k tomu, že si český sněm v praxi mohl ponechat určitou a v některých oblastech ne nevýznamnou rozhodovací pravomoc.

3.3. Místo konání sněmu

Řádným místem konání sněmů byla Praha konkrétně Pražský hrad, jakožto královské sídlo. Sněmy v plném shromáždění rokovaly v soudné neboli zelené světnici (dnes je tato místnost označovaná také jako tzv. stará sněmovna). Ceremoniální schůze ku příležitosti zahájení a zavření sněmu probíhaly ve Vladislavském sále. Jen dvakrát za celou dobu musel být sněm kvůli moru přesídlen do jiného města. Roku 1649 se uskutečnil v Českých Budějovicích a v roce 1713 pak v Plzni.

3.4. Délka trvání sněmů

Český zemský sněm byl svoláván zpravidla každoročně. V některých letech dokonce i častěji. V průběhu třicetileté války se stalo celkem třikrát, že se v jednom roce konaly dva sněmy. Jednalo se o roky 1631, 1638 a 1644. Později se už neobjevil žádný podobný příklad. Vyjimku tvoří případy, kdy dva sněmy začaly ve stejném roce. Z nich se ale vždy jeden vztahoval na rok následující. V období třicetileté války byl

---

⁴⁰ Viz. V.V.Tomek, Sněmy české..., s. 254.

sněm svoláván v různých měsících a tato praxe trvala rovněž po celé období panování Ferdinanda III. Habsburského. Za panování Leopolda I. se ustálila praxe, která platila až do doby panování Marie Terezie. Sněm začínal obvykle v rozmezí posledních dvou a prvních dvou měsíců každého roku. V měsíci říjnu byl výjimečně zahájen sněm v letech 1672, 1704 a 1705. V měsíci září byl sněm zahájen v letech 1657 a 1723. V měsíci březnu byl sněm zahájen dokonce pětkrát. Jednalo se o roky 1666,1667,1670,1671 a 1715.⁴¹

Za panování Ferdinanda II. trval jen málokterý sněm déle než čtrnáct dní. Nejdelší se konal roku 1631 a trval sedmáct dní. Nejkratší sněm se uskutečnil téhož roku a trval čtyři dny. První sněm konaný za vlády Ferdinanda II. trval celkem deset dní. Za Ferdinanda III. především po skončení třicetileté války potřebovaly sněmy delší časové období. Nejkratší sněm trval v roce 1638 šestnáct dní, nejdelší roku 1651 trval tři měsíce a deset dní. Málokterý sněm během let panování císaře Ferdinanda III. byl kratší než pět týdnů.

Od počátku panování císaře Leopolda I. se doba trvání sněmů ještě prodlužovala. Již první sněm za vlády nového panovníka trval čtyři měsíce a 19 dní. Jen málokterý sněm posléze trval kratší dobu. Stejně to bylo až do období panování Karla VI., tehdy se sněmy ještě protáhly. Nebylo nic výjimečného, když sněm trval například osm nebo i devět měsíců. Nejkratší sněm během panování Leopolda I. se konal roku 1667 a trval bez čtyř dní dva měsíce, nejdelší potom deset měsíců v roce 1676, deset měsíců a jedenáct dní roku 1682 a v následujícím roce dokonce 12 měsíců a šest dní. Za Josefa I. byl nejkratší sněm v roce 1709 a trval šest měsíců a 21 dní, nejdelší se potom konal v roce 1705 a trval 14 měsíců a patnáct dní. Za Karla VI. byl nejkratší sněm v roce 1722 (6 měsíců a dva dny), nejdelší roku 1716 (16 měsíců a patnáct dní). Příčinou takového časového prodloužení bylo zdlouhavé písemné vyjednávání mezi Prahou a Vídní zvláště ve věci stanovení berní. V první polovině 18. století bývá celoroční anebo téměř celoroční trvání sněmu pravidlem, žádný sněm již přitom netrvá kratší dobu než půl roku. V tomto období dokonce jednou došlo k tomu, že byl starý sněm zavřen později (na rok 1716 dne 15. dubna 1717), než začal nový sněm (na rok 1717 dne 9. prosince 1716). V druhé polovině 18. století pak dochází k takovému

---

⁴¹ Chronologicky seřazené termíny zahájení a ukončení jednotlivých sněmů lze nalézt v Příloze I. této rigorózní práce.

prolínání více sněmů častěji. Od roku 1782 platilo vždy, že starý sněm byl skončen až po zahájení nového. V některém z podzimních měsíců byly předneseny postuláty na následující správní rok (tím byl od roku 1705 rok vojenský, který počínal 1. listopadu) a teprve za několik dní bylo publikováno sněmovní usnesení se schválením berní za již téměř nebo zcela vypršely rok. Z toho vyplývá, že sněm nejen svojí činnost nikdy neukončil, nýbrž několik dní v podzimních měsících vždy náleželo dokonce dvěma sněmům zároveň. V dalších letech se stávalo, že sněm vůbec nebyl zavřen, ačkoliv se berně vybíraly stále v pravý čas.

O tomto zvláštním stavu si začalo roku 1808 gubernium dopisovat s dvorskou kanceláří, která o tom informovala opakovaně panovníka. Jednání se v této záležitosti protahovala, až se došlo k tomuto výsledku: na postuláty za roky 1797 až 1811 (s výjimkou roku 1810, kdy se postulátový sněm nekonal kvůli válce) se četlo duchovní votum⁴² najednou dne 10. května 1813, sněmovní vyjádření dne 9. března 1814 a sněmovní svolení byla za toto období panovníkem potvrzena 20. září 1819 a vyhlášena byla na stavovském shromáždění 28. dubna 1823. Ve stejném roce byly artikuly zpětně dány do tisku, do desek zemských již ovšem zapsány nebyly. Podobně se protáhlo vyřizování postulátů za roky 1812, 1813 a 1814. Teprve na sněmu konaném 7. března roku 1831 bylo předneseno schválení za tyto tři zmiňované roky. Sepsal je jednoduše ředitel stavovské kanceláře, což platilo za vyhlášení i bez předchozího duchovního vota, sněmovního vyjádření o postulátech, stvrzovací odpovědi panovníka i bez závěrečných ceremonií. Současně se sněm toho roku konaný usnesl na tom, že nadále mají být i dalších letech postuláty vyřizovány tímto zjednodušeným způsobem. Faktem ovšem je, že se ani tak nedělo. Vláda dávala i nadále číst jednotlivé postuláty na příslušný správní rok, sněm je ovšem pouze vyslechl a víc už o nich nejednal. Místo toho zemský výbor rozvrhl požadovanou berní na poplatníky, přidal k tomu několik zemských přírážek a dal tuto sumu vybrat svými krajskými výběřčími. Teprve ve čtyřicátých letech 19. století stavové počali opět vyřizovat postuláty tradičním způsobem.

Kromě vlastních sněmů, na kterých se četly postuláty, se v letech 1815 až 1841 ročně konala obyčejně pouze jedna stavovská schůze, na které se jednalo také o jiných

---

⁴² Duchovní votum bylo vyjádření neboli dobrovzdání duchovenského stavu k jednotlivým královským postulátům, vzhledem k přednostnímu postavení duchovenského stavu na sněmu, se toto votum rozesílalo dalším stavům, které o něm jednali a pak následně schvalovaly vlastní vota, k samotnému hlasování však docházelo na plenární schůzi všech stavů. Více k tomuto tématu viz. s. 51 této práce.

věcech. V tomto období se jen třikrát stalo, že v jednom roce došlo ke dvěma stavovským schůzím (1816, 1838, 1841). Naproti tomu devětkrát se nekonala ani jedna (1815, 1817, 1820, 1822, 1824, 1826, 1828, 1831, 1839).

3.5. Kompetence českého zemského sněmu

3.5.1. Obecné vymezení

Co se týče právního rámce, který by stanovil složení a fungování českého zemského sněmu, lze konstatovat, že neexistuje žádný konkrétní dokument, který by exaktně vymezil kompetence českého zemského sněmu v pobělohorském období. V tomto ohledu se vzhledem ke konkrétní činnosti českého zemského sněmu jeví text Obnoveného zřízení zemského jako neúplný a nedostatečný. Stejně jako v letech před stavovským povstáním se přitom činnost českého zemského sněmu týkala nejen spoluúčasti na tvorbě zákonů, ale také působnosti ve věcech správy a nelze opominout také jistý vliv, který český zemský sněm měl na komorní správu.

Z hlediska zákonodárné činnosti to byla spoluúčast na normách, které bychom současnou terminologií nazvali normami ústavními. Při stanovení této oblasti je zapotřebí vycházet z teorie, kterou potvrzuje například jednání o pragmatické sankci, a to, že na základě Obnoveného zřízení zemského a potvrzených stavovských privilegií mohlo být zemské zřízení měněno panovníkem jen se souhlasem sněmu. Stejně význam pro činnost českého zemského sněmu měla nicméně pravomoc schvalovat berně a rozhodovat o způsobu jejich rozvržení, vybírání a vymáhání. Jako taková byla výslovně zmíněna také v Obnoveném zřízení zemském. Český zemský sněm ale schvaloval normy obecné závaznosti také v dalších oblastech (zpravidla tam, kde se jednalo o omezení nějakého starobylého práva).

Z hlediska činnosti zasahující do správy státu lze zmínit například dohled nad způsobem použití některých vybraných berní, dohled nad některými veřejnými stavbami (prostřednictvím sněmovních komisí) nebo pravidelné zprávy o počtech věřících, farníků, far a kolatur, atd.

Na tomto místě se pokusím vymezit obecně oblast zákonodárné působnosti českého zemského sněmu s tím, že se jedná o předeslání dalších oddílů této rigorozní

práce, kde je zákonodárná činnost českého zemského sněmu podrobně rozepsána. Rovněž se na tomto místě ve stručnosti zmíním o ostatních činnostech, které nelze zahrnout do pojmu zákonodárná činnost. Rád bych se zde ještě ve stručnosti věnoval vlivu, který měl český zemský sněm na komorní správu.

3.5.2. Jednání ve věcech zemského zřízení

3.5.2.1. Jednání o pragmatické sankci

Jak bylo uvedeno výše, někteří autoři omezují výhradu zákonodárné pravomoci panovníka uvedené v Obnoveném zřízení zemském pouze na oblast soukromého práva. Co se týče oblasti veřejného práva a jmenovitě poměru mezi panovníkem a zemskými stavy, nemohlo být měněno nic bez jejich vzájemného srozumění. Nejjasnější příklad, že ve vztahu panovníka k sněmu bylo uznáváno vzájemné dorozumění, se podle těchto autorů objevuje v jednání o pragmatickou sankci císaře Karla VI.

Tento zákon měl v Čechách jinou důležitost než například v Uhrách, protože v Uherském království bylo do panování Karla VI. zákonem uznáno jen právo nástupnictví domu Habsburského v mužském pokolení. V Čechách pak bylo oprávnění nástupnictví ženského potomstva ustanoveno již Ferdinandem II. v článku A.I. Obnoveného zřízení zemského.⁴³ Přitom však neexistovalo žádné zákonné ustanovení o pořadí, podle kterého se mělo v ženském pokolení na trůn nastupovat. Ferdinand II. ve svojí poslední vůli roku 1621 ustanovil, aby všechny země rakouské linie domu Habsburského byly pokládány za nerozdílný majorát, ve kterém měli na trůn nastupovat následníci podle prvorozenectví. Na ženy se toto ustanovení nevztahovalo, poněvadž z tohoto pořádku byly výslovně vyloučeny s výhradou slušné výpravy. Toto ustanovení, jakožto jednostranně od panovníka vzešlé nemělo zákonné moci, poněvadž kolidovalo v jednotlivých zemích (například v Uhrách) s platnými zákony. Kromě toho se toto ustanovení setkala s odporem mladšího Ferdinandova bratra Lepopolda, který podle staršího řádu v domě Habsburském požadoval podíl na svém panství. Ferdinand II. jej uspokojil postoupením hrabství Tyrolského a stvrdil předešlé ustanovení o nedílném

---

⁴³ H. Jireček, Obnovené zřízení zemské dědičného království českého, Praha 1888, s. 2 a násl.

nástupnictví podle prvorozenectví kodícilem z roku 1636 tím způsobem, že se vztahovalo pouze na jeho vlastní potomstvo.

V Čechách již tehdy na základě ustanovení Obnoveného zřízení zemského platilo, že se dědičnost vztahuje také na ženské pokolení královského rodu. Podle dosavadního obyčeje se pak rozumělo, že právo ženského potomstva nastupuje teprve v případě, že není mužský dědic. Až potud byl kodícil Ferdinanda II. v souladu se základními právy království. Zákonem ovšem nebylo stanoveno, kterému z ženských dědiců v případě jejich většího počtu náleželo nástupnické právo po vymření mužského kmene. V tomto ohledu vydal dne 12. září roku 1703 první nařízení Leopold I., když se ve válce o španělské dědictví mezi ním a jinými evropskými mocnáři ujednálo, že jeho mladší syn budoucí císař Karel VI. bude dosazen na španělský trůn, starší syn bude panovníkem starého dědictví domu Rakouského, aby dědil jeden bratr po druhém pokud by zemřelý neměl mužských potomků, když by potom nebylo vůbec žádných mužských potomků, aby přešlo dědictví nejprve na dcery staršího Josefa I. podle pořadí prvorozenectví, potom pak případně stejným způsobem na dcery Karla VI. Tento pořádek ale opět změnil Karel VI. výpovědí ze dne 19. dubna 1713 před slavným shromážděním nejvyšších úředníků z rozličných království a zemí, kdy oznámil, že pokud by nezůstavil žádného mužského dědice, měly by následovat předně jeho vlastní dcery se svým potomstvem podle prvorozenectví, po nich teprve dcery Josefa I a po nich i sestřininu potomstvu - to znamená potomkům sestry Leopolda I.

Ustanovení Leopolda I. ani výpověď Karla VI., která byla později označená jako pragmatická sankce, neměli sami o sobě v Čechách zákonnou platnost a jejich účinnost nebyla pojištěna, ledaže by se jim členové panovnického rodu samy o sobě podrobili. Pokud mezi nimi došlo k rozepři, pak podle práva náleželo rozhodnutí zemským stavům, poněvadž nebyli dosud vázáni ničím jiným kromě Obnoveného zřízení zemského, podle kterého bylo uznáno jen obecně právo ženského potomstva na dědictví. Kdo z ženských potomků měl přednost, bylo sporné a panovala velká nejistota. Zvláště když dva panovníci Leopold I. a Karel VI. v krátkém čase po sobě rozhodli věc každý jinak. Proto bylo schválení pragmatické sankce v Čechách stavy nevyhnutelnou nutností, tak aby získala moc zákona.

Karel VI. celou věc vznesl na české stavy na sněmu konajícím se roku 1720 prostřednictvím zvláštního předložení početnému shromáždění stavů dne 12. října, ve

kterém byla oznámena všechna předcházející ustanovení týkající se nástupnictví, jakož i poslední vůle Ferdinanda II. a jeho kodícill z roku 1635, nařízení císaře Leopolda I z roku 1703 a výpověď Karla VI. z roku 1713 (pragmatická sankce). Dále panovník žádal aby stavové přistoupili k poslednímu ustanovení jako k zákonu a stvrdili jeho platnost coby pragmatickou sankci.

Stavové na to odpověděli osvědčením vydaným dne 16. října 1720. Podle tehdy obvyklého poníženého způsobu nejprve poděkovali panovníkovi za to, že jim učinil toto předložení a uznal tím jeho prospěšnost pro obecné dobré. Dále uvedli, že tento návrh se zakládá na základních pravidlech království a oznámili, že k němu coby k zákonu navždy platnému přistupují a že se zavazují takto stanovený nástupnický řád zachovávat a hájit. Toto osvědčení bylo sepsáno ve dvou exemplářích, z nichž jeden byl odevzdán panovníkovi prostřednictvím české dvorské kanceláře, druhý byl následně poslán úřadu desek zemských, kam měl být zapsán a následně měl být uložen v tajném zemském archivu ve Svatováclavské kapli.

3.5.2.2. Panovnické sídlo

Zemské zřízení bylo za posledních let panování Leopolda I., dále za panování Josefa I. a opět v posledních panovnických letech Karla VI. několikrát přestoupeno, když si panovníci osobili právo v časech velkých válečných potřeb vypisovat mimořádné druhy daní bez předchozího sněmovního souhlasu. Stavové v těchto mimořádných situacích neměli žádnou možnost postavit se účinněji na odpor a obyčejně odvrátili skutečné vybírání takové daně jejím vykoupením. Nikdy ale neuznali právo panovníka k takovému způsobu ukládání daní a tak zůstalo vždy jen překročením z mezí zemského zřízení.

Proti privilegiím země bylo také, že čeští králové od panování císaře Ferdinanda II. nepřebývali stálým sídlem v Praze tak, jak bylo vyjednáno ve smlouvách uzavřených mezi Ferdinandem I. při jeho zvolení za krále. Stavové neustále upomínali panovníka o tom, že by se měl dvůr přestěhovat z Vídně do Prahy. Hned na prvním sněmu konaném v roce 1627, jehož se účastnil také Ferdinand II, žádali stavové vedle poděkování za obnovení práv země aby cit.: *residencí swau císařskau a královsckau zde mezi nimi za*

mnohá a prodlaužená léta stále na trůně swém zůstawatí ráčil. To se však splnilo jen na krátký čas. Na sněmu konaném ke konci roku 1629 připomenuli stavové během jednání týkajícího se schválení posudného, že tato daň se podle starého obyčeje schvalovala na hrazení nákladů císařského dvora, ovšem za předpokladu, že dvůr přebývá v zemi. Ještě přiměji se vyslovili v lednu roku 1634. V rámci odpovědi na přečtený panovníkův dopis uvedli, že by jim nebylo nic milejší, než kdyby měli panovníka přítomného v království. Výsledkem tohoto naléhání bylo, že nedlouho poté co se ještě za života otce korunovaný král Ferdinand III ujal po zavraždění Valdštějna velení nad císařským vojskem, byl představen v českém království na místě císaře.

Za posledních let života Ferdinanda II. byli jmenovitě sněmy v Čechách svolávány jeho synem. Stále však se nesplnilo přání stavů, aby panovník i s celým svým dvorem přebýval v Praze a proto ho opět roku 1636 požádali o přesídlení panovníka a pokud by to nebylo možné pro jeho zaneprázdnění, tak aby v Praze zanechal alespoň královnu a mladé panstvo. Přitom nařídili nejvyšším berníkům ve věci tehdy odsouhlaseného posudného, aby takto vybrané peníze ve svém úřadě zadrželi a nic z těchto prostředků nevydávali do té doby, dokud osobně nepřijede panovník nebo alespoň královna a mladé panstvo. Toto nařízení stavové zrušili teprve na sněmu konaném v roce 1637, nicméně i tentokrát ke svolení posudného připojili žádost, aby král se svým dvorem přesídlil do království. Tato žádost byla opakována také po nástupu Ferdinanda III. na císařský trůn po smrti jeho otce v roce 1638. Panovník ve své odpovědi stavům oznámil, že má v úmyslu přestěhovat se i s celým svým dvorem. Pak ale nastoupila válečná léta, během nichž byli právě Čechy vystaveny nejsilnějším útokům nepřátel a to byl jeden z důvodů, že tento slib nakonec nebyl splněn. Ferdinand III. však v Praze alespoň velice často přebýval. Naděje na přesídlení panovníka zpátky do Prahy ustala až za panování Leopolda I. a ustalo také usilování stavů v tomto ohledu. Odezva tohoto privilegia byla patrná v tom, že pokud se panovník byť na krátký čas zdržoval v Praze, přestal platit titul místodržících.

3.5.2.3. Jednání o dalších změnách zemského zřízení

Vzhledem k tomu, že císařský dvůr přebýval ve Vídni, došlo rovněž k tomu, že jeden z nejvyšších zemských úředníků – nejvyšší kancléř – pobýval mimo zemi, neboť musel být naustále po boku panovníka. Z toho ovšem nevyplývalo, že by měl nejvyšší kancléř přednost před ostatními úředníky, nýbrž že se považoval za jednoho z nich, přičemž měl na starosti udržování kontaktu mezi českými stavy a panovníkem. Nic se tím nezměnilo na zřízení nejvyšší správy zemské a v samostatném postavení koruny a království českého. Jakkoliv platilo v této době pojetí panovnické moci jako moci svrchované, až do panování Marie Terezie to nebylo na překážku samostatnému státnímu právu. Nejlépe to je zřejmé z jednání o novém zemském zřízení v Čechách a na Moravě, které hodlal vydat Josef I. a na kterém se pracovalo ještě za jeho nástupce Karla VI.

Josef I. zřídil roku 1710 dvě komise (jednu v Čechách a druhou na Moravě), které měly probrat jednotlivé články Obnoveného zřízení zemského. Své návrhy měli mezi sebou komise porovnávat a rovněž po člancích pak předkládat panovníkovi k jeho schválení. Tyto komise obsazoval panovník, neboť se ve sněmovních artikulích z té doby nevyskytují o tomto počínání žádné zápisy. Nicméně tyto komise se skládaly především z osob stavovských (nejvyšších zemských úředníků, osob panského, rytířského a městského stavu, přičemž bylo velmi nápadné, že byl zcela opominut duchovní stav). Českých zástupců bylo v komisi dvanáct. Česká komise pracovala až do roku 1723 a to sice i po korunovaci Karla VI. šestého září toho roku. Tehdy byla téměř hotova celá část zemského zřízení, která se vztahovala na právo veřejné a nacházela se v Obnoveném zřízení pod písmenem A. Návrhy nového znění jednotlivých článků byly doplněny rozsáhlým odůvodněním navržených změn a jednotlivými zákony, privilegii, deklaratorii a jinými nařízeními, ze kterých komise vycházela při utváření svého názoru. V celé práci se nenachází nic, co by směřovalo ke zmenšení práv země nebo zemských stavů. Vlastním účelem bylo, aby Obnovené zřízení Ferdinanda II. existovalo v takovém znění, aby v něm byly uvedena všechna pozdější vysvětlení. Základní pojetí zůstalo stejné. Jednotlivá práva stavů, stejně jako panovníka měla být vyložena jednoznačněji, zejména výslovným uvedením všech důležitých starších privilegií, do té doby v Obnoveném zřízení neuvedených. Z úvodní části měly zmizet zmínky o ohavné

rebelii, jelikož se k nynějším stavům nevztahovaly. Tohle dílo ale nebylo z neznámých příčin dokončeno.⁴⁴

3.5.2.4. Poměr Čech k jiným zemím

3.5.2.4.1. Proporcionalita při stanovení berních povinností

Poměr Čech k jiným zemím Koruny České a k ostatním zemím rakouského panství spočíval kromě společného panovníka také v přátelském dorozumívání se mezi stavy jednotlivých zemí, kterému však byly v té době vytčeny daleko užší meze než před bitvou na Bílé Hoře. Obyčejně byly prostředkem tohoto kontaktu tak zvané generální sněmy, které v této době již ovšem nebyly svolávány, ačkoliv tomu nepřekáželo žádné zákonné ustanovení. Tohoto dorozumívání bylo ale zapotřebí při zajištění poměrně rovného přispívání na společné záležitosti a především potom na potřeby vojenské.

V tomto ohledu byly jisté proporce mezi zeměmi českými a německo-rakouskými domluveny za panování Maxmiliána. Tyto proporce byly zachovávány až do počátku třicetileté války a to tím způsobem, že dvorská komora pokaždé vytvořila rozpočet na vojenské potřeby a na jeho základě požadoval panovník vždy konkrétní kvóty od jednotlivé země a to v penězích i v lidech. Tento požadavek panovníka ale neznamenal povinnost sněmů, aby pokaždé automaticky odsouhlasily, co panovník žádal. Z jednotlivých sněmovních usnesení vyplývá, že se tím spíš rozumělo dodržení jisté proporcionality a pokud panovník žádal v jisté zemi určitou částku, měl jí v daném poměru žádat také ve všech ostatních zemích. Tato proporcionalita se na čas přerušila následkem postoupení Horní i Dolní Lužice saskému kurfiřtovi. V roce 1649 se na jednalo o určení nových kvót, ke kterému mělo dojít prostřednictvím konference dotčených zemí. Císař Ferdinand III. se společně s českými stavy usnesl, že v případě konání takové konference, měli být k jednání povoláni z Čech nejvyšší hofmistr Oldřich

---

⁴⁴ Návrhy české komise se nacházejí v archivu dvorské kanceláře ve Vídni, jejich přepis vytvořený Gindelym se nachází v Národním archivu v Praze. Bohužel se v těchto materiálech nenachází prvotní nařízení císaře Josefa I. k zahájení této práce, takže se nedá přesně stanovit datum, kdy práce započala. Mezi přílohami se však nachází dekret ze 7. srpna 1710, z jehož obsahu vyplývá, že činnost komise započala teprve nedávno. Tyto práce se protáhly do období vlády Karla VI.. O tom svědčí různá deklaratoria tohoto panovníka, která se nacházejí mezi doklady návrhů české komise. Poslední z nich je datován 5. října 1723.

František Libštejnský z Kolovrat a vojenský generální komisař Vilém Albert Krakovský z Kolovrat.⁴⁵

Konference se uskutečnila roku 1655 a výsledkem jejího jednání byla domluvena kvóta, podle které na každých deset dílů předepsaných zemím Koruny české náleželo osm dílů určených pro rakouské země. Podle této kvóty se postupovalo až do roku 1679, kdy se již za ponování císaře Leopolda I. uskutečnila nová konference, na které byly českým zemím vyměřeny necelé dvě třetiny, zemím rakouským pak něco přes jednu třetinu.

Přesněji to bylo stanoveno roku 1682, kdy bylo určeno, že celková potřeba byla rozdělena v poměru 18 (rakouské země) ku 24 (české země), to jest 432 dílů, z nichž připadalo na rakouské země 150 dílů a na země české 282 dílů (Čechy 141 dílů, Morava 47 dílů, Slezsko 94 dílů, dolní Rakousy 50 dílů, horní Rakousy 25, země vnitrorakouské 75 dílů). České království tedy neslo podle tohoto vyměření bez mála třetinu celé potřeby, Morava a Slezsko společně tolik, co Čechy. To se změnilo v roce 1684 kvůli škodám utrpěným v souvislosti s tureckým vpádem uskutečněným roku 1683. Zem dolnorakouská dostala úlevu 2/3 na úkor zemí českých a zbývajících zemí rakouských. Takto se počítalo až do roku 1691 a posléze po určitých úpravách až do roku 1699.

Později byla tato proporcionalita dvorskou komorou často libovolně překračována, což vedlo především za vlády Karla VI. k četným protestům a stížnostem stavů. Tento stav zrušil definitivně až reces Marie Terezie, ve kterém bylo rovněž zahrnuto vyřízení některých stížností.

Podobné stanovení kvót při ukládání veřejných břemen bylo zapotřebí rovněž u zemí, které byly ve zvláštním poměru k českému království, nicméně byly v daleko těsnějším vztahu než země k českému království posléze připojené. Jednalo se o Loketsko, Kladsko a Chebsko. Loketsko a Kladsko byly starobylé části českého království, které ovšem měly zvláštní postavení oproti jiným částem země. Loketsko především kvůli převládajícímu zvláštnímu manskému zřízení. Kladsko byla zvláštní oblast později nazvaná knížectví, která se nacházela obvykle pod panstvím knížecích rodů. Až za císaře Rudolfa II. byla přikoupena ke koruně za peníze od stavů odsouhlasené s podmínkou, aby se toto území již nikdy od koruny neodcizovalo.

---

⁴⁵ Sněmovní usnesení z roku 1649, text královské propozice, s. VIII. (zdroj: Manuscriptorium)

Chebsko bylo na základě zástavy k Čechám postoupeno od říše německé. Jako součást českého království, byli obyvatelé Chebska potahováni ke snášení části finančních břemen království, nicméně českým sněmům se zástupci Chebska neúčastnili.

Po zavedení Obnoveného zřízení zemského usilovali zástupci českých stavů prostřednictvím sněmů o to, aby Loketsko a Kladsko podléhali všem berním odsouhlaseným stavy podle určitého poměru. Již roku 1630 museli obyvatelé Loketska platit z každého dvora dvakrát tolik, co bylo uloženo jinde na poddanskou usedlost.⁴⁶ Kladsko mělo být považováno za dvacátý díl království a z toho vyplývala berní povinnost ve výši jedné dvacetiny z celkového požadavku. Posudné a jiné podobné sbírky byly v těchto krajích ukládány stejně jako jinde. Cílem bylo eliminovat nutnost vyjednávání mezi panovníkem a zástupci těchto krajů případ od případu. Jak vyplývá z usnesení sněmu z roku 1644, slíbil Ferdinand III. v tomto směru, že se zástupci obou krajů budou moci zúčastňovat jednotlivých sněmů a sjezdů a nebudou tak odkázáni na zvláštní komisaře. Tímto rozhodnutím pominul rozdíl mezi Loketskem a ostatními kraji českého království. Odlišná situace ale nastala v kladském kraji, kde se místní stavové odmítli tomuto rozhodnutí podrobit. A tak i v následujících letech museli být pokaždé nejprve panovníkem vyzváni k placení svého dílu.

Město Cheb a chebský kraj byli pokládáni za padesátý díl českého království a podle toho platili jednu padesátinu z celkového objemu schválených berní. To muselo být však pokaždé sjednáno na základě žádosti sněmu vznešené na panovníka zpravidla prostřednictvím hejtmana Loketského kraje. Na základě nařízení císaře Ferdinanda III. ze dne 9. listopadu 1638 bylo obyvatelům Chebska ulehčeno v jejich berních povinnostech. Nadále měli platit jen ze 400 dvorů či osedlých. Toto omezení ale platilo pouze tři roky. Ještě roku 1652 bylo z celé sumy 200 000 zlatých schválené na celé království na Chebsko rozvrženo 4 000 zlatých tedy jedna padesátina.⁴⁷ Již ze sněmovního usnesení z roku 1654 se však zdá, že obyvatelé Chebska se stavěli proti placení takto vysokých berní. V roce 1657 jim byla vyměřena kvóta jedné sedmdesátiny z celkové výše schválené berně. Další žádosti o snížení berních požadavků zůstávali českými stavy nevyslyšeny. Až roku 1707 císař Josef I. nařídil, aby platili jednu

---

⁴⁶ Více viz. text sněmovního usnesení z roku 1630, s. XV (zdroj: Manuscriptorium).

⁴⁷ Více viz. text sněmovního usnesení z roku 1652, s. VIII (zdroj: Manuscriptorium).

dvousetinu vojenského extraordinaria, u ostatních pak jednu setinu z celkové schválené sumy.

3.5.2.4.2. Zachování hranic země

Jedním ze zemských práv, která náležela stavům jakožto zemskému zastupitelstvu, bylo zachování hranic království. Již na sněmu roku 1627 se jednalo o starších sporech o hranice s Bavorskem, s Falcí, se zemí markrabí Brandenbursko-Anspašského a se Saskem. Následující rok byla na základě domluvy panovníka se stavy zřízena komise, které bylo uloženo, aby v této záležitosti:

- shromáždila a prozkoumala všechny starší písemnosti,
- společně se zemskými měřiči osobně navštívila hranice,
- vyslechla příslušné svědky a
- jednala s komisaři, vypravenými k tomuto účelu sousedními knížaty.

Jednání této komise bylo přerušeno kvůli následným válečným událostem a obnoveno bylo až roku 1636 v souvislosti s uzavřením tzv. pražského míru s kurfiřtem saským. Ani tentokrát nebyla tato jednání dokončena opět ze stejného důvodu. Teprve roku 1661 Leopold I. předložil stavům opět záležitost týkající se hranic lužických, protože jejich upravení bylo na základě sjednaného pražského míru pozústaveno zvláštnímu jednání.⁴⁸ Stavové v této souvislosti poukazovali na to, že by měly být uvedeny do pořádku také ostatní hranice.

Se svolením panovníka byla především zřízena nová čtyřčlenná komise (po jedné z každého stavu), která měla prozkoumat, v jakém stavu byla naposledy skončená jednání a následně zpracovat instrukce pro komisaře, kteří by byli pověřeni uvedením hranic do řádného stavu. Činnost této komise se vša protáhla kvůli velkému rozsahu stanoveného úkolu a posléze byla přerušena z důvodu vypuknutí tureckých válek. A tak byly jednotlivé rozepře o podobu hranic vyrovnávány pouze prozatímně.

Stavové obrátili rovněž svoji pozornost k hrozícímu nebezpečí nárůstu sporů o zemské hranice v souvislosti s prodejem lesů na hranicích cizincům. Vzhledem k tomu, že podle obnoveného zřízení zemského, nemělo být cizincům prodáno nic bez

---

⁴⁸ Sněmovní usnesení z roku 1661, text královské propozice, s. VI (zdroj: Manuscriptorium).

předchozího souhlasu panovníka, vydal sněm roku 1650 usnesení,⁴⁹ aby panovník takováto povolení nevydával. Za věc velmi škodlivou bylo považováno rovněž kácení hraničních lesů.⁵⁰

3.5.3. Věcná působnost v oblasti zákonodárství

1. Z hlediska oblasti zákonodárství je při vymezení věcné působnosti českého zemského sněmu zapotřebí na prvním místě uvést spoluúčast na tvorbě zákonů týkajících se veřejného práva. Vzhledem k několika oblastem, o kterých se v průběhu sledovaného období jednalo, lze konstatovat, že ve věcech změn zemského zřízení jmenovitě potom ve věcech poměru mezi panovníkem a zemskými stavy, nemohlo být nic měněno bez srozumění panovníka se stavy. Jako konkrétní případ lze uvést jednání o pragmatické sankci.
2. Co se týče dalšího vymezení působnosti v oblasti zákonodárství, v Obnoveném zřízení zemském je výslovně zmíněno právo schvalovat berně.⁵¹ Tímto

---

⁴⁹ Sněmovní usnesení z roku 1650, s. LXIX (zdroj: Manuscriptorium).

⁵⁰ Sněmovní usnesení z roku 1682, s. LXVI. cit.: „Dáleji také předneseno bylo, že by někteří z obyvatelů lesy s jinými krajinami mezující vysekávali a planili, ježto JMCé a celému království netoliko pro uwarování všelikého skrácení k ujmě celných regalíi směřujícího, nýbrž i proto na tom záleží, aby takové lesové (kteřížto od Boha a přirození tak způsobeni jsau, že předešle, obzvláště tehdež, když Chodowé a jiní swobodníci k opatrowání jich zawázáni byli, za obranu země se pokládali) zachování býti mohli. Přišedše pak nyní ta věc we nmohem jinší způsob, protože královská komora česká nadjmenované swobodníky za lidi podací prodala a tíž lesowé, obzvláště na hranicích baworských, tak otewřeni se býti prawí, že w nich celé wsi wystaweny a cizími, z okolních zemí přicházejícími lidmi osazené se wynacházejí, kdyby pak takové k tomuto království náležející wsi zase zkaženy býti měly, ti lidé ne sem do země, nýbrž jinam a wen ze země by odešli a tudy kontribuentů by ubylo: pročez stawowé za dobré uznali, aby JMCá při kommissarích k partikulární hraničně komissí w Risemburských a falcowských diferencích zřízených naříditi ráčil, aby oni staw věci wyšetřili a zpráwu dali, podle čehož by budaucně při obywatelích, kteří takowych lesů w držení jsau, nařizeno býti mohlo, aby od dalšího planění jich se zdrželi a ta wyplaněná místa zase zarůsti nechali.“ (zdroj: Manuscriptorium).

⁵¹ Cit. text článku A.V. Obnoveného zřízení: *Co se pak všelijakých berní a zbírek dotýče, na tom sme se jak sami od sebe, tak i na místě budaucích Našich, králů a dědicův téhož království, milostivě ustanoviti ráčili, že těchto toliko při samých sněmích a to jináče nic, nežli proti obyčejným reversům, od stavův žádati a vyhledávati chtíti ráčíme; o tom žádné pochybnosti nemajíce, nežli že věrní stavové Naši, jak Naše, tak i milé vlasti své nastalé potřeby každého času věrně a upřímně k mysli a srdci připustí. Toho však nijakž přehlídati, a k tomu nyní neb napotom přijíti dáti chtíti neráčíme, aby takové berně a daně od Nás žádané, Nám skrz některé neslušné veymínky, kteréžby se proti Naší královské mocnosti, vyvýšenosti a důstojenství vztahovati mohly, jako skrz vyhledávání nových privilegíi a swobod, aneb k těm podobných věcí, jenžby v propositi Naší obsažené nebyli, jakž se to až posavád dalo, od stavův obmezované a zastavované býti měly.*

způsobem bylo kromě zákazu zásadních výjimek v plném rozsahu potvrzeno předbělohorské právo stavů v oblasti berní. Sněmovní souhlas se týkal jak berní přímých, tak berní nepřímých, byť se poměrně záhy nepřímé berně staly předmětem inkamerace. První pokusy o inkameraci nepřímých daní se objevují již za vlády Leopolda I. Před inkamerací byly tyto nepřímé berně ukládány rovněž prostřednictvím patentů, ovšem pokaždé se souhlasem sněmu. Stavové dokonce čas od času vypracovávali osnovu takových patentů. Na Moravě například byl stav takto zpracován návrh na patent o kolkovém důchodu v roce 1749. Panovníci toto právo respektovali po celé zmiňované období a to i v době, kdy jinak činnost českého zemského sněmu upadala, a na každý rok lze nalézt berní revers, který dokládá fakt, že se o daňových požadavcích jednalo a že byly schváleny. S právem schvalování berní pak úzce souvisely další zákony, které v rámci svých usnesení český zemský sněm schvaloval (stanovení způsobu rozvrhování, vybírání a vymáhání berní) a které panovník zcela nechával v kompetenci českého zemského sněmu.

3. Se schvalováním berní úzce souvisel institut schvalování rekrutů. Jednalo se de facto pouze o zvláštní druh berně, na kterém panovníkovi především v průběhu válečných let nesmírně záleželo. Tento institut je možné chápat také jako dobrovolnou pomoc. Panovník si mohl v zemích Českého království najímat lidi k vojsku. Přitom byl omezován pouze výší finančních prostředků získávaných z komorních důchodů nebo z odsouhlasených a také skutečně vybraných berní. Český zemský sněm však mohl najímání rekrutů rovněž převzít na sebe a postavit vojáky namísto peněžité berně (samozřejmě tam, kde panovník své finanční požadavky odůvodňoval nutností stavění vojska). Jak v předbělohorské době tak i v 17. a částečně také v 18. století české zemské sněmy povolovaly pravidelně jistý počet vojáků a koní, které vyzbrojily a částečně také na svůj náklad udržovaly v poli. Nejednalo se o klasický souhlas s najímáním vojska, panovník svolení stavů nepotřeboval, pokud měl dostatek prostředků. To je důvod, proč lze institut souhlasu se stavěním rekrutů zařadit coby zvláštní druh berně.
4. Kromě oprávnění, které se vztahovalo na zákony související s právem povolování berní, lze uvést i oprávnění ve věcech obecného dobrého. Jednalo se

o záležitosti, které se dotýkaly země a nezasahovaly do oblasti svrchované moci panovníka. Je patrné, že zákonná nařízení o tom nebyla dostatečně určitá tak, aby se podle nich dala bez jakýchkoliv pochybností hranice označující, kam sahalo oprávnění stavů a kde začínal neomezená moc panovníka. V mnohých případech o tom rozhodovala zavedená běžná praxe, která se v průběhu času vyvinula ze srozumění panovníka a sněmu v jednotlivých záležitostech. Kromě záležitostí finančních zasahovala zákonodárná činnost i do různých odvětví veřejné správy. Jmenovitě především šlo o záležitosti obchodu a policie, obchodní, venkovského hospodářství, veřejných staveb, péče o veřejnou bezpečnost a jisté vykonávání spravedlnosti a také v záležitostech církevních.

Závěrem k tomuto oddílu lze konstatovat, že výše uvedeného výčtu by se mohlo zdát, že činnost sněmů z hlediska zákonodárství nebyla co do kvantity tak rozsáhlá. Přesto jí byly otevřeny nejrůznější oblasti. Z nich byly vyjmuty čistě komorní věci a především zákonodárná úprava soudnictví, jedno z nejdůležitějších odvětví, která zůstávala na základě Obnoveného zřízení zemského zcela v moci panovníka. V ostatních oborech z jednotlivých sněmovních artikulů vyplývá, že stavové necítili nedostatek oprávnění ke své činnosti na sněmech.

3.5.4. Další působnost českého zemského sněmu

Vedle činnosti, kterou lze zařadit do oblasti zákonodárné působnosti v nejvlastnějším slova smyslu, je nutné zmínit také působení sněmů ve zřizování různých ústavů, zařízení a komisí určených k obecnému dobrému. K tomu náleželo:

1. Starodávné zřízení tzv. zemských lékařů a bradírů (ranhojičů), kteří byli dosazováni stavy a opatření ročními platy. Podle staršího zřízení bývali dosazováni čtyři lékaři a dva bradíři umístění v Praze. Na sněmu konaném v roce 1676 však stavové vzali v úvahu, že zemští lékaři přijímají platy z daní kontribuentů neradi vyjíždějí především k chudším z Prahy do jednotlivých krajů. Stavové uznali za slušné, aby byly lékařům i bradírům platy zmenšeny o polovinu a až by dva zemřeli, jejich místa měla zůstat neobsazená. Jejich platy pak měly být rozděleny mezi lékaře, kteří bydleli v krajích a obyvatelům i

poddaným v případě potřeby mohli pomoci. Každému se mělo dostat přibližně 100 míšeňských kop. Tento návrh byl potvrzen panovníkem s omezením, aby k realizaci došlo teprve po smrti jednoho z tehdejších lékařů nebo bradírů. Sněm se tak v tomto ohledu usnesl, že v budoucnu budou v Praze dva zemští lékaři a tři bradíři, kromě toho pak dosadil dva nové bradíře, jednoho v kraji Bechyňském, druhého v Žateckém kraji. Stejným způsobem se postupovalo dále i v následujících letech. Byli zřizována nová místa pro lékaře a bradíře, dokud neměl každý kraj své vlastní.

2. Zřízení zemského prubíře, také placeného stavu, který byl jmenován po domluvě s místodržitelstvím. Zdá se, že toto místo v období bezprostředně následujícím po bitvě na Bílé Hoře zaniklo, sněmovním usnesením z roku 1654 však bylo opět obnoveno.
3. Upravení plavby po Labi (pravděpodobně od Mělníka až k zemským hranicím), ke kterému se přitoupilo už na sněmu konaném roku 1627. Zemští úředníci společně se zvláště k tomuto účelu sestavenou stavovskou komisí měli určit rozvržení nákladů. Na základě takto vzniklého rozvržení stavové odsouhlasili roku 1628 na sněmu částku 20 000 zlatých na potřebné útraty a rovněž zavázali obyvatele nejbližších míst, aby své poddané k některým pracem na několik dní bezplatně zapůjčili. Tímto způsobem bylo celé dílo přibližně po deseti letech roku 1638 dokončeno. Roku 1664 se na sněmu jednalo o upravení plavby po Labi a Vltavě nahoru až k Praze. Stavové byli ochotni nést takto vzniklé náklady pod podmínkou, že budou odstraněny překážky labské plavbě spočívající ve vysokých clech jmenovitě především v Magdeburgu. Po zdoluhavém a neúspěšném jednání s kurfiřtem saským nicméně zůstala tato věc nevyřízena.
4. Zřízení zemské jízdne školy. První popudem pro její zřízení byl návrh předložený stavům roku 1668 Janem Mundtem z Thingen. Ten odůvodňoval nutnost zřízení takové školy v městech Pražských její velkou užitečností a zároveň žádal, aby byl přijat za rossbereitera neboli zemského tumlíře koní za skromnou roční mzdu. Stavové s tím prozatím na rok souhlasili.
5. Královská propozice z roku 1627 mimo jiné zmiňovala také starý spor o meze a hranice falckrabské, bavorské, saské a brandenburské. Sněm se usnesl v souladu s předchozí praxí, aby byl celý spor vyšetřen panovníkem ve spolupráci

s nejvyššími úředníky a zemskými soudci a radami komorního a dvorského soudu. Roku 1628 byla českým zemským sněmem zvolena zvláštní stavovská komise. To samé se opakovalo také v roce 1636 a 1661.

3.5.5. Vliv sněmů na správu komorní

3.5.5.1. Korunní statky

S právem schvalovat berně souviselo další právo českých stavů, podle něhož nemělo být bez jejich svolení nic odcizeno od koruny české. Tato zásada zůstala v platnosti i po vydání Obnoveného zřízení zemského.⁵² Na základě tohoto práva byly také zástavy korunních statků vždy oznamovány sněmu a s jeho souhlasem byly vkládány do sněmovních artikulů. Po vydání Obnoveného zřízení zemského se tak stalo nejprve roku 1628, kdy byla do artikulů zapsána zástava Mělnického zámku a panství hraběti Vilémovi Slavatovi, na kterou měl zápis císaře Ferdinanda II. z roku 1623. Za panování císaře Ferdinanda III. schválili stavové roku 1649 prodej komorních a stolních panství Benátek a Lysé, oproti čemuž panovník připojil ke komorním statkům panství Třeboňské. Toto panství bylo posléze zapsáno coby zástava a roku 1658 pak postoupeno císařem Leopoldem I. ke svobodnému užívání jeho strýci arciknížeti Leopoldovi Vilémovi. Od toho potom bylo se souhlasem císaře postoupeno hraběti Janovi Adolfovi ze Schwarzenberku. K tomu připojili do sněmovních artikulů stavové svůj souhlas roku 1661.

V průběhu dalších let z panování císaře Leopolda odsouhlasili stavové k prodeji hned několik statků. Roku 1685 odsouhlasili prodej komorních vesnic, dále panovníkovi vyhrazená vrchní práva podací kostelní a vysokého hvozdu na statcích v hrabství Kladském. V následujícím roce (1686) byl zapsán prodej Mělnického panství i s vesnicí Třebošnicí, roku 1704 lesy Rychnovské a Wamberské s vesnicemi Peklem, Peklicí a Dřívem. Za císaře Josefa I. byly tímž způsobem zastaveny roku 1710 Zbiroh, Točnick a Králův dvůr knížeti Adamovi Ondřejovi z Lichtenštejna za 500 000 zlatých, které mu měly být splaceny v deseti letech počínaje rokem 1712. Po vypršení

---

⁵² Srov. s čl. A.XXII. OZZ.

této lhůty a splacení zapůjčené částky bylo toto vrácení panství ke Koruně stavům oznámeno a vloženo do sněmovního usnesení roku 1723.

Ve všech výše uvedených případech byl návrh vznesen na sněm teprve po uzavření smlouvy. Roku 1685 prodal císař Leopold Křivoklátské panství s Krušovickým statkem hraběti Arnoštovi z Valdštejna dokonce bez toho, aniž by požádal byť o dodatečné schválení sněmu. Stalo se tak s největší pravděpodobností z toho důvodu, že při tomto prodeji bylo ve smlouvě koruně přiznáno právo zpětné koupě. Když však po 49 letech vnučka hraběte z Valdštejna, kněžna Marie Ana z Fürstenberku toto právo zpětné koupě vykoupila připočtením 200 000 zlatých k původní kupní ceně 400 000 zlatých, stalo se tak pouze s podmínkou, že královská komora získá souhlas od sněmu. Ten ho udělil roku 1734.

Institut schvalování byl zachováván také v případech, kdy se jednalo o zcizení statků nacházejících se v jiných zemích Koruny české. Takové svolení dali stavové, když císař Leopold I. roku 1684 zastavil knížectví Lehnické, Břežské a Olešnické (toto knížectví připadlo Koruně po smrti posledního knížete Jiřího Viléma) knížeti ze Schwarzenberku za částku 484 000 zlatých a potom také roku 1689, kdy byla zastavena hraběti Heřmanovi Černínovi za 300 000 zlatých knížectví Těšínské, Břežské, Lehnické a Olavské. V prvním případě stavové ke svému souhlasu do sněmovního usnesení připojili také přání stanovení takových časů, aby císař opět mohl tuto zástavu vyplatit.

Již císař Ferdinand II. se zachoval podle starodávných privilegií českých stavů, když ve smlouvě o mír uzavřené v Praze roku 1635 postoupil kurfiřtovi saskému obojí markrabství lužické jako léno od Koruny české. Na českém sněmu byl tento akt přednesen již roku 1636, zároveň k němu panovník připojil i vyslovení nepochybné důvěry, že stavové toho nevyhnutelné postoupení nebudou mít císařovi za zlé a že ho schválí. Stavové se usnesli, že jinak se stát nemohlo, ale žádali, aby král jakožto lenní pán a dominus directus držel nad oběma markrabstvími ochranou ruku v záležitostech katolického náboženství.

Na sněmu konaném roku 1781 císař Josef II. předložil sněmu návrh na postoupení Schönbornských podlén, která byla tehdy přivtělená ke Koruně české, kurfiřtovi falckému. Tohoto souhlasu se dožadoval s odkazem na Vladislavova privilegia o neodcizování z roku 1499. Stavové toto postoupení odsouhlasili a nechali ho zapsat jako součást sněmovního usnesení do zemských desek.

3.5.5.2. Komorní důchody

Na vlastní správu komorních důchodů sněmy neměly žádný přímý vliv. V této oblasti nicméně působily prostřednictvím stížností a žádostí. Takové stížnosti se na příklad vztahovaly na zvyšování cel z přespolního zboží na hranicích (tyto stížnosti jsou zaznamenány ve sněmovních artikulech z roku 1654 a 1672), na tzv. lehkou minci (artikuly z let 1658,1659,1667) nebo na obtíže způsobované obchodu se solí (1654, 1655). V záležitostech týkajících se mince sliboval panovník Ferdinand III. nápravu již roku 1655. Vzhledem k tomu, že však nepochybně tato náprava nebyla dostačující nebo nebyla realizována vůbec, souhlasil na sněmu konaném roku 1667 panovník Leopold I. s tím, aby se v této věci udělal co nejrychleji pořádek a pokud by se tak nestalo, aby mince lehká a vůbec berná měla být na císařských úřadech bez komplikací přijímána.

Co se týče obchodu se solí, jelikož se prodávala sůl císařská a jiný nákup (soli přespolní) byl zatížen vysokými cly na hranicích, stížnosti se nejčastěji dotýkaly jednak vysoké ceny soli a také nedostatečného počtu skladů v zemi. Již roku 1654 žádali stavové, aby byly zřízeny sklady v Plzni, Žatci, Mladé Boleslavi, Hradci Králové, Prachaticích, Sušici a v Klatovech. To také panovník slíbil již toho roku a pak následně ještě roku 1658. Zato se stavové roku 1668 na sněmu zavázali, že budou dohlížet na svých panstvích na to, aby nebyla do země dovážena cizí sůl. Z toho ovšem v průběhu dalších let sešlo, neboť bez cizí soli se nešlo v Čechách obejít. Císařské solivary v Rakousku nedokázaly zásobovat solí celé království a navíc byla na překážku i velká vzdálenost. Z toho důvodu se vozila sůl bavorská, saská na zapřenou a s obcházením cla na hranicích. Čeští stavové k tomu nejčastěji předkládali, že nejjednoduším prostředkem k nápravě tohoto stavu by bylo snížení cen císařské soli. Na sněmu konaném roku 1702 se zavázal panovník sůl Gmundskou prodávat v celé zemi za stejnou cenu. Ta měla být snížena z dosavadní ceny 9 zlatých za bečku na 5 zlatých za bečku. S tím ale, že úhradu zbývající 4 zlaté na bečku uhradí stavové ze svého. To stavové na sněmu také odsouhlasili a zavázali se odebírat ročně od císaře 100 000 beček soli. Toto celkové množství se následně rozvrhlo na jednotlivé vrchnosti a těm bylo vyhrazeno právo prodávat sůl na svých panstvích. Tento přidělený počet beček byl pouze minimální hranicí, jednotlivé vrchnosti si pochopitelně mohli sami určit větší počet dovezené soli. Roku 1718 panovník opět zvýšil cenu soli o 30 krejcarů na jednom

centu a to oznámil na sněmu, který se toho roku konal. V odůvodnění uvedl, že ho k tomu vedli mimořádné náklady spojené s válkou a zároveň slíbil, že toto zvýšení se bude týkat pouze dalších patnácti let. Po uplynutí této lhůty však stavové prostřednictvím svých usnesení marně upomínali od roku 1733 až do smrti císaře Karla VI., aby byla sůl opět zlevněna. V následujících letech za panování Marie Terezie bylo stavům navrženo, aby k dosažení této sumy zavedli k celkové berni také přírážku za sůl. To bylo také zakotveno v následné zvláštní smlouvě ze dne 18. května roku 1749, ve které se stavové zavázali odebírat ročně 240 000 centů Gmundské soli po 5 zlatých a 39 krejcarech, zemská přírážka pak byla stanovena na 1 zlatý a 50 krejcarů na bečku.

3.5.5.3. Komorní dluhy

Nejopatrněji se chovali stavové ke královským dluhům čili dluhům české komory, které předložil císař Ferdinand II. již na sněmu roku 1627 žádaje dobrovzdání, jakými prostředky by měli být zaplacený. Tyto dluhy se nevztahovaly na potřeby země a nebyly učiněny se svolením sněmu, nýbrž královské komory. Proto jejich zaplacení nepřináleželo zemi, nýbrž komoře z vlastních důchodů.

Stavové vyslovili účast s tím, že své vlastní dědičné země, knížectví, panství, statky i svoje klenoty dílem zastavil a dílem dokonce prodal. Nicméně zároveň vyjádřili nemožnost finanční výpomoci z vlastních prostředků s tím, že podle svých možností se budou snažit prospět. Přitom se usnesli, aby:

1. královská komora, věřitelé i rukojmí měli příročí, neboli moratorium na rok,
2. byl popis komorních dluhů prozkoumán sněmovní komisí k tomuto účelu zvolenou.

Toto příročí bylo potom sněmovním svolením prodlužováno od roku po víc než půl druhého století, takže královská komora nemohla být pro tyto dluhy stíhána exekucí. Práce komise směřovala k tomu, aby se odloučily pravé od nepravých dluhů a s těmi, které se ukáží jako pravé, aby bylo zahájeno jednání o jejich slevení. Komise brzy shledala mnoho dluhů nepravými, na komoru rozličnými praktikami uvalenými nebo udělanými mimo Čechy a odjinud na českou komoru vykázány. Celá věc tím však nebyla ani zdaleka vyřešena. Ještě roku 1638 se jednalo s nedostatečným účinkem.

Vzhledem k tomu, že mezi věřiteli komory bylo mnoho chudých a potřebných lidí, přimlouvali se stavové u panovníka již na sněmu roku 1627, aby takových chudým věřitelům vykázal alespoň 50 000 zl. k zaplacení berně toho roku od nich odsouhlasené. Roku 1628 vložili sněmovním nálezem 60 tisíc zlatých k témuž účelu do rozpočtu, tak aby bylo tolik vyplaceno věřitelům z berně, stejná částka byla připsána roku 1629, roku 1630 potom 70 tisíc zlatých. Když císař žádal roku 1636 zvláštního svolení, z něhož by se 60 tisíc zlatých vyplatilo chudým věřitelům, stavové to odepřeli. Nechtěli totiž na sebe převzít komorní dluhy a tak se usnesli, že jestli něco zbude z kontribucí, bude panovníkovi samotnému ponecháno k rozhodnutí, jestli se na chudé věřitele s těmito prostředky obrátí. Když pak byla tato žádost opakována ještě roku 1637, stavové odpověděli, že litují svých přátel, kteří kvůli nezaplacení dluhů velkou bídu snášejí, ale jilikož na království přichází jedná rána za druhou, není možné pomoci a proto že nemohou schválit 60 tisíc zlatých, tudíž setrvávají při závěrech předchozího sněmu.

Na sněmu, který se uskutečnil roku 1630, čeští stavové povolili zvláštní pomoc, kterou žádal panovník k zaplacení úroků saskému kurfiřtovi. Zvlášť se ovšem ohradili, že tímto svolením se nemíní kurfiřtovi saskému ani co do jistiny ani co do úroků v nejmenším zavazovat.

Již výše bylo uvedeno, že se stavové bránili za panování Ferdinanda II. zatížení země převzetím komorních dluhů. Stavové od jednoho sněmu ke druhému pravidelně schvalovali tzv. příročí a zároveň pravidelně prostřednictvím sněmovních usnesení apelovali na královskou komoru a na panovníka, aby dluhy spláceli alespoň věřitelům v nouzi, vdovám a sirotkům. Na toto naléhání byla panovníkem pravidelně některá část berně odsouhlasené k jeho dispozici určena k vyplacení nuzným věřitelům (především vdovám a sirotkům). Zpravidla se jednalo o sumu 10 000 zlatých, která byla pokaždé výslovně uvedena ve sněmovním usnesení (zmiňují se o ní rovněž protokoly a zřejmě byla takto používána až do konce sledovaného období) a rovněž byl vyjádřen i účel, k jakému má být použita.

3.6. Jednací řád českého zemského sněmu

3.6.1. Sněmovní řád před vydáním Obnoveného zřízení zemského

V posledních letech před bitvou na Bílé Hoře bylo zvykem, že v den, na který byl svolán sněm, zahájil sněm sám panovník nebo za jeho nepřítomnosti zvlášť k tomuto účelu jmenovaný komisař. Předsedou čili direktorem sněmu byl obvykle nejvyšší pražský purkrabí. Ve shromáždění jednotlivých stavů (panského a rytířského) předsedali nejváženější členové tzv. principálové. Toto místo ve shromáždění stavu městského zaujímali Pražané. Řečníkem stavu městského, který oznamoval výsledek porad zástupců městského stavu na plném shromáždění, byl písař čili Staroměstský kancléř.

Před plným shromážděním stavů dal král sedící na trůnu číst královskou propozici, ve které byly obsaženy královy žádosti nebo jiné návrhy, které předkládal sněmu. Stavové vzali královskou propozici na vědomí buď jako celek nebo po jednotlivých člancích tak, že se o ní nejprve poradil stav panský, který své usnesení oznámil v písmené podobě stavu rytířskému, ten pak po poradě oznámil své mínění pánům během jejich společného shromáždění. Poté, co se zástupci obou stavů dohodli, oznámili své společné usnesení stavu městskému. Ten se také poradil a svůj názor přednesl prostřednictvím zástupců na společném jednání. Celkový výsledek tohoto jednání byl potom v písemné podobě předložen coby sněmovní usnesení panovníkovi. Pokud byl panovník spokojen, schválil je, pokud měl námitky, sdělil je opět písemnou formou stavům, kteří o nich jednali stejným způsobem, jaký byl uveden výše. Někdy se tímto způsobem vyměnilo mezi králem a stavy více spisů. Podobným způsobem zemský sněm jednal také o návrzích, které vzešly od samotných stavů. Všechny záležitosti, ve kterých došlo k shodě mezi panovníkem a sněmy, sepsaly osoby vybrané ze všech stavů do jednoho spisu, který se posléze četl v plném shromáždění, kde byl též dle potřeby opraven a následně schválen coby sněmovní usnesení. Toto sněmovní usnesení se četlo podobně jako královská propozice před slavnostním shromážděním za přítomnosti krále nebo jeho zástupců při otevřených dveřích, aby ho mohli slyšet i lidé stojící venku a tím byl sněm uzavřen. Sněmovní usnesení bylo pokaždé vloženo do zemských desek a navíc bylo oznámeno také prostřednictvím jeho tištěné podoby. Na každé schválení

berně vydal panovník po skončení sněmu tzv. berní revers stavům. Ten obsahoval ujištění, že tento souhlas jakožto dobrovolně učiněný nemá být na újmu jejich práv.

3.6.2. Sněmovní řád po vydání Obnoveného zřízení zemského

3.6.2.1. Zákonodárná iniciativa

Z hlediska zákonodárné iniciativy měl zásadní význam článek A. VIII. Obnoveného zřízení zemského. V tomto ustanovení byla zákonodárná kompetence, která do té doby náležela stavům (sněmu), generálně vyhrazena panovníkovi.⁵³

Samotným stavům tak nepříslušelo právo zákonodárné iniciativy. Toto omezení bylo ale později zúženo Deklaratoriemi vydaným císařem Ferdinandem II. roku 1640. V tomto ohledu bylo důležité ustanovení článku A. a 9. Deklaratorií a Novel, které i nadále zakazovalo zákonodárnou iniciativu stavů. Stavby měly na sněmu v první řadě projednat královské propozice a schválit je. Text královské propozice se stával součástí sněmovního usnesení, které bylo zapisováno do zemských desek a vydáváno v tištěné podobě. Z toho důvodu lze poměrně přesně určit, do jaké míry reálně čeští stavové zasahovali do panovníkových návrhů. Ve vedlejších, méně závažných otázkách, jim bylo umožněno právo jednat o nich. Nejprve ale museli pokaždé seznámit sněmovní komisaře s obsahem takto zamýšlených jednání a až po jejich souhlasu tyto otázky mohli projednat a schválit je. Takto schválené usnesení nabývalo platnosti královským schválením.

Za vlády císaře Leopolda II. se stavy domáhaly toho, aby mohly na sněmu podávat vlastní návrhy. Této žádosti nebylo vyhověno s výslovným odkazem na článek A.VI. OZZ, kde bylo zakázáno jednat na sněmu o věcech, které nebyly obsaženy v královské propozici a na článek Aa. IX. v Novelle, která povolovala jednání pouze o menších věcech po předchozím svolení královských komisařů. Zároveň však bylo také v tomto článku povoleno, aby se v otázkách týkajících se obecného dobrého navrhovatel obrátil na zemský výbor a svůj návrh přednesl po vyřízení královské

---

⁵³ Viz. cit. článku A. VIII. Obnoveného zřízení zemského: „*Toho však sobě, též dědicům Našim, budoucím králům Českým, obzvláště v moci pozůstavujeme, abychom v tomto dědičném království Našem řád a právo nařizovati, i všecko to, což s sebou jus legis ferendae, neboližto mocnost vysazení práv přináší, činiti moci ráčili.*“

propozice i bez předchozího svolení královských komisařů na sněmu. Stavové přestali s naléháním u panovníka a vymínili si pouze, aby se zemský výbor jakožto výkonný a poradní orgán sněmu nestavěl na překážku takovéto iniciativě, nýbrž aby splnil svoji povinnost a předložil takový návrh na sněmu.⁵⁴ Panovnické rozhodnutí ve věci zákonodárné iniciativy tak jako v předchozím období i tentokrát připouštělo výklad, že se vztahuje toliko na jednání tzv. postulátových sněmů. V praxi tak bylo vyloučeno jednání o jiných věcech, než o těch, které se nacházely v královské propozici, pouze na dvojích ceremoniálních schůzích, na kterých královští komisaři přednášeli královské postuláty a vyhlášovala se sněmovní usnesení týkající se královských postulátů. Při ostatních schůzích se zpravidla vždy jednalo o referátech zemského výboru. K těmto návrhům zemského výboru se ovšem přistupovalo velmi volně, což znamenalo, že byli libovolně odmítány a nahrazovány jinými již zcela samostatně podávanými. V praxi to vypadalo tak, že se často jednalo o návrzích, které jednotliví zástupci přednášeli na sněmu a které nebyly předloženy zemskému výboru k posouzení, aniž by přitom souviseli s ohlášeným denním pořádkem.

3.6.2.2. Otevírání zemských sněmů

Sněmovní řád, který platil do roku 1620 (v letech 1621 až 1626 zemský sněm nebyl svolán), byl částečně zachován i po vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627. Z hlediska zahájení (otevírání) zemského sněmu má stěžejní význam článek A.IV. Obnoveného zřízení zemského. V něm byla pravomoc svolávat (rozepisovat) zemské sněmy vyhrazena pouze panovníkovi. Osobám, které by se pokusili tento příkaz obejít, svolaly by zemský sněm a na něm by proti panovníkově vůli jednali, hrozily tvrdé sankce. Tyto osoby měly být potrestány ztrátou cti, hrdla a majetku. Panovník dával rozepisovat sněm prostřednictvím zvacího listu, který byl publikován a zřejmě také zasílán účastníkům v řádu dní před slavnostním zahájením příslušného zemského sněmu. Jako příklad lze uvést český zemský sněm, který se konal 15. listopadu 1627 a byl rozepsán předchozí den tedy 14. listopadu téhož roku. Zvací list byl nadepsán

---

⁵⁴ Srovnej s textem sněmovního protokolu z 25. ledna 1792: Ad 7 et 11(České státní právo, J. Kalousek, pozn. na s. 504).

v českém a německém jazyce (český text měl v tomto případě přednost před textem psaným německy). Takto zavedená praxe týkající se způsobu rozepisování zemských sněmů se v nezměněné podobě vyskytovala po celé sledované období (to jest až do roku 1848).

Vzhledem k tomu, že panovník i se svým dvorem přebýval ve Vídni, však nebyly zemské sněmy zpravidla otevírány a zavírány samotným panovníkem. Tato zvyklost byla ale nicméně dodržena pokaždé, když se panovník nacházel v Praze. Za přítomnosti císaře Ferdinanda II. byl například 15. listopadu roku 1627 otevřen první zemský sněm konaný podle obnoveného zřízení zemského.

Účast panovníků na Českém zemském sněmu (sjezdu):

Panovník (doba vlády v čes. zemích)	Účast na českém zemském sněmu
Ferdinand II. Štýrský (1617-1637)	1627
Ferdinand III. Habsburský (1637-1657)	1638(sjezd), 1646, 1652, 1656
Leopold I. (1657-1705)	1657,1679
Josef I. Habsburský (1705-1711)	nezúčastnil se žádného sněmu
Karel VI. (1711-1740)	1723*
Marie Terezie (1740-1780)	nezúčastnila se žádného sněmu
Josef II. (1780-1790)	nezúčastnil se žádného sněmu
Leopold II. (1790-1792)	1791
František I. (1792-1835)	1792
Ferdinand I. Dobrotivý (1835-1848)	nezúčastnil se ani jednoho sněmu

* K účasti na sněmu došlo několik dní po korunovaci českým králem.

Pokud byl panovník přítomen zemskému sněmu, zahajoval zemský sněm zpravidla ústní promluvou. Poté následovalo širší přednesení nejvyššího kancléře ke stavům povolaným do rytířské světnice na Pražský hrad. Obvykle se však dělo otevírání sněmů prostřednictvím královských komisařů, kteří pak vždy před prvním úplným shromážděním dali přečíst své pověřovací listy a instrukce. Komisaři bývali pokaždé tři a byli vybíráni důsledně z řad tradiční české, popř. rychle bohemizované, šlechty. Byl to vždy některý z nejvyšších zemských úředníků a sice pokaždé dva ze stavu panského a jeden ze stavu rytířského. Zprvu byla funkce hlavního komisaře

svěřována nejvyššímu kancléři, popř. jeho zástupci.⁵⁵ Od druhé poloviny 30. let 17. století zpravidla některému z nejvyšších zemských úředníků resp. místodržících. Pětkrát byl sněmovním komisařstvím pověřen velkopřevor johanitů, který tradičně patřil k místodržitelenskému sboru, přestože se Obnoveným zřízením zemským stal členem duchovního stavu.⁵⁶ Výjimečně posloužilo sněmovní komisařství jako odrazový můstek ke kariéře mladšímu šlechtici⁵⁷ a zcela zvláštní kapitolu tvoří dlouholeté působení císařova důvěrníka Humprechta Jana Černína, který byl jmenován sněmovním komisařem v letech 1663, 1664/1665, 1666, 1667, 1668, 1671, 1672/1673, 1676/1677 a 1678/1679. Sněmovní komisaři zprostředkovali kontakt mezi stavy a panovníkem, resp. českou kancelář, sněmovního jednání se ovšem nezúčastnili, ačkoliv jej vydatně ovlivňovali neoficiálním nátlakem. Řízení sněmu (tzv. direktorium) bylo svěřováno nejvyššímu purkrabímu.⁵⁸

Jen jednou ve sledovaném období se stalo, že čeští stavové porušili zákaz a svolali český zemský sněm. Nejednalo se však o sněm v plném slova smyslu, spíš o shromáždění z vlastní iniciativy. Stalo se tak 11. února 1790 v Praze. Projednávali stanovisko odporující bernímu a urbaniálnímu patentu a především výzvu k nepřehlížení starobylých stavovských práv. Toto jednání bylo legitimizováno po smrti Josefa II., kdy vídeňská vláda vyzvala stavy k vypracování a schválení návrhu stížnosti, resp. požadavku na změnu.

---

⁵⁵ Vilém Slavata 1628,1629,1630; Jiří Adam Bořita z Martinic 1631 (dvakrát), 1632, 1637, 1638. Slavata byl rovněž vyslán k moravskému zemskému sněmu v lednu 1638, viz A. Rezek: Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. , s.36; podobně byl Martinic pověřen v roce 1637 sněmovním komisařstvím ve Slezsku (viz. Slavatův nedatovaný list Martinicovi z ledna 1638, RA Slavata, kniha 24).

⁵⁶ Rudlof Colloredo 1646; Ferdinand Ludvík Libštejnský z Kolovrat 1682, 1683, 1696/1697; Gundakar Poppo z Ditrichštejna 1729/1730.

⁵⁷ Václav Eusebius z Lobkovic (1640, 1642, 1643, 1644, 1645, 1649).

⁵⁸ Výjimkou byly pouze sněmy v letech 1671 a 1676/1677, kdy se direktoria za nepřítomného Bernarda Ignáce z Martinic ujal jeho bratr Maxmilián Valentin, nejvyšší hofmistr.

3.6.2.3. Vojenský rok

Klíčovým údajem z hlediska činnosti českých zemských sněmů a především z hlediska stanovování berních povinností je, na jaké období byly tyto povinnosti sněmovním usnesením stanoveny. Až do roku 1704 byly pravidelně berní a jiné opakující se povinnosti stanovovány od počátku do konce kalendářního roku. V posledním roce za panování císaře Leopolda I. byl předložen v panovnické propozici návrh, aby se tyto povinnosti nadále předepisovaly a počítaly podle tzv. vojenského roku neboli od 1. listopadu příslušného roku do stejného data roku následujícího.⁵⁹ Stavové s touto změnou souhlasili, ovšem s podmínkou, aby se poměrná část berně na vojsko již odsouhlasené za měsíce listopad a prosinec odečetla tím způsobem, aby nedošlo ke dvojí platbě. Jenže panovník odpověděl, že od odsouhlaseného již nemůže upustit. Stavové odpověděli (podobně jako roku 1663), že by z pouhé poslušnosti rádi ihned svolili, ale s ohledem na určité okolnosti žádané jistoty, že tato částka bude skutečně vybrána, nemohou slíbit. Nicméně od roku 1704 se nadále počítaly tyto povinnosti podle vojenského roku.

3.6.2.4. Jednání, usnášení a zavírání českého zemského sněmu

Po přečtení královské propozice před plným shromážděním jednal každý stav samostatně a teprve potom všechny stavy dohromady. Postup jednání byl velice podobný tomu, kterým probíhaly sněmy v předbělohorském období. Významným rozdílem a komplikací takového způsobu jednání bylo zvětšení počtu stavů přítomných na sněmu ze tří na čtyři. Navíc článek A.XXIV. Obnoveného zřízení zemské prohlásil stav duchovní za první a nejpřednější s tím, že je reprezentován arcibiskupem a biskupy, kteří vedle vysoké církevní hodnosti jsou současně držiteli a uživateli statků zapsaných v zemských deskách. Tento článek navíc stanovil pořadí jednotlivých členů duchovního stavu při jednání a hlasování. Na prvním místě byl uveden arcibiskup, kterého následovali biskupové a převor řádu maltézských rytířů. Po něm pak následovali další preláti.

---

⁵⁹ Více viz. text sněmovního usnesení z roku 1704, s. VIII (zdroj: Manuscriptorium).

Jen velmi zřídka se stávalo, že stavy v mimořádných případech, kdy bylo zapotřebí rychlé usnesení, od tohoto postupu upustily a ve společném shromáždění ihned rozhodly o královské propozici. Tímto způsobem například probíhal sněm konaný roku 1683 před obléháním Vídně Turky, ale také sněm konaný o rok později. Pokaždé se tak stalo nicméně s výhradou, že to nemá být na škodu starobylého obyčeje. Tato výhrada bývala explicitně uvedena také ve sněmovním usnesení. Roku 1694 vzali stavové jako první bod svého jednání artikul o rekrutech na společném shromáždění, o ostatních artikulech jednal potom sněm standardním způsobem.

Obnovené zřízení zemské řešilo v článku A. VII. mimo jiné také zdánlivě procedurální otázku a to způsob vystupování jednotlivých členů zemského sněmu. I v tomto ohledu byla posílena moc panovníka oproti předbělohorskému období, protože členové sněmu se na základě tohoto ustanovení museli vyjadřovat k jednotlivým návrhům uvedeným v královské propozici každý jednotlivě a osobně. Pod přísným trestem byla zapovězena tajná zákulisní jednání nebo předběžné dohody mezi členy sněmu. Za určitých okolností mohlo být takovéto případné předběžné společné stanovisko několika nebo všech členů sněmu považováno za vzpuru vůči panovníkovi a jako takové trestáno ztrátou cti, hrdla a majetku.

Mezi panovníkem a stavy se jednalo na sněmu písemně zvlášť nyní s přihlédnutím k tomu, že panovnický dvůr nyní přebýval ve Vídni. Nejobtížnější jednání se vždy týkalo berní. Velice často se stávalo, že nestačila jenom propozice a následná replika stavů, ale velice často si panovník a stavy vyměňovali tři až čtyři spisy z každé strany. V ideálním případě bylo k vyřízení královských postulátů zpravidla zapotřebí minimálně pět schůzí. Z těchto schůzí měla první a poslední vždy především ceremoniální charakter. Na první schůzi královští komisaři přednesli postuláty, přičemž byl při této příležitosti stavům odevzdán příslušný berní revers za předchozí sněmovní svolení. Na druhé schůzi se četlo tzv. votum stavu duchovního o postulátech, ostatní stavy k tomu přistoupili a nařídili vypracování sněmovního spisu, který by byl odpovědí na panovníkovi požadavky. Na třetí schůzi byl tento spis schválen a sněm vydal nařízení, aby byl spis doručen komisařům. Královští komisaři spis následně poslali do Vídně. Na čtvrté schůzi sněm vydal na základě došlého královského souhlasu ke sněmovnímu spisu usnesení, ve kterém se nařizovalo vypracování sněmovních artikulů. Na páté schůzi bylo toto sněmovní usnesení slavnostním způsobem ve Vladislavském

sále před královskými komisaři vyhlášeno a zároveň sněm nařídil, aby bylo sněmovní usnesení zapsáno do zemských desek. Druhá, třetí a čtvrtá schůze se nazývaly tzv. mezisněmy (Zweischlenlandtage). Při první a poslední schůzi měla vždy přednost čeština. To platilo i v době, kdy už při jednání sněmu i ve veškerých materiálech včetně sněmovních usnesení jednoznačně převažovala němčina.

Zatímco první pobělohorské sněmy obvykle končily odpovědí stavů na císařovu propozici, ustálil se posléze zvyk dlouhého vyjednávání a smlouvání především o výši daní mezi sněmovníky a českou kanceláří ve Vídni. Čím více prošlo replik mezi Vídní a Prahou, tím více ustupovaly stavy ve finančních otázkách, ale současně tím také oddalovaly hrozbu vypsání dalšího sněmu, který sebou samozřejmě přinášel nové finanční požadavky. Na základě dosavadního výzkumu však nelze s určitostí tvrdit, zda se protahování sněmů stalo vědomou součástí zdržovací taktiky stavovských reprezentací. Z dochovaných pramenů lze bezpečně zjistit, že tyto průtahy nesla centrální vláda ve Vídni velmi nelibě.⁶⁰

Sněmovní praxi jednotlivých jednání výrazně ovlivňoval nízký počet a především společenské složení účastníků jednotlivých sněmů. Přinejmenším polovina panské sněmovní reprezentace byla nejvyššími zemskými úředníky, místodržícími nebo přisedícími soudních orgánů. Sněmovní zasedání tak většinou připomínala spíše jednání úzkého výboru zkušených úředníků seznámených s komplikovaným berním systémem Českého království.

Jak již bylo uvedeno výše, po vydání Obnoveného zřízení zemského se i nadále jednalo v jednotlivých kuriích a jejich stanoviska byla postupně uváděna do souladu v hierarchickém pořadí. Rozdílem oproti předbělohorským sněmům bylo závěrečné plenární hlasování všech sněmovníků. Vliv královských měst byl na sněmech omezen na minimum, neboť při plenárním zasedání disponovala pouze jedním společným hlasem jako kterýkoliv z členů vyšších stavů. Tento zvyk se ustálil hned od prvního pobělohorského sněmu v roce 1627, ačkoliv se může zdát, že byl kodifikován až pozdějšími reskripty. Jednací řád českého sněmu byl podrobněji popsán teprve v *Elaboratum Bohamicum*,⁶¹ což ovšem nebylo platné právo. Zavedení závěrečného

---

⁶⁰ Srovnej viz. V.V.Tomek, *Sněmy české ...*, s. 96-100.

⁶¹ *Elaboratum Bohamicum*, rubrika „Von Landtügen und wie dieselbe gehalten werden sollen“, Národní archiv v Praze, fond: Česká dvorská kancelář II A 1, karton 26.

společného hlasování mělo být pravděpodobně pojistkou proti případné obstrukci jedné z kurií, přesto podle všeho neznamenovalo přechod k většinovému způsobu rozhodování.⁶²

Za těchto okolností a při tak malém počtu sněmovníků, z nichž byla velká část zahrnuta do správního systému Českého království, nebylo pro panovníka především v pozdějším období tak obtížné prosadit většinu finančních požadavků. Velice často bylo ze strany panovníka jednání sněmu ovlivňováno také nejrůznějšími zákulisními praktikami. Mezi ně lze zařadit například tzv. postranní psaní. Ta byla před zahájením každého sněmu rozesílána vlivným osobám a vyzývala k bezvýhradné podpoře královské propozice.⁶³ Sněmovní komisaři však měli také například k dispozici také několik panovníkových písemných napomenutí bez uvedení jména a adresy, kterými bylo možné zkrotit nepovolné sněmovníky.

V průběhu dalších let se čím dál více uplatňovaly četné způsoby přímé komunikace mezi panovníkem, jeho hlavními důvěrníky, sněmovními komisaři a direktory sněmu.

Na rozhodování stavů měla bezesporu vliv i synchronizace v konání sněmů českých, popř. i rakouských zemí. Pravidelným impulzem přitom byla válečná střetnutí habsburské monarchie. Poprvé v pobělohorském období byl tento manévr vyzkoušen v roce 1640, kdy byly sněmy českých a rakouských zemí naráz požádány o schválení nápojové daně na několik následujících let dopředu. Požadavek prosazený v jedné ze zemí se okamžitě stával precedentem v zemi druhé a pro ostatní sněmy.

Se stále formálnějšíм způsobem, jakým byly vyřizovány výroční postuláty se na začátku 19. století začal stále více prohlubovat rozdíl mezi přísně ceremoniálním charakterem první a poslední schůze a dalšími shromážděními stavů.

---

⁶² Urfus Valentin, České úsilí o změnu volebního řádu pro zemský sněm v 60. a počátkem 70. let minulého století, Sborník historický 19, 1972, s. 49 - 91.

⁶³ Např. postranní psaní z 23. ledna 1683 adresované Janu Jiřímu Jáchymovi Slavatovi, RA Slavata, karta 42.

Josef Kalousek ve svém díle České státní právo rozlišuje tři druhy sněmů:

1. **postulátové sněmy** (tj. počáteční a závěrečná schůze), které byly pouhými ceremoniiemi,
2. **sněmovní schůze**, na kterých se jednalo o výročních a jiných královských požadavcích a
3. **stavovské schůze**, na kterých se jednalo o jiných záležitostech.⁶⁴

Schvalování výročních královských postulátů mělo stále více pouze ceremoniální charakter, při kterém nedocházelo k žádnému reálnému vyjednávání. Ještě za panování Marie Terezie docházelo mezi panovnicí a sněmem ve věci vyjednávání o postulátech k výměně několika spisů. Stavy požadovaly zmenšení královských požadavků, nebo navrhovaly změny. K tomuto písemnému vyjednávání bylo zapotřebí pochopitelně hodně času. Za panování Leopolda II. tak bylo požadováno, aby byl sněm svoláván v jarních měsících tak aby mohl řádně vyřídit postuláty před začátkem nového správního roku.⁶⁵ I když se tak stalo, kýženého cíle nebylo dosaženo. Naopak postulátové sněmy upadaly do čím dál většího nepořádku.

Již v posledním desetiletí 18. století se závěrky sněmů opožďovaly. Postuláty sice byly předkládány každoročně (do roku 1794 v podzimních měsících, poté až do roku 1808 v měsíci květnu), nicméně sněm nebyl přiveden k závěru před koncem správního roku. Například závěrečná schůze postulátového sněmu na rok 1796 se konala až o čtyři léta později.⁶⁶ Sněmy za vojenské roky 1796-1811 byly oficiálně zavřeny 28. dubna 1823, kdy byla slavnostně přečtena jednotlivá usnesení, která byla posléze dána do tisku.

Tyto průtahy ovšem neměly vliv na výběr berní, neboť ty byly sněmem schváleny zpravidla ihned po zahájení sněmu a po předložení královského postulátu, aniž by se čekalo na uskutečnění závěrečných formalit. Na základě tohoto schválení se začaly berně vybírat i přes to, že sněmovní usnesení nebylo vloženo do zemských desek.

---

⁶⁴ Viz. České státní právo, J. Kalousek, pozn. na s. 503.

⁶⁵ Správním rokem byl nejprve klasický kalendářní rok, od roku 1705 se daně schvalovali na tzv. rok vojenský, který začínal 1. listopadu, více na s. 51 a násl. této práce.

⁶⁶ Více o opožďování závěrek jednotlivých sněmů viz. Příloha I.

Stavovská činnost na zemských sněmech upadala až do roku 1842, kdy se stavové probudili a opět se začali domáhat svého podílu na zákonodárné činnosti. Na počátku této aktivizace byly spory s nejvyšším purkrabím hrabětem Chotkem ohledně nikdy neschváleného organizačního plánu zemského výboru a spravování domestikálního fondu, dále spor o vydržování kriminálních městských soudů a příspěvku na vojenskou akademii.⁶⁷ Ve věci vyřizování postulátů sněm 6. května 1843 nařídil, aby byly závěrky sněmů od roku 1811 vyřízeny stejným způsobem jako v roce 1823, kdy byly hromadně předloženy závěrky sněmů za roky 1796-1811. V tomto rozhodnutí stavové opomněli, že sněmy za léta 1812 až 1814 byly bez formalit vyřízeny roku 1831. Zemský sněm vydal 16. srpna 1843 usnesení, aby direktor stavovské kanceláře vypracoval závěrky sněmů za léta 1812-1843. Následně měl takto vypracované závěrky sněmů zemský výbor parobovat, předložit k odsouhlasení, dát do tisku a vložit do desek zemských. Panovník tento návrh schválil 30. března 1844. Stavové 2. července téhož roku uložili zemskému výboru, aby se o vyřízení závěrek postaral ještě do konce roku. Z dochovaných sněmovních protokolů a ze záznamů v zemských deskách je ovšem zřejmé, že k realizaci tohoto plánu nikdy nedošlo.

Institut schvalování běžných postulátů chtěli v tomto období stavové vzít velmi vážně tak, aby si vymohli větší vliv na účast v zákonodárném procesu i na veřejnou správu. Z usnesení sněmu konaného 16. srpna 1843 vyplývá, že se stavové především hodlali vrátit ke starému způsobu vyřizování postulátů. Tím ovšem vznikl problém, neboť už nebylo na tehdejším sněmu mnoho pamětníků původního způsobu vyřizování postulátů. A tak si stavové pomohli uměle. Postulátový sněm na rok 1844 byl otevřen 18. září 1843.⁶⁸ Na této první schůzi královští komisaři pouze přečetli postuláty. Druhá schůze se uskutečnila 4. března 1844. K vyhláše zemského výboru, který k této schůzi zval, byl rovněž přiložen litografovaný ceremoniář sepsaný roku 1790 a téhož roku schválený tehdejším purkrabím hrabětem Cavrianim. Podle něj se na tomto stavovském shromáždění jednalo. Dne 4. března se pod desáté hodiny ranní shromáždil ve vlastní sněmovně (staré tzv. soudné světnici) panský stav, ostatní tři stavy obsadily tři další komnaty Pražského hradu. Direktor sněmu jmenoval dva pány, aby šli duchovnímu stavu oznámit, že stav panský je již pohromadě. Po jejich návratu přišli do sněmovny

---

⁶⁷ O této problematice blíže pojednává J. Kalousek ve svém díle *České státní právo* na s. 534 a násl.

⁶⁸ Více viz. sněmovní protokol z 18. září 1843 (NA ČR, fond Český zemský sněm, značka: ČZS).

dva deputovaní od duchovenstva, přičemž odevzdali votum stavu duchovního o postulátech. Osazenstvo panského stavu pak jednalo o duchovenském vótu a usnesli se o votu vlastním. Následně byli vypraveni poslové ke stavu duchovenskému, aby se připojil ke stavu panskému ve sněmovně. Potom byli vypraveni dva a dva deputovaní z duchovenského a panského stavu, kteří zanesli obě vota stavu rytířskému se vzkazem, aby o uvážení tato vóta opět navrátil. Učinili tak dva deputovaní od rytířsktva, kteří také přinesli do sněmovny votum svého stavu. Vzápětí deputovaní z prvních dvou stavů uvedli osazenstvo rytířského stavu do sněmovny. Konečně byli vypraveni tři poslové (po jednom z každého stavu) ke stavu měšťskému, který se na jejich česky pronesenou výzvu *Vyjďte a pojed'te* odebral do sněmovny. Nyní nastalo společné jednání a poté usnášení se prostou většinou o odpovědi na jednotlivé postuláty.

Na základě těchto sněmovních usnesení byl následně vyhotoven tzv. sněmovní spis, který sněm dne 11. března 1844 schválil a odevzdal komisařům, aby ho předali panovníkovi. Tyto snahy o návrat ke starému posuzování postulátů neměly pouze ambici navrátit ceremoniální charakter těmto stavovským shromážděním. Význam těchto snah byl daleko hlubší. Již na prvním sněmu konaného podle těchto pravidel v roce 1844 stavové k odpovědím na postuláty přidávali do jednotlivých sněmovních usnesení rovněž nějruznější připomínky, stížnosti. V tomto se stížnosti uvedené ve sněmovním usnesení z roku 1844 týkaly silnic, škol, přípráže, kriminálního fondu, židovských neřestí, pití kořalky a loterie. Královský reskript ze dne 16. května 1845 byl odpovědí na tento sněmovní spis. Všechny stížnosti byly označeny za žádosti (petita) nepřístojné s ohledem na ustanovení Obnoveného zřízení zemského. Reskript obsahoval požadavek, aby napříště bylo vyjádření o berničních postulátech předloženo ihned po jeho přijetí společně s votem duchovenským, avšak bez spojení s jinými předměty jednání.

3.6.2.5. Platnost sněmovního usnesení

Na tomto místě bych rád upozornil na jednu spornou záležitost týkající se okamžiku, kdy sněmovní usnesení vstupovalo v platnost. Už z předbělohorského období platila zásada, že sněmovní usnesení potvrzené panovníkem vstupovalo v platnost

zapsáním do zemských desek. V tomto ohledu je potřeba upozornit, že před i po roce 1627 měla tištěná podoba sněmovního usnesení pouze informativní charakter a na podobu zákonodárného procesu neměla žádný vliv. Autentickým pramenem a sbírkou práva vytvářeného sněmem a panovníkem tak byly vždy jen zemské desky. Hlavní záruka zákonodárného práva sněmu tak spočívala ve způsobu zapisování do zemských desek. Povolení a nařízení, k jejichž vydávání byl panovník oprávněn, byla přinášena relatory pověřenými k této činnosti panovníkem a tímto způsobem nabývala platnosti coby zákon. Aby nedocházelo ke zneužití v oblastech, kde byla zákonodárná činnost rozdělena mezi panovníka a zemský sněm, měli úředníci zemských desek přísně zapovězeno přijímat od královských relátorů jakoukoliv relaci týkající se obecné zemské věci, to jest takové záležitosti, o které měl spolurozhodovací právo rovněž zemský sněm. Co mělo být v oblasti, do které zasahovala působnost sněmu, uvedeno v platnost muselo být do desek zemských zapsáno v době, kdy zasedal zemský sněm a za přítomnosti všech tří úředníků zemských desek. Panovník k tomuto účelu jmenoval pokaždé tři relátory z nejvyšších zemských úředníků, zemský sněm pak volil ze stejného důvodu po čtyřech osobách ze stavu panského a rytířského. Někdy byl takový počet relátorů i vyšší a někdy se dokonce stávalo, že počet relátorů se shodoval s počtem účastníků českého zemského sněmu. Jiným způsobem než tímto, nemohla být relace ve věci obecné zemské do desek zemských zapsána a pokud by tento zákaz úředníci desek zemských obešli, hrozil jim hrdelní trest.⁶⁹

V předbělohorské době se k tomuto způsobu zapisování relací do zemských desek vztahuje rovněž závazek, který počínaje Vladislavem II. Jagellonským přijímali čeští králové při svém nástupu na trůn. Bez sněmovního svolení neměli činnost zemských desek brát do své moci, ani jí svěřovat někomu jinému. Tímto způsobem bylo chráněno nikoliv pouze zákonodárné právo sněmů, nýbrž také soukromá práva jednotlivců zajištěná zemskými deskami. Zřizování panovnických a sněmovních relátorů bylo tedy materiální zárukou, aby se v obecné zemské věci nestalo nic jiného zákonem než to, co odsouhlasil panovník a také zemský sněm. Sněmem odsouhlasené a panovníkem potvrzené usnesení, které se při sněmovní závěrce četlo čili publikovalo, mělo být ihned a bez prodlev relátory vloženo do desek zemských.

---

⁶⁹ Tento zákaz je obsažen již v článku 3 zřízení zemského z roku 1530, v článku A.36 zřízení zemského z roku 1549 a v článku A.20. zřízení zemského z roku 1549.

V období, které následovalo po bitvě na Bílé Hoře, byl tento postup porušen u královské relace týkající se výmazu z desek zemských ze dne 20. září 1623. Tato relace byla zapsána na základě relátorů vyslaných pouze panovníkem. Zemský sněm se toho roku měl původně sejít, nakonec ovšem nebyl svolán.

V průběhu dalších let se v námi sledovaném období velice často stávalo, že se zápisy v deskách zemských buď výrazně opožďovaly anebo nebyly pořizovány vůbec. To však neznamena, že by v těchto letech nebyla jednotlivá sněmovní usnesení platná.

Obnovené zřízení zemské se ve své úpravě dotýkalo pouze zápisů soukromého charakteru. V žádném případě se nezmiňuje o tom, že by byl změněn postup při zapisování relací do zemských desek ve věcech týkajících se obecného zemského zájmu.

V praktické rovině je ovšem zapotřebí podotknout, že:

1. zemští úředníci, kteří měli na starosti zápisy do desek zemských byly de facto královskými úředníky,
2. vzhledem k úbytku sněmovníků a faktu, že sněmů se nejčastěji zúčastňovali vesměs zemští úředníci, docházelo ke splývání jednotlivých činností.

Sněmovní usnesení bylo na závěrečné schůzi českého zemského sněmu veřejně vyhlášeno. Stalo se tak poté, co text sněmovního usnesení schválil panovník, to znamená, že tato podmínka stanovená Obnoveným zřízením zemským byla splněna. Při čtení sněmovního usnesení byly otevřeny dveře od jednacího sálu, což mělo spíše symbolický význam, ale naznačuje to určitou důležitost této fáze pro platnost sněmovního usnesení. Jednalo se o starý obyčej. Spolu se slavnostním vyhlášením bylo zpravidla nařízeno zapsání sněmovního usnesení do desek zemských. Z jednání českých stavů vyplývá, že stavové cítili určitý protiprávní stav, pokud sněmovní usnesení nebylo řádně vyhlášeno, a byť to někdy činili s určitou časovou prodlevou, učinili tak vždy. S výjimkou závěrečného období, kdy byla činnost českého zemského sněmu z větší části paralizována.

Lze shrnout, že v průběhu sledovaného období vznikla velká nepřehlednost z hlediska nástupu platnosti jednotlivých sněmovních usnesení. Některá sněmovní usnesení nabývala platnost i bez zápisu do desek zemských, některá dokonce bez

vyhlášení na závěrečné schůzi. V mnoha případech byly zápisy pořizovány dodatečně a to i s několikaletou prodlevou.

3.6.2.6. Berní reversy

V Obnoveném zřízení zemském je v článku A.V. jasně uvedena povinnost panovníka, že nebude žádat na stavech berně jinak, než na zemském sněmu a proti bernímu reversu. Takový revers tvořil součást sněmovního usnesení a panovník se v něm zavazoval, že v usnesení schválená výše a charakter berní nemá být v budoucnosti na újmu právu stavů schvalovat berně a sbírky. Takový závěr mělo sněmovní usnesení například hned na prvním sněmu konaném po vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627.

Berní revers měl charakter glejtu, který se přikládal ke sněmovnímu usnesení při zápisu do desek zemských. Jeho text byl dokonce vkládán také do tištěné podoby sněmovního usnesení určeného pro širší veřejnost. V některých případech si stavové (v případech zvláště problematického svolení) jako podmínku vyžádali vydání reversu. Takový revers se přitom nemusel vztahovat pouze k berním, nýbrž byl používán ve všech případech, kdy docházelo k omezení stavovských práv. Lze to chápat tak, že stavové měli velký zájem na tom, aby příslušná berně nebo jiný artikl, který ukládal buď na stavy nebo na celou zemi a její obyvatele nějakou povinnost, nebyl považován za jakýsi precedent, kdy napříště by mohl panovník tuto povinnost vypsát sám s tím, že už jeden souhlas sněmu má.

Na tomto místě zmiňuji tento dokument z toho důvodu, že se v Národním archivu dodnes dochovaly berní reversy za každý rok námi sledovaného období. To vypovídá, že byt' nemáme jiné prameny, které bychom mohli použít jako důkaz konání sněmu v příslušném roce, muselo každý rok docházet k jednání sněmu, na kterém byl schválen berní požadavek panovníka, na jehož základě panovník vydal berní revers.⁷⁰

---

⁷⁰ Sbíрка berních reversů se nachází v Národním archivu v Praze, fond č. 107 Korunní archiv (Malý stavovský archiv), viz. Příloha II.

3.6.3. Stavovská shromáždění

Za císaře Leopolda II. se stavové neúspěšně pokusili přesvědčit panovníka, aby souhlasil s tím, aby nadále mohl sněm svolávat královský purkrabí, aniž by měl královské povolení. Především v druhé polovině 18. století se nicméně ustálila praxe vyplývající z délky trvání jednotlivých sněmů. Sněmem se tehdy nazývala pouze ta shromáždění, na kterých se jednalo o berničních požadavcích panovníka. Jiné označení pro tato shromáždění je postulátové schůze. Všechna ostatní stavovská shromáždění, na kterých se jednalo o jiných věcech se v širším významu také nazývala sněmy, nicméně je svolával purkrabí podle svého vlastního uvážení. Tento zvyk se de facto vyvinul z úpadku činnosti sněmů. Sněm se pokládal pokaždé za otevřený nepřetržitě ode dne, kdy královští komisaři přednesli postuláty, až do okamžiku, kdy bylo potvrzené sněmovní usnesení, ve kterém se vyřizovaly postuláty, slavnostně publikováno ve sněmu. Otevírání i zavírání sněmu bylo vždy spojeno se slavnostním ceremoniálem. V období mezi otevřením a zavřením sněmu mohl purkrabí svolávat zástupce stavů kdykoliv. Takováto shromáždění byla označovaná různě, nečastěji ovšem německým termínem Ständische Versammlungen a Ständische Zusammenkünfte. V druhé polovině 18. století zpravidla mezi otevřením a zavřením sněmu uplynul celý rok, někdy i doba delší než rok. To znamená, že trvání sněmu nikdy neustávalo. Vyjímkou je pouze počátek roku 1791, kdy byl sněm zavřen s příkazu panovníka. Sněm, který schvaloval postuláty, byl pokaždé svoláván královskými patenty, které byly rozhlašované v jednotlivých krajích. Zvaní na ostatní sněmovní shromáždění či schůze měl na starosti purkrabí, jednotlivé pozvánky ale podepisoval pouze ředitel stavovské kanceláře při zemském výboru a pokaždé v nich byl uveden zevrubný přehled o předmětu jednání.

Další významná změna se ve vývoji sněmovnictví v tomto ohledu uskutečnila za vlády císaře Josefa II. v roce 1783. Reskriptem ze dne 27. října roku 1783 sice zůstalo zachováno právo schvalovat berně, stavové se ale nadále mohli scházet pouze na sněmu. Od nynějška mohli stavové jednat pouze na sněmech, předmětem jejich jednání nemohlo být nic jiného než královské postuláty to znamená návrhy Vídeňské vlády. Tento zákaz scházet se mimo postulátové sněmy se opakoval rovněž v dvorském dekretu ze dne 21. prosince 1788.

3.6.4. Sněmovní komise

Projednávala-li se na zemském sněmu věc, kterou bylo zapotřebí blíže vyšetřit nebo se k ní vázaly nějaké přípravné práce, tehdy stavové zvolili ze svého středu nejprve komisi, která měla celou záležitost předjednat a vytvořit návrhy. Sněmovní komise byly voleny také k provedení zvláštních sněmem uzavřených věcí.⁷¹ De facto se tak prostřednictvím těchto komisařů provozovala správa záležitostí spadajících do oboru činnosti zemských sněmů, pokud nebyla přenechána zemským úředníkům, jakožto osobám, které také náležely ke stavům. Takového charakteru byly komise zřízené například k jednání o komorních dlužích (zřízená roku 1627), k dohledu nad pracemi k upravení plavby po Labi (zřízená roku 1628), k ustanovení zemských hranic (zřízená roku 1628), k pořádání kollatur a far, dále rozličné komise k nalezení nových způsobů daní čili sbírek nebo komise zřízená k jednání mezi královskými městy a věřiteli ve věci způsobu splacení obecních dluhů (zřízená roku 1667), atd. Některé komise zůstávaly v činnosti i několik let.⁷²

Mezi tyto sněmovní komise lze zařadit také úřad nejvyšších berníků zemských, kterému bylo svěřeno vybírání berní z celé země. Tento úřad byl volen stavy z jejich středu od jednoho sněmu k druhému a pokaždé se v něm nacházelo po jednom zástupci ze všech čtyř stavů. Na sněmu konaném roku 1629 se o tomto úřadu jednalo, neboť panovník podal návrh, podle kterého měl být kvůli velkým nákladům tento úřad zrušen a jeho práci měla vykonávat královská komora prostřednictvím svých nástrojů. Stavové na to ale nepřistoupili, ponechali však panovníkovi na jeho úvaze, zda nemá být do tohoto úřadu vybrána také některá osoba od panovníka (buď prezident nebo některý z radů královské komory). Panovník od svého návrhu upustil, nepřijal ani návrh stavů na doobsazení úřadu nejvyšších berníků zemských a ten tak zůstal v nezměněné podobě. Z berní a sbírek spravovaných tímto úřadem bylo roku 1646 vyjmuto vybírání posudného. Zprvu se toto vyjmutí vztahovalo pouze na dané svolení, později se však při tomto novém způsobu výběru posudného setrvalo. K výběru posudného tak byli zřízeni v jednotlivých krajích výběrčí nad nimi pak působil zvláštní úřad tak zvaných

---

⁷¹ Více k činnosti sněmovních komisí viz. V.V. Tomek, *České sněmy...*, str. 114 a násl.

⁷² Více se této problematice věnuje L. Kubátová, *K otázkám ústřední a české zemské finanční správy v 16.-19. století*, SAP XXV, 1/1967, s. 95 a násl.

deputovaných. Kromě čtyř nejvyšších berníků náležel k jejich úřadu také berníční písař a několik dalších podřízených úředníků čili písařů. Jejich ustanovování i propouštění ze služby bylo na základě zavedené zvyklosti potvrzené na sněmu konaném roku 1651 určeno nejvyšším berníkům.

Nejvyšší berníci uchovávali vybrané peníze v pokladnici, od které měl každý ze berníků jeden klíč, vrchní písař potom měl pátý. Ti pak následně vydávali takto vybrané peněžní prostředky na základě výkazů neboli assignace od krále podaných prostřednictvím české dvorské nebo místodržitelské kanceláře. Dále měli berníci povinnost dohlížet na to, aby se tyto peníze nepoužívaly k jiným účelům, než ke kterým dal souhlas sněm. Stavové museli toto posledně zmíněné právo poměrně tvrdě hájit. Například na sněmu konaném roku 1630 upozorňovali panovníka na to, že nelze používat berní odsouhlasných sněmem ke splácení komorních dluhů. Ve sněmovním usnesení je souhlas s berněmi podmíněn tím, že nesmí být odváděny nikam jinam než nejvyššímu úřadu berníčnímu. Panovník neměl dávat jednotlivým osobám povolení, aby své pohledávky vůči královské komoře umořovaly prostřednictvím odvádění nižších berní. Berníci měli vést o vydaných i sebraných prostředcích účet, který byl pokaždé prozkoumán k tomuto účelu zvlášť zvolenou sněmovní komisí. Všichni čtyři berníci byli za společnou správu a také za své podřízené odpovědni. Za své úřadování měli roční platy, které byly podle panovníka až příliš velké a odtud pocházeli jeho námitky na přílišnou nákladnost tohoto úřadu. Výsledkem těchto třenic bylo usnesení sněmu z roku 1638, podle kterého se snížili platy nejvyšších berníků zemských o polovinu. Roku 1652 ustanovil sněm platy a útraty berníčního úřadu celkem na 8000 zlatých.

Sjezd, který se uskutečnil roku 1652 kvůli potřebě rychlého sehnání a vybrání berně tehdy poprvé určené konkrétní sumou, byl počátkem dlouholetých prací na zjištění přesného počtu usedlých poddaných kvůli spravedlivějšímu rozvržení berní. Zároveň se stal přelomovým také proto, že na něm byl zahájen proces zřízení stálého zemského výboru k hlavnímu řízení ve věcech, které sněm držel pod svojí správou. Na tomto sjezdu císař Ferdinand III. výslovně zmínil právo stavů na stanovení řádu, podle něhož by postupoval berníční úřad. Stavové zvolili komisi složenou z dvanácti osob, po třech z každého stavu, která měla mít dohled nad činností berníčního úřadu a které náleželo právo rozhodovat o všech námitkách nebo stížnostech jednotlivých osob proti reparticím zhotovených krajskými deputovanými, měla povinnost uvést v život komisi

určenou k zjištění stavu kollatur a fár a vůbec k celkovému dohledu nad vším, co bylo na předešlém sněmu uzavřeno. V této komisi se nacházely nejvýše osobnosti z každého stavu (stav duchovní: arcibiskup, stav panský: nejvyšší purkrabí a nejvyšší soudce, rytířský stav: podkomoří). Na prvním sněmu, který se konal téhož roku (1652) bylo této komisi svěřeno vrchní řízení prací vztahujících se k tehdy uzavřenému popsání celého království kvůli lepšímu a spravedlivějšímu rozvržení berně. Komise visitační, která byla tímto úkolem pověřena měla být této nové komisi podřízena. Roku 1654 byla pověřena ve spolupráci s místodržitelstvím dosazením úřadu zemského prubíře a jeho zaopatření platem. Roku 1666 jí byla přidělena povinnost řízení a dohledu nad ubytováním a zásobením vojska v těch oblastech, ve kterých do té doby příslušela tato povinnost stavům. Komise měla zároveň po dohodě s místodržitelstvím stanovovat taxy obilí v tzv. suchých dnech. Roku 1657 byla komisi dána povinnost provést a rozvrhnout sněmem odsouhlasené postranní sbírky a u sbírky z hlav pak měla dohlédnout na to, které chudé a nuzné osoby by z povinnosti platit tuto daň měly být vymíněny. Roku 1659 byly Pražané odkázáni na rozhodnutí ve věci stížnosti týkající se vydávání dřeva a světel hlídkám pražské posádky na rozhodnutí této komise, která tak měla učinit opět po poradě s nejvyššími zemskými berníky. Zároveň se komise měla starat o do té doby prozatím jen na rok odsouhlasený úřad zemského tumlíře koní. Roku 1663 bylo na tuto komisi společně s místodržitelstvím přeneseno zřízení tzv. defensí neboli obranných postavení a opevnění hranic, kterého bylo zapotřebí kvůli nebezpečí tureckých výbojů. Již roku 1652 byla tato komise nazývána komisí hlavní, čímž bylo zdůrazněno podřízené postavení ostatních komisí. Tato hlavní komise byla hlavním výkonným nástrojem sněmu, který zastupovala v době, kdy se sněm nekonal. Pravomoce dané hlavní komisi byly každým sněmem opět prodlužovány, takže její činnost trvala až do roku 1674. O příčinách jejího zrušení se příliš mnoho neví, je ale jisté, že jí nechtěli zrušit stavové nýbrž panovník. Na sněmu svolaném roku 1676 žádali stavové císaře, aby byla k vypracování nového způsobu ukládání berní hlavní komise opět zřízena. Panovník stavům povolil jen zřízení deputace složené z osob všech čtyř stavů, která ale měla vykonat jenom výše specifikovaný úkol bez jakékoliv jiné pravomoci. Teprve za vlády Karla VI. byla roku 1714 zřízena nová svým charakterem velmi podobná komise coby výkonný orgán sněmu s tím, že jí stavové místo sebe svěřili správu a řízení zemského hospodářství včetně vybírání a správy berní. Tím pádem zanikl úřad čtyř

nejvyšších berníků zemských. Tato komise zahájila svojí činnost se začátkem vojenského roku 1715 to jest 1. listopadu roku 1714 a skládala se z osmi osob, po dvou z každého stavu, které byly voleny na období mezi jednotlivými sněmy. Stálým direktorem této komise byl nejvyšší purkrabí. Německy se jí říkalo *Ausschusscommission* a zpočátku též česky *ausšuskommissí*. Jednalo se o zemský výbor, který od té doby fungoval nepřetržitě až do nástupu Josefa II. na trůn, poté po krátké přestávce opět od vlády císaře Leopolda až do roku 1859.

3.6.5. Koncertační komise

Za panování císaře Leopolda II. se o návrzích k zákonům, které vznikali z iniciativy panovníka (resp. vlády) nebo vycházeli z vlastní iniciativy stavů, jednalo na plném sněmovním shromáždění. Přípravným a poradním orgánem tu byl stálý nebo rozmnožený výbor zemský. Tento zákonodárný postup ale panovníkovi nevyhovoval a tak vyšel 30. května roku 1792 dvorský dekret (stalo se tak dva měsíce po nástupu Františka I. na trůn), kterým bylo právo sněmů zasahovat do tvorby zákonů výrazně omezeno. Tento dekret zřizoval ve všech zemích tzv. koncertační komise, kterým se měli předkládat k posouzení v budoucnosti navrhované obecné zákony.⁷³

V Praze byla koncertační komise zřízena při apellaci. Skládala se z členů zemského gubernia, apellace, zemského soudu, magistrátu a zemského sněmu. Podle dekretu zvolili stavové do koncertační komise jednoho zástupce a k němu jednoho náhradníka. Stavové, aby hájili své právo zasahovat do tvorby zákonů, uložili svému zástupci v koncertační komisi povinnost vznést na sněm všechny záležitosti, které by se dotýkaly stavovských práv nebo byly jinak vhodné k projednání před plným sněmovním shromážděním. Zemský výbor následně navrhl, aby stavové zvolili zvláštní komisi, která by namísto plného sněmovního shromáždění přijímala zprávy svého zástupce při koncertační komisi, radila se a usnášela se o nich. Tento návrh zástupci zemského výboru zdůvodňovali velkými průtahy v práci komise kvůli častému konání sněmovních schůzí. Zemský sněm tento návrh 10. prosince roku 1792 přijal a bylo zvoleno 9 členů plus dva náhradníci do komise později nazvané sněmovní komisí k revidování zákonů

---

⁷³ Josef Kalousek, *České státní právo*, 1892, Praha, s. 517.

(Landtagscommission in Gesetzrevisionsachen). I této komisi ale stavové uložili, aby důležitější věci předkládala plnému plénu českého zemského sněmu. Tímto postupem byly jednotlivé návrhy posuzovány v průběhu dalších deseti let. Předsedou této komise byl Michal hrabě z Kounic. Tato komise byla podle potřeby doplňována novými členy a také zástupce v koncertační komisi byl několikrát změněn.

Koncertační komisi byl především část po části předkládán návrh všeobecného občanského zákoníku, o kterém se pak poradila také sněmovní komise k revidování zákonů a konečně v důležitějších věcech také sněm sám (například 14. a 28 ledna roku 1793, 4. a 11. února roku 1793, 12. prosince roku 1796 nebo také 15. ledna 1798). Stejným způsobem probíhalo také jednání týkající se nového trestního řádu a trestního zákoníku. O některých ustanoveních trestního řádu jednal sněm na schůzích konaných 4. března a 3. června roku 1793, o trestním zákoně pak na schůzích 3. listopadu 1794, 15. února 1796 a 22. února 1802.

3.7. Stavovské sjezdy

Ačkoliv podle potvrzených stavovských privilegií a Obnoveného zřízení zemského neměl panovník žádat berně a sbírky jinak než prostřednictvím sněmů, dal císař Ferdinand II. na začátku roku 1634 kvůli nutným vojenským potřebám svolat nikoliv český zemský sněm nýbrž stavovský sjezd, to jest shromáždění zástupců stavů.

Jednalo se o způsob, který byl využíván již v předbělohorském období. Ve sněmovním usnesení z roku 1615 se nachází artikul nadepsaný textem O sjezdech a opatřeních země v časech nastalé potřeby.⁷⁴ Panovník na sjezdu v roce 1634 předložil stavům žádost o mimořádnou finanční pomoc. Stavové se shromáždili ve velkém počtu a odsouhlasili všechny návrhy. K souhlasu nicméně připojili rovněž výtku, že je to v rozporu se zemským zřízením a stavovskými privilegii.

Podobný stavovský sjezd se uskutečnil ještě jednou téhož roku na základě nařízení Ferdinanda III. opět kvůli potřebám vojenským. Tentokrát bylo do textu zvacího dopisu vloženo rovněž odůvodnění, že kvůli časovému hledisku se nedal

---

⁷⁴ Více viz. s. 15 tištěného sněmovního usnesení z roku 1615 (zdroj: Manuscriptorium).

vypsat, svolat a uskutečnit řádný zemský sněm. Toto nařízení bylo předáno místodržícím a tím, aby obeslali osoby ze všech čtyř stavů a oznámili to jako přání panovníka.⁷⁵

Během třicetileté války se naskytla ještě několikrát potřeba spěšného svolání pouhého sjezdu. Roku 1638 vedl Ferdinand III. osobně sjezd s vybraným počtem osob ze všech čtyř stavů. Svolení odsouhlasené na stavovském sjezdu mělo být pokaždé dodatečně schváleno na řádném zemském sněmu. Na sněmu, který se konal téhož roku, si vyžádal panovník od stavů právo svolávat tyto mimořádné sjezdy. V případě rychlé a nenadálé potřeby měli být nejvyšší zemští úředníci a soudci, radové soudů komorního a dvorského společně s dalšími obyvateli z obce duchovního i světského stavu, kteří se nacházeli v Praze nebo v bezprostředním okolí, pověřeni učinit jisté svolení. Na tomto základě se konal sjezd v dubnu roku 1639.

Z těchto několika vyjímek se postupem času vyvinul obyčej, podle kterého byly v případě rychlých a nenadálých potřeb svolávány tyto stavovské sjezdy. Za vlády Ferdinanda III. to byly dále sjezdy v letech 1640,1641,1642, 1644 (v tomto roce dvakrát), 1646, 1652 a 1655. Tato praxe pokračovala i za panování Leopolda I. během tureckých válek (zejména v letech 1663,1664,1667,1688,1690,1692 a 1694). Postupně se stalo zvykem, že každé odsouhlasení rekrutů a remont (koně) probíhalo na sjezdu. V letech 1702 až 1719 se k tomuto účelu sešlo celkem devět sjezdů, mezitím jeden (roku 1707) ke schválení svatebního daru pro císařova bratra Karla, tehdejšího španělského krále. Ze stejného důvodu se poté uskutečnil ještě jeden sjezd (roku 1722) tentokrát se jednalo o svatební dar pro císařovu dceru Marii Amalii. Tento zvyk v pozdějších letech opět ustal a za panování Karla VI. se už žádné sjezdy nekonaly.

Stejně jako sněm ani sjezd nemohl být svoláván nikým jiným než panovníkem. Ten tak nicméně činil zpravidla prostřednictvím nařízení zaslaného místodržícím, kteří měli určit také den konání sjezdu. Roku 1638 a posléze opět roku 1651 bylo držení sjezdu stanoveno na základě dohody mezi panovníkem a stavy na řádném sněmu. Když tehdy stavové odsouhlasili berni ve výši 200 000 zlatých s rozdělením výběru na dva termíny, určili zároveň, aby stavové, kteří se nacházejí v Praze, učinili příslušná

---

⁷⁵ Viz. cit. královského návrhu uvedeném v usnesení sjezdu z roku 1634: „...ač s poníženu přitom a poddanau žádostí, aby více a dále takových kontribucí skrze podobné sjezdy proti privilegiím a obdarováním stawůwkrálowstwí tohoto, též obnowenému zřízení zemskému vyhledáváno nebylo, aby toto swolení nebylo k, žádné ujmě a protržení týchž privilegií k. i aby JMKá revers dostatečný stawům odvésti poručiti ráčil.“

opatření, která by v sobě obsahovala zkušenosti z výběru v prvním termínu. I tohoto sjezdu stejně jako v roce 1638 se zúčastnil panovník. Opět se stavové sešli v hojném počtu. V případě nepřítomnosti panovníka nebyli zřizováni zvláštní komisaři a jejich místo zastával v případě potřeby nejvyšší purkrabí, který byl zároveň direktorem sjezdu. Ke sjezdům byli pokaždé zváni stavové, kteří se toho času nacházeli v Praze nebo v bezprostředním okolí. Rozumělo se samo sebou, že také každý jiný, kdo měl oprávnění účastnit se sněmů, mohl být přítomen také na sjezdu.

Stavovské sjezdy byly svojí délkou daleko kratší než klasické zemské sněmy. Jednalo se řádově o dny, během nichž se sjezdy konaly. Nejkratší sjezd trval jen jeden den. Stalo se tak 2. září 1673, kdy byl stavovský sjezd zahájen a zároveň také zakončen. Nejdelší stavovský sjezd se uskutečnil v roce 1655 a trval 51 dní.

Každé usnesení sjezdu, pokud nebyl sjezd svolán na základě zplnomocnění sněmu, platilo pod podmínkou, že bude na následujícím sněmu schváleno. Sněm zpravidla tato usnesení přijal, existovaly však také výjimky. Například roku 1694, když sjezd schválil tzv. vedlejší postulát 456 944 zlatých, následně konaný sněm tuto částku snížil na dvě třetiny původní sumy. Na každé schválení berně na sjezdu navíc vydával panovník revers podobně jako při zavírání sněmu.

Za panování Ferdinanda III. i během prvních let vlády císaře Leopolda I. nebyl příliš velký rozdíl mezi délkou trvání sněmů a sjezdů. Jen jeden sjezd za císaře Ferdinanda III. (roku 1644) trval dva dny. V letech 1634 a 1642 naproti tomu trvaly sjezdy pokaždé 31 dní a sjezda konaný roku 1664 již za císaře Leopolda I. se prothál dokonce na 4 měsíce a 15 dní. Pozdější sjezdy z let 1692 a 1694 trvaly pokaždé po jednom dni a stejně tomu zpravidla bylo až do roku 1722.

Sjezdy se uskutečňovaly v tak zvaném zeleném pokoji na Pražském hradě. Až do roku 1694 se vydávala usnesení sjezdů stejně jako sněmovní artikuly tiskem. Později se tak již zřejmě nestávalo. Poslední dochovaný tisk usnesení sjezdu je z roku 1690. Závěry jednotlivých sjezdů ale byly pokaždé oznamovány v také nejbližším tištěném sněmovním usnesení.

4. Zákonodárna pravomoc českých sněmů

4.1. Berně a sbírky

4.1.1. Ukládání berní před vydáním Obnoveného zřízení zemského

Nejobvyklejším způsobem daní, které čeští stavové povolovali před bitvou na Bílé Hoře byla berně z usedlostí označovaná jednoduše jako berně. Tato berně se ukládala jedním způsobem na všechny poddané s rozdílem mezi usedlostí selskou a částečnou usedlostí zahradníků, chalupníků a podobně. Částečné usedlosti platily jen poměrnou část toho, co bylo uloženo na jednoho usedlého. Přitom se pokaždé stanovilo sněmovním usnesením, zda má platit pouze poddaný anebo částečně poddaný a částečně vrchnost (nejčastěji byla tato povinnost dělena mezi poddaného a vrchnost na polovinu).

Tímto způsobem byla stanovena například berně schválená na sněmu, který se konal roku 1615. Nejprve byla stanovena povinnost vrchnosti odvést příslušnou částku za každého usedlého poddaného a následně byla ve zvláštním artikulu pod nadpisem *Sbírka z lidí poddaných* schválena povinnost každého poddaného (podle zaměstnání) zaplatit příslušnou sumu. Sněmovní usnesení z roku 1615 obsahuje kromě těchto berní a sbírek také *sbírku z peněz na úrocích, sbírku z židovských hlav, sbírku z rozličných věcí, sbírku z volů a jiného dobytka, sbírku z mlýnů, sbírku z vlny*. Kromě toho panovník požadoval toho roku také domovní berní. Stavové ji nicméně vykoupili.

Podle toho, kolik bylo vyměřeno na poddanou usedlost, ukládala se berně na každého usedlého souseda v městech královských, na každého faráře, na každého kupce čili obchodníka, každého svobodníka, nápravníka, dědinníka a svobodného rychtáře, každého ovčáka a ovčáckého pacholka a konečně na Židy. Co se kupců týče, dokládalo se obyčejně, aby bohatší byli nápomocni chudším to jest aby byla daň stanovena průměrem, ve skutečnosti ale platil bohatší více a chudší méně. Na Židy se ukládala berně buď na všechny jednou sumou nebo vyměřením, co má platit jeden s rozdílem dle stáří přes dvacet let, nebo mezi desíti do dvaceti let.⁷⁶

---

⁷⁶ Roku 1654 povolili stavové Židům snížení kvóty a ustanovili pravidlo, aby platili 1/45 na celou zemi uložené berně, z čehož připadali na Židy pražské 2/3 a 1/3 na Židy venkovské čili krajské. Poněvadž se poté rozmnožil počet Židů poté, co se přistěhovali další z Vídně odkud byli vypovězeni, bylo uloženo krom pětáctýřicátého dílu ještě 12000 zlatých, více viz. s. VIII. sněmovního usnesení z roku 1654 (zdroj: Manuscriptorium).

Vedle berně z usedlostí byla nejčastěji rozepisována berně domovní a posudné. Berně domovní se vybírala pokaždé v jiné sumě z každého domu ve městech i na vsích. Je zajímavé, že se při jejím stanovování nehledělo na rozdíl mezi chalupníkem a sedlákem. Domovní berně byla na venkově menší než ve městech. Jednotlivá města často přejímala svůj podíl na sebe v jedné celkové sumě, jejíž rozvržení pak záviselo na jejich uvážení.

Posudné se povolovalo z každého sudu vařeného a k prodeji určeného piva, buď ve městech nebo na jednotlivých panstvích. Toto posudné povolované sněmy se odlišuje od posudného (jeden tzv. bílý groš z každého sudu piva), ke kterému byla zavázána královská města králem Ferdinandem I. jako pokutu za vzpouru roku 1547. V tomto případě se nejednalo o daň povolovanou sněmy, ale o komorní důchod.

Jinými způsoby daní, kterých se užívalo méně často, byly sbírky z hlav (roztríděných podle jednotlivých stavů a povolání), sbírky z peněz uložených na úrok, a dále sbírky z komínů, ze mlýnů a konečně z rozmanitých předmětů a zboží jako například z vína a jiných nápojů, z ryb, z masa, z vlny a podobně. Některé z těchto předmětů podléhaly v Praze a v jiných královských městech takzvanému ungeltu. Jednalo se o stálou daň, která se vybírala ve stanovené míře pro královskou komoru. Ale ungelt se vztahoval jen na města a měl podle zavedené zvyklosti své zákonné meze. Na zem jako celek toto právo nenáleželo králi pod tímto ani pod jiným názvem.

V prvních čtyřech letech po bitvě na Bílé Hoře ukládal císař Ferdinand II. berně v Čechách zcela libovolně prostřednictvím patentů. V letech 1625 až 1627 je také požadoval na zemské radě (sboru nejvyšších zemských úředníků, soudců a také rad soudu komorního a dvorského, někdy k tomu byly voláni také krajští hejtmané). Místo sněmu tak v zemi povolovala berně zemská rada. Panovník tento způsob zdůvodňoval neodkladnou potřebou a nemožností svolat narychlo sněm. V tomto způsobu setrval až do vydání Obnoveného zřízení zemského navzdory prosbám od samotných zemských úředníků, kteří panovníka listem z 20. října 1624 žádali, aby výběr daní jinak než prostřednictvím sněmů neprosazoval.⁷⁷

---

⁷⁷ Více se této problematice věnuje Josef Kalousek v díle *České státní právo*, 1892, Praha, s. 418.

4.1.2. Pravomoc sněmu v záležitostech berní a sbírek podle Obnoveného zřízení zemského

Obnovené zřízení zemské ponechalo českému zemskému sněmu jako jednu ze stěžejních finanční pravomoc týkající se berní a sbírek. Především na základě ustanovení článku A.V. Obnoveného zřízení měly mít stavy i nadále neomezené právo schvalovat veškeré berně a sbírky podle panovníkova návrhu a upravovat jejich výši a formu.⁷⁸

Od počátku sledovaného období tvořily vyjímkou některé nepřímé daně, jejichž výše byla již dříve pevně stanovena. Jednalo se především o nejrůznější cla a také o posudné stanovené královským městům. V rukou stavů zůstávala rovněž celá berní správa. Český zemský sněm k tomuto účelu jmenoval jednotlivé komise, později tyto záležitosti svěřil zemskému výboru, který původně vznikl rovněž jako sněmovní komise.⁷⁹

V prvních letech sledovaného období měl zemský sněm rovněž několik mechanismů, které umožňovaly dohled stavovských reprezentací nad skutečným použitím vybraných prostředků. Z hlediska právní teorie byla v tomto ohledu pravomoc sněmu a tím i vliv stavů na schvalování berní téměř absolutní. Toto právo bylo omezeno pouze zákazem zneužívat institut sněmovního souhlasu s berněmi k politickému vydírání panovníka.⁸⁰

Institut sněmovního souhlasu s berněmi vycházel z tradiční fikce, že daně nejsou nic jiného než dobrovolné dary panovníkovi.⁸¹ Z hlediska našeho zkoumání je

---

⁷⁸ Cit.„, *Co se však všelijakých berní a sbírek dotýče, na tom sme se...milostivě ustanoviti ráčili, že těch toliko při samých sněmích, a to jináče nic, nežli proti obyčejným reversům, od stavů žádáti a vyhledávati chtíti ráčíme, o tom žádné pochybnosti nemajíce, nežli že věrní stavové naši, jak naše, tak i milé vlasti své nastalé potřeby každého času věrně a upřímně k mysli a srdci připustí.*“ H. Jireček (ed.): Obnovené právo, článek A.V.; viz. i obdobná pasáž v potvrzení privilegií Českého království z 29. května 1627: „*Nechceme také žádné berně a daně od poslušných stavův našich jináčeji nežli na sněmích podle artikule v témž zřízení zemském pod literou A 5 položeného žádáti a mimo to, co by tak kdy stavové svolovali, na ně žádných daní a berní neukládati*“, také J. Kalousek, České státní právo, s. 451.

⁷⁹ Robert Flieder, Zemský výbor v království Českém. Jeho organizace v letech 1714-1783, Zprávy Zemského archivu Království českého 5, 1918, s. 39-190.

⁸⁰ H. Jireček (ed.): Obnovené právo, článek A 5; též (ed.): Constitutiones, článek 4.

⁸¹ Srovnej Otto Placht, České daně, Praha, 1924, s. 32.

v tomto ohledu zvláště důležité pozorovat, jakým způsobem právo schvalovat berně čeští stavové využívali hned za prvních let panování Ferdinanda II. Štýrského.

Jak již bylo výše uvedeno, právní podklady pro prosazování tohoto práva byly založeny v Obnoveném zřízení zemském a ve stvrzení privilegií. Oba tyto dokumenty byly vydány za vlády Ferdinanda II. Štýrského a také za jeho nástupce Ferdinanda III. Habsburského, který byl během konání prvního sněmu podle nového řádu v roce 1627 ještě za života svého otce korunován a první tedy přísahal podle ustanovení Obnoveného zřízení na zachování zemských privilegií v jejich nové podobě.

Podle způsobu, jakým se právo povolování berní v této době vykonávalo lze nejlépe posoudit, jak bylo chápáno panovníkem i českými stavy, neboť v tomto ohledu neexistuje žádný komplexní právní předpis, který by vyčerpávajícím způsobem upravoval institut schvalování berní. Jednotlivá kusá ustanovení výraznou měrou doplňovala zažitá praxe a staré zvyklosti, jejichž vnímání nebylo změněno ani bělohorskými událostmi.

Pokud bychom v tomto ohledu měli porovnat sněmovní usnesení z prvních let po vydání Obnoveného zřízení s důrazem na činnost prvních pobělohorských sněmů s dobou před stavovským povstáním v roce 1618, lze konstatovat, že ve vykonávání práva schvalovat berně nenastala žádná podstatná změna. Přímé i nepřímé daně s výjimkou těch, které náležely ke komorním důchodům, závisely před bitvou na Bílé Hoře na souhlasu sněmů. Na tom se nic nezměnilo ani v prvních letech po vydání Obnoveného zřízení zemského. Císař Ferdinand II. zaručil stavům povolování všelijakých berní a daní a žádný druh z tohoto práva nevymanil. Na tomto základě také nacházíme ve sněmovních artikulech od roku 1627 nejrůznější způsoby daní, které se vyhlášovaly jen se souhlasem sněmů.

4.1.3. Rekrutování jako součást berně a institut veřejné hotovosti

Povinnost odvodů k vojsku vycházela ze základní povinnosti obyvatel k veřejné hotovosti. Tato povinnost byla sice Obnoveným zřízením zemským zachována, nicméně její úprava byla velmi zastaralá a proto se jí neužívalo.

Jak dokládají jednotlivá sněmovní usnesení, v průběhu třicetileté války byla veřejná hotovost nařízena pouze dvakrát. Nejprve se tak stalo v roce 1642, kdy hrozilo nebezpečí vpádu vojska švédského vojevůdce Torstensena do země. Toho roku zasedaly dva zemské sněmy. První se konal ve dnech 9. ledna až 8. února a schvalovaly se na něm berniční požadavky na rok 1642. Druhý sněm se pak uskutečnil ve dnech 18. října až 10. listopadu a kromě berničních povinností na rok 1643 se na něm schvalovala především veřejná hotovost, která dostala ve sněmovních artikulích přednost před finančními záležitostmi.⁸² K zaplacení výdajů spojených s vyhlášením a udržováním veřejné hotovosti byla vypsána sbírka z nápojného (z piva, vína, medu a pálenky).

Veřejná hotovost byla podruhé během třicetileté války vypsána roku 1644 a opět ji museli schválit stavové. Stalo se tak na speciálně k tomuto účelu svolaném zemském sjezdu, který se uskutečnil ve dnech 27.-28. ledna 1644. Usnesení tohoto sjezdu bylo vydáno samostatně tiskem.

Institut veřejné hotovosti spočíval v tom, že z každého statku byl sebrán určitý počet poddaných a ten byl poté postaven na konkrétní místo k obraně země. Vycvičení a náklady na ubytování a stravu byly placeny z berní schválených příslušného roku. K tomuto účelu byla zpravidla vypsána speciální sbírka z nápojného a k zásobování potravinami byl používán stejný způsob jako u běžného vojska. To znamená vypsání a stavy odsouhlasené kontribuce. Jednalo se o jakousi domobranu, která byla svolávána výhradně k obraně vlastního území. K běžným vojenským tažením se užívalo pouze vycvičených nájemných vojáků – žoldnéřů.

Najímání profesionálních vojáků záviselo se zcela na vůli panovníka a především na množství prostředků. Pokud na jejich zaplacení nestačili komorní důchody, příslušelo schvalování rekrutů sněmům. Schvalování peněz určených k najímání vojáků probíhalo stejně jako ke všem jiným veřejným potřebám. Najímání rekrutů ale mohl sněm vzít na sebe namísto panovníka a tímto způsobem schvalovat vojáky místo peněz. Jednalo se o stejný postup, jako když byla schválena obilní berně místo berně peněžní. A tak lze schvalování rekrutů považovat za součást schvalování berní, neboť se velice často stávalo, že namísto lidí a koní stavové schválili raději vybrání finanční hotovosti. ale platilo to rovněž i naopak.

---

⁸² Více viz. vyhlášení veřejné hotovosti ve sněmovním usnesení z roku 1642, s. IV. (zdroj: Manuscriptorium).

4.1.4. Ukládání berní a sbírek v letech 1627-1848

4.1.4.1. Berně a sbírky v letech 1627-1657

4.1.4.1.1. Vymezení sledovaného období

Začátek tohoto období se shoduje s rokem 1627, ve kterém bylo vydáno Obnovené zřízení zemské jakožto stěžejní a základní norma pro České království a zároveň, ve kterém se konal první český zemský sněm podle Obnoveného zřízení zemského. Bylo to za vlády Ferdinanda II. Štýrského, který panoval Českému království v letech 1619-1637. Konec sledovaného období je spojen s posledním rokem vlády Ferdinanda III. Habsburského. Jedná se o rok 1657.

V roce 1631 vtrhla švédská a saská armáda do Bavorska a do Prahy a začala rabovat pražské domy; spolu s nimi se do vlasti vraceli i někteří čeští exulanti (především z řad šlechty), kteří se začali domáhat restituce svých majetků zabavených po Bílé Hoře. Valdštejn znovuobsadil Prahu 25. května téhož roku. Poté museli čeští stavové společně se saskou armádou Čechy opustit a došlo k dalším konfiskacím.

Toto období je především zpočátku silně ovlivněno stavovským povstáním a událostmi, ke kterým došlo po bitvě na Bílé Hoře. Stěžejním je především vydání Obnoveného zřízení zemského, které významným způsobem poznamenalo činnost českého zemského sněmu.

Druhým signifikantním znakem tohoto období je třicetiletá válka, která se významným způsobem dotýkala v několika rovinách Českého království a jeho obyvatel. Pochopitelně tak měla také velký vliv na ukládání berní a sbírek.

4.1.4.1.2. Vývoj (1627-1657)

Co se týče výše schvalovaných sbírek a berní za vlády Ferdinanda II. Štýrského i jeho nástupce Ferdinanda III. Habsburského, bylo by mylné domnívat se, že po bitvě na Bílé Hoře byli stavové více povolní při schvalování jednotlivých částek. Je zajímavé, že v této oblasti se udrželi více méně stejné intence, ve kterých se vyjednávání drželo v předbělohorském období. Jinde zcela nekompromisně absolutisticky vystupující panovník, zde vyjednával a snažil se různými prostředky přimět stavy k odsouhlasení

požadované sumy. Stavové však vystupovali poměrně rezolutně, zvláště pokud šlo o jejich osobní majetek nebo o majetek jejich poddaných.

Již na prvním sněmu, který se konal podle Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 namísto obyčejné berně vyměřené konkrétní částkou na každou usedlost, žádal tehdy panovník ve své propozici, aby byla berně schválena v určité sumě. V tomto případě se konkrétně jednalo o celkovou sumu 800 000 zlatých. Přičemž tuto částku požadoval panovník na základě zápisu uvedeného ve sněmovním usnesení z roku 1627 v podobě čtyř dvouset tisícových splátek za každý kvartál. Jednalo se o jasnou tendenci panovníka zajistit si příjem konkrétní sumy, aniž by čekal na to, kolik se skutečně vybere. Stavové mu měli zaručit tento výnos berně. Pokud by se po prvním rozvržení této berně požadovaná suma nesešla měli stavové rozepsat berně další k doplnění této sumy. Stavové se proti tomuto návrhu postavili a odsouhlasili výběr částky šesti zlatých z každé usedlosti. Své rozhodnutí přitom zdůvodňovali celkovým zpustošením země i neexistencí zemské pokladnice. Před bitvou na Bílé Hoře by takto rozvržená berně mohla požadovaných 800 000 zlatých skutečně vynést. Po zpustošení země roku 1627 vynesla ale pravděpodobně méně než polovinu požadované sumy.⁸³

Na zemském sněmu, který byl svolán 12. února roku 1631 panovník v propozici naznačil potřebu získat 30 000 zlatých měsíčně, což by činilo 360 000 zlatých za rok. Tato částka měla být použita na zaplacení válečných nákladů. Stavové povolili jednu míšenskou kopu (čili 1 zlatý a 10 krejcarů) z každého usedlého na celý rok. I za předpokladu, že tehdy na území Čech bylo 100 tisíc usedlých, by skutečně vybraná suma činila pouze 116 686 zlatých (se započtením přibližně třetiny toho, co přispívali měšťané, faráři, a plátcí berní druhé třídy dohromady 155 554 zlatých).

Teprve na zvláštním sjezdu 19. května roku 1631, který se konal v průběhu tažení proti švédskému králi Gustavu Adolfovi, odsouhlasili stavové výběr nové berně, která činila 1 zlatý a 30 krejcarů na každého usedlého. Tato částka mohla podle některých autorů dát dohromady 200 000 zlatých. Například Pavel Stránský v díle *Respublica Bojema*⁸⁴ uvádí, že v Čechách bylo před bitvou na Bílé Hoře přibližně

---

⁸³ Roku 1614 přiznali vrchnosti dohromady 140 000 usedlých, v květnu roku 1625 počítali nejvyšší zemští úředníci už jen se sedmdesáti tisíci usedlostí, toto číslo sloužilo za základ při tehdejším mimosněmovním rozvrhování berně v případech, kdy se mělo docílit určitého výnosu. Z tohoto čísla se přitom vycházelo i na jednotlivých sněmovních jednáních (více viz. J. Kalousek *České státní právo*, pozn. na s. 464).

⁸⁴ P. Stránský, *Respublica Bojema*, lat., 1634, s. 554.

150 000 poddanských usedlostí, přibližně 12 000 měšťanů, 1340 farářů platících berní, 338 svobodných rychtářů, 1067 mistrů ovčáků a 2375 ovčáckých pacholků. Za předpokladu, že by tyto počty souhlasily s rokem 1630 by tato schválená berně činila:

1. z poddaných usedlostí 450 000 zlatých,
2. od měšťanů 96 000 zlatých,
3. od farářů 3 618 zlatých,
4. od svobodných rychtářů 6 084 zlatých,
5. od mistrů ovčáků 4 333 zlatých,
6. od ovčáckých pacholků 3 932 zlatých,
9. od Židů 42 000 zlatých.

Součet jednotlivých položek činí dohromady 605 967 zlatých. Ostatní rubriky bez částky 450 000 zlatých z usedlostí činí dohromady 155 967 zlatých. To je o něco víc než 1/4 celé berně. Tento poměr by byl o něco málo jiný, pokud bychom znali počet kupců a svobodníků, dědiníků a nápravníků, jelikož tyto posledně jmenované třídy nejsou obsaženy v počtu svobodných rychtářů. Jejich počet ovšem Stránský neuvádí. Počet usedlostí však roku 1630 rozhodně nebyl stejný jako před rokem 1620. Ze sněmovních artikulů lze dovodit, že se tento počet výrazně zmenšil a počet navíc neustále rok od roku, jak pokračovala třicetiletá válka, klesal.

Koncem osmdesátých let 17. století se situace z hlediska počtu poddaných opět stabilizovala. Ve sněmovním usnesení z roku 1690 se vycházelo z čísel, které měl k dispozici tehdejší nejvyšší berniční úřad. Ten uváděl počet poddaných usedlostí 56 695 a proto musel být tento počet na konci třicetileté války ještě o něco menší.⁸⁵ To potvrzují sněmovní artikuly z roku 1652, ve kterých stavové, kteří chtěli vybrat daně ve výši 200 000 míšeňských kop, výběr této sumy rozdělili do dvou lhůt a k docílení první poloviny tedy 100 tisíc zlatých uložili zkušebně dvě míšeňské kopy na jednu usedlost. Z toho měli jen 3/4 této sumy tedy 75 tisíc zlatých. K jejímu docílení bylo zapotřebí 72 142 usedlostí. Suma se však nesešla, což lze částečně přičíst nesprávným údajům v přiznávacích listech, ale především významnému poklesu počtu usedlostí. To dokládá i počet tří milionů obyvatel před bitvou na Bílé Hoře, který v průběhu třicetileté války klesl na 800 tisíc. Nelze přitom pochybovat, že počet měšťanů klesl ve stejném ne-li horším poměru.

---

⁸⁵ Sněmovní usnesení z roku 1690, text královské propozice, s. VI.

Konání provizorního sjezdu namísto řádného zemského sněmu v roce 1631 bylo způsobeno vpádem švédských a saských vojsk do Čech a obsazením Prahy. Teprve 25. května se Valdštejnovi podařilo znovudobít Prahu. V tomto roce se tak neuskutečnilo žádné zasedání zemského sněmu. Konal se pouze zemský sjezd, jehož závěry byly posléze potvrzeny sněmovním usnesením z roku 1632.

Na zemském sněmu zahájeném 12. ledna roku 1637 požadoval panovník kromě obvykle schvalované berně také kontribuci v podobě obilné sbírky. Na každého poddaného bylo rozepsáno půl korce žita, půl korce ovsa a mírka pšenice. Stavové nicméně svolili pouze k odevzdání 1/4 korce čili věrtelu žita, ovsa a k tomu 1/8 korce pšenice. Toto rozhodnutí odůvodňovali velkým suchem a dalšími nepříznivými přírodními okolnostmi.

Ve sněmovním usnesení z roku 1640 byly vypočteny náklady na vojsko ve výši 306 368 zlatých. Tato částka byla zapotřebí na zaplacení ubytování a výcvik dvou jízdních a čtyř pěších regimentů. Panovník žádal zaplacení této sumy prostřednictvím rozepsání berní stavy na zemském sněmu. Stavové na sněmu konaném toho roku odsouhlasili pouze částku 4 zlatých z každého usedlého rozepsané na čtyři díly v různých termínech. Z této všeobecně stanovené sumy existovaly výjimky: Pražané a obyvatelé ostatních královských měst museli zaplatit každý celkem 10 zlatých a 40 krejcarů, kupci a handlíři dokonce 36 zlatých, naopak u farářů byla tato povinnost výrazně snížena na 3 zlaté a 36 krejcarů. Z této povinnosti byli vyjmuti poddaní, kteří byli na své živnosti postiženi ohněm nebo jinou živelnou pohromou. Poněvadž usedlostí nemohlo být o moc více než asi 50 tisíc, mohla vybraná částka s třetinovou přírůžkou činit jen asi 270 000 zlatých. Ve skutečnosti ale byla suma s největší pravděpodobností daleko nižší.

Zemský sněm z konce roku 1651 (tento sněm byl zahájen 4. března 1651 a zavřen byl 13. března roku 1652, a z tohoto roku také pochází příslušné sněmovní usnesení) konaný již za vlády Ferdinanda III. Habsburského poprvé odsouhlasil konkrétní částku. Existoval však rozdíl mezi tím, co požadoval panovník a sumou, kterou zemský sněm schválil. Jak vyplývá z artikulů sněmovního usnesení z roku 1651 panovník tehdy požadoval částku 300 000 zlatých, přičemž v královské propozici přesně rozepisoval, jaké královské náklady mají být z této sumy zaplaceny. Stavové nicméně odsouhlasili pouze 200 000 zlatých, která měla být vybrána coby sbírka z lidí

poddaných. Hned následujícího roku panovník svůj požadavek ještě zvýšil (možná v domění, že tímto způsobem dosáhne původně zamýšlené sumy) a požadoval 500 000 zlatých. Zemský sněm schválil 400 000 zlatých.

Čeští stavové zpravidla používali k obraně proti císařským požadavkům poukazování na bídu, neúrodu, sucho, krupobití, povodně a jiné přírodní katastrofy. Důležitou součástí jejich argumentace byly pochopitelně také válečné strasti. Při té příležitosti stavové několikrát výslovně ve sněmovních usneseních poukazovali především na řádění císařských vojsk. V tomto ohledu bylo jejich vystupování často velmi ostré a nezaobalené. Například hned na prvním sněmu konaném podle Obnoveného zřízení zemského roku 1627 se stavové bránili finančním požadavkům panovníka argumentací, že jejich statky jsou zničené a poddaní ochuzení následkem rebelie a plundrování vojáků a proto musí dávat s velkými obtížemi vrchnosti větší část kontribuce z vlastní kapsy.

Roku 1629 si stavové na sněmu prostřednictvím usnesení stěžovali na nouzi v krajích kvůli neúrodě a zároveň i na rabování nově odvedených vojáků. Také následujícího roku do sněmovního usnesení stavové nechali zapsat velice podobný text. Roku 1634 panovník předložil velmi podobnou žádost jako v roce 1630 a stavové byli také velmi vmlouvaví.⁸⁶

Vedle toho ale nescházel českým stavům smysl pro nevyhnutelné potřeby státu a rovněž vlastenecký duch. Je to patrné především v nejtěžších dobách na konci třicetileté války, kdy byly Čechy a další země Koruny České pustošeny švédskými vojsky a kdy vážně hrozilo nebezpečí odtržení některých částí. Právě v této době se méně objevují výše uvedené stížnosti a nastupuje jasné deklarované odhodlání. O takové horlivosti svědčí například odůvodnění k uzavření sbírky z hlav obsažené v artikulech sněmu z roku 1645, který se konal po bitvě u Jankova.⁸⁷

Tyto dva rozdílné výchozí postoje českých stavů jsou na tomto místě uvedeny proto, že právě v jejich vzájemném působení a rovnováze se rodil celkový názor českých stavů na výši a charakter berní. Ten se přitom velice často lišil od názoru a tím i od berních návrhů panovníka. Nicméně je evidentní, že právě panovníci tato hlediska vycházející z aktuální životní situace v českých zemích minimálně prvních sto let po

---

⁸⁶ Sněmovní usnesení z roku 1634, s. III. (zdroj: Manuscriptorium).

⁸⁷ Sněmovní usnesení z roku 1645, s. XI. (zdroj: Manuscriptorium).

vydání Obnoveného zřízení zemského zcela respektovali. Proto můžeme v tomto období v souvislosti se snahami o absolutistické zásahy do stanovování výše a způsobu výběru berní hovořit spíše o excesech. Tento panovnický přístup zcela jistě souvisel také s celkovou politickou situací. Nesmíme zapomínat, že v tomto období (za panování Ferdinanda II. Štýrského a Ferdinanda III. Habsburského) probíhala třicetiletá válka, po českém území se pohybovaly cizí armády a pozice panovníka tím pochopitelně nebyla příliš silná navzdory vítězství v bitvě na Bílé Hoře. Na druhou stranu vzhledem k pobělohorským událostem, kdy byli ze země vyštvaní protestanští šlechtici, lze hovořit také o velkých změnách ve složení českého zemského sněmu, který byl poměrně záhy obsazen z hlediska panovníka spolehlivými lidmi.

Během posledních let panování Ferdinanda III. Habsburského, již po skončení třicetileté války, došlo ještě k jedné změně ve způsobu povolování berní českým zemským sněmem. Na podzim roku 1650 byla v královské propozici přečtené na zemském sněmu uvedena žádost, aby stavové odsouhlasili odvod každého čtyřicátého mandele (patnáctiny) obilí a kromě toho také peněžní pomoc. Stavové se usnesli, že na místo splnění královského požadavku budou raději v průběhu celého jednoho roku plně zásobovat vojsko a to bez újmy na toho roku schválených berních. Polovina porcí na muže i koně měla být dána in natura, druhá polovina pak v penězích. Variantou přitom bylo zaplatit celý náklad v penězích (jeden a půl krejcaru na muže a 6 krejcarů na koně za den). Rozumělo se tím pochopitelně zásobení vojáků, kteří se nacházeli na území Českého království. Celková částka, kterou se měly tyto výdaje uhradit, byla rozvržena na celou zemi. Například byli jmenovitě uvedeni Židé, kteří měli přispívat sumou 1000 zlatých měsíčně. Ve sněmovním usnesení je ovšem výslovně vymíněno, že stavové na sebe tuto povinnost nepřijali generálně, nýbrž ad hoc k tomuto konkrétnímu požadavku panovníka a pouze na jeden rok. Důvodem tohoto vyřešení královské propozice byla snaha dosáhnout menších finančních nákladů a vybrat menší částku, než která by byla vybrána, pokud by stavové přijali způsob uvedený v propozici. Tento způsob převzetí nákladů měl pro stavy také tu výhodu, že se nic z této částky nemohlo obrátit jinam, než ke stanovenému účelu. Z tohoto důvodu od roku 1650 po celou dobu panování Ferdinanda III. Habsburského lze pravidelně ve sněmovních usneseních nalézt tento způsob přejímání povinnosti zásobovat vojsko.

Sněmovní usnesení z roku 1650 nicméně nabízí ještě jednu zajímavou informaci, kterou lze odvodit z textu královské propozice a zároveň také z výpočtů vycházejících ze skutečného svolení. Tato informace se týká přibližného počtu měšťanů a poddaných přeživších na území Českého království po skončení třicetileté války. Panovník požadoval 1000 mužů nebo náhradu patnácti zlatých za jednoho muže, to dává dohromady sumu 15 000 zlatých. Předpokládejme, že stavové chtěli svým schváleným způsobem docílit celé sumy (ačkoliv chtěli pravděpodobně docílit menší částky). Bylo tedy zapotřebí 18 750 poddaných a měšťanů, z nichž každý desátý (tedy dohromady 1875 osob), musel zaplatit osm zlatých. Stavové tedy ve svých výpočtech vycházeli z toho, že v Čechách se po skončení třicetileté války nacházelo pouze přibližně 18 750 poddaných a měšťanů. Počítá se přitom, že před vypuknutím třicetileté války se na území Českého království nacházelo 150 000 usedlých poddaných a 12 000 měšťanů.⁸⁸ Stejně jako ve sněmovním usnesení z roku 1650 v případě zásobení vojska postupovali stavové i na sněmu konaném roku 1662 ve věci zemských vydání. Ta tvořila především platy kancelářských úředníků při místodržitelství, královských hejtmanů, zemských lékařů a bradírů a další podobná vydání. Stavové se usnesli, že tyto náklady nebudou, jak bývalo do té doby zvykem, započítány do hlavního peněžitého svolení na potřeby vyjmenované v královské propozici. Od nynějška vzali stavové tyto náklady na sebe, to znamená, že je učinili předmětem zvláštního svolení. Stejným způsobem potom postupovali stavové i v dalších letech.⁸⁹

4.1.4.1.3 Rekrutování (1627-1657)

V průběhu 16. a 17. století bylo zvykem, že stavové pravidelně schvalovali určitý počet vojáků, které na svůj náklad vypravovali do pole. Příčinou bylo dlouhodobé nebezpečí ze strany Turků. Například na sněmu konaném v roce 1636 požadoval

---

⁸⁸ Tyto údaje uvádí ve svém díle např. Pavel Stránský, *Respublica Bojema* (lat.), 1634.

⁸⁹ Širší zprávy o pobělohorských sněmech do roku 1657 lze nalézt v knize Antonína Rezka *Děje Čech a Moravy*, v nich jsou použity také spisy, které vznikly při vyjednávání na sněmech. Berně a jiná břemena odsouhlasená na českých sněmech uvádí ciferně také Jan František Beckovský ve svém díle *Poselkyně starších příběhů českých*, vydal Antonín Rezek, rok vydání 1880.

panovník Ferdinand II. celkem 1500 pěšáků. O rok později byl tento požadavek ještě vyšší, jednalo se o 1800 pěšáků a 500 jezdců.

Stavové při schvalování rekrutů úzkostlivě dbali na to, aby na sebe nepřejímali náklady za ubytování vojska. Ve sněmovním usnesení z roku 1638 při schválení čtyř setnin vojska výslovně vytkli, že uhradí pouze náklady vzniklé rekrutováním (to znamená najmutím a vybavením vojáků), nikoliv také náklady spojené s ubytováním.¹⁵ U tohoto sněmovního usnesení z roku 1638 je zajímavé, že bylo vloženo do Desek zemských a vyšlo tiskem ještě před tím, než přišlo z Vídně královské potvrzení. Sněm se konal ve dnech 19. dubna až 17. května 1638, do tisku bylo sněmovní usnesení dáno 19. května 1638. Je zajímavé, že sněmovní komisaři v tomto postupu neviděli nic závadného. Dne 11. června roku 1638 nicméně přišel královským místodržitelům reskript, ve kterém se panovník ohradil proti odsouhlasenému počtu rekrutů z toho důvodu, že na stavech žádal pouze poskytnutí částky 60 000 zlatých na již nařízené najímání rekrutů panovníkem. Tímto reskriptem zároveň panovník nařídil, aby byla k dotčenému sněmovnímu artikulu do desek zemských vložena poznámka, ve které mělo být uvedeno, že panovník tento artikul neschvaluje a že nemá být na újmu královskému právu, ke kterému výhradně náleží také *ius belli ac armorum*.⁹⁰

Na zemském sněmu konaném v létě roku 1646 (od 9. července do 4. srpna) žádal v královské propozici panovník, aby stavy postavily do pole tisíc mužů vybavených povrchní a pobočnou zbraní, anebo aby za každého muže z tohoto počtu vyplatily 10 říšských tolarů (čili 15 zlatých). Stavové se ovšem usnesli na tom, aby byl z celkového a skutečného počtu měšťanů a poddaných počítán každý desátý a za něj aby bylo vyplaceno 8 zlatých. To dokládá fakt, že stavové, pokud to bylo možné, raději volili finanční břemeno, než odvod rekrutů.

---

⁹⁰ Více viz. červený kvaterní artikuly zemských 1627-1658 česky psaný a kvaterní artikuly zemských železné barvy psaný německy.

4.1.4.1.4. Shrnutí (1627-1657)

Sněmovní usnesení mělo ve věcech berní v tomto období ustálenou podobu. Jako příklad podoby tehdejšího sněmovního berního souhlasu lze uvést příslušnou část usnesení českého zemského sněmu, který se konal od 2. do 11. prosince roku 1630:

Český zemský sněm schválil:

1. Berní z usedlostí od každého poddaného splatnou ve třech lhůtách pokaždé 1 zlatý, tedy za rok po třech zlatých. Ve městech mělo být vybíráno od každého usedlého v každé lhůtě 2 zlatých a 40 krejcarů tedy za celý rok po 8 zlatých. Od každého faráře v každé lhůtě 54 krejcarů, od kupce 13 zlatých 30 krejcarů, od svobodníků, dědinníků nebo svobodných rychtářů 6 zlatých; od mistra ovčáka 1 zlatý a 21 krejcarů od pacholka ovčáckého 33 krejcarů, od celého Židovstva 14000 zl. rovněž v každé lhůtě;

příčemž sněm schválil použití takto vybraných prostředků na:

- a) zaplacení částky již předem odvedené na základě panovníkovy příkazu a jednání se zemskými úředníky na zakoupení obilí pro vojsko v maximální výši 40 000 zlatých,
- b) náklady vojska nacházejícího se v Praze,
- c) chudší věřitele královské komory v Čechách – 70 000 zlatých,
- d) na stavbu Pražského kostela - 3000 zlatých,
- e) na opravu Pražského hradu, vodovodu a na zaopatření pražské zbrojnice – celková částka 10 000 zlatých,
- f) na upravení plavby po Labi kromě toho, co zůstalo z 20 000 zlatých již dříve schválených (jednalo se o 2 000 zlatých),
- g) na opravu zámku a pevnosti Kladské - 5000 zlatých,
- h) na královskou appellaci - 7000 zlatých,
- i) na zadržené platy osob sloužících při kanceláři české v Praze a na zemského lékaře a bradíře.

Částku, která by po zaplacení těchto výše uvedených položek z daně z usedlostí zbyla, sněm zůstavil panovníkovi k jeho svobodné dispozici

s doporučením, aby tyto prostředky využil předně na zaplacení nákladů komise, tehdy se zabývající úpravou hranic království.

2. Domovní daň na zaopatření a zachování hraničných pevností a zámků v Uhrách byla stanovena - na panstvích od každého poddaného za rok 40 grošů míšeňských ve dvou lhůtách, města měla zaplatit celkovou sumu 20 000 zlatých.

3. Posudné z piva na náklady panovnického dvora (3 groše bílé z každého sudu odvedené ve dvou lhůtách).

4. Zvláštní pomoc panovníkovi na zaplacení zadržených úroků kurfiřtovi saskému z peněz jemu zapsaných na dvou markrabstvích horní a dolní Lužici - z každého usedlého poddaného 15 krejcarů, ve městech od každého usedlého měšťana 40 krejcarů, od každého faráře 10 krejcarů, od kupců po 2 zlatých 1 krejcaru a 3 penězích, od svobodníků, dědinníků a svobodných rychtářů po 50 krejcarů, od každého mistra ovčáka 12 krejcarů, od pacholka ovčáckého 7 krejcarů a od Židů celková částka 3500 zlatých.

Sněmovní svolení se v tomto období nejčastěji vztahovalo na berně rozvržené podle usedlostí a to tak, že nebylo v tomto období roku, kdy by k úhradě některých veřejných potřeb nebyla použita berně uložená tímto způsobem. Kromě peněžitých platů byla na usedlosti ukládána také někdy daň v obilí nebo v mase k zaopatření vojska v období třicetileté války. Konkrétně se tak stalo v letech 1634 a 1636-1639, 1641-1645. Čím déle trvala válka, tím větší část této berně (buď v penězích nebo v obilí) na sebe přejímali vrchnosti. Podle sněmovního usnesení z roku 1634 měla na sebe vrchnost přijímat jeden díl na každé dva díly kontribuce uvalené na poddané. Sněm konaný roku 1644 se usnesl, že vrchnost musí zaplatit polovinu berně (vyžadované v penězích nebo jako kontribuci v příslušné hodnotě) uvalené na poddané. Během válečných let se pak bylo v následujícím období pravidlem, že byla na vrchnost uložena jedna polovina a na poddaného druhá polovina z každé usedlosti. Kromě toho bylo obvykle stanoveno, aby vrchnosti poddaného, který by nebyl schopen platit, prozatím založily. Velice často se stávalo, že vrchnosti museli platit i bez náhrady, pokud chtěli zabránit útekům poddaných.

Domovní daň byla odsouhlasena v letech 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638 a poté až v roce 1650. Posudné z piva bylo odsouhlaseno roku 1629 (po 4 malých groších), 1630 (po 3 groších bílých), 1636 (po 14-ti krejcarech), 1637 (po 14-ti

krejcarech) pokaždé na rok, roku 1638 (po 6-ti groších bílých), 1640 (po 24 krejcarech) pokaždé na dva roky, roku 1642 (po 24 krejcarech) opět na rok, v letech 1643 a 1644 (po 1 zl. a 10-ti krejcarech z ječného, po 1 zlatém z pšeničného) pokaždé na rok, roku 1646 zprvu na půl roku, později na tři roky (po 1 zlatém), roku 1649 (po 64 krejcarech) opět na rok, roku 1651 (po jednom zlatém). Vedle toho byla uložena také daň z vína a medu od roku 1640 ve všech výše jmenovaných letech. Roku 1638, potom opět v letech 1642 a 1644 byla uložena sbírka z peněz na úrocích. Poprvé po 4 zlatých podruhé a potřetí po 6-ti zlatých z každého tisíce zlaté jistiny.

Jen jednou za panování Ferdinanda II. a Ferdinanda III. (roku 1645 po bitvě u Jankova) byla sněmem odsouhlasena daň z hlav podle rozličných stavů a zaměstnání. Roztřídění obyvatelstva k tomuto cíli bylo velice podrobné. Z tohoto výčtu osob nebyl vyjmut ani vladař, který měl pochopitelně nejvyšší daňovou povinnost. Sněmovní artikl byl nadepsán titulkem: *Na obyvatele a jiné osoby ze všech čtyř stavů tohoto království Českého mužského pohlaví.*⁹¹

Pokud bylo schválení příslušné berně nebo její části vázáno na konkrétní účel, velice často se v textu sněmovního usnesení nacházely především v počátku sledovaného období výjimky nebo výhrady, kterými se chtěli stavové pojistit, aby částka byla skutečně použita pouze ke schválenému účelu. Byl to například případ domovní berně výlučně schvalované na udržování uherských hraničních (pomezních) zámeků a pevností. Ve sněmovním usnesení byla pokaždé určena jedna osoba z panského stavu, která měla odcestovat s vybranými penězi do Uher a sama měla vyplácet žold vojákům a dalším osobám způsobem, který určil panovník. Na zemských sněmech konaných v letech 1628 a 1630 byl takto zvolen nejvyšší hofmistr českého království Sezima hrabě z Vrtby. V roce 1636 stavové zvolili Rudolfa hraběte z Valdštejna. V letech 1637 a 1638 potom stavové zvolili tehdejšího hejtmana Nového města Pražského Viléma Albrechta Krakovského z Kolovrat. Teprve od roku 1650 přenechali stavové způsob vyplácení zcela panovníkovi. Ve sněmovním usnesení z toho roku je uvedeno, že vybraná částka má být předána královské komoře proti kvitanci a následně jí má panovník použít ke schválenému účelu, nicméně podle svého uvážení.

---

⁹¹ Výčet povinnovaných osob se nachází na str. XI. a násl. tištěného sněmovního usnesení z roku 1645. (zdroj: Manuscriptorium).

Při každé žádosti o souhlas s berněmi jmenoval v královské propozici panovník účel, ke kterému příslušnou berní nebo sbírku potřeboval. Tento účel uváděl buď všeobecně nebo konkrétně. Přičemž platilo pravidlo, že k čemu byly berně svoleny, k tomu účelu musely být použity a nesmělo jich být použito jinak. Podobně se ve sněmovním usnesení vyjmenovávaly účely, ke kterým stavové svolovali berně z vlastní iniciativy. V průběhu let se názvy i charakter jednotlivých berní postupně měnili, rovněž v pozdějších letech sledovaného období už velice často odpadala potřeba vypisovat v propozici účel, na který se měla konkrétní berně použít, jelikož se jednalo o pravidelně se opakující berní. Obecně však lze berně a sbírky, které schvaloval český zemský sněm, podle účelu, na který byly takto získané prostředky použity, rozčlenit takto:

1. Berně a sbírky schvalované pro potřeby vojenské, které lze dále členit na:
  - a) Prostředky sloužící k zaplacení nákladů na vycování a ubytování vojska. Vzhledem k tomu, že se tato rubrika nacházela v jednotlivých sněmovních usneseních na předním místě lze dovést její velký význam pro panovníka. Jednalo se především o zaplacení nákladů na vojsko, které se nacházelo na území českého království, proto byly také zpravidla povoleny naturální splátky (kontribuce byli někdy na místo peněz vypsány přímo).
  - b) Pomoci schvalované k udržování uherských hraničních (pomezních) pevností proti Turkům, přičemž se hlavně jednalo o vyplácení žoldu tamnějším posádkám. Zpravidla byly k tomuto účelu použity prostředky vybrané prostřednictvím domovní berně (sněmovní usnesení z let 1628, 1629, 1630, 1636, 1637, 1638, 1650).
  - c) Prostředky na opravení pevností na Kladsku (sněmovní usnesení z let 1628, 1629, 1630).
  - d) Prostředky na opevnění Prahy a Chebu (ve sněmovních usneseních od roku 1641 se objevuje artikul o získání peněz na opevnění Prahy a Chebu téměř každý rok).
2. Berně a sbírky schvalované pro potřeby panovnického dvora, přičemž se do této rubriky počítají nejrůznější dary nebo pomoci, které se na základě starodávného obyčeje schvalovaly při korunovaci krále nebo královny, při

svatbách členů císařského rodu. Příkladem z tohoto období by mohla být sbírka na dar ku příležitosti sňatku budoucího krále Ferdinanda III. s Marií Annou Španělskou uvedená ve sněmovním usnesení z roku 1629. Jednalo se o částku 40 000 zlatých, vypsanou coby extraordinarium. Dále mohlo jít v případě vydání na císařský dvůr o příspěvky na delší cesty panovníků a jiné výdaje.

3. Berně a sbírky schvalované pro potřeby zemské. Mezi potřeby zemské lze zahrnout platy některých úředníků, zejména radů a jiných úředníků při apelačním soudu, úředníků podřízených místodržitelské kanceláři v Praze, zemských lékařů (jednalo se o čtyři osoby) a bradírů (dvě osoby) a dále krajských hejtmanů. Tato oblast rovněž zahrnuje vydání na veřejné stavby jako například na opravu královského hradu v Praze v letech 1627 až 1630, na stavbu a opravy hlavního chrámu sv. Víta na Pražském hradě v letech 1627 až 1630, jednou také na stavbu kostela ve Staré Boleslavi (1651), mostu v Litoměřicích (1654), opravu domů nejvyššího písaře (1627), nejvyššího purkrabí (1636, 1640), podobně i na opravu zpustlých dvorů a statků purkrabství Pražského (1627, 1640), zcela konkrétně také jednou 500 zlatých na železné okenice a dveře při deskách zemských (1636), na úpravu koryta Labe pro plavbu (1628 až 1630, 1641) a další platby.

Zemský sněm pokaždé schvaloval vynaložení jednotlivých prostředků na tyto účely buď jednotlivě nebo hromadně. Pokaždé přitom určil, z jaké berně by mělo být vydání zapláceno (zda-li z berně z usedlosti neboli domovní, z nápojného nebo jakékoliv jiné méně obvyklé sbírky). A tak se stávalo, že ve sněmovních usneseních byla berně z usedlostí (jakožto nejčastěji užívaná) rozvržena hned několikrát. Pokaždé přitom byla rozvržena podle konkrétního účelu, ke kterému měly být takto získané prostředky použity. Tato jednotlivá rozvržení byla přísně oddělena a nesměla být spojována. Celé svolení jednoho sněmu, co se týče berní, mělo tedy podobu jakéhosi zemského rozpočtu (ačkoliv to bylo z větší části ve všeobecných rysech a jen s výslovným vytknutím několika předmětů).

4.1.4.2. Berně a sbírky v letech 1657-1705

4.1.4.2.1. Vymezení sledovaného období

Toto období je vymezeno počátkem panování Leopolda I. a prvním českým zemským sněmem, který se konal za jeho vlády i přítomnosti v Praze roku 1657. Konec tohoto období se shoduje s datem úmrtí Leopolda I. roku 1705.

Stručně lze toto období charakterizovat především neustálými válečnými konflikty (s Turky, povstání v Uhrách, války o španělské dědictví), které významným způsobem finančně vyčerpávaly zemi a měli podstatný vliv na vzrůstající požadavky panovníka na českém zemském sněmu. Nicméně je potřeba uvést také fakt, že za vlády Leopolda I. se habsburská monarchie zařadila mezi evropské velmoci a sám Leopold byl druhým nejdéle vládnoucím panovníkem. V Čechách a v Uhersku vládl 48 let.

4.1.4.2.2. Vývoj (1657-1705)

Hned na prvním sněmu⁹² konaném za vlády Leopolda I. roku 1657 byla za panovníkovi osobní přítomnosti stavům předložena žádost o tzv. inkameraci. Jednalo se o návrh, aby kromě na ten rok již odsouhlasených berní, umožnili stavové od nynějška panovníkovi a všem jeho dědicům na základě jeho vlastního uvážení vypisovat sbírku z piva a vína (tzv. posudné). Z této žádosti lze dovést úmysl panovníka podrobit stávu stálému posudnému, kterému podléhala od roku 1547 po neúspěšných vzpourách proti Ferdinandovi I. královská města. Tato sbírka již neměla být vázána na předchozí sněmovní souhlas, nýbrž se měla stát stálým komorním důchodem. Panovník měl v úmyslu právo na výběr posudného následně pronajmout nebo odprodat soukromým osobám. Hlavním záměrem bylo v krátkém čase získat finanční prostředky. Tuto žádost panovník odůvodňoval v královské propozici poukazováním na zahraniční nebezpečí, konkrétně na válku mezi Polskem a Švédskem, do které se ještě v posledním roce svojí

---

⁹² Sněm byl svolán na 3. září roku 1657 a zavřený byl až 1. ledna následujícího roku, tištěné sněmovní usnesení pochází z roku 1658.

vlády zapojil na straně polského krále Jana Kazimíra také císař Ferdinand III. Habsburský.⁹³

Stavové žádosti o inkameraci, tak jak byla přednesena prostřednictvím královské propozice, nevyhověli. Tento nesouhlas je uveden ve sněmovním usnesení z tohoto roku. Panovník tak místo toho žádal stavy, aby schválili na dalších deset let každoroční výběr částky, jejíž výše by dosahovalo posudné. Nejprve žádal 150 000 zlatých a když se ani tento návrh nesešel s pochopením, navrhnul částku 120 000 zlatých. Stavové nakonec schválili každoroční odvod 100 000 zlatých po dobu deseti let, což dohromady činilo jeden milion zlatých. Tato částka se měla vybírat způsobem, který navrhoval panovník. Aby toto břemeno nedopadlo v plné míře na usedlé (ti byli ostatně nejvíce postiženi pravidelnou obvykle schvalovanou berní), měli být postiženi neusedlí. Z této premisy vycházelo rovněž sněmovní usnesení z 3. září roku 1657, ve kterém byl odsouhlasen výběr požadované sumy na základě rozepsání:

1. daně z peněz zapůjčených na úrok (po 1 zlatém ze sta sumy hlavní od všech neusedlých),
2. daně z hlav od lidí neusedlých,
3. daně z cizích vín (uherských, rýnských, aj.), nepočítaje vína moravská, rakouská a vína z jiných dědičných zemí dvoru císařského (po 20 krejcarech z každého vědra,
4. daně z vlny přivezené odjinud (po 1 zlatém a 30 krejcarech),
5. daně z kamene a z rozličného jiného zboží, jmenovitě z plátna, předuva, ryb (po 1 zlatém z každého sta zlatých ceny).

Berně z hlav byla rozvržena podle stejných tříd jako v roce 1645, avšak s vynecháním usedlých (vrchností, měšťanů i poddaných). Povinovány byly tedy především šlechtické osoby, které neměly statky, dále rozliční úředníci, neusedlí řemeslníci a dělníci, učitelé, podruzi a pokojníci bydlíci v duchovních, panských a rytířských šosovních domech a podobně. Oproti roku 1645 byl výčet jednotlivých zaměstnání daleko podrobnější, nezapomínalo se například ani na kejklíře a ty, kteří *na provaze tancují, okulisty, dryjáčníky, komedianty a jim podobné lidi*. Jednotlivé osoby byly navíc rozděleny do skupin podle zámožnosti.⁹⁴

---

⁹³ Sněmovní usnesení z roku 1658, s. VI. (zdroj: Manuscriptorium).

⁹⁴ Podrobné rozdělení osob lze nalézt na s. VII. a násl. sněmovního usnesení z roku 1658 (zdroj: Manuscriptorium).

Nová válka Polska proti Švédsku a následně vypuknuvší sedmihradská válka, na jejímž základě se schylovalo k další válce proti Turkům, měly za následek, že od roku 1657 neustále rostly náklady na zásobování vojska. Tím se stávaly stále větším břemenem pro stavy, které je na sebe ještě za posledních let vlády Ferdinanda III. Habsburského převzaly.

V roce 1657 (v tomto roce stavy poprvé schválily převzetí povinnosti zásobovat vojsko na své náklady) činily tyto vojenské náklady celkem 554 280 zlatých. V letech 1658 a 1659 už požadovaná 554 280 zlatých. V letech 1658 a 1659 už náklady přesahovaly 600 000 zlatých. K dalšímu významnému nárůstu došlo v letech 1660 až 1662, kdy náklady přesáhly 950 000 zlatých. K těmto válečným nákladům je potřeba připočítat v letech 1658 a 1659 také 30 korců obilí odváděných každý rok kvůli probíhající válce do vojenské zásobárny.

Aby stavové nějakým způsobem vyvážili tento nárůst nákladů na zásobování vojska, schvalovali nižší částku obecné peněžité sbírky (berně). Ta byla totiž také částečně používána na úhradu vojenských potřeb. Této berně se například využívalo k zaopatřování uherských hranic municí a proviantem, k nově započatému opevňování Prahy a Chebu, nebo k výstavbě pražských zbrojnic a také na vydržování posílů a vyslanců u cizích mocností či k úhradě každodenních dvorských vydání a jiných potřeb panovníka. V roce 1657 odsouhlasil zemský sněm namísto požadovaných 450 000 zlatých obecné peněžité sbírky pouze 330 000 zlatých. V následujících pěti letech (od roku 1658 do roku 1662) pak schválili stavové pokaždé namísto panovníkem navrhovaných 400 000 zlatých částku 250 000 zlatých. Z vydání, k jejichž úhradě měla být tato sbírka určena, přitom byly vyloučeny náklady na opevňování Prahy a dalších měst v Čechách. K tomuto účelu totiž stavové schválili v letech 1657 až 1659 každoročně zvláštní sumu 20 000 zlatých a v letech 1660 až 1662 potom každý rok částku 10 000 zlatých.

Na zemském sněmu, který se konal v roce 1658 stavové schválili zaslání daru čili donativu ve výši 50 000 zlatých k příležitosti zvolení krále Leopolda I. římským císařem. Další mimořádné schválení žádal panovník v roce 1660. V propozici žádal částku 400 000 zlatých jako zvláštní pomoc ve zbrojení proti Turkům (v královské propozici je uveden podrobný výčet toho, na co měla být požadovaná suma použita, mělo se jednat na příklad o zásobení municí, vypravení silné artilerie, upevnění

obránných míst a podobně). Stavové odsouhlasili částku 150 000 zlatých. Ta měla být započítána do tzv. hlavního (obecného) svolení v celkové výši 250 000 zlatých.

Dalším zlomovým okamžikem byl rok 1663, kdy s nebyvalou prudkostí vypukla válka s Turky. Turecké vojsko přešlo řeku Dunaj a během dobývání pevností Nové Zámky a Nitra Turci a Tataři plenili Dolní Rakousy a Moravu. Vzhledem k velkému nebezpečí byla svolána zemská hotovost k hájení hranic proti vpádům do samotného království. Zástupci stavů odsouhlasili vyhlášení zemské hotovosti na sjezdu narychlo svolaném na Pražský hrad ve dnech 12. června až 28. července roku 1663. Na sjezdu byly navíc na zástupce stavů vzneseny finanční žádosti, které vysoko přesahovaly částku obvykle schvalovanou. Ačkoliv ještě neuplynulo období deseti let, po které bylo vykoupeno jedním milionem zlatých právo stavů rozepisovat dle vlastní vůle sbírku z nápojného, žádal panovník nejen sbírku z vína, ale také z mouky, obilí, masa, ryb, koz, loje, mýdla, dříví, vosku a dalších podobných věcí. Jednalo se o zboží a předměty, které lidé užívali k běžným potřebám. V návrhu uvedeném v tištěném usnesení sjezdu bylo uvedeno, že tyto sbírky měly být rozepsány na nějaké delší období, tak aby na ně mohl panovník užít anticipaci neboli půjčku. Zástupci stavů na tomto sjezdu panovníkovu žádost odmítli s odůvodněním, že by takové sbírky byly na překážku již probíhajícím kontribucím. Na druhou stranu ale schválili mimořádnou pomoc ve výši 150 000 zlatých. Tuto částku měly zaplatit vrchnosti, ty jí však vzápětí na žádost panovníka změnili na dodávku obilí pro zásobování vojska a především uherských pevností. Toto svolení sjezdu potvrdili stavové na řádném zemském sněmu, který se uskutečnil ve dnech 16. listopadu 1663 až 6. května 1664.⁹⁵

Kromě toho žádal panovník na ten samý rok na obecném sněmu, který se konal ve dnech 11. prosince 1662 až 17. března 1663, peněžité sbírky k zaplacení různých zemských vydání v celkové výši 400 000 zlatých. Stavové schválili na rok 1663 pouze částku 250 000 zlatých s odůvodněním, že lidé jsou postiženi neúrodou a chudobou. Hned na dalším sněmu zavřeném roku 1664 panovník žádost o 400 000 zlatých opakoval. Tentokrát stavové zvolili jiný způsob a schválili na období tří následujících let počínaje 1. březnem roku 1664 sbírku z nápojného (piva a vína). Platit se měl jeden zlatý ze sudu piva, dvacet krejcarů z vědra vína a kromě toho také tři krejcarý z každé

---

⁹⁵ Sněmovní usnesení z roku 1664, s. VII. a násl., zde je uveden artikul s upřesněním termínů a míst, kam měla být tato kontribuce svážena (zdroj: Manuscriptorium).

pinty medu nebo pálenky. Stavové počítali, že tato sbírka vynesete ročně přibližně 350 000 zlatých. Za tuto odsouhlasenou sbírku stavové ovšem od panovníka žádali, aby nepožadoval výše zmiňovanou splátku 100 000 zlatých ročně na dohodnutý jeden milion z nápojného. Panovník souhlasil, nicméně s podmínkou, že sbírka skutečně vynesete předpokládanou částku 350 000 zlatých. Co by se do této sumy nedostávalo, až do výše 100 000 zlatých, měli stavové doplnit. Ze sněmovních usnesení z následujících let lze dovodit, že předpokládaného výnosu z nápojné sbírky nebylo dosaženo, protože se v jednotlivých artikulech až do roku 1667 objevuje ustanovení o odvádění dříve dohodnuté sumy 100 000 zlatých.

Nejdůležitější požadavek panovníka uvedený v královské propozici roku 1664 se týkal nákladů na vojsko. České království na sebe mělo převzít 43 384 porcí (podle vyměření z roku 1650 činila jedna porce 772 krejcarů na muže a den), což dohromady činilo měsíční náklad 162 690 zlatých a roční náklad 1 952 280 zlatých. Tato suma více než jednou přesahovala každoroční požadavky v posledních třech letech. Stavové poukazovali na nemožnost převzetí tak velkého břemene s tím, že už při schvalování dřívějších požadavků překročili hranice toho, co bylo skutečně možné vybrat. Na základě dalších jednání nicméně převzali na období prvních šesti měsíců úhradu požadovaných 43 384 porcí. Na druhé období dalších šesti měsíců odsouhlasili placení měsíční částky 79 991 zlatých, kterou stavové odváděli předešlého roku. Panovník ale na tento kompromisní návrh nepřistoupil a trval na svojí původní žádosti. Stavové tak ve sněmovním usnesení vydali prohlášení, které bylo následkem podvolení se velkému tlaku. Toto prohlášení se rovnalo schválení a tak činila celková částka berní schválených na sněmu, který se konal roku 1664 dohromady 2 527 280 zlatých. Byl to dvojnásobek toho, co bylo schvalováno v prvních letech vlády císaře Leopolda I. Habsburského.

V roce 1664 císařské vojsko zvítězilo nad Turky v bitvě u sv. Gotharda a Leopold I. následně uzavřel s Turky mír na následujících dvacet let. Na zemském sněmu konaném ještě téhož roku se celková suma schválených berní snížila o polovinu a v následujících letech se systém schvalovaných berní částečně stabilizoval.

Prvního března roku 1667 vypršelo tříleté období, během kterého bylo od roku 1663 povoleno vybírání tzv. nápojného. Tímto rokem byl tedy doplacen milion, který stavové odsouhlasili tak, aby nebylo deset let žádáno nápojné. Panovník však hned na

sněmu svolaném v měsíci březnu 1667 žádal, aby bylo nápojné opět povoleno. Stavý odsouhlasili prodloužení nápojného v jeho stávající míře o půl roku a v létě roku 1668 opět o půl roku, v roce 1670 byla prodloužena o dvě léta, potom pokaždé na rok (jen roku 1677 na dvě léta) až do roku 1700.

Vzhledem k velkým nákladům na zásobování vojska a každoročnímu povolování nápojného, odpadávala potřeba schvalovat hlavní peněžní berni v takové výši jako bylo obvyklé za panování Ferdinanda II. Štýrského a Ferdinanda III. Habsburského. V té době se největší část veřejných potřeb financovala právě z těchto veřejných sbírek čili berní. Během poslední tří let (1664-1667), kdy byla odváděna každoročně částka 100 000 zlatých na doplacení jednoho milionu, nebyla již žádná další zvláštní peněžitá sbírka schválena. Roku 1668 však panovník opět žádal zvýšení nápojného. Stavové raději schválili konkrétní sumu 75 000 zlatých ovšem s podmínkou, že panovník sníží svoje požadavky v oblasti zásobování vojska. V dalších třech letech žádal pokaždé panovník prostřednictvím královské propozice hlavní peněžitou berni ve výši 200 000 zlatých. Stavové roku 1669 schválili sumu ve výši 100 000 zlatých, roku 1670 sumu 50 000 zlatých, roku 1671 sumu 75 000 zlatých a dále pak pokaždé 50 000 zlatých a to až do roku 1701. Tato berně, do které se dříve zahrnovala většina veřejných potřeb, se nyní povolovala především jako příspěvek na dvorská vydání. To znamená že jí mohl panovník svobodně disponovat. Jediné omezení této dispozice spočívalo v tom, že z této sumy musel panovník každý rok zapravit vydání na Pražskou zbrojnicí (nejprve na její výstavbu a posléze na její zásobování). Podle toho, že byla tato částka dávana k dispozici panovníkovi, dostala později název *quantum ad liberam dispositionem* nebo-li zkráceně ***quantum ad liberam*** (jinak také *quantum camerale* na rozdíl od *quantum militare*).

Na fortifikace schválili stavý nejprve roku 1659 zvláštní sumu 20 000 zlatých, takže do hlavní peněžité sbírky tento náklad nebyl zahrnut. V následujících letech se postupovalo stejně. To znamená, že se povolovala zvláštní suma speciálně určená k tomuto účelu (vyjímkou byl rok 1666). Od roku 1666 činila výše sumy pokaždé 30 000 zlatých a to až do roku 1683. V letech 1684 -1701 sněmy sice schvalovaly stále pokaždé 30 000 zlatých, tentokrát ale s doložkou, že co by případně zbylo ze schválení z předchozího roku, má být započteno do této sumy. Rozdíl to byl přitom nemalý, neboť se v těchto letech s opevňovacími pracemi příliš nepokročilo. Například ve sněmovním

usnesení z roku 1687 je uvedeno, že v tomto roce bylo po započtení zbytku z předešlého roku zapotřebí přidat jen 12 246 zlatých.

Zemská vydání činila v prvním roce poté, co je stavové roku 1662 převzali na sebe celkem 8 000 zlatých. V letech 1663-1676 byla ale pokaždé vypočtena tato suma na 30 000 zlatých za daný rok. Tento náklad se zvýšil v roce 1701, kdy zemský sněm schválil zvýšení platů kancelářských úředníků na místodržitelství o 2328 míšeňských kop (2716 zlatých) a zlepšení platu osob u apelačního soudu o 8275 zlatých. Toto navýšení platů bylo schváleno nejprve na rok, tento souhlas byl ale poté na každém dalším sněmu obnovován.

Mimořádných vydání se, kromě těch, která byla každoročně zapravována schvalovanými berněmi, naskytlo v celém období na dvacet let dojednaného míru s Turky v roce 1663 až do vypuknutí nové turecké války roku 1683 jen několik. Předně se jednalo o svatební dar čili donativ na první svatbu císaře Leopolda I. roku 1666 120 000 zlatých, na druhou roku 1673 a třetí roku 1676 po 50 000 zlatých. Dále pak stavové schválili příspěvek na věno císařových sester Marie Elenory provdané za krále polského Michala roku 1670 a Mariany provdané za španělského krále Filipa IV. roku 1678. Jednalo se pokaždé o sumu ve výši 40 000 zlatých. Stejnou částku stavové odsouhlasili také o něco později roku 1684 coby dar dceři krále Leopolda I. Marii Antonii ke svatbě s bavorským kurfiřtem Maxmilianem Emanuelem. Dalším mimořádným vydáním byla částka, které bylo použito na opravu věže kostela sv. Víta. Jednalo se o sumu 8 000 zlatých, kterou stavové odsouhlasili na zemském sněmu konaném roku 1671 a pak opět následující rok (1672). Za zmínku stojí fakt, že stavové ve svém usnesení z roku 1671, kterým povolovali tuto částku, neopomenuli panovníkovi připomenout, že by bylo zapotřebí uvolnit nějaké prostředky královské komory na opravu dotčeného hlavního kostela. U těchto mimořádných vydání se pokaždé nacházel také způsob, jakým se mělo dosáhnout zisku příslušné sumy. Například ve sněmovním usnesení z roku 1666 je ve věci svatebního daru Leopoldovi I. uvedeno, že suma 125 000 zlatých má být získána pravidelným výběrem tzv. verbuňku z přirostlých portí (neboli mužů) za jedno čtvrtletí, zbytek pak měly doplatit vrchnosti.

V průběhu let došlo k různým proměnám sbírek z rozličných věcí, které byly odsouhlaseny na sněmu roku 1657. Již roku 1663 bylo clo z přespolního zboží pro místní kupce sníženo na 30 krejcarů ze sta zlatých a nově stanoveno pro cizí kupce na

jeden zlatý ze sta. Platit se začalo i na *piketní karty* (9 krejcarů) a na tzv. *trapule a jiné prostší karty* (5 krejcarů). Roku 1664 bylo zrušeno clo z volů. V roce 1673 rovněž stavové zrušili clo z cizí vlny.

Hned při prvním zavedení těchto sbírek jednalo se také o platby za tabák. Stavové však uznali, že kouření tabáku je věc škodlivá kvůli nebezpečí vzniku ohně a usnesli se, že se tabák zcela zapovídá a kdo by byl přistižen při jeho dovozu nebo prodeji, bude potrestán pokutou. Již roku 1663 ale stavy na sněmu musely vzít na vědomí, že tabák se stejně do země dostává, ale tajně a tak se usnesly, aby se od osob, které tabák prodávají, platilo z každé truhly, která se přiveze, dva říšské tolary. Z každé truhly, která by byla vyvezena ze země, jeden tolar. Výslovně se tím mínila podpora obchodu, nikoliv dovozu. Takového účinku ovšem nebylo dosaženo, neboť takto nastavené platby směřovaly pouze k tomu, že si nechávali obchodníci dělat větší truhly tak, aby platili méně. Když potom roku 1664 vysloužilý rytmistr Petr Theobald s některými společníky podal žádost k panovníkovi, aby mu byl povolen svobodný a výhradní obchod s tabákem, panovník tuto žádost předložil sněmu.⁹⁶ Na základě toho sněm propůjčil Petru Theobaldovi a jeho společníkům svobodný obchod s tabákem na rok s tím, že byl povinen platit po dvou tolarech čili třech zlatých Rýnských z každého *centýře*. Od té doby sněm propůjčoval obchod s tabákem čili tzv. *abalda* až do roku 1677 pokaždé na rok té straně, která z něho chtěla nejvíc a s bezpečnějšími zárukami odvádět. Roku 1677 se stavové vrátili k vybírání cla z tabáku na hranicích královskými výběřčími při pomezích clech, kteří za to měli jako odměnu každý padesátý peníz a kromě toho nařídili také daň z tabáku, který v zemi vyrosté nebo se ze země vyváží (i tentokrát s poznámkou, že by užívání tabáku mělo raději přestat, jelikož je nebezpečné a škodlivé). V roce 1682 se ale usnesli, aby byl obchod s tabákem opět propůjčován. Převzali ho pražští kupci, kteří se zavázali, že budou platit z každého domácího tabáku 4 zlaté, z přespolního prostého 5 zlatých, z brazilského a virginského 6 zlatých.

Již v roce 1669 panovník na sněmu předložil návrh, že by se kromě jiných věcí zavedla také sbírka z kůží. Stavové jí však neodsouhlasili s odůvodněním, že by se do praxe zaváděla jen velmi těžko a navíc by vedla k velkému množství těžkostí

---

⁹⁶ Text tohoto návrhu se nachází na s. II. sněmovní usnesení z roku 1664 (zdroj: Manuscriptorium).

v obchodu. Na základě této odpovědi panovník přestal naléhat. Ale již roku 1673 se opět jednalo o uložení sbírek na více rozličných věcí. Opět pak roku 1674 předložil panovník stavům návrh na sbírky neboli *akcisy* z mouky, nápojů, masa, koz a všelijakých platů pocházejících ze služeb, které se měli vztahovat i na správce všech panství a jiné služebné lidi. Zamýšlel tím ulehčit obyčejným kontribuentům.

Císařským dopisem⁹⁷ ze dne 31. května 1675 žádal panovník, aby se v této záležitosti stavové usnesli. Ačkoliv panovník ubezpečoval stavy, že tyto sbírky by neměly mít trvalý charakter, stavové mu nedůvěřovali. Domnívali se, že ve spoléhání se na hojný příjem z těchto sbírek, může panovník přespříliš zvyšovat své požadavky týkající se berní. Po několikaletém jednání sněm roku 1679 usoudil bez bližšího odůvodnění, že tyto sbírky nemohou být v Českém království uvedeny ve skutek. Roku 1681 byla zřízena sněmovní komise k vypracování návrhu o těchto sbírkách, především o sbírce z cizích vín a zahraničního zboží, krajek, francouzských galanterií, ale i dalších věcí. Sněm se usnesl, aby se z výnosu těchto nově zamýšlených sbírek a ze sbírek z tabáku zaplatila částka na zásobování vojska, která toho roku činila 59 000 zlatých. Na sněmu, který se uskutečnil v roce 1682, stavy zavedení těchto nových sbírek nicméně zamítli s odůvodněním, že by na jejich zavedení mohly doplatit cla, mýta a ungelt a že by stejně tyto sbírky vynášely velmi málo. Zmíněných 59 000 zlatých raději rozvrhli na usedlosti s tím, že je ale musí zaplatit vrchnosti.

Turecká válka (vypukla v roce 1683) a o něco pozdější válka s Francií si vyžádaly od všech zemí zvýšené odvody. V zemích Království českého přinesly velké berní zatížení a také některé změny týkající se pravomoci sněmů v oblasti bernictví.

Hned roku 1683 po vítězství na Turky před Vídní, žádal panovník na českém sněmu mimo všechna obyčejná schválení také zvláštní tzv. tureckou sbírku ve výši 220 000 zlatých, která byla od té doby až do roku 1692 povolována každoročně. Roku 1693 žádal panovník její navýšení na 660 000 zlatých. Stavové schválili navýšení na 440 000 zlatých a schválení v této výši se poté opakovalo čtyřikrát až do roku 1696, kdy po vítězství prince Evžena Savojského nad Turky v bitvě u Senty (1697) skončila válka a odpadla tím potřeba těchto finančních sbírek. Mezitím již roku 1690 žádal panovník 815 972 zlatých na válečné potřeby coby anticipat (neboli půjčku) s tím, aby byla tato suma byla v šesti letech poražena (splacena) na obyčejném svolení na zásobování

---

⁹⁷ Tento dopis je součástí sněmovního usnesení z roku 1675 (zdroj: Manuscriptorium).

vojska (neboli *vychování lidu válečného*). Každý rok se mělo jednat o jednu šestinu a k tomu úroky po pěti ze sta zlatých. Stavové schválili částku 650 000 zlatých. Již od následujícího roku ale museli rok co rok na panovníkovu žádost svolit navíc s příslibem čekání. Tak se s poražením šesté části nezačalo po celou dobu trvání války. Teprve roku 1698 svolil panovník nejprve k zaplacení úroků z oné sumy, splácení jistiny se ale i nadále odkládalo.

Roku 1692 žádal panovník opět mimořádný příspěvek na válečné potřeby ve výši 326 390 zlatých. Tentokrát již ne anticipat, nýbrž klasickou berní. Stavové tuto částku odsouhlasili s výhradou, že sehnání této částky je téměř nemožné, neboť poddaní již nemají žádné prostředky a vrchnost jich má rovněž jen velmi málo. Navíc se stavy zaštit'ovaly neúrodou. Ve sněmovním usnesení je uvedeno prohlášení stavů o tom, že to, co za léta nahospodařili, nyní musí dávat poddaným. Nicméně panovník tento příspěvek získal a získal ho také následujícího roku 1693.

Kromě této částky žádal panovník v dalších třech letech (1694, 1695, 1696) také další příspěvek a to 456 944 zlatých a 26 krejcarů, který byl jako vedlejší postulát pokaždé stavy snižen o třetinu a v té výši kromě již zmiňované částky 326 390 zlatých byl také odsouhlasen. Jak sbírky turecké, tak tyto mimořádné vojenské příspěvky byly placeny výhradně vrchnostmi.

Po obratu v turecké válce způsobeném bitvou u Senty a po uzavření míru s Francouzi roku 1687 předložil panovník stavům svojí představu nové soustavy budoucích požadavků na berně týkající se vojenských věcí. Její podstata ale zůstávala i nadále založena na obyčejném požadavku podílet se na nákladech *na vychování lidu válečného*. Vedle toho ale vznikl další podobný požadavek a to příspěvek na potřeby vojenské. Bylo jasné, že mimořádná svolení z předešlých let se měla stát každoročními požadavky. Druhou změnou bylo to, že se berně na vojsko měla nadále vybírat měsíčně (do té doby byla vybírána čtvrtletně). Na základě tohoto nového systému žádal panovník toho roku quantum militari v jedné sumě 2 284 721 zlatých, to jest o 700 000 zlatých víc než činilo obyčejné svolení na *vychování vojska* v posledních letech před tureckou válkou. Stavové nejprve schválili 1 600 000 zlatých, později ještě přidali ke svému návrhu 500 000 zlatých. Na ustavičné panovníkovo naléhání ale nakonec odsouhlasili celou požadovanou sumu. Ke snadnějšímu snášení tohoto břemena navrhoval panovník stavům, aby zavedli postranní sbírku z mouky. Stavové však tento

způsob výběru zamítli, jakožto těžko proveditelný. V roce 1698 spadlo celé svolení vojenské na něco přes dva miliony zlatých, v letech 1699 a 1700 na něco přes 1 800 000 zlatých a v roce 1701 na něco přes 1 700 000 zlatých. Po vypuknutí nové války o španělské dědictví v posledně jmenovaném roce a v následujících třech letech vystoupilo celé vojenské svolení opět na dva miliony zlatých každoročně.

Jiným břemenem, které v těchto letech panovník uvalil na české země, byl příspěvek 32 638 zlatých 53 krejcarů na zaplacení úroků z komorní půjčky dvou milionů zlatých, který si panovník u českých stavů vyzádal v roce 1692 a to na pět let pokaždé v této sumě. S placením prvního příspěvku se začalo teprve roku 1693, ale po uplynutí pětileté lhůty museli čeští stavové svolit ještě k dalšímu placení stejné částky v letech 1698, 1699 a 1700.

I přes tyto berně a povolování rekrutů panovník nesl nelibě obtíže, které mu kladl sněm při schvalování jejich výše a hledal v průběhu válečných let nové zdroje a důchody, které by mohl nařizovat bez svolení sněmů a tím sněmy obcházet. Už během prvního roku vlády Leopolda I. došlo k prvnímu pokusu o inkameraci, ke které ovšem stavové souhlas nedali. Roku 1692 byla bez předchozího dotázání sněmu rozepsána císařskými patenty daň z hlav podle jednotlivých tříd obyvatelstva (usazeného i neusazeného). Stavové se proti podobnému postupu ohradili a vznikl tak spor mezi nimi a panovníkem. Bohužel ohledně charakteru tohoto sporu neexistují dostatečné prameny. Na tuto daň narážejí slova v císařském oznámení ke stavům na sněmu konaném roku 1693, kde je uvedeno, že ačkoliv císař sbírku z hlav dosud vymáhal *jure absoluto regio extradiaetaliter* a z něhož *sine limitatione* i nyní vychází, je nakloněn domluvě se stavy, která bude naznačena níže. Jakými důvody panovník odůvodňoval své právo, o tom ve sněmovním usnesení neexistují podrobnější informace.⁹⁸ Obnovené zřízení zemské a privilegia zemská neznala žádné oprávnění panovníka k ukládání jakýchkoliv berní nebo sbírek bez sněmovního souhlasu. To, že sbírka z hlav nebyla žádným starodávným komorním důchodem, dokazují jak starší tak novější sněmovní svolení (například na sněmech z let 1645 a 1667 byla tato daň řádně odsouhlasena). Z toho lze dovodit, že vypsání sbírky z hlav pouze na základě panovnické vůle v roce 1692 bylo přestoupením zemského zřízení. Na sněmu roku 1693 se podoba této sbírky poněkud zmírnila, když

---

⁹⁸ Podrobněji se o tomto sporu zmiňuje Václav Vladivoj Tomek ve svém díle *České sněmy dle obnoveného zřízení zemského*, Praha 1868, s. 42 a násl.

panovník stavům pozůstavil, že mohou tuto daň vykoupit určitou sumou (v prvních třech letech od r. 1694 – do r. 1696) s výhradou skutečného sebrání daně od osob neusedlých jako pomocné sbírky. Tato sbírka z osob neusedlých však ve skutečnosti vynášela jen několik set zlatých ročně. Větší jasno do tohoto sporu a argumentace ze strany panovníka vnáší reskript ze dne 26. února 1694, kde se píše, že císař Leopold I. jakožto panující český král je omni iure oprávněn vybírat daně v Českém království. K jejich schvalování má podle ustanovení Obnoveného zřízení zemského docházet na sněmech, nicméně se tak děje z pouhé milosti, čímž není královské právo nijak limitováno. Na druhou stranu bylo v tomto reskriptu opět vysloveno právo stavů nejen berni schválit, ale také odepřít její vypsání.

Stejným způsobem vypsál panovník o několik let později, když se schylovalo k válce o španělské dědictví, v Čechách jakož i ve všech svých dědičných zemích všeobecnou sbírku z jmění. I tentokrát bylo v textu explicitně uvedeno, že rozepsání této daně vychází z iure regio tedy práva královského (17. prosince roku 1700). Stavové tuto daň vykoupili na sněmu konaném 3. ledna 1701 sumou ve výši 600 000 zlatých.

Mezitím panovník žádal a bylo mu vyhověno, aby mu stavy postoupili na tři roky postranní sbírky z tabáku za náhradu toho, co předtím dle průměru vynášela (7536 zlatých ročně). Po uplynutí tří let se uskutečnilo další postoupení se stejnou výjimkou opět na tři roky. Roku 1697 přišlo další postoupení tentokrát na dva roky a poté z roku na rok, ačkoliv tato sbírka už vynášela ročně přibližně 20 000 zlatých. Roku 1697 zřejmě stavové přihlíželi ke zkušenosti se sbírkou z tabáku a nechtěli zavést nové sbírky z mouky, protože jakmile se podobné postranní sbírky staly finančně zajímavé ihned přitáhly zájem císařské vlády. V tomto ohledu ale panovník opět obešel svolení sněmu a zavedl některé podobné sbírky bez souhlasu stavů (sbírky z masa, koz, papíru, atd.). Na sněmu konaném roku 1698 si stavové stěžovali na škodlivé a přitom málo účinné postranní sbírky, ale žádost, aby je panovník nepožadoval, nebyla vyslyšena.

Po skončení turecké války nálehali stavové na polehčení dosavadních břemen a panovník jim to přislíbil. Nicméně mu v tom překáželo velké nahromadění komorních dluhů. Leopold I. požadoval na sněmu konaném 3. ledna 1701 pomoc stavů při placení těchto komorních dluhů, které se vztahovaly na celé mocnářství a činily 22 milionů zlatých. Zato se chtěl vzdát některé daně do té doby obyčejně schvalované, to jest, že by jí nevyžadoval na budoucích sněmech. Stavové navrhli sbírku z piva a panovník

souhlasil. Na základě sněmovního usnesení stavové na sebe převzali 6 milionů zlatých císařských dluhů s tím, že je splatí věřitelům v rozmezí patnácti let. Za to panovník souhlasil s tím, aby:

1. extraordinární sbírku z pivního tácu, která byla sněmy do té doby pravidelně schvalována, po 16 let vybírali sněmy pro sebe,
2. byly zrušeny nově zavedené sbírky z masa, kůži a papíru (s výjimkou měst Pražských, kde se mělo vybírat $\frac{1}{2}$ krejcaru z každé libry masa).

Do částky šesti milionů zlatých měla být započtena i suma 650 000 zlatých, která byla roku 1690 od stavů složena panovníkovi jako *anticipat*, avšak doposud nebyli zaplacení a rovněž podíl z jistiny dvou milionů zlatých, ze které čeští stavové platili úrok 32 638 zlatých ročně.

Tato smlouva byla ale uzavřena v době, kdy se schylovalo k válce o španělské dědictví. Tato válka uvrhla opět hospodářství do velkých zmatků. Na základě předchozího usnesení zemského sněmu mělo být posudné vybíráno až od roku 1702. Na rok 1701 zůstalo v rukou panovníka a tak tento rok nepřinesl žádnou úlevu, právě naopak následkem odsouhlaseného ekvivalentu za sbírku z jmění dosáhlo břímě od sněmu svoleného dosud své největší výšky 3 222 744 zlatých (o 700 000 více než v roce 1663). Na rok 1702 schválil sněm konaný koncem roku 1701 výrazně vyšší *quantum camerale* k dispozici panovníka 100 000 zlatých oproti do té doby obvyklé částce 50 000 zlatých.

Již roku 1698 přišel mimořádný požadavek daru z důvodu svatby císařova syna Josefa korunovaného za krále uherského. Panovník žádal 200 000 zlatých anebo alespoň 165 000 zlatých. Stavové nejprve schválili 60 000 zlatých s odvoláním na usnesení z roku 1628, kde byla tato částka schválena co by dar ku příležitosti svatby císaře Ferdinanda III. Habsburského. Panovník namítal, že při stávajících cenách se za tuto částku dá pořídit daleko méně a zvláštním psaním ze dne 15. ledna 1699 stavy pozval na svatbu. Stavové přidali ještě dvacet tisíc zlatých, to znamená, že celková částka činila 80 tisíc zlatých. K tomu ještě stavové odsouhlasili částku 10 000 dukátů (40 000 zlatých), která měla být dána k dispozici panovníkovi.

Na sněmu konaném koncem roku 1701 žádal panovník nový příspěvek pro krále Josefa na vypravení jeho vojska. Stavové schválili požadovanou částku 150 000 zlatých. Tyto dobré vztahy mezi panovníkem a stavy se ale zřejmě opět poškodily, když v letech

1702 a 1703 panovník opět bez svolení stavů vypsal nové sbírky z jmění. Stavům muselo být zatěžko dodržet smlouvu o přejmutí císařských dluhů, když byly vymáhány platy, o kterých sněm nic nevěděl. Stavové podali k panovníkovi stížnosti. O těchto stížnostech usnesených na sněmu, který se konal 29. prosince roku 1702, se ve sněmovních artikulech z toho roku blíže nepíše, nicméně následkem bylo, že smlouva byla po oboustranné dohodě zrušena a dluh 6 milionů zlatých na sebe opět převzala dvorská komora. Na druhé straně stavové odsouhlasili na dalších patnáct let posudné z piva (s výjimkou přijatou panovníkem, aby jim z výnosu byl splacen každý rok patnáctý díl toho, co měli u císaře z anticipatů od roku 1689 a následujících let na jistinu tak i na úrocích). Tento poslední slib však nebyl dodržen a rok za rokem se odkládalo splácení stejně jako v předchozích letech. I když roku 1705 císař Josef I. na základě naléhání stavů nařídil výplatu této částky, zdržovala výplatu dvorská komora pod nejrůznějšími příčinami.

Hned první válečná léta přinesla kromě sbírky z jmění také nová finanční zatížení. Vedle toho žádal císař mimořádný dar pro syna Karla, když měl být coby ustanovený španělský král odcestovat do Portugalska. Stavové schválili 60 000 zlatých coby příspěvek na cestu.

4.1.4.2.3. Rekrutování (1657-1705)

Až do roku 1683 požadoval panovník Leopold I. na sněmu rekruty pouze jednou. Ve sněmovním usnesení z roku 1670 je uveden požadavek na 1000 jezdců a 3667 pěších. Kromě toho měli vrchnosti vybrat také sumu 15 996 zlatých na úhradu nákladů za ubytování vojska na tři měsíce. V následujících letech stavové pokaždé schválili jistou sumu peněz na náklady spojené s ubytováním a zásobováním neboli *vychováním* vojska (roku 1671 schválili částku 46 800 zlatých, roku 1672 částku 67 670 zlatých).

Na sněmu konaném roku 1676 panovník požadoval vykoupení veřejné hotovosti sumou 300 000 zlatých. Nutnost veřejné hotovosti přitom královská propozice odůvodňovala nebezpečím pocházejícím od Turků, Tatarů a Sedmihradčanů, kteří podporovali rebelie rozmáhající se v horních Uhrách. Stavové odsouhlasili sumu

100 000 zlatých avšak s výhradou, že nelze zajistit to, že tato částka bude skutečně vybrána v plné výši.

Během prvního roku turecké války (roku 1683) si vyžádal panovník na českých stavech také 3917 rekrutů. Jako náhradu mohli vrchnosti použít finanční prostředky (12 tolarů neboli 18 zlatých za každého muže). V letech 1688 a 1690 se žádalo na českých stavech stavění rekrutů na základě veřejné hotovosti. Každá vrchnost musela v roce 1688 postavit každého desátého muže, v roce 1690 každého šestnáctého muže z celkového počtu svých poddaných a náklady na jejich vyzbrojení a zásobování musela vrchnost nést sama. Ve skutečnosti to veřejná hotovost nebyla, neboť takto získaní vojáci byli řazeni do císařských pluků a nejednalo se o obranu země. Z toho lze vyvodit závěr, že panovník v tomto případě neměl pravomoc sám rozhodnout, musel se ale obrátit na sněm, který měl takto zvolený postup schválit. Tohoto souhlasu se mu také dostalo. Je však zřejmé, že stavové nesouhlasili s tím, aby toto břímě nustále brali na sebe. Ještě téhož roku (1690), když panovník žádal na českých stavech ještě jednou 3760 mužů, stavové souhlasili (stejně jako v roce 1683) jen za srážku 12 tolarů za muže. Roku 1601 schválil sněm počet 3916 mužů, avšak jen z poloviny na náklad vrchnosti, z druhé poloviny za srážku 12 tolarů za muže. V pěti následujících letech (1692-1696) bylo svoleno každoročně 3916 mužů, ale vždy jen na srážku 16 tolarů (24 zlatých) na muže.

Tato srážka ale na zaplacení celého nákladu nikdy nestačila, jak je vidět z následujícího příkladu. V roce 1697 žádal panovník opět 3916 mužů, oznámil ale stavům, že bude záležet na jejich vůli, buď postaví rekruty in natura, nebo zaplatí 30 tolarů za muže. Stavové dali přednost svolení v penězích, ale tím způsobem, že z třiceti tolarů, které počítal panovník za jednoho rekruta, bylo sraženo 16 tolarů jindy stavům počítaných. Roku 1698 žádal panovník opět 3916 rekrutů, stavové však schválili jen 2 000 se stejnými podmínkami jako předcházejícího roku. Roku 1700 bylo schváleno 1720 mužů za srážku 21 zlatých.

Náklady, které na sebe při rekrutování stavy převzali buď celkem, nebo za srážku z berně v této době pozůstávaly ze:

1. zaopatření vojáka oděvem,
2. zaopatření vojáka pobočnou zbraní,
3. nákladů na stravu, ubytování atd. po stanovený čas (než bylo vojsko sebrané a

odvedené k tomu ustanoveným vojenským důstojníkům – zde začaly být tyto náklady placeny z prostředků na *vychování válečného lidu*).

Podle svolení z roku 1683 měl být oděv šedé barvy z dobrého sukna a takový, v němž by *lid přes jedno polní tažení obstáti mohl*. Roku 1690 se tyto charakteristiky zpřesňují a ustanovuje se určitěji, že oděv má mít tmavě šedou barvu a má mít takové důstojnické výložky, které by šlo rychle změnit. Na základě svolení z let 1694 a 1695 měl rekrut obdržet také ranec, rukavice, stěevíce (alespoň dva páry), punčochy (dva páry lněných a jeden pár vlněných) a klobouk. Od roku 1694 obsahoval oděv na zvláštní panovníkovu žádost také krátkou kamizolu. Poboční zbraní se rozuměl kord, k tomu opasek a tobolka na patrony. Pušku neboli mušketu dostal voják z císařské zbrojnice. K ušetření svých poddaných lidí si roku 1690 stavové vyžádali, aby *i přinucené a mocně obzvláště tuláci na vojnu bráni byli, poněvadž by sic málo se jich našlo, kteří by se dobrovolně verbovati dal*.

Roku 1702 bylo odsouhlaseno naverbování 7030 rekrutů (o jednu třetinu víc než v době turecké války). Na začátku roku 1704 vyzval panovník stavy k tzv. *defensi* (obraně) kvůli nebezpečí bavorského vpádu. Stavové prokázaly svoji ochotu, když odsouhlasili, aby každý pátý muž podle počtu usedlých byl ozbrojen avšak s výjimkou, aby byli takto vniklé náklady započítány do svolení na vojsko. Když s tím panovník nesouhlasil, byl postaven na náklady země z padesáti usedlých jeden střelec a ze sta usedlých jeden jezdec (vznikly tak náklady ve výši 82 601 zlatých). Na rok 1705 žádal panovník 6528 rekrutů a k tomu ještě přibližně dva tisíce koní. Stavové proti tomuto požadavku již silně namítali, neboť se začal projevovat nedostatek lidí.

Stavové velmi často především v posledních letech tohoto období žádali, aby byla země ušetřena odvádění rekrutů *in natura* a aby se verbovalo i v nově dobytých Bavorských zemích. Po delším vyjednávání bylo usneseno, aby 1200 mužů naverbovaly vojáci mimo zem, avšak na náklady stavů, zbytek aby byl postaven *in natura*.

4.1.4.2.4. Shrnutí (1657-1705)

Sněmovní svolení v těchto letech obsahovalo pět stálých rubrik, které se vyskytovaly každoročně částečně už od doby posledních let panování Ferdinanda III.

Habsburského a částečně od doby prvních let panování císaře Leopolda I. Habsburského. Jednalo se o tyto rubriky:

1. svolení na vychování vojska (náklady na vojsko)
2. nápojné
3. peněžitá sbírka
4. svolení na fortifikace
5. zemská vydání

Náklad na vychování lidu válečného, který se od roku 1679 ve sněmovním usnesení označoval jako *quantum militare*, činil pokaždé největší část sněmovního svolení. Roku 1664 byla tato položka vypočtena na 818 520 zlatých, v dalších letech pak až do roku 1671 pokaždé přesahovala 600 000 zlatých (pouze v roce 1669 spadla tato suma na 455 500 zlatých). Na druhém zemském sněmu roku 1671, na kterém se schvalovaly berní požadavky panovníka na rok 1672 vystoupila tato položka na 745 000 zlatých. Další značné navýšení v následujících letech způsobily války s Francií, nepokoje v Uhrách a pochopitelně vleklá turecká válka, která opět propukla v roce 1683. V letech 1672 až 1681 zemský sněm každoročně schvaloval sumu 1 152 840 zlatých a v letech 1682 až 1696 každým rokem sumu 1 170 000 zlatých.

Během prvního roku vlády Leopolda I. činil součet všech berní schválených na zemském sněmu na příslušný rok dohromady 993 180 zlatých. Hned následujícího roku (1658) přesáhlo celkové svolení jeden milion a 80 000 zlatých. V roce 1659 tato částka opět spadla na výši z předešlého roku. V roce 1660 pak ovšem přišel další významný nárůst na 1 473 292 zlatých. V následujících letech přesáhla pokaždé celková schválená suma 1 300 000 zlatých.

V letech 1664 až 1671 obnášelo celé sněmovní schválení v průměru přibližně 1 080 000 zlatých ročně. Nejniž spadlo roku 1669, kdy stavové schválili výběr sumy v celkové hodnotě 865 600 zlatých. Nejvyšší celkovou částku odsouhlasili stavové v letech 1664 a 1671, kdy tato suma překročila 1 200 000 zlatých. V následujících letech (1672-1683) přesahovalo sněmovní schválení hranici 1 500 000 zlatých. V roce 1676 tento přesah dokonce činil 662 840 zlatých. V průběhu dalších let za panování císaře Leopolda I. do výše sněmovního svolení významným způsobem vstoupily války.

Všechna tato sněmovní svolení (pokud se netýkala zvláštních sbírek) se v tomto období ukládala formou berně z usedlostí. Jiným způsobem se berně vybírala například

na základě usnesení z roku 1657. Jednalo se berní sloužící ke snadnějšímu zapravení miliónu čili částky 100 000 zlatých odváděné každoročně po dobu deset let. Tato suma byla vybírána prostřednictvím daně z hlav, daně z peněz na úrocích od osob neusedlých a daň z rozličných prodejných věcí. Takto vybrané prostředky se neodváděly panovníkovi, nicméně zůstávaly v držení stavů. Stavové mohly z těchto výnosů zaplatit část schválených berní a o tolik méně potom mohli rozvrhnout na jednotlivé usedlosti. Z tohoto důvodu se tyto berně nazývaly tzv. pomocné sbírky čili *adminicula*. Neusedlí tímto způsobem snižovali berní břemena rozvrhovaná pouze na usedlé.

Z jednotlivých sněmovních usnesení nelze s jistotou odvodit, v jakém období byla daň z hlav a daň z peněz na úrocích vybírána. S největší pravděpodobností se ovšem jednalo o období deseti let, po které se každoročně vybírala částka 100 000 zlatých.

Ostatní sbírky z rozličných prodejných věcí (schválené na sněmu konaném roku 1657) se vybíraly i po uplynutí této desetileté doby. Vždy došlo k jejich vypsání na základě usnesení vyplývajícího z dohody mezi panovníkem a stavové na jednotlivých následně se konajících sněmech, kde byly prodlouženy o další rok. Obyčejně se ve sněmovních artikulech uvozovaly jako pomoc na zapravení berně svolené při fortifikaci. Na sněmu konaném v roce 1671 stavové schválili jejich opětovné vyhlášení, k tomu ale navíc schválili rovněž příspěvek na fortifikace. Dá se usoudit, že tyto berně příliš mnoho nevynášely, neboť celé schválení týkající se fortifikace tehdy nepřesahovalo částku 30 000 zlatých ročně. Na posledním sněmu za života císaře Leopolda I. bylo také předloženo, že se budou jednotlivá sněmovní usnesení vztahovat na příslušný vojenský rok (to jest od 1. listopadu).

4.1.4.3. Berně a sbírky v letech 1705-1711

4.1.4.3.1. Vymezení sledovaného období

Toto poměrně krátké období šesti let je spojeno s vládou Josefa I. Habsburského. Ten sice nebyl korunován českým králem, nicméně v roce 1702 navštívil Prahu a Starou Boleslav, aby se poklonil před Palladiem země české. Po svém otci zdědil v roce 1705 mocnářství v nelehké situaci. Samozřejmě, že se i nový panovník zapojil na straně svého mladšího bratra do válek o španělské dědictví, které byly v plném proudu. K tomu se ovšem přidaly také problémy vnitrostátní, především uherské povstání. V roce 1707 ho tzv. onódský sněm sesadil z uherského trůnu, nakonec si ale Josef I. opět zjednal podporu uherských stavů.

V důsledku přetrvávajících dlouhodobých válečných konfliktů neustále vzrůstalo daňové zatížení poddaných a vzrůstala vlna nespokojenosti na všech úrovních. Josef I. Habsburský začal zavádět celou řadu reforem v oblasti finanční správy, soudnictví a dalších. Na sklonku jeho vlády se začala politická situace v Evropě obracet. V roce 1711 už byla válka o španělské dědictví téměř vyhraná a Josefovi I. se podařilo zároveň vyřešit také problém v Uhrách. Další reformy ovšem zastavila náhlá smrt Josefa I. v roce 1711. Na tyto reformní kroky o něco později navázal Josef II.

4.1.4.3.2. Vývoj (1705-1711)

Na prvním sněmu, který byl svolán za panování Josefa I. (tento sněm byl zahájen 2. října 1705), obdržely české stavy požadavek na schválení dosud nejvyšší částky na potřeby vojenské neboli *quantum militari* a to ve výši 3 600 000 zlatých. K tomuto požadavku byl připojen návrh, aby nebyla celá tato berně uložena na usedlosti. Část měla být sehnána jinými mimořádnými prostředky (sbírkou z hlav, sbírkou z jmění, dobytka, koní, obilnou daní, nebo uložení nějaké dávky ze sta ze všech prodejmů, darování a odkazů skrze smlouvy, poslední vůle, kodicilly nebo konečně prostřednictvím *accisů*). Stavové byli na počátku ochotni odsouhlasit 1 500 000 zlatých co by *ordinarium*, které mělo být rozvrženo na usedlosti a jeden milion coby *extraordinarium*, na které by si panovník vyjednal půjčku v cizích zemích s tím, že jí

budou splácet české stavy v osmi až deseti letech i s úroky z finančních prostředků vrchností. Když se s tím však nechtěl panovník spokojit, schválili stavové po delším vyjednávání sumu samotným panovníkem sníženou na 3 333 333 zlatých. Dva miliony z této částky měly být zapraveny od poddaných podle usedlostí, zbytek měl být vybrán od vrchností a to především prostřednictvím zvláštní daně z hospodářských užitků tzv. *čtverného druhu* (z výsevu, dobytka, pivovarních důchodů a rybníků). Tímto způsobem mělo být dosaženo sumy 612 334 zlatých. Do této sumy měla přispívat také města vyměřenou daní 22 zlatých 2 krejcarey a 5 peněz za každého usedlého.

Stavové se původně hodlali této berni podrobit jen na jeden rok. To lze odvodit ze sněmovního usnesení, kam stavové výslovně zanesli své přesvědčení, že napříště je panovník k odvodům z hospodářských užitků nebude nutit.⁹⁹ Nicméně královský postulát na 3 600 000 zlatých se počínaje rokem 1705 objevoval již na každém následujícím sněmu až do roku 1713. Pokaždé se přitom i přes veškeré námitky tuto částku podařilo zmenšit na 3 333 333 zlatých. Podle sněmovního usnesení z roku 1706 nejprve stavové navrhovali 1 200 000 zlatých následně 1 500 000 zlatých jako *ordinarium* od poddaných. Kromě toho také navrhovali sbírku z jmění. U ní se ovšem nevyslovili, jaké konkrétní částky by chtěli dosáhnout. Na sněmu roku 1707 stavové navrhovali nejprve 1 600 000 zlatých, následně 1 800 000 zlatých co by *ordinarium* a 700 000 zlatých respektive 900 000 zlatých coby *extraordinarium*. Toho mělo být dosaženo na základě vypsání sbírky z jmění. Panovník ovšem opět trval na tom, aby byla celá suma rozvržena podle usedlostí a to tak, že na poddané mělo být vypsána suma 2 000 000 zlatých a na jednotlivé vrchnosti suma 1 333 333 zlatých. Na tento návrh stavové po dlouhém vyjednávání přistoupili.

Teprve na sněmu, který se konal následujícího roku (1708), došlo k jistému ulehčení tohoto břemene. Tato úleva spočívala ve změně berně uvržené na usedlosti ve sbírku z nejrůznějších předmětů denní spotřeby neboli *accissy*. Panovník jí rozepsal velmi podrobně stejně jako se stalo už několikrát v případě podobných sbírek a opět tak učinil bez předchozího svolení sněmu. Tentokrát se ovšem jednalo o sbírku vedlejší a částka, kterou by se z ní podařilo vybrat, měla být odečtena z berničních požadavků týkajících se úhrady vojenských nákladů prostřednictvím berně z usedlostí. Ve

---

⁹⁹ Podrobnější argumentace se nachází na s. VII. sněmovního usnesení z roku 1705. (zdroj: Manuscriptorium).

sněmovním usnesení byl stanoven datum zahájení výběru této sbírky na 20. ledna roku 1709. V původním záměru se počítalo, že tato sbírka vynesla za čtvrt roku minimálně 300 000 zlatých. Na základě toho se sněm usnesl, že na druhé čtvrtletí bude z vojenského svolení rozvrženo na usedlosti o 300 000 zlatých méně. Pokud by byl výnos vyšší, mělo se o tolik více srazit v následujícím čtvrtletí. Stejným způsobem se mělo postupovat také v dalších čtvrtletích. *Accis* skutečně vynesl 1 800 000 zlatých a více. To se v pěti následujících letech potom odráželo také na výši vojenského svolení. Mimo tento všeobecný *accis* vybírala se však po odvolání předchozí smlouvy mezi Leopoldem I. a českými stavy také zvláštní sbírka z masa. Císař Josef I. pronajal tuto sbírku z masa stavům na sněmu roku 1708 na 15 let za 140 000 zlatých ročně. Takže jen ta částka, která se vybrala přes tuto sumu, mohla být užívána ke zmírnění jiných břemen.

Válka o španělské dědictví ale vyžadovala ještě jiné prostředky. Při nedostatku peněz si někdy panovník pomáhal půjčkami, které se od obyčejných komorních dluhů odlišovaly tím, že se vykazovaly k zaplacení z berní z budoucích let, přičemž kvůli ubezpečení věřitelů bývaly se svolením stavů vkládány do sněmovních artikulů. První takový vklad lze zaznamenat v roce 1701 hraběti Heřmanovi Černínovi na částku ve výši 400 000 zlatých a opět roku 1704 na částku ve výši 1 200 000 zlatých. Posledně jmenovaného roku, ještě za panování císaře Leopolda I., bylo na duchovenstvu vyžádáno vydání kostelního stříbra ke státním potřebám v sumě 88 493 zlatých a zaplacení této sumy bylo slíbeno v šesti letech po skončení války z veškerého svolení sněmovního (všech berní).

V prvním roce za panování Josefa I. následovala půjčka 50 000 zlatých od hraběte Heřmana Černína, k zaplacení v pěti letech od 1. listopadu 1706 a roku 1706 půjčka 1 ½ milionu zlatých od Vídeňské banky, která měla být placena od 1. listopadu 1707 v následujících patnácti letech. Vždy to mělo být 150 000 zlatých ročně, z nichž bylo na Čechy převzato 48 958 zlatých a 20 krejcarů z každoročního sněmovního svolení. Kromě toho bylo téhož roku vypůjčeno 674 000 zlatých od zámožnějších osob v zemi, ve sněmovních artikulech se ale tato půjčka neobjevila.¹⁰⁰ Byla to, jak se zdá, půjčka nucená. Roku 1710 zbývalo z předešlých půjček hraběte Černína nesplacených

---

¹⁰⁰ Soupis všech půjček schválených na sněmu se nachází na s. XII. a násl. sněmovního usnesení z roku 1705 (zdroj: Manuscriptorium).

400 000 zlatých, ke kterým přibyla nová půjčka od Černínových potomků (sirotků) 600 000 zlatých se závazkem, aby celá suma, to jest jeden milion zlatých, byla zaplácena v deseti letech po 100 000 zlatých ročně. Přičemž poručnictvu bylo vymíněno právo zadržet povinné berně ze statků potomků (sirotků) až do výše každoroční splátky.

Kromě obyčejných svolení, stavové odsouhlasili v tomto období také několik mimořádných výdajů. Roku 1707 to byl dar 50 000 zlatých k příležitosti svatby bratra Josefa I. španělského krále Karla. Dále pak 50 000 zlatých na výpravu císařovy sestry Marie Anny poté, co byla provdána za portugalského krále Jana. Roku 1710 to byla pomoc 60 000 zlatých na cestu Karla VI. ze Španělska, když nastoupil na trůn po Josefovi I.

4.1.4.3.3. Rekrutování (1705-1711)

Po celé období trvání války o španělské dědictví zahrnovala usnesení českého zemského sněmu také artikul o získávání vojáků (rekrutů) a jezdeckých koní pro vojsko. V letech 1704-1713 panovníci každý rok požadovali a sněm schválil 6528 mužů, 1306 koní kyrysarských, 653 dragounských. Mužstvo bylo obyčejně vyžadováno in natura s náhradou neboli bonifikací 41 zlatých za muže, která se strhávala z každoročního vojenského svolení. Jen dvakrát v tomto období (v letech 1709 a 1713) měly na základě královské propozice stavy na výběr, zda jistou schválenou část nechtějí odvést v penězích počítaje neprve 61 zlatých, podruhé 66 zlatých (ze kterých se ovšem rovněž strhávala bonifikace 41 zlatých) za muže. Z toho vyplývá, že stavy měly za jednoho muže skutečné vydání 20 zlatých, podruhé 24 zlatých. Poněvadž stavové pokaždé raději platili, než odváděli rekruty, dá se soudit, že stavění rekrutů jim vycházelo draž, než když panovník přijal peníze a za ně dal sám najímat lidi. Každé odsouhlasení rekrutů tak bylo značným zvýšením schválených peněžitých berní. U koní (ve sněmovních usneseních označovaných nejčastěji jako *rimonti*) bylo obyčejně ponecháno na vůli stavů, zda je postaví in natura za určitou bonifikaci, nebo za ně zaplatí určenou sumu. Obyčejná bonifikace za koně kyrysarského byla 67 zlatých a 30 krejcarů, za koně dragounského 52 zlatých a 30 krejcarů. Cena, za kterou stavové koně buď kupovali, nebo se kterou se panovník spokojil, se pohybovala za koně kyrysarského v rozmezí 79

až 87 zlatých, za koně dragounského 64 až 72 zlatých. Takže ztráta na jednom koni po sražení bonifikací vždy činila alespoň 9 zlatých, 30 krejcarů a nejvýš 19 zlatých, 30 krejcarů.

4.1.4.3.4. Shrnutí (1705-1711)

Již za panování Leopolda I. se stabilizovaly položky každoročně na sněmu předkládané panovníkem v královské propozici. Kromě neustále se zvyšujícího vojenského svolení *quantum militare* to bylo *quantum camerale*, *fortificatorium* a suma schvalovaná na zemská vydání.

Na komorní vydání *quantum camerale* panovník v propozici požadoval od roku 1704 pokaždé sumu 200 000 zlatých. Stavové pak obvykle navrhovali 50 000 zlatých (tato částka se povolovala před rokem 1702) a nakonec schválili 100 000 zlatých.

Na opevnění Prahy a Chebu (*fortificatorium*) schvalovali stavové jako v předešlých letech 30 000 zlatých ročně. Až teprve v letech 1709, 1710 a 1711 navrhovali částku 20 000 zlatých s poukazem na to, že opevnění Chebu, na kterém se pracovalo již od roku 1600, bylo již téměř dokončeno a napotřebovalo již takových nákladů. Nakonec ale pokaždé schválili částku 30 000 zlatých.

Zemská vydání brali stavové pokaždé na sebe, i když jich neustále přibývalo. Kromě předchozího zvýšení platů úředníkům sloužícím při místodržitelství kanceláři a radů při apelačním soudu (*soudu nad apellacimi*) podvolili se stavové roku 1704 k placení sumy 6000 zlatých ročně českému kancléři k jeho výživě ve Vídni a roku 1708 pak k příspěvku 6000 zlatých na udržování stálého vyslance čili *ablegata* u říšského sněmu v Řezně a přísedícího čili *accessora* u říšského komorního soudu ve Wetzlaru. Roku 1709 činila vydání zemská úhrnem minimálně 70 000 zlatých.

Suma celého sněmovního svolení se dá odhadnout v letech 1705 a 1706 na částku přesahující 3 774 000 zlatých, roku 1707 to bylo přes 3 874 000 zlatých, v letech 1708 a 1709 přes 3 953 000 zlatých, v letech 1710 a 1711 přes 4 263 000 zlatých.

4.1.4.4. Berně a sbírky v letech 1711-1740

4.1.4.4.1. Vymezení sledovaného období

Začátek tohoto období se shoduje s nástupem Karla VI. na trůn habsburské monarchie v roce 1711 a zároveň s prvním českým zemským sněmem, který se konal za jeho vlády. V roce 1723 byl císař Karel VI. korunován českým králem a hned několik dní na to se zúčastnil českého zemského sněmu. Byla to jeho jediná osobní účast. Konec tohoto období je spojen s úmrtím císaře Karla VI. v roce 1740 a s nástupem Marie Terezie na trůn na základě pragmatické sankce.

Během jeho šestadvacetileté vlády se začala postupně projevovat vnitřní slabost habsburské monarchie. Přitom po svém nástupu zásluhou uzavření Satmárského míru mohl za pomoci uherské šlechty definitivně vytlačit Turky z Uher a zlikvidovat poslední zbytky Osmanské říše na svém území. Územní zisky z úspěšné války z Tureckem v letech 1716-1718 byly ovšem ztraceny v dalším střetu na Balkánu o dvacet let později (1737-1738). V polovině třicátých let habsburská monarchie rovněž přišla o některá území v severní Itálii. Vnitropolitickou situaci výrazně v tomto období ovlivňovala další vlna rekatolizace a centralizace. Součástí centralistických tendencí byla i snaha o zrušení vnitřních cel. Karel VI. Byl posledním mužským příslušníkem Habsburského rodu, nástupnictví své dcery Marie Terezie zajistil přijetím pragmatické sankce, kterou museli ještě za jeho vlády potvrdit všechny zemské sněmy (český zemský sněm jí potvrdil 12. října 1720).

4.1.4.4.2. Vývoj (1711-1740)

Na sněmu roku 1712 se obrátil nástupce Josefa I. na trůnu Karel VI. na stavy s žádostí, aby svým úvěrem sjednali půjčku 3 milionů zlatých. Tato půjčka měla být zaplacená v deseti letech ročními splátkami 300 000 zlatých s úroky a to z každoročního svolení na vojsko. Stavové při této příležitosti neopomněli poukázat na to, jak se jim s podobným půjčkami vedlo v předchozích případech (například v roce 1689 a následujících letech) a jak ani ubezpečení od dvou panovníků Leopolda I. a Josefa I. potvrzené sněmovním souhlasem o splacení patnáctého dílu z pivního tácu během

dvanácti let nestačilo na splnění tohoto závazku. Nejprve navrhovali zprostředkování půjčky ve výši dvou milionů zlatých, teprve pak na základě dalšího ubezpečení ze strany panovníka, že se bude pokračovat z desetiletým splácením, že i na splácení starších pohledávek bude náležitě pamatováno, stavové odsouhlasili celou půjčku ve výši tří milionů zlatých. Ta byla sjednána tím způsobem, že země vydala dlužní úpisy věřitelům a jejich vyplácení vzala na sebe, jak bylo vymíněno z každoročního svolení na potřeby vojenské. Roku 1713 je do sněmovních artikulů vložen nový dluh ve výši 300 000 zlatých od Jana Václava hraběte Gallasa, který byl určen k zaplacení ve čtyřech letech.

I když tyto půjčky nepřinášely žádnou další povinnost, měly přesto za následek schvalování vyšších berní ze strany stavů v následujících letech. Navíc tyto půjčky nezabránily panovníkovi v tom, aby se nepokoušel obcházet sněmovní svolení. Na sněmu roku 1712 (na tom samém, kde byla odsouhlasena půjčka 3 milionů zlatých) se jednalo také o vykoupení sbírky z jmění, kterou panovník bez předchozího souhlasu sněmu vypsál svým patentem vydaným dne 3. května 1712. Panovník prostřednictvím místodržících tuto sbírku vznesl na sněm s tím, že ponechává na vůli sněmu, jakým způsobem bude tato sbírka nahrazena. Stavové místo ní odsouhlasili 500 000 zlatých, které sehnali jako půjčku a se svolením panovníka rozepsali sbírku pomocnou od tzv. *kapitalistů*, zvláště neusedlých a sbírku z každého sudu piva (vedle posudného postoupeného na základě svolení panovníkovi) na tři roky. Z těchto prostředků měla být půjčka zase splacena. Mimo to byla císařským patentem ze dne 5. dubna 1712 nařízena nová daň čili sbírka musiční to jest z každého bálu a tance.

Na komorní vydání stavové pravidelně za dob panování Josefa I. schvalovali 100 000 zlatých. Byla to kompromis mezi částkou, kterou pravidelně navrhoval panovník a návrhem, který předkládali stavové. Teprve na sněmu svolaném roku 1713, který se protáhl až do uzavření míru v Rastadtu (6. března 1714), žádali dokonce, aby panovník od tohoto požadavku ustoupil. Tuto žádost stavové odůvodňovali neexistencí podobných požadavků v jiných zemích. Na základě panovníkových námitek stavové schválili sice opět 100 000 zlatých s podmínkou, že z této částky bude placeno kromě obyčejného nákladu na zbrojnici také 9 100 zlatých na opevnění nového města, náklad na zaopatření chudých lidí ve špitálech, také na platy služebníků při kostelu sv. Víta,

hejtmana Pražského hradu a městských hejtmanů, komorních poslů a zámeckých vrátných. Těmto platbám se do té doby královská komora vyhýbala.

Sněm, který byl svolán v roce 1713 a skončil v roce následujícím byl do jisté míry přelomový také v souvislosti se schvalováním *fortificatoria* neboli příspěvku na opevnění Prahy a Chebu. Již od roku 1600 byla pravidleně na sněmech vyčleněna určitá částka, která měla být použita na tyto účely. Teprve roku 1714 stavové zcela odepřeli toto svolení částky určené na opevnování s tím, že se má toto opevnění dostavět s přebytků z minulých let. Je zajímavé, že panovník příliš nevzdoroval a od dalšího jednání v této záležitosti ustoupil.

Rastattským mírem uzavřeným dne 6. března roku 1714 vznikla naděje na upokojení v zahraničních poměrech. Čeští stavové toho hned hodlali využít a začali naléhat na panovníka, aby ulehčil jednotlivé sbírky, zapravil několikrát odkládané náhrady, především však aby zrušil velice nepříjemný *accis*.¹⁰¹ Dopisem ze dne 15. února panovník žádal, aby stavové se staršími požadavky měli strpení ještě rok a zároveň oznámil, že chce zahájit jednání mezi stavy a dvorskou komorou o způsobu splácení dluhů počínaje rokem 1715. Dne 23. července roku 1714 potom vyšel císařský patent, kterým byl zrušen *accis*. Jeho vybírání ustalo od 15. srpna téhož roku. Celkově tedy období placení *accisu* trvalo pět a půl roku.

Následně vznesl prostřednictvím psaní adresovaného nejvyššímu purkrabímu dne 24. července 1714 panovník na stavy další požadavek. K ulehčení země ale zároveň k pojištění potřebného vydání na vojsko měla být ustanovena jistá roční suma, kterou by se stavové zavázali odvádět coby *quantum militare*. Zároveň měli stavové rozvrhnout splácení dluhu na konkrétní počet roků. Panovník dále navrhoval, aby stavovský sněm zvolil deputaci po jedné osobě z každého stavu, která by o tom ve Vídni se zvláštní císařskou komisí vyjednávala. Stavové zvolili pražského probošta Daniela Josefa Mayera, prezidenta apelačního soudu Jana Arnošta hraběte Schaffgotsche, místokomorníka při deskách zemských Václava Hložka z Žampachu a primátora Starého města Pražského Jana Voříkovského z Kunratic. Císařská komise se skládala ze tří osob - Jan Leopold kníže Trautson, prezident dvorské komory Vintřír Tomáš hrabě ze Stahremberku a nejvyšší český kancléř Leopold Josef hrabě Šlik. Prvním císařským návrhem učiněným prostřednictvím této komise bylo, aby stavové po deset let od

---

¹⁰¹ Viz. s. 106 a násl. této práce.

listopadu 1714 každoročně odsouhlasili dva miliony a 600 000 zlatých. Čeští vyslanci oponovali nemožností převzetí tak velké sumy a navrhovali sumu, která byla schválena posledního roku před válkou (to jest roku 1682) a to 1 170 000 zlatých, nejvýš pak 1 500 000 zlatých (to byla maximální částky, kterou mohli dle svých instrukcí povolit). Když se panovník s tímto návrhem nehodlal spokojit, slevil ze svého vlastního návrhu na částku dva miliony a 200 000 zlatých a čeští vyslanci si vyžádali od stavů zplnomocnění, na jehož základě navrhli nejprve 1 600 000 zlatých, následně 1 700 000 zlatých a nakonec 1 800 000 zlatých. Během osobní audience českým vyslancům panovník konečně oznámil, že se míní spokojit s částkou dva miliony zlatých. S tímto návrhem stavové na základě přednesení od svých vyslanců souhlasili a na tomto základě byla uzavřena smlouva neboli tak zvaný recess, který dne 12. dubna roku 1716 podepsal panovník. Stavové se v ní zavázali na dalších deset let platit 2 000 000 zlatých berně na potřeby vojenské ročně. Panovník zase přislíbil, že po tuto dobu nebude na české království ukládat nic dalšího, ani žádné daně z hlav nebo z jmění, žádné nucené půjčky neboli *subsidiium praesentaneum*, žádný *accis aneb co by sice pod jakýmkoli jménem daně militární řečeno býti mohlo*. Vyjímkou z tohoto omezení byly turecké nájezdy anebo jiné těžké války nebo případ všeobecného nebezpečí. V takovém případě si panovník vymínil, že může se stavy jednat o vyšším svolení. Na druhou stranu měly i stavy možnost jednat o snížení sbírek v případě, že by zemi postihly nějaké velké škody.

Recessem se dále ustanovoval způsob zapravení starších dluhů. Byly rozděleny do dvou tříd. V jedné se nacházely starší anticipaty z let 1689, 1691, 1696, 1696 a 1697, které dohromady i s úroky činily 2 099 373 zlatých 39 krejcarů. Tato částka měla být zaplacená v deseti letech (1716-1724) tak, že z jistiny bylo rozvrženo na každý rok 109 189 zlatých 15 krejcarů a 3½ peníze, z úroků pak první rok 132 337 zlatých 1 krejcar a ½ peníze a v dalších letech vždy o 5291 zlatých 10 krejcarů a 1peníz méně takže na poslední rok připadla částka 84 716 zlatých 29 krejcarů a 2½ peníze. Druhou třídu činilo kostelní stříbro vydané roku 1704 a půjčka od zámožnějších od roku 1706, obojí ve výši 762 493 zlatých 24 krejcarů a 1 peníz. Tato částka byla rozvržena na šest let (1716-1721) tak, že z jistiny mělo být první rok zaplacen 202 660 zlatých 33 krejcarů a 4 ½ peníze. V následujících čtyřech letech mělo být splaceno 138 948 zlatých 33 krejcarů 4 ½ peníze. Poslední šestý rok mělo být zaplacen 4148 zlatých 33 krejcarů

a 4 ½ peníze. Z úroků mělo být první rok složeno 42 472 zlatých 47 krejcarů, potom rok od roku méně až poslední rok mělo být doplaceno 155 zlatých 34 krejcarů. Každoročně měly být tyto plátky strhávány ze svolené částky dvou milionů a vyplaceny věřitelům. Ostatní dluhy v recessu nezmíněné zůstaly ve stejné podobě tak, jak bylo dohodnuto v prvotních dlužních smlouvách.

Na sněmu roku 1715 mimo to zástupci stavů domluvili prostřednictvím zplnomocněnců s panovníkem novou *sbírku musiční*. Převzali ji na čtyři roky na sebe se závazkem odvádět každý rok 40 000 zlatých. Roku 1718 pak byla tato smlouva opět obnovena na další čtyři roky, v letech 1722 a 1728 pak prodloužena pokaždé o dalších šest let, v letech 1734 a 1738 pak byla opět prodlužována o čtyři roky.

Připočítáme-li výnos z posudného (zaokrouhleně 100 000 zlatých) k částce 250 000 zlatých, která byla vybírána na zemská vydání a připočteme-li také 140 000 zlatých smluvených jako sbírku z masa, dá se celková suma sněmovního svolení na první rok upravený recessem vypočíst přibližně na 2 660 000 zlatých, což činilo o 1 400 000 méně, než průměrné roční svolení v devíti předcházejících válečných letech.

Rok 1715 však zůstal nakonec jediný, ve kterém byl zachován recess císaře Karla VI., protože již roku 1716 nastala událost, na kterou se vztahovala panovníkem vymíněná vyjímka. Vypukla nová válka s Turky, která skončila nejprve roku 1718 mírem Požaroveckým a mezitím také nová válka španelská, která zaneprázdnňovala císařské vojsko v Itálii až do začátku roku 1720. Z těchto důvodů žádal roku 1716 panovník na sněmu tři milony zlatých na potřeby vojenské. Sněm svolil dva miliony jako *ordinarium* a k tomu nejprve stavové navrhli 600 000 jako *extraordinarium*, pak tuto částku na císařovu žádost zvýšili na 666 666 zlatých.

Na vojenský rok 1717 panovník zvýšil postulát na 3 633 333 zlatých, ponechaje stavům rozhodnutí, jestli a v jakém poměru vybrat tuto částku pomocí sbírky z jmění, potažením tzv. neusedlých kapitalistů nebo jiným způsobem. Stavové se však bránili a sami navrhovali stejnou částku, která byla dohodnuta a schválena v předchozím roce 2 666 666 zlatých coby berní a kromě toho pak půjčku čili *anticipat* 717 334 zlatých. Na konec odsouhlasili částku ve výši 2 700 000 zlatých berně se zapojením kapitalistů do placení určité části a 900 000 zlatých půjčky, která měla být zprostředkována stavy

vydáním dlužních úpisů a v šesti letech zaplacená zadržením části berně na vojenské potřeby a to jistinu i úroky.

Na vojenský rok 1718 žádal panovník opět částku 3 633 333 zlatých a stavové schválili 3 200 000 coby berni. Tím silněji se ovšem bránili, když přes skončení turecké války panovník žádal na vojenský rok 1719 částku 3 500 000 zlatých. Stavové upozorňovali na neúrodu, zmenšení počtu dobytka a bídu, které postihly zemi, a odvolávali se na článek recessu, na základě kterého jim bylo vyhrazeno právo žádat slevu ze smluvených dvou milionů, nechaje na panovníkovi, aby rozhodl o výši slevené sumy. Vedle toho navrhovali částku 500 000 zlatých jako *extraordinarium* z majetku vrchností. Panovník snížil svůj požadavek na 2 866 666 zlatých, nicméně k tomu připojil dodatek, že z této sumy se pokládá 666 666 zlatých za *extraordinarium simplum* (jaké bylo svoleno roku 1716) s tím, že pro válku v Itálii by bylo zapotřebí dvojnásobného *extraordinaria*, ale panovník chce zemi šetřit a tak nechce tuto částku vyžadovat najednou, v následujících letech ale uloží pokaždé o 200 000 zlatých více kromě recessovaných dvou milionů. Na tento návrh stavové odpověděli tím, že schválili částku o 100 000 zlatých vyšší. Nicméně proti jednostrannému ustanovení vyššího *extraordinaria* ze strany panovníka se výslovně ohradili, neboť se podle nich jednalo o významný zásah do zemských privilegií. Po delším vyjednávání nakonec stavové schválili celou požadovanou sumu 2 866 666 zlatých, ale od *quinquennálního extraordinaria* musel panovník upustit.

Vzhledem k tomu, že se státní důchody dvěma zmiňovanými válkami velmi zadlužily, nebylo možné se ani po jejich skončení vrátit se bez změn k původnímu recessu. Nicméně alespoň *extraordinarium* (částka přes dva miliony zlatých) bylo rok od roku menší. Panovník sám na rok 1720 nežádal částku 2 866 666 zlatých, nýbrž pouze 2 766 666 zlatých. Stavové pak odsouhlasili částku ještě o sto tisíc zlatých nižší.

V následujících letech se v tomto ohledu císařský návrh pokaždé řídil tím, co bylo předchozí rok schváleno. Stavové ale pokaždé ještě nějakou sumu strhli. V roce 1724, kdy vypršel smluvní recess, tak činilo svolení vojenské již jen 2 275 000 zlatých. V následujících letech pak ještě spadlo o něco málo níž. Roku 1727 tak činilo jen 2 200 000 zlatých. Až do roku 1733 se pak pohybovalo pokaždé v rozmezí 2 300 000 zlatých až 2 600 000 zlatých (této výše dosáhlo jen jednou a to v roce 1731).

Recess císaře Karla VI. však nebyl dodržen ani co se týče jím stanovené lhůty k zaplacení starších dluhů. Již roku 1716 žádal panovník na stavech, aby místo uvedených deseti let, z nichž uplynul teprve jeden rok na zaplacení jedné třídy dluhů a šesti let na zaplacení dluhů druhé třídy, stavy rozvrhly placení dluhů obou tříd na dalších 14 let (na roky 1716-1729). Na základě toho byla stanovena částka, která měla být zaplacena roku 1716 (z jistiny i úroků) ve výši 299 204 zlatých, potom rok od roku menší, až konečně na rok 1729 vyšlo toliko 127 800 zlatých.

Následkem nových dluhů vzniklých půjčkami od soukromých osob formou zemského *anticipatu* 900 000 zlatých od roku 1717, který měl být zaplacen v šesti letech, byl panovník přinucen roku 1721 žádat, aby stavy s některou splátkou na rok 1722 počkaly. Stavové v této záležitosti zvolili speciální komisi, která vstoupila do jednání se zvláštními k tomu určenými císařskými komisary. Ti předložili návrh, na základě kterého se mělo počkat se 721 zlatých, 27 krejcarů na každém tisíci všech dluhů, které byly určitými lhůtami odkázány na vojenské svolení jak starší tak novější. Celkově činila za rok 1722 výše splátky 468 984 zlatých, 11 krejcarů. Z toho se mělo srazit 338 270 zlatých, 28 krejcarů. Zůstalo tak 130 713 zlatých, 43 krejcarů.

Komise navržená stavy tomuto způsobu vytýkala nepraktičnost, protože podle poměru 721 zlatých, 27 krejcarů k 1000 zlatých by jednotlivým věřitelům vyšla srážka na takové zlomky, které by nešlo vyplatit. Dále se obávala dalšího porušování recessu tímto způsobem. Členové stavovské komise přitom zvláště zdůrazňovali, že půjčky, které byly uzavřeny ve stejné době s jinými zeměmi, už byly dávno splaceny a zároveň se obávali snížení kreditu země, když nebude dodrženo kvůli odstoupení od recessu císařské a královské slovo věřitelům zapsané do sněmovních artikulí. Sněmovní komise navrhovala odsouhlasit celou žádanou srážku 338 270 zlatých, 28 krejcarů, nicméně ne na dluzích vyřízených recessem, ale až těch pozdějších. Srážka by se tak týkala půjčky zemské z roku 1717 a pozdějších půjček od hraběte Františka Josefa Černína, hraběte Františka Josefa z Valdštejna, hraběte Adolfa Bernarda z Martinic, hraběte Antonína z Losenthalu a hraběte Šporka, kteří s tímto způsobem vypořádání souhlasili a to tak, že se má počkat se splacením jistiny z těchto půjček na příslušný rok. Poněvadž to činilo dohromady pouze 272 500 zlatých, zbývající část srážky 65 770 zlatých, 28 krejcarů sehnali zvláštní půjčkou, jež by nabyla splatnosti roku 1725. Na tomto základě také vznikla smlouva o posečkání, která byla podepsána i v dalších letech

(1723,1724,1725,1726 a vždy s ustanovením přebývajícího dluhu také v letech 1727,1728 a konečně roku 1729, kdy byly půjčky splaceny).

Roku 1727 potřebovala císařská pokladnice mimořádnou půjčku ode všech zemí českých. Navrhována byla částka 2 200 000 zlatých, čeští stavové odsouhlasili 1 200 000 zlatých. Měla být splácena stejným způsobem jako ty předešlé, to znamená zadržením určité částky na svolení vojenském tentokrát na osm let počínaje rokem 1729. Roku 1730 byla odsouhlasena další půjčka 600 000 zlatých, která se měla splatit ve čtyřech letech od roku 1737.

Kvůli válce o polské nástupnictví panovník na sněmu svolaném v roce 1733 žádal *anticipat* neboli půjčku ve výši 1 200 000 zlatých (splatné v patnácti letech z částky na vojenské svolení). Následujícího roku ale panovník vypsál rovněž sbírku z jmění. Zároveň však dal stavům možnost tuto sbírku vykoupit schválením určité sumy. Stavové nejprve navrhli 350 000 zlatých a na žádost panovníka odsouhlasili nakonec 400 000 zlatých. Stavové si ale zároveň sobě vyhradili právo na ustanovení nových pomocných sbírek tak, aby celé břemeno nebylo rozvrženo jen podle usedlostí. A tak byla se souhlasem panovníka uložena, vedle posudného, které se každoročně odvádělo přímo panovníkovi, sbírka z každého sudu piva (1 sud – 30 krejcarů na panstvích, 16 krejcarů ve městech). Ve městech se platilo méně, protože městské pivo bylo navíc obtíženo také stálým posudným od roku 1547. Dále museli platit *usedlí kapitalisté* z každého sta jistiny po 15 krejcarech, neusedlí po 30 krejcarech. Třetí pomocná sbírka postihovala roční platy neboli penze po 30 krejcarech ze sta. Čtvrtá sbírka byla po jednom zlatém ze sta peněz, které ležely na hotovosti. Pátá sbírka se týkala penězoměnců a kupců, kterým mělo být vyměřeno na základě závěrů k tomu speciálně ustanovené stavovské komise. Sbírka z jmění byla vypsána císařskými patenty také v následujících dvou letech a pokaždé jí stavové vykoupili jedním milionem zlatých. Roku 1736 tuto sumu stavové opět rozvrhli na usedlosti a částečně použili postranní sbírky. V roce 1736 se však usnesli, že tuto částku částečně splatí pomocí půjčky ve výši 600 000 zlatých. Zbývající část 400 000 zlatých měly vynést postranní sbírky.

Hned během prvního roku po uzavření míru z Francií a jejími spojenci začala další válka s Turky. Ta měla za následek další pokračování ve vymáhání mimořádných berní tentokrát ovšem pod jiným názvem. V letech 1737, 1738,1739 panovník totiž

předepsal bez souhlasu stavů tak zvanou sbírku tureckou, na kterou se prostředky pokaždé získávaly prostřednictvím sbírky z jmění. Teprve po rozepsání svolil na návrh místodržitelství, aby byla tato sbírka předložena na sněmu jak se výslovně uvádělo *ne k cíli nějaké deprekací* (to jest odmítnutí), *ale jen toliko k povědomosti*, jestliže by jí chtěli stavové vykoupit. K vykoupení těchto tureckých sbírek také pokaždé došlo (vždy v částce 1 milionu zlatých). Tyto prostředky stavové získávali částečně za pomoci půjčky, zbytek potom pomocí tzv. postranních sbírek (v těch se pokračovalo i nadále k zaplacení zemských půjček). Roku 1737 si stavové na vyplacení turecké sbírky vypůjčili 400 000 zlatých, v letech 1738 a 1739 pokaždé 600 000 zlatých.

Vedle těchto mimořádných sbírek, ke kterým byli stavové prakticky donucováni panovníkem, protože ten obcházel institut sněmovního svolení, bylo na stavech vyžadováno tradiční sněmovní svolení na potřeby vojenské, v letech 1734 až 1740 vždy pokaždé v sumě vyšší než v minulých letech (pokaždé 3 300 000 zlatých). Stavové z této částky vždy něco strhli, ale pokaždé jen malou sumu. Skutečné svolení tak roku 1734 (na rok 1735) činilo 3 152 000 zlatých potom pokaždé o něco méně až roku 1739 činilo 3 132 000 zlatých a roku 1740 částku 3 000 000 zlatých.

Od roku 1722 se stalo zvykem, že čeští stavové připojovali do sněmovních artikulů při schvalování berní na potřeby vojenské různá předložení a stížnosti adresované panovníkovi a žádali o jejich nápravu. Tyto stížnosti se nejčastěji týkaly správy císařských důchodů, to jest císařské komory (např. zvyšování cel a mýtného, cen soli, zavádění nových platů a různých úředních obtíží). Vzhledem k tomu, že panovník vždy pomoc přislíbil a pak své slovo nedodržel, tyto stížnosti se opakovaly a množily až do konce vlády Karla VI.

Jedna z takovýchto stížností se například týkala zavedení tak zvaného malého ungeltu, to jest dávky vybírané pro královskou komoru z rozličných spotřebních předmětů, ze kterých se starší ungelt náležející králi nikdy předtím nevybíral. Stavové požadovali zrušení této dávky již na sněmu roku 1722, ale královská komora od jejího vybírání neupustila. Teprve roku 1735 byla uzavřena smlouva mezi císařem a stavy, na jejímž základě stavové malý ungelt vykoupili za 25 000 zlatých ročně. Podobně byla roku 1736 uzavřena smlouva o důchod z tabáku. Byl to následek stížností na způsob, jakým panovník užíval právo na tento důchod (toto právo na něj přenesly stavy). Tento důchod byl totiž většinou pronajímán buď jednomu nebo více podnikatelům společně

v celé zemi. Přitom tento důchod si pronajímaly většinou osoby, které sami tabák vyráběli nebo s ním obchodovali. Tím pádem byl tento důchod zcela mimo veřejnou kontrolu. Stížnosti proti tomu se ujali stavové všech tří zemí koruny české a společně žádali, aby byla abalda (čili pronajímání tabáku) zrušena. Roku 1736 bylo mezi stavy a panovníkem dosaženo dohody s tím, že stavové všech tří zemí uvolili se ročně platit 460 000 zlatých a za to jim byl postoupen důchod z tabáku. Na základě dohody mezi zástupci tří zemí koruny české vyšlo na české království z celkové částky 225 000 zlatých ročně. Mezi českými stavy a císařem byla v tomto duchu dne 30 prosince 1736 uzavřena smlouva, která vstoupila v platnost 1. ledna 1737.

Do částky dvou milionů zlatých každoroční berně na potřeby vojenské nebylo započteno *fortificatorium* ani *camerale*. Obojí bylo schvalováno pravidelně i za panování Karla VI. a sice *fortificatorium* v letech 1715 až 1717 a v letech 1721 a 1732 bylo odsouhlaseno ve výši 30 000 zlatých, v ostatních letech od roku 1718 ve výši 20 000 zlatých. *Camerale* vždy ve výši 100 000 zlatých. Vybíráno bylo také posudné odsouhlasené roku 1702 na patnáct let a stavové, ač ne úplně rádi, odsouhlasili na sněmu roku 1716 k jeho opětovnému prodloužení na dalších patnáct let.

4.1.4.4.3. Rekrutování (1711-1740)

Po skončení války o španělské dědictví byl jen na rok 1715 žádán menší počet než předtím (1632 mužů, 327 koní kyrysarských a 163 koní dragounských). V následujících letech 1716-1720 se pokřdě žádal stejný počet mužů a koní jako v předešlých válečných letech (to znamená 6528 mužů, 1306 koní kyrysarských, 653 koní dragounských). Ještě roku 1721 požadoval panovník polovinu jindy žádaného počtu mužů a koní. Teprve pak další rekrutování nebo vyplácení rekrutů penězi ustalo.

K tomu je zapotřebí rovněž připočíst povinnost odvádět rekruty a koně pro vojenské potřeby ve vyšší míře než předtím. V letech 1734 a 1735 pokaždé 8150 rekrutů, roku 1736 8158 mužů, na rok 1737 počet klesl na množství obvyklé v předešlých letech ato 6528. Ale již v následujících letech 1738 a 1739 ty bylo zpátky 8160 rekrutů a teprve v roce 1740 opět 6528 rekrutů. Počet koní neboli *rimont* činil v letech 1734 a 1737 pokaždé 1306 koní kyrysarských, 653 koní dragounských (stejně

množství jako v předchozích letech). V letech 1735,1738, 1739 to bylo 1741 resp. 1742 koní kyrysarských a 871 resp. 870 koní dragounských. Všechny tyto odvody se uskutečňovaly proti obvyklým bonifikacím.

Nicméně kromě obyčejných svolení na potřeby vojenské se opět vymáhalo vykupování sbírek ze jmění a stavění rekrutů a koní v daleko větších počtech než předtím a navíc bez možností bonifikací to jest vyplácení rekrutů a koní penězi. Již roku 1734 bylo schváleno 7521 mužů, 1506 koní kyrysarských a 763 koní dragounských, což činilo náklad ve výši 673 586 zlatých. V letech 1744 a 1745 bylo kvůli nepřátelským vpádům na území Českého království rekrutování nepravidelné. V následujících letech (1746,1747,1748) bylo pokaždé schváleno 12 000 mužů a k tomu 3213 koní. Náklad se ve sněmovních artikulech z roku 1746 vypočítává na 546 278 zlatých a třicet krejcarů, roku 1747 už na 1 078 845 zlatých.¹⁰²

4.1.4.4. Shrnutí (1711-1740)

V tomto období dosahovala celková částka sněmovního svolení dosud nevídaných výšek. Například roku 1712 suma celého sněmovního svolení vystoupila až na 4 543 333 zlatých (nepočítaje v to náklady na rekruty a koně, který činil pokaždé víc než 150 000 zlatých). Po započítání plateb za důchod z tabáku a za malý ungelt, jakož i za starší *masitou a musiční sbírku*, u kterých se vždy na určitý počet let smouvy obnovovaly, do berní každoročně schvalovaných na jednotlivých sněmech, vzrostla celková suma za posledních válečných let panovníka Karla VI. na takovou výši, kterté nikdy předtím nedosahovala (roku 1734 činila 4 550 000 zlatých, roku 1735 dokonce 4 827 000 zlatých, roku 1736 to bylo 4 932 000 zlatých a ve třech následujících letech od roku 1737 až do roku 1739 pokaždé něco přes 4 800 000 zlatých). K tomu je potřeba připočíst náklad vzniklý při rekrutování a za koně a ve výsledku je z toho suma přibližně okolo 5 milionů zlatých. Poslední rok panování Karla VI. (rok 1740) přinesl některé úlevy, které ve výsledku snížení schvalované sumy přibližně o jeden milion zlatých oproti roku předešlému.

---

¹⁰² Podrobný výpočet se nachází na s. VI. sněmovního usnesení z roku 1746 a s. XVI. sněmovního usnesení z roku 1747 (Jungmann, Historie literatury české, Praha, 1849).

4.1.4.5. Berně a sbírky v letech 1740-1780

4.1.4.5.1. Vymezení sledovaného období

Toto období se shoduje s dobou panování Marie Terezie. Ta se na základě pragmatické sankce stala v roce 1740 panovnicí nad habsburskými zeměmi, vévodkyní lotrinskou a vévodkyní toskánskou. Ostatní tituly včetně královny české (korunována byla v Praze roku 1743) si musela ještě později nechat potvrdit. Marie Terezie vládla až do roku 1780.

Hned od prvních dní své vlády musela Marie Terezie čelit vzrůstajícímu vojenskému nebezpečí ze strany okolních zemí. Poměrně záhy vypuknuly tzv. války o rakouské dědictví, jejichž výsledkem byla ztráta Horního a Dolního Slezska a rovněž hrabství Kladsko. V roce 1741 dobyla Prahu vojska Karla Albrechta. Ten se záhy nechal korunovat českým králem. Jeho vláda nad zeměmi Koruny České trvala do roku 1742, kdy byl rakouskými vojsky poražen. Marie Terezie ihned navštívila Prahu a v roce 1743 se nechala korunovat českou královnou. I následující období bylo naplněno válkami, které významně vstupovaly také na vnitropolitickou scénu, především kvůli neustále vzrůstajícím finančním nárokům a požadavkům na zajištění pravidelného přísunu prostředků.

4.1.4.5.2. Vývoj (1740-1780)

V prvních letech své vlády se Marii Terezii podařilo zachovat sestupnou tendenci z hlediska celkové výše částky každoročně schvalované českým zemským sněmem. Bylo to dáno především tím, že panovnice se zprvu pokoušela zapravovat válečné výdaje za pomoci půjček. O to více pak na celou zemi dolehly negativní důsledky prvních válečných let, mimo jiné také proto, že Čechy byly jedním z nejdůležitějších bojišť a neustále se zde pohybovaly vlastní i nepřátelské armády. O to tížeji na zemi dolehli nastalé požadavky. Kromě tradičního vojenského svolení panovnice pravidelně v tomto období žádala na sněmu opět vykupování sbírek z jmění a dalších sbírek, stavění rekrutů a obstarávání koní pro vojenské účely.

Vzhledem k vysokým nákladům způsobeným válkami na počátku vlády Marie Terezie a zároveň neustálým zahraničním nebezpečím a rovněž potřebou řídit domácí hospodářství, Marie Terezie adresovala českému zemskému sněmu dopis z 1. března 1740 (obdobný dopis byl zaslán i jiným českým a rakouským zemím), ve kterém tato panovnice navrhovala nový desetiletý recess. Na českých stavech panovnice požadovala, aby deset let po sobě schválili ročně 4 616 156 zlatých 46 krejcarů na vojenské potřeby tak, aby z této sumy byly hrazeny náklady vojska (kromě pouhého přístřeší při ubytování) a náklad spojený s rekrutováním a získáváním koní pro vojsko. Z této sumy se měly navíc zapravovat dluhy vzniklé z půjček vázaných na vojenské svolení a z mimořádných sbírek z předcházejících let.

Stavové vyslovili srozumění s tímto novým řádem, připomenuli však, že následkem postoupení Kladska pruskému králi a vypovězení Židů ze země na základě nařízení Marie Terezie z roku 1744 odpadl jejich příspěvek k obyčejným berním, který činil v zaokrouhlené sumě přibližně 300 000 zlatých. Stavové žádali, aby se tato okolnost odrazila ve vypočítávání celkové sumy a navíc, aby panovnice ještě slevila ze svých požadavků s ohledem na těžké válečné škody, které země utrpěla. Stavové navrhli částku 4 200 000 zlatých, ze které dle příkladu z jiných zemí platili jednu čtvrtinu vrchnosti, zbytek nesli ostatní. Přitom si stavové kladli tyto podmínky:

1. stavové měli i nadále rozhodovat o postranních sbírkách (od tzv. kapitalistů apod.), které byly zavedeny v posledních letech panování Karla VI.,
2. českým zemím měly být postoupeny daň z piva neboli posudné a daň z kořalky (páleného),
3. měl být zrušen malý ungelt a tím i jeho roční výplata ve výši 25 000 zlatých,
4. zemi měl být poskytnut jistý důchod na zapravení zemských vydání a na náhradu škod.

K poslednímu bodu stavové navrhovali, aby bylo Židům povoleno vrátit se do Prahy a jiných měst a aby, jejich příspěvek k berni byl ponechán zemi. Přitom stavové zmínili berni na potřeby komorní neboli *quantum ad liberam* (též *quantum camerale*), kterou by i nadále platili ve stejné výši to jest 100 000 zlatých a z nichž by panovnice zapravovala všechna dosavadní vydání na tuto berni odkázaná. Nicméně u *fortificatoria* trvali na jeho zrušení.

Teprve na základě těchto stavovských návrhů panovnice 10. června 1748 oznámila stavům, že jí jde nejen o zajištění vojenských potřeb, ale že rovněž v jiných oblastech stávající důchody nestačí, především kvůli zadlužení z předchozí války. Proto zažádala o zavedení soustavy „*tam in militari quam camerali et bancali*“. K tomu žádala ročně celkovou sumu ve výši 6 270 488 zlatých 44 krejcarů a kromě toho smluvenou roční výplatu za masitou sbírku a důchod z tabáku. Jinak ale schválila výše zmíněné vyjímky stavů a ponechala jim, zda k zaplacení této sumy nevyužijí také jisté přírážky ze soli (v jiných dědičných zemích obvyklé). Stavové tento pozměněný návrh schválili, i když do sněmovních artikulů zmínili naději, že snad po uplynutí těch deseti let dosáhne tento berní systém nějaké úlevy. Nicméně i tnetokrát si vymínili, že aby kromě předešlých postranních sbírek, posudného, musiční sbírky (které se panovnice jejím neuvedením de facto zřekla) a solné přírážky směli také zavést kolek na papír, karty, kalendáře a krejcar za otevírání pražských bran.

Na základě těchto předběžných úmluv byla prostřednictvím vyslanců českých stavů vyslaných k císařskému dvoru do Vídně uzavřena konečná smlouva o recess 30. července 1748. Stavové se na základě této smlouvy zavázali na deset let počínaje vojenským rokem 1749 odvádět ročně 5 270 488 zlatých 44 krejcarů a sice 4 200 000 co by *militare* v měsíčních lhůtách a 1 070 488 zlatých 44 krejcarů co by *camerale* odváděných ve čtvrtletních lhůtách, vedle toho k výplatě za sbírky masité a za důchod z tabáku.

Stavové tuto smlouvu formálně schválili na sněmu, který byl zahájen 9. prosince 1748 a uzavřen 11. září 1749. Na tomto sněmu se projednávali požadavky na vojenský rok 1749 (tedy první rok platnosti recessu). Smlouva o recessu je obsažena ve sněmovním usnesení z roku 1749.¹⁰³

Od sbírky masité, která byla jindy smluvena ve výši 140 000 zlatých se odečetla částka vycházející na Kladsko (4666 zlatých, 40 krejcarů) a na Židy (3111 zlatých, 6 krejcarů, 4 peníze), takže byla stanovena ročně na 132 222 zlatých, 13 krejcarů, 2 peníze. Výplata za tabák, která původně činila 226 000 zlatých, byla již roku 1741 zmenšena o třetinu na 160 000 zlatých. Z toho se mělo navíc srazit 6000 zlatých za Kladsko, 3333 zlatých, 20 krejcarů za Židy a 7636 zlatých, 46 krejcarů na někdejší

---

¹⁰³ Smlouva o recessu se nachází na s. VI. a násl. sněmovního usnesení z roku 1749 (zdroj: Manuscriptorium).

reliuci, kterou královská komora platila stavům za prvotní postoupení tohoto důchodu. Roční výplata důchodu z tabáku tak byla stanovena na 134 129 zlatých a 64 krejcarů.

Panovnice se zavázala, že během těchto deseti let nebude požadovat žádné jiné berně, jmenovitě žádné sbírky z jmění, sbírky turecké, sbírky z hlav, *fortificatoria*, ani tak zvané dary dobrovolné (příspěvky na cesty, svatby apod.). Stavům byly ponechány všichni výše zmíněné postranní sbírky jak starší, tak nově jim postoupené nebo od nich navržené. Panovnice zároveň souhlasila s návratem Židů do Prahy a stanovila, aby Židé platili ročně 170 000 zlatých, které měli zůstat v rukách země k náhradě škod způsobených ohněm a krupobitím. Konečně o splácení dluhů zemských a na berně českého království odkázaných, které se počítali celkem na 6 552 731 zlatých, bylo stanoveno, aby každý rok stavové z umluvené berně komorní (*camerale*) zadrželi 393 163 zlatých na zaplacení pětiprocentního úroku a jednoho zlatého ze sta na zaplacení jistiny.

Recess Marie Terezie byl zachován jak v mírových letech tak v období prvních dvou let války sedmileté. Tato válka (1756-1763) přinesla nová zvýšení břemen, která i sumu stanovenou recessem výrazně přesahovala. Pravidelně postulovaná částka *quantum camerali* a *quantum militari* přijatá na základě recessu se nezměnila a byla ve stejné výši schvalována jak v průběhu válečných let, tak ve stejné výši i po válce. Přibyly ovšem další položky jako například suma na úhadu platů neboli *superrogata*, která byla ještě roku 1758 schvalována ve výši 1 100 000 zlatých. Hned následujícího roku se ovšem tato částka zvýšila o dalších 420 000 zlatých.

V následujícím období po skončení sedmileté války se stal proces schvalování výše a charakteru berní čím dál víc formální. Odpovídá tomu také znění tištěných sněmovních artikulů, které měli na každý vojenský rok totožné oddíly. To platilo až do roku 1811, na který vyšlo poslední tištěné sněmovní usnesení. Ačkoliv byly požadavky panovníka schvalovány na postulátových schůzích ihned po přednesení postulátu, stávalo se, že sněmovní artikuly byly oficiálně prohlášeny (publikovány) až o několik let později. Až do roku 1773 panovnice každoročně postulovala *quantum militari* ve výši 4 200 000 zlatých a *quantum camerali* ve výši 1 070 488 zlatých, 44 krejcarů. Celkové *contributionale* tak činilo 5 270 488 zlatých, 44 krejcarů. Požadovaná celková částka se oproti předchozím létům výrazně snížila (v určité době dosahovaly finanční požadavky až 8 milionů zlatých). Toto snížení však bylo nařízeno vládou nikoliv

prosazeno za pomoci institutu schvalování zemským sněmem. Důvodem snižování daňového zatížení byla snaha srovnat finanční požadavky ve všech zemích mocnářství.

Kromě tohoto požadavku panovnice i její nástupci každoročně postulovali, aby stavové převzali zemská vydání (na platy zemských úředníků a sloužících a také aby převzali zvýšení platů úředníků apelační komory). V této době už sněm pouze schvaloval na postulátových schůzích požadavky panovníků aniž by svojí rozhodovací pravomocí působil aktivně. Často se stávalo (především u mimořádných berní), že panovnice předala sněmu pouze návrh patentu, který po projednání sněm schválil.

Na vojenský rok byl opět královský požadavek přednesený a následně schválený na sněmu 17 října 1773 týkající se *quantum camerale* snižen o 500 000 zlatých. Celkový požadavek *contributionale* tak byl stanoven na 4 770 488 zlatých a 44 krejcarů. To činilo 57 zlatých na usedlost na rok (4 zlatý a 45 krejcarů na usedlost za měsíc). Hned následujícího roku se ale požadavek týkající se *contributionale* opět vrátil na předchozí výši. Proti tomu se ale stavové na sněmu konaném 17. října 1774 důrazně ohradili. Poukazovali na to, že na minulý vojenský rok bylo *quantum camerale* sníženo o 500 000 zlatých, zatímco nyní se vrací na původní výši. To mělo podle stavů za následek neúnosné daňové zatížení usedlostí (na usedlost se platilo 66 zlatých ročně). Stavové zároveň poukazovali na dopis ze dne 9. ledna, ve kterém panovnice slíbila, že celkové *contributionale* nezatíží usedlost větší sumou než 60 zlatými ročně. Nakonec panovnice souhlasila s tím, aby požadavek nepřekročil hranici šedesáti zlatých ročně na každou usedlost, nicméně ve věci ostatních postranních sbírek trvala na jejich původní výši.

K dalšímu snížení *contributionale* došlo v roce 1775 (snížení se týkalo vojenského roku 1776). Zemský sněm odsouhlasil *quantum militari* ve výši 3 156 146 zlatých 54 krejcarů a *quantum camerale* ve výši 1 000 000 zlatých. Celkové *contributionale* tedy činilo 4 156 146 zlatých a 54 krejcarů. Toto snížení souviselo s novým desetiletým recesem, který vstoupil v účinnost počínaje 1. listopadu 1775.

Tímto desetiletým recessem byly vykoupeny pивní *extraordinarium*, dlužní daň, daň z masného krejcaru a dobytčí poplatek. V recessu bylo domluveno snížení pивního *extraordinaria*, které se nadále mělo platit pouze ze skutečného výnosu. Text recessu byl uveden ve sněmovním usnesení, které bylo publikováno 23. října 1776. Hlavním důvodem pro uzavření této dohody byla snaha o zjednodušení berničního systému.

Pivní daň měla být snížena na 3 zlaté z každého sudu piva (s výjimkou jedenáctého a dvanáctého sudu piva). Co se týče daně z dobytka, stavové se zavázali, že budou každoročně odvádět 153 397 zlatých 41 krejcarů. Dlužní daň byla tímto recessem zrušena. Tímto recessem se výrazně snížili berniční požadavky týkající se těchto postranních sbírek, zároveň se zjednodušil celkový berniční systém. V letech 1764 až 1775 bylo odváděno na dlužní dani, *dani z masného krejcaru* a dobytčího poplatku dohromady každoročně 900 000 zlatých.

Co se týče adminikulárních důchodů (postranních sbírek), stavové v každém sněmovním usnesení uváděli obtíže, které jim způsobuje požadavek hradit zemská vydání (především platit zemské úředníky a sloužící), když nedisponují těmito důchody. Především poukazovali na to, že od roku 1767 se situace ještě zhoršila kvůli tomu, že polovina vinné daně byla odváděna na úhradu komorních dluhů. Proto se na každý vojenský rok pokaždé usnesli, že tato zemská vydání budou hrazena z celkové daně z usedlostí.

Na sněmu zahájeném 27. října 1777, na kterém se projednávaly a schvalovaly požadavky na vojenský rok 1778, stavové žádali o zmenšení vojenských kontribucí. Jako argument uvádějí přírůstek království Haličského, Lodoměřského a dolních Bavor. Ve věci úhrady zemských vydání (ročních platů) navíc žádali panovníci o to, aby jim byla vrácena daň z tabáku a kolkovaného papíru. Obě tyto žádosti ovšem nebyly vyslyšeny.

Právo povolování berní bylo čím dál více obcházeno inkamerací nepřímých daní. Pokud se výtěžek pomocných sbírek neboli *adminkul* nevykládal na částečnou úhradu nákladů dle královských požadavků, plynul do tzv. domestikálního fondu. Z něho byly vypláceny náhrady za náklady spojené se stavovskou a zemskou správou, které na sebe převzali stavové. Tato *adminkula* téměř vždy náležela mezi daně nepřímé, podléhala schválení stavovskými sněmy a zpravidla náležela do stavovského finančnictví. Rostoucí výnos některých z těchto důchodů lákal panovníka, aby se jich zmocnil ve prospěch královské komory již od poloviny 17. století. Nicméně až v polovině 18. století byla zahájena soustavná inkamerace nepřímých daní. Například již roku 1750 byla stavům odňata tzv. solná přírážka, kterou si stavové vymínili během jednání o desetiletém recessu a tento příjem putoval do pokladny královské komory. Reskriptem ze dne 13. září 1763 byl přes nejrůznější stížnosti absolutisticky

inkamerován tabákový a kolkový důchod, daň z kapitálu a jiné pomocné sbírky, které dohromady vynášely 300 000 zlatých ročně. Domestikálnímu fondu tak zbyla pouze daň z vína, z kořalky, z muzik a ze sladu. Mimo tyto inkamerované sbírky vláda rozepisovala také nové dosud nevybírané sbírky. Postupem let tak byla většina příjmů vyňata z nutnosti sněmovního svolení. Zbývající příjmy domestikálního fondu se dostaly pod kontrolu vlády v roce 1770, kdy bylo stavům nařízeno, aby předkládali účty fondu dvorské účetní komoře, která je měla prohlédnout a případně podat výtku.¹⁰⁴

4.1.4.5.3. Rekrutování (1740-1780)

Od nástupu Marie Terezie na trůn se celá monarchie ocitla pod vojenským tlakem okolních zemí především Pruska. Válečnému stavu odpovídají i pravidelně se opakující požadavky na stavění rekrutů a koní v daleko větších počtech než předtím a navíc bez možností bonifikací to jest vyplácení rekrutů a koní penězi. V letech 1744 a 1745 bylo kvůli nepřátelským vpádům na území českého království rekrutování nepravdělné. V následujících letech (1746,1747,1748) bylo pokaždé schváleno 12 000 mužů a k tomu 3213 koní. Náklad se ve sněmovních artikulích z roku 1746 vypočítává na 546 278 zlatých a třicet krejcarů, roku 1747 už na 1 078 845 zlatých.

Ještě v průběhu sedmileté války bylo na sněmech postulováno a schvalováno stavění rekrutů. Teprve po jejím skončení vzala vláda trvale a zcela (s výjimkou naturálních dávek během válek) ekonomickou část vojenské správy na sebe. V letech 1770 a 1777 byl zaveden povinný odvod k vojsku neboli *rekrutýrka* na místo verbování. Tím končí institut schvalování rekrutů českým zemským sněmem.

4.1.4.5.4. Shrnutí (1740-1780)

Jak již bylo uvedeno výše v prvních letech se podařilo Marii Terezii zachovat sestupnou tendenci z hlediska celkové výše částky každoročně schvalované českým

---

¹⁰⁴ Podrobnější informace o účasti stavů při správě financí v letech 1750-1780 v knize Das böhm. Staatrecht, Dr. Tomek, s. 109-114.

zemským sněmem. Bylo to dáno především tím, že panovnice se zprvu pokoušela zapravovat válečné výdaje za pomoci půjček.

Celé sněmovní svolení i s náklady na odvod se dá na rok 1746 vypočíst přibližně na 5 341 000 zlatých, roku 1747 to bylo 5 515 000 zlatých a roku 1748 dokonce 5 615 050 zlatých. Výše berní tentokrát neklesla ani po válce. Bylo to dáno mezinárodní situací. Rakouské mocnářství mělo od té doby v pruském králi Fridrichovi vždy připraveného nepřítele, který byl i směrem do budoucnosti velmi nebezpečný. Císařovna Marie Terezie proto pokládala za potřebné, udržovat i v mírových časech silnou vojenskou moc a podle toho zároveň řídit i celé hospodářství.

Situaci vzhledem k výši i charakteru berní výrazně stabilizoval a tím i zformalizoval proces schvalování berní deceniální recess z roku 1748 (poprvé podle něj byla vypočítána daňová povinnost za vojenský rok 1749). Na základě tohoto recessu počínaje vojenským rokem 1749 český zemský sněm na každý další vojenský rok (v průběhu deset let) schvaloval celkovou sumu 5 270 488 zlatých a 44 krejcarů. Z toho bylo *quantum militari* ve výši 4 200 000 zlatých a *quantum camerali* 1 070 488 zlatých a 44 krejcarů.

Má se za to, že desetiletým recessem císařovny Marie Terezie zemím ulehčilo. Minimálně se zjednodušila finanční správa stanovením jedné vyšší berně a zrušením jiných rozličných dávek dalších. Jak vyplývá z následujících čísel, nezakládá se tento předpoklad na pravdě. Suma 5 270 488 zlatých s připočtením sbírky masité a důchodu z tabáku tedy ve výši 5 534 849 zlatých byla v takové výši jen v posledních válečných letech. Vedlejší dávky přitom nebyly zrušeny, nicméně postoupeny stavům a jim byla zanechána starost o jejich vymáhání.

4.1.4.6. Berně a sbírky v letech 1780-1792

4.1.4.6.1. Vymezení sledovaného období

Toto období je vymezeno vládou dvou panovníků. V roce 1780 se Josef II. mimo jiné stal rovněž nekorunovaným českým králem. Za deset let jeho samostatné vlády vznikla celá řada reforem, které byly uváděny do praxe prostřednictvím patentů. Z našeho pohledu má přitom zásadní význam především daňová reforma. Vzhledem

k postupujícím absolutistickým tendencím ovšem rovněž došlo k dalšímu výraznému oslabení jednotlivých zemských sněmů a tím i českého zemského sněmu. S klesajícím významem dochází k celkovému úpadku sněmovní činnosti, který se projevuje v předmětu jednání sněmů ale rovněž v početní obsazenosti.

Do tohoto období jsem rovněž zařadil období vlády Leopolda II. (1790-1792). S jeho nástupem došlo k potvrzení zrušení některých zásadních dekretů Josefa II. a přímému zrušení dalších zejména těch, které se dotýkaly daňové reformy.

4.1.4.6.2. Vývoj (1780-1792)

Dvorským dekretem ze dne 7. května 1782 bylo stavům bez předchozího informování dvorské kanceláře a souhlasu dvorské účetní komory zakázáno vyplácet prostředky z domestikálního fondu. Tím ztratili stavové definitivně další nástroj své činnosti. I přes rozsáhlá vyjednávání byl tento závazek předkládat výdaje domestikálního fondu k předchozímu schválení zachován i za vlády Leopolda II.. Stavům byla pouze ponechána jistá roční suma, se kterou mohli nakládat zcela dle svého uvážení. Později byla na tyto účely stanovena částka 3000 zlatých.

Prakticky jediným nástrojem, který ještě za vlády císaře Josefa II. stavům zbyl, bylo schvalování berní. Vzhledem k tomu, že chtěl panovník vytvořit novou berniční soustavu, tím hodlal vyloučit právo stavů zasahovat do rozvrhování, stanovování a výběru berní. Tím by de facto sněm odsoudil pouze k formální činnosti. Tento nový berní systém ovšem nezůstal dlouho v platnosti.

Císař Leopold II. zahájil se stavy jednání týkající se mimo jiné také změn berničního systému. Z hlediska povolování berní ovšem k žádným podstatným změnám nedošlo. Na základě článku 3 dekretu z 12. srpna 1791 bylo přislíbeno, že to, co do té doby bylo postulováno, bude postulováno i nadále. Z toho vyplývá, že inkamerované daně zůstaly i nadále v oblasti neomezeného rozhodování panovníka. Mimoto dekret umožňuje, aby bylo v mimořádných případech (např. války) omezeno právo sněmu na odepření žádaných berní a stavové měli za těchto okolností pouze berně a ostatní mimořádné sbírky rozvrhnout podle svého uvážení.

Na sněmu, který byl zahájen 7. srpna 1792 (sněmovní usnesení bylo publikováno 23. srpna 1796), stavové odsouhlasili návrh na snížení kontribučního břemene. *Quantum cameralli* mělo být sníženo o 570 000 zlatých. Aby však nedošlo k náhlému schodku, zavázali se na základě sněmovního usnesení k tomu, že za vojenský rok 1793 a také v následujících třech vojenských letech budou vybírat plnou sumu s tím, že částka 570 000 zlatých bude považována nikoliv za kontribuci, nýbrž dar realizovaný prostřednictvím půjčky. Ta měla být po uplynutí tří let splácena z toho, co se podaří vybrat na obvyklé dani nazvané *ordinarium*. Počínaje vojenským rokem 1797 bylo *quantum cameralli* skutečně sníženo o částku 570 000 zlatých a stavové strhávali z vybraných daní každým rokem 18 000 zlatých na amortizaci půjčky. Až do roku 1848 panovník každý rok na sněmu požadoval na příslušný vojenský rok schválení *quantum militari* ve výši 3 156 146 zlatých 54 krejcarů a *quantum cameralli* ve výši 430 000 zlatých (po odečtu 570 000 zlatých z jednoho milionu). Celkové *contributionale* tak činilo pokaždé 3 586 146 zlatých a 54 krejcarů. Tuto sumu každý rok na postulátovém sněmu stavové bez dalšího schválili.

4.1.4.7. Berně a sbírky v letech 1792-1848

4.1.4.7.1. Vymezení sledovaného období

Toto období je opět spojeno s vládou dvou panovníků. V roce 1792 se ujal vlády František I., který byl 9. srpna 1792 korunován českým králem. Jeho panování je silně ovlivněno celoevropským konfliktem, který byl rozpoután francouzským císařem Napoleonem Bonaparte.

V roce 1835 se po smrti Františka I. stal rakouským císařem jeho syn Ferdinand I. a 7. září 1836 se nechal korunovat na českého krále jako Ferdinand V. Poslední korunovaný český král Ferdinand byl jedním z nejoblíbenějších panovníků, on sám však prakticky nevládl, protože jeho otec před smrtí fakticky složil vládu do rukou všemocného kancléře Metternicha a státní rady, které předsedal císařův strýc arcivévoda Ludvík a jejímž členem byl jak Metternich, tak český hrabě František Antonín Kolovrat. Oba naposledy jmenovaní zaujíмали rozdílná politická stanoviska a navzájem si blokovali jakákoli politická rozhodnutí, což nakonec vedlo až k revoluci v roce 1848.

Přízvisko „Dobrotivý“ si Ferdinand získal pro své laskavé a příjemné chování. Dne 2. prosince 1848 byl proti své vůli odstaven od trůnu a v arcibiskupském paláci v Olomouci abdikoval ve prospěch synovce Františka Josefa I.

4.1.4.7.2. Vývoj (1792-1848)

V těchto letech došlo k několika válkám, které přinesly nová danová břemena uvalovaná kromě obvyklých berní. Navíc byl poměrně záhy porušen i příslib, který umožňoval stavům rozhodovat o způsobu rozvržení mimořádných berní. Když byla reskriptem ze dne 22. prosince 1792 nařízená naturální dávka k vojsku, kterou měli platit pouze vrchnosti v sedmi krajích, vydal sněm 7. ledna 1793 usnesení, ve kterém žádal panovníka, aby byla tato nová mimořádná berně rozvržena spravedlivěji. Sněm navíc upozornil na fakt, že se sněm o zavedení této dávky nedozvěděl včas a že mu nebylo umožněno stanovit způsob rozvržení takové berně. Vláda v reakci potáhla tuto berni také na ostatní kraje; nicméně z hlediska způsobu rozvržení berně stejný postup zvolila vláda také při vypsání nové a vyšší dávky 5. ledna 1793. Stavové na sněmu konaném 16. prosince 1793 opět požadovali, aby jim bylo umožněno stanovit způsob rozvržení této berně. Stavům se dostalo ujištění, že se tak bude dít, nicméně už 13. září 1794 byla opět vypsána další mimořádná berně bez předchozího postulování na sněmu. Reskript, kterým byla tato berně stanovena, obsahoval ujištění, že tento způsob stanovování berní nemá být na újmu právům stavů v budoucích případech. Dne 28. ledna vydal sněm usnesení, které obsahovalo výzvu, aby statkáři skládali dobrovolné příspěvky na vedení války vypovězené 20. dubna 1792 Francií. Do této sbírky přispěl arcibiskup částkou 50 000 zlatých. K naturálním dávkám se brzo přidala nová daň, která se nazývala válečná půjčka. Ta byla sněmu postulována reskriptem ze dne 13. ledna 1794. Sněm se dne 10. února usnesl dát jí podobu daru a nikoliv půjčky. Mimo to stavové navrhli změny v předložené osnově patentu, které se týkaly potažení této daně i na poddané a zmírnění břemene, které bylo uloženo majitelům domů, z 50% na 30% podílu na žádané dani. Tento návrh byl panovníkem schválen a v následujících letech byla pravidelně postulována kromě pravidelné válečné berně také

válečná půjčka, ke které se předkládala osnova patentu, podle kterého se měla tato speciální daň nařídit.

Na sněmu konaném 22. srpna 1796 byla na návrh purkrabího zavedena nová dobrovolná sbírka na vojenské účely. Konkrétně měly být takto získané finanční prostředky použity k obraně a bezpečnosti Českého království. Zvláště k tomuto účelu ustanovená stavovská komise měla přijímat takto darované prostředky, stavovské obligace a naturálie a následně je měla odevzdávat k výše specifikovanému účelu. Panovník však dne 21. září nařídil, aby byly tyto prostředky odváděny do *všeobecného vojenského eráru* a současně nesvolil k ustanovení příslušné stavovské komise. Proti tomu se ale stavové ohradili na sněmu konaném 26. září 1796, když připomínali, že tato sbírka byla věnována speciálně na obranu Českého království. Na to přišlo královské rozhodnutí, že se takto vybrané prostředky mají uložit u *kamerální dluhové kassy* a použity mají být jen k účelu, pro který byly vybrány.

Sněm konaný 26. února roku 1798 nabídl arciknížeti Karlovy roční dar ve výši 40 000 zlatých za jeho válečné úspěchy v jižním Německu, díky nimž roku 1796 zachránil České království od nepřátelského vpádu. Karel s přivolením císaře tento dar přijal.

Na sněmu konaném 28. května 1799 se stavové vyslovili proti novému způsobu rozvržení válečné daně, která byla podle jejich názoru na škodu tehdejšímu hypotekárnímu úvěru. Výsledkem tohoto jednání byl dvorský dekret ze dne 3. prosince 1799, který obsahoval návrh patentu, kterým se měnilo rozvržení vojenské berně na třídní daň. Stavové s tímto návrhem souhlasili a poprvé se třídní daň vybírala za vojenský rok 1800. Vypočítávala se z příjmů z jednotlivých statků za posledních šest let.

Dne 22. října roku 1800 na sněmu, který projednával královské postuláty na vojenský rok 1801, přednesl nejvyšší purkrabí a sněmovní komisař František hrabě ze Štampachu císařský list vydaný dne 17. října roku 1800. V něm panovník nařizoval zřízení vojenské legie určené k obraně zemí Koruny české před vnějším nepřítelem. K tomuto účelu bylo panovníkem postulováno 300 000 zlatých, které měly být vybrány od vrchností (dominikální držitelé statků). Sněm konaný 22. října téhož roku odsouhlasil dokonce částku vyšší a to 400 000 zlatých. Již následujícího roku byla ale po uzavření Lunevillského míru tato legie rozpuštěna.

Dne 28. května roku 1801 byl zahájen sněm, který měl projednávat postuláty navržené na vojenský rok 1802. Dne 22. února 1802 byl na sněmu přednesen návrh patentu z 18. prosince 1801, jehož prostřednictvím byly vypsány na vojenský rok 1802 zvláštní daně (daň z nemovitostí nebo ležících statků, daň z úroků veřejných fondů a jiných příjmů). Stavové tento patent bez dalšího zpětně odsouhlasili.

V roce 1802 žádal panovník, aby sněm schválil naturální dávky na neurčitou řadu let dopředu. Sněm tyto dávky schválil na roky 1802 až 1805. Stavové nicméně upozorňovali na ustanovení deceniálního recessu z roku 1748, kde bylo uvedeno, že vydržování vojska v míru je vždy záležitostí královské pokladny neboli *eráru* a žádali panovníka, aby tyto naturální dávky po třech letech přestal vymáhat. Stavové však museli roku 1803 odsouhlasit novnou sbírku na vybudování opevnění a rovněž novou válečnou daň.

V roce 1804 stavové bez předchozího návrhu obsaženém v královském postulátu schválili ku příležitosti oslav povýšení rakouského mocnářství na císařství na den 9. prosince 1804 zvláštní dar. Každá fara na území hlavního města Prahy měla obdržet částku 200 zlatých, která měla být rozdělena mezi chudé. Navíc stavové také schválili dvojnásobný žold pro pražskou vojenskou posádku.

V roce 1805 sněm nabídl panovníkovi dar 4 000 000 zlatých na úhradu válečných nákladů. Tento dar panovník nepřijal, místo toho byla ale roku 1806 bez řádného postulování na sněmu vypsána mimořádná daň pozemková, třídní a osobní. Místo řádného postulování na sněmu stavové opět obdrželi pouze ujištění, že vybrání této berně nemá být na újmu jejich právům. Na sněmu konaném roku 1807 v královském postulátu umožňoval panovník vykoupit naturální dávku neboli *reluici* částkou 1 353 397 zlatých, což stavové ochotně přijali. Na rok 1808 byla tato reluce zvýšena na 1 764 643 zlatých a navíc byla nařízena bez předchozího postulování na sněmu i bez obvyklého ujištění o právech stavů. V následujících letech se opět panovník vrátil k požadavku naturální dávky, byť proti tomu stavové na sněmech pravidelně protestovali.

Patentem ze dne 29. října roku 1806 byla rovněž bez řádného postulování zato s příloženým ujištěním vypsána mimořádná berně z kmenového majetku. Roku 1808 byly stavové požádáni, aby odsouhlasili výběr částky ve výši milion a půl zlatých na

nově zřizovanou zemskou obranu. Stavové tuto částku odsouhlasili velmi ochotně bez předchozího jednání.

Těmito a jinými způsoby dosáhla veřejná břemena v průběhu tehdejších válek nebývalé výšky, které byly o to nepříjemnější, že se panovník po skončení války zpravidla neměl k tomu, aby tato břemena ihned snížil. V roce 1818 činila celková daň vázaná k pozemkům, domům a mlýnům 24 345 818 zlatých. Hlavní rubriky v této sumě byly: pro *militari* 4 351 529 zlatých, pro *camerali* 430 000 zlatých, k obojímu pak byla připojena 100% přírážka, takže řádná kontribuce vrchnostenská i selská činila 9 563 059 zlatých. K tomu se přidávaly mimořádné daně: na zaopatření vojska částka 12 290 233 zlatých, na zvláštní vojenské výdaje 1 033 810 zlatých, na ubytování vojska 1 milion, náhrada za výlohy na zemskou obranu 166 278 zlatých, na zemské silnice 180 195 zlatých, příspěvek do navigačního fondu 52 240 zlatých atd., stavové neopoměli pravidelně žádat panovníka o zmírnění těchto břemen (například 26. ledna 1818 nebo 11. ledna 1819) v mírové době. Celková požadovaná suma se tak v následujících letech skutečně zmenšila. V roce 1818 bylo postulováno celkem 23 233 578 zlatých (v této částce není zahrnut milion na ubytování a některé další zemské výdaje). Na rok 1822 bylo žádáno již jen 6 654 068 zlatých pozemkové daně a 18% z výnosu domovní činže. Roku 1826 spadla gruntovní daň na 5 a půl milionu zlatých. V této výšce se přibližně udržela až do roku 1848. Nepřímé zeměpanské daně, které již vynášely více než přímé, se již ovšem na sněmu nepostulovaly.

Dne 19. dubna 1830 byla na sněmu přednesena zpráva rozmnouženého výboru zemského, ve které bylo zmíněno, že císařským rozhodnutím jsou zrušeny všechny dosavadní daně z potravin a nápojů, ať je vybírala královská komora, stavové, obce, nebo soukromníci. Na jejich místo nastoupila 1. listopadu 1829 všeobecná daň potravní. To vedlo také ke zrušení stávající třídní daně z osob, zavedené poprvé absolutisticky roku 1799. Panovník zároveň nařídil, aby se se stavy dohodlo o náhradě za příjmy, které jim tímto rozhodnutím odpadnou. V Čechách tímto rozhodnutím přišli stavové o tři pomocné sbírky čili *adminkuly*:

1. Daň z vína (*Weinaufschlag*)

Zakládala se na reskriptu ze dne 29. listopadu 1749, ve kterém Marie Terezie tuto sbírku ponechala stavům s ujištěním, že nikdy nemá být převedena na komoru a vztahovala se na cizí vína, kořalky, vinný ocet, medovinu a jiné sladké nápoje (1 zlatý

z každého vědra) a také také na domácí vína. Odváděla se od vrchnostenských výběrčích do stavovské vrchní pokladny. Od roku 1820 ale museli stavové odvádět polovinu čistého výtěžku komoře. Do domestikálního fondu tak přicházelo průměrně 10 636 zlatých ročně. Nyní se měla tato sbírka vykoupit.

2. Daň sladovnická (*Malzenranlage*)

Tato daň byla stavům ponechána decennálním recessem z roku 1748 ke snadnějšímu dosažení berniční kvóty. Vybíraly ji stavovské krajské pokladny. Platilo se po 3 krejcarech ze sudu. V posledních letech vynášela 30 046 zlatých.

3. Daň z kořalky (*Brantweintaz*)

Naposledy byla potvrzena v reskriptu ze dne 13. srpna 1773. Nespravovali jí ovšem stavové, nýbrž zeměpanská bankální administrace. Ta každoročně odváděla komoře z čistého výtěžku 45 102 zlatých a přebytek potom do stavovské pokladny. V posledním roce výběru této sbírky přišlo do stavovské pokladny 29 840 zlatých.

Na základě těchto údajů bylo zřejmé, že vláda měla domestikálnímu fondu nahrazovat 70 500 zlatých. V tomto ohledu dojednal zemský výbor společně se zemským guberniem 6. března 1830, aby na to byl vyhotoven recess. Stavové měli tuto sumu dostávat i nadále. Takto navržený recess byl předložen na sněmu, kde byl projednán a následně schválen v podobě sněmovního usnesení. To následně dne 3. června 1835 potvrdil císař. Tímto způsobem pozbyly stavy poslední nepřímé daně, které jim ještě po Tereziánských inkameracích zbyly. Nyní už jim zůstávala pouze jediná nepřímá daň a to sbírka z muzik. Z účtů domestikálního fondu z těchto let lze dovodit, že někdejší daň z masa (*Viehaufschlag*) musela být vykoupena komorou stejným způsobem jako daň z nápojů. Stavové za ní dostávali každoročně 61 347 zlatých.

Proti absolutisticky ustanovené potravní dani se stavové nedokázali nějakým významným způsobem postavit. S největší pravděpodobností za tím stál nedostatek vůle, neboť příjmy ve stejné výši do domestikálního fondu byly zajištěny komorou a nová potravní daň navíc vynášela víc než všechny jednotlivé dosud vybírané sbírky na potraviny a nápoje dohromady.

Na zemském sněmu se tak již s definitivní platností postulovaly pouze daně přímé a to daň pozemková, daň z činže domovní a třídní daň z domu. Tyto přímé daně činily před rokem 1848 dohromady přibližně 7 milionů zlatých ročně. Vedle toho

centrální vláda vybírala v Českém království na nepřímých daních ročně v průměru 12 milionů zlatých.

4.2. Artikuly týkající se stanovení způsobu rozvrhování, vybírání a vymáhání berní

S právem povolování berní nejužší souviselo stanovení způsobu, jakým se měla berně rozvrhovat, vybírat a pokud to bylo nutné také exekucí vymáhat. V této oblasti nebyla pravomoc sněmů zpochybňována a panovník do ní svými nařízeními vůbec nezasahoval. Sněmovní usnesení pak královským schválení dosáhlo moci zákona. Nejdůležitější pravomoc sněmů v této oblasti ležela ve stanovení způsobu, jakým se měla rozvrhovat berně z usedlostí čili péče o řádné zhotovování katastru.

Před bitvou na Bílé Hoře vycházel součet usedlostí ze soupisů na příznávacích listech jednotlivých vrchností. Jakmile byla berně vypsána musel každý pán nebo jiný obyvatel, který měl poddané na své svědomí udat počet usedlých poddaných a z tohoto počtu se pak berně odváděla. Vzhledem k tomu, že v předbělohorské době se tyto počty příliš neměnily a šlo je jednoduše úředně ověřit, má se za to, že tyto popisy usedlostí zhotovené na základě příznávacích listů byly spolehlivé.

V prvním desetiletí třicetileté války, především kvůli řádění císařských vojsk, vznikly v těchto soupisech velké zmatky. Mnoho poddaných uteklo a celé vesnice zůstaly neobydleny. Již v období, kdy vznikalo Obnovené zřízení zemské a kdy byly berně vypisovány bez sněmu, tak vznikl velký nepořádek.¹⁰⁵

Hned na prvním sněmu konaném dle obnoveného zřízení zemského roku 1627 vnesl proto panovník Ferdinand II. na stavy žádost, aby uvážili, jakým způsobem by měl být do oblasti vybírání berní od poddaných vnesen řád a pořádek. Stavové se usnesli, že vrchnosti musí zaznamenat soupis polí svých poddaných vypočtené na lány (počítaje jeden lán po 60 korcích pražské míry) a ocenění dvorů a gruntů podle

---

¹⁰⁵ Tyto nesrovnalosti popisuje Josef Pekař v úvodu ke knize České katastry 1654-1789, cit.: *Rozvrat, který v bernictví Českém přivodilo zpusošení země ku konci války 30leté, byl by bezmála vedl k opuštění dosavadní berní ústavy a tím k nemalému zmenšení politické váhy sněmů stavovských. Když roku 1646 se ukázalo, že počet poddaných v zemi udán je čísly tak skrovnými, že by rozvržení berně na osedlé, podle posavadního způsobu, neposkytlo sumu potřebnou (příznáno tenkrát v zemi jen 18 780 osedlých, ne docela zkažených).*

urburních register (popisů, podle kterých odváděli své povinnosti vrchnostem). Tyto záznamy měly být hotové do dne sv. Václava roku 1628 a z nich pak měl být proveden soupis jednotlivých krajů tak, aby mohl být předložen na budoucím sněmu. Tento soupis vycházel nikoliv z počtu usedlostí, nýbrž z výměry a kvality půdy.

Práce uložená vrchnostem však zřejmě nepostupovala tak rychle, jak bylo požadováno a jen málokdo podal soupis ve lhůtě. Z toho důvodu bylo na dalším sněmu konaném v prosinci roku 1628 obnoveno nařízení s lhůtou do sv. Jiří roku 1629. Tentokrát ovšem bylo nesplnění této povinnosti postiženo pokutou. Je ale zajímavé, že ani v této dodatečné lhůtě nebyla tato povinnost splněna. Z velké části to bylo i tím, že v tomto období docházelo k velkým změnám ve vlastnictví jednotlivých panství kvůli vypovězení nekatolických šlechticů ze země. Zároveň nelze zapomínat na to, že probíhala válka, která zprvu z velké části postihovala české země.

Na sněmu roku 1638 tuto záležitost opět předložil císař Ferdinand III. Habsburský. Jenže v té době scházelo ještě velké množství vyžadovaných soupisů polí a tak se proto muselo další jednání odložit. Prozatím byla i nadále berně rozvrhovaná dle usedlostí vyskytovaly se jen sporadické dočasné protředky, které měli vést ke zjištění přesnějších počtů. Vzhledem k tomu, že se stavové nemohli spolehnout na příznávací listy, na sněmu konaném roku 1629 se usnesli, že každý bude mít nyní povinnost přiznat majetek a počet poddaných, které měl podle posledních příznávacích listů před povstáním tedy roku 1615. A jestliže bylo od té doby něco odebráno nebo zničeno, měl to dotyčný doložit vysvědčením krajských hejtmanů. Nesplnění této povinnosti bylo postiženo pokutou ve výši čtyřnásobku toho, co by dotyčný zamlčel.

Na sněmu roku 1637 byla nařízena *visitace* neboli spočítání všech usedlých poddaných v každém kraji krajskými hejtmany, o čemž měli podat doklad (*vysvědčení*) společně s příznávacím listem. Na panstvích samotných hejtmanů se měla *visitace* konat prostřednictvím dvou osob z vyšších stavů přísedících buď při soudu zemském, dvorském nebo komorním. Ze sněmovních usnesení z následujících let nicméně vyplývá, že tento soupis nebyl učiněn. V roce 1639 byly Čechy na celý rok ovládnuty Švédy a to byla hlavní překážka k provedení výše zmiňovaných soupisů. Teprve roku 1646 se sešly seznamy polí od všech vrchností. V té době ale již bylo od myšlenky ukládat berně, ne podle počtu poddaných, ale podle výměry a kvality půdy, upuštěno.

Na sněmu konaném v roce 1652 stavové poprvé odsouhlasili berni v konkrétní sumě. Z toho vyplývala potřeba změny v dosavadním způsobu rozvržení berně, pokud se mělo dojít jejím uložení podle usedlostí k oné určité sumě. Jak bylo uvedeno výše, stavové tuto sumu rozdělili na dvě lhůty. V první lhůtě uložili povinnost zaplatit dvě kopy míšeňské z každé usedlosti. Kdyby se tím v této první lhůtě nedocílilo poloviny celkové sumy, měl být svolán mimořádný stavovský sjezd, kterému byla dána pravomoc rozhodnout o příslušných opatřeních dotýkajících se druhé lhůty tak, aby se docílilo vybrání zbývající sumy. V první lhůtě vzali za základ obyčejné příznávací listy. Nicméně byly v každém kraji ustanoveny dvě osoby (jeden zemský prelát a jeden radní z krajského města), které měly všechny příznávací listy v daném kraji prozkoumat a pokud by v nich našli nějakou nepravost, měli to oznámit na místodržitelství a také nejvyšším berníkům zemským. Ti se měli následně postarat o nápravu. V první lhůtě se polovina sumy nesešla. Soupis všech poddaných sestavený na základě příznávacích listů vykazoval menší počet usedlostí, než se domnívali stavové při vyměření dvou kop míšeňských na usedlost. Stavovský sjezd se na základě jemu svěřené pravomoci usnesl, aby byla celá odsouhlasená suma 200 000 zlatých rozvržena následujícím způsobem. Tři čtvrtiny sumy (150 000 zlatých) měly být uloženy na poddanské usedlosti společně s faráři, svobodnými dvory, svobodníky, dědiníky, nápravníky, svobodnými rychtáři, mistry ovčáky a ovčácké pacholky tím způsobem, že pro každý kraj s výjimkou Loketska byla stanovena přesná kvóta, která měla být z příslušného kraje odvedena. Základem pro stanovení těchto kvót byl součet poddaných a ostatních berni platících tříd obyvatelstva v každém kraji dle tehdejších příznávacích listů.

Tabulka výše kvót stanovených na jednotlivé kraje:

KRAJE	KVÓTA
Hradecký kraj	24 000 zlatých
Bechyňský kraj	20 500 zlatých
Plzeňský kraj	18 000 zlatých
Boleslavský kraj	14 000 zlatých
Chrudimský kraj	12 000 zlatých
Prácheňský kraj	12 000 zlatých
Litoměřický kraj	12 000 zlatých
Čáslavský kraj	10 000 zlatých
Žatecký kraj	9 000 zlatých
Kouřimský kraj	5 500 zlatých
Podbrdský kraj	5 000 zlatých
Vltavský kraj	3 000 zlatých
Slánský kraj	3 000 zlatých
Rakovnický kraj	2 000 zlatých

Zbývající část 50 000 zlatých měla zaplatit tato města nebo hrabství:

1. Hrabství Kladské - 10 000 zlatých,
2. Chebsko (město i krajina) - 4 000 zlatých,
3. Loketsko i s městem Loktem - 4 000 zlatých,
4. tři královská města Pražská - 8 000 zlatých,
5. Plzeň - 1 000 zlatých,
6. Budějovice - 1 000 zlatých,
7. horní města - 2 500 zlatých,
8. ostatní královská města - 5 000 zlatých,
9. věnná císařská města - 2 500 zlatých,
10. veškerá obec Židovská - 12 000 zlatých.

V červenci roku 1652 zvolil český sněm dvanáctičlennou komisi, ve které byl zastoupen třemi členy každý ze čtyř českých stavů. Tato komise dostala za úkol provést *generální visitaci* země podle krajů. Další rozdělení jednotlivých kvót určených pro kraje na jednotlivá panství nebo statky bylo svěřeno čtyřem deputovaným, po jednom z každého stavu společně s krajskými hejtmany. Ty vybírala a na jejich činnost dohlížela hlavní vizitační komise. Zástupci těchto subkomisí měli přitom vycházet z počtu usedlostí, ne ovšem pouze na základě existujících příznávacích listů, ovšem i z jejich důkladného prověření pod trestem pokuty ve výši dvojnásobku zamlčené částky. Co bylo těmito deputovanými osobami jednotlivcům uloženo k zaplacení, to

museli dotyční zaplatit a to i v případě, že s výší stanoveného odvodu nesouhlasili. Až následně si mohli podat stížnost na vyšším místě. Aby se všichni mohli přesvědčit o správnosti rozvržení plateb mezi jednotlivá panství, byli deputovaní zástupci povinni zaslat celou *repartici* všem obyvatelům kraje od jednoho panství k druhému k nahlédnutí. Přitom se vycházelo z toho, že částka, která byla zaplacená v první lhůtě se odečetla od sumy vyplývající z druhého rozvržení. Aby se pro příště usnadnil výběr, bylo deputovaným uloženo, aby závěry svého zkoumání zapsali a vytvořili tak soupisy v rámci jednotlivých krajů (jednalo se o *rolla krajská*). Ty měly být použity jako základ pro rozvržení budoucích berní. Rolla krajská měla být sepsána v tabulkách, v první rubrice měly být názvy jednotlivých panství, statků sídel nebo tvrzí, ve druhé měla být uvedena jména držitelů, dále jména vesnic na každém panství a při každé vesnici počet usedlých poddaných. Podobným způsobem měla být rozepsaná rovněž města královská i poddaná s počtem měšťanů. K soupisům měly být připojeny počty farářů, kupců, svobodných dvorů, mistrů ovčáků a ovčáckých pacholků a Židů ve dvou třídách podle stáří (pod 20 let a nad 20 let).

Tento nový způsob rozvrhování berní měl své nedostatky. Tím nejzávažnějším byl fakt, že v závislosti na pilnosti při vyhledávání skutečného počtu usedlostí jednotlivými deputovanými vznikaly rozdíly mezi jednotlivými kraji. V některých krajích bylo na jednu usedlost uloženo daleko víc než v jiných. Naopak velkou výhodou tohoto způsobu rozvržení byl fakt, že se konkrétní suma odsouhlasená sněmem skutečně sehnala (pokud pomineme nedbalé plátce, kteří museli být k platbě donuceni až exekucí).

Z výše uvedených důvodů se usnesl sněm svolaný v prosinci roku 1652 na pokračování v rozvržení berní opět stejným způsobem, přičemž bylo nově nařízeno, aby bylo v jednotlivých příznávacích listech uvedeny nejen obydlené ale rovněž neobydlené vesnice a aby byl udán počet vlastních usedlých poddaných, kteří mají celé usedlosti, ale také chalupníků a zahradníků. Zároveň měla být nově sepsána krajská rolla ve kterých měly být uvedeny na pravou míru údaje, které byly naposledy sepsány mylně. Zároveň bylo také stanoveno, kdo má být skutečně počítán za usedlého poddaného. Usedlý poddaný byl považován hospodář, skutečně se nacházející na svém gruntu, který nebyl postižen ohněm nebo jinou katastrofou, naopak přes polovinu polí dokáže obdělávat a je schopen povinné roboty s potahem. Za chalupníka byl brán ten, kdo byl

schopen osít alespoň část svých polí. Zahradníkem byl označován ten, který má obživu ze svého dobytka. Čtyři chalupníci nebo osm zahradníků měli být počítáni za jednoho usedlého poddaného. Ostatní, kteří kromě vlastního obydlí neměli žádné grunty a pracovali jako nádeníci, byli z povinnosti platit berni vpuštěni.

Aby se však v budoucnosti dosáhlo větší rovnosti, usnesl se sněm, podobně jako roku 1637, že má být nezávisle na dosavadních příznávacích listech proveden úplný soupis usedlostí v rámci celého království. Tato povinnost však na rozdíl od roku 1637 nebyla uložena krajským hejtmanům, nýbrž speciálně k tomuto účelu určené komisi. Té bylo uloženo, aby navštívila všechna panství a statky a všechno na místě zdokumentovala. Tito komisaři měli vzít za základ počet poddaných lidí na každém panství, který byl uváděn roku 1615. Měli si všude nechat předložit knihy urburní čili gruntovní a z nich měli zjistit, v jakém stavu se panství nachází, proč se počet poddaných zmenšil a zda pole, domy a chalupy, které existovali v roce 1615 ještě stojí a jsou obývané a kolik jich bylo spáleno nebo zničeno. Byly zavedeny nové příznávací listy, v nichž byli rozlišeni sedláci a měšťané od chalupníků a domkářů (zahradníků) a zároveň osazené grunty od neosazených.

Této visitační komisi trvala práce přibližně tři roky. Vznikl tak soupis, který lze označit za první zemský katastr. Jednalo se o známou berní rulu (*berní rolla, berní rolle, catastrum rollare*), která je zpravidla datována na rok 1654, i když v té době ještě nebyl soupis zcela dopracován.¹⁰⁶ Během konání sněmu v roce 1655, který skončil 29. května, byl soupis ve všech krajích již z větší části hotový. Zbývalo už jen zpracovat rozsáhlý materiál, aby na jeho základě mohl příslušný sněm učinit rozhodnutí. Na rozdíl od prvního pokusu o soupis za panování Ferdinanda II. nebylo účelem tohoto soupisu, aby se v budoucnosti mohla berně rozvrhovat na základě výměry a kvality půdy, nýbrž aby byl získán skutečný počet usedlostí (tzv. usedlých) v zemi. Tak by se dalo bezpečně vypočítat, jakou povinnost uložit na jednu usedlost tak, aby bylo dosaženo vybrání určité schválené sumy. Zároveň by mohlo být upuštěno od dosud užívaného nerovného rozvržení podle jednotlivých krajů a mohl tak být obnoven starý způsob výběru berně od jednotlivých usedlých.

Vizitační komise ale ve své zprávě poukazyvala na velké rozdíly v podmínkách, ve kterých jednotliví poddaní žili a ke kterým muselo být přihlíženo, pokud měl každý

---

¹⁰⁶ Více se této problematice věnuje Josef Pekař v díle *České katastry 1654-1789*, s. 123 a násl.

snášet stejné berniční břemeno. Například zmiňovala rozdíl mezi hospodářstvím na horách nebo v nížinách, na rozličné živnosti a obchody, které někde mají daleko lepší podmínky než jinde vzhledem k tomu, že někde se provozuje pouze orba. Vznikla tak otázka, co je vlastně usedlost a co se dá pod tento pojem zahrnout tak, aby byly akceptovány výše uvedené rozdíly. Sněm z roku 1656 se usnesl, že vlastně žádná přesná definice nebo vytýčení toho, kdo je vlastně usedlým poddaným, nemůže být za stávajícího stavu provedena. Nicméně sněm i panovník přijali prozatimní návrh, který podali nejvyšší zemští berníci na základě výsledků činnosti vizitační komise. Podle něj měl být podle těchto rozdílů každé vrchnosti napočten jistý počet usedlých poddaných, přičemž proti tomuto rozhodnutí mohl každý podat stížnost. Nadále však zůstávalo při rozdělení berně podle předchozích poměrů na jednotlivé kraje (tzv. *krajské repartice*).

Stížnosti, které se proti tomuto prozatimnímu způsobu rozvrhování berně objevily, způsobily to, že se už na sněmu konaném roku 1659 stavové usnesli, aby místodržitelství a takzvaná hlavní komise (to jest výbor zemský) do doby konání následujícího sněmu vypracovali návrh, jakým způsobem by se dal přesně zjistit a zaznamenat každý usedlý. To byl ovšem pouze začátek dlouhého vyjednávání, do kterého se vmísil také panovník svým rozhodnutím, že je zapotřebí urychleně nalézt přesnou definici usedlého poddaného. Následkem těchto jednání bylo opětovné zřízení krajských deputovaných, kteří dostali za úkol projednat tuto záležitost s krajskými hejtmany a podali zprávu. Ve většině těchto zpráv bylo uvedeno, že při rozvrhování berní je potřeba přihlédnout k rozdílu mezi horšími a lepšími poli, živnostmi a odbyty. S tím souhlasila také zvláštní komise, které byly spolu s místodržitelstvím tyto zprávy odevzdány k prostudování. Nicméně komise konstatovala také to, že je zapotřebí provést novou generální vizitaci celého království. Tento postup byl schválen sněmem, který se zvláště z tohoto důvodu konal roku 1665 i samotným panovníkem, kterému byl tento postup také navržen. Na základě toho se sněm konaný roku 1666 usnesl na tom, že má být nařízena nová generální vizitace celé země. Komisaři povolání zvláště k tomuto úkolu měli vycházet z práce předchozí vizitační komise a měli zaznamenat také změny, které nastaly v průběhu deseti let od předešlého sepsání. Nový soupis však měl být daleko obširnější a konkrétnější. Jak je uvedeno ve sněmovním usnesení, komisaři měli zaznamenat každého hospodáře křestním jménem i příjmením, všechna jeho pole i role s rozdělením na dobré, prostřední a neúrodné, dále pak na obdělané a ležící úhorem

včetně zarostlých polí i pustých a shořelých domů. Zaznamenán měl být rovněž každý potah, kůň, vůl, dojná kráva, krmný vůl, jalový dobytek, ovce, prase, koza. Dále měla být rovněž zaznamenána živnost jako například řemeslo nebo obchod, jestli vlastní mlýn, rybník, louky, lesy, chmelnice, atd.

Aby byla zachována jednota v posuzování a v zaznamenávání, měli se všichni komisaři nejdříve vydat společně do jednoho kraje (s rovinami i horami), kde měli zahájit práci a teprve poté se rozdělit do dalších krajů. Poté, co by se sešli jednotlivé soupisy, měla zvlášť k tomuto účelu ustanovená hlavní komise zjistit a sečíst celkový počet poddaných a následně měla na sněmu podat návrh na způsob rozvržení berně, který by vycházel z práce jednotlivých komisařů i z celkových čísel získaných prací hlavní komise.

Práce této nové vizitační komise ale byla velmi zdlouhavá, zatímco potřeba pokud možno spravedlivého rozvržení berně byla akutní. Z tohoto důvodu ještě před dopracováním nového soupisu v rámci celého království, zvolil sněm konaný roku 1669 komisi neboli deputaci čítající dvanáct osob, po třech z každého stavu, která měla znovu uvážit, jakým způsobem by se měla berně spravedlivěji rozvrhnout. Tato deputace se nejprve většinou hlasů usnesla, že vzhledem k velkým rozdílům mezi vlastním příznáním z roku 1646, generálním soupisem z roku 1654 a nejnovějším ještě nedodělaným soupisem, nelze sestavit obecně platnou definici jednoho poddaného. S tímto názorem se ztotožnil také sněm většinou hlasů všech čtyř stavů a uložil deputaci, aby vyšetřila, jakým dočasným způsobem by se měla berně rozvrhovat.

Deputace navrhla několik způsobů, ze kterých byl vybrán nejpřiměřenější a to takový, který se příliš neodlišoval od toho, který byl přijat roku 1656. Jak je uvedeno ve sněmovním usnesení, shledalo se, že první vizitace učiněná roku 1654 (nařízená roku 1652) i přes některé chyby a nepřesnosti byla nakonec zemi prospěšná a proto se jí stavové nechtěli zříci na úkor nějakého nového možná velmi nebezpečného a škodlivého způsobu. V otázce, koho lze považovat za usedlého bylo přijato pravidlo, které bylo jen mírně odlišně definované již roku 1652.¹⁰⁷ Podle tohoto pravidla měli

---

¹⁰⁷ Cit. s. VII. sněmovního usnesení z roku 1652: *Ti, jenž od své wrchnosti ad proprium commodum za jednoho nebo více aequivalenter skutečně celých neb polowičných osedlých sedlákůw, chalupníkůwa zahradníkůw, kteří ze swých rolí, luk, dobytky, rybníkůw, dříví a jiných handlůw, industrialii, žiwnosti a všehjakých obchodůw swé powinnosti a roboty w té jmenowané jakosti swým wrchnostem wykonávají, tolikéž w té jakosti dle proporci pro summo principe čili pro nejvyšší wrchnost země k odwozování kontribuci a jiných břemen za takové držání a počtení býti mají* (zdroj: Manuscriptorium).

nejvyšší berníci na základě existujících soupisů berní rozvrhnout. Kdo by chtěl podat stížnost, že se mu počítá víc poddaných, než kolik jich ve skutečnosti má, měl sám dokázat tuto chybu. Rozhodnutí o této stížnosti za nepřítomnosti panovníka příslušelo místodržitelství, za přítomnosti panovníka hlavní komisi. V obou případech měl stěžovatel právo na odvolání k samotnému panovníkovi. Zároveň s tímto rozhodnutím sněm schválil také zastavení činnosti ustavené vizitační komise, jelikož se ukázalo, že zhotovování nového soupisu v rámci celého království je příliš nákladné.

Tím ale snahy českého sněmu o zajištění spravedlivějšího a přesnějšího rozvrhování berní neskončily. Již na sněmu konaném roku 1672 byla ustanovena nová komise ze zástupců všech čtyř stavů. Na základě jejího návrhu předloženého dalšího roku (1673) se sněm po delším váhání až roku 1682 usnesl na tom, aby se na zkoušku na poslední dvě čtvrtletí zmíněného roku zavedl nový způsob rozvržení berně spočívající v povinnosti každý měsíc odvést po jednom krejcaru z každého korce výsevku a po jednom krejcaru z každé krávy. Zbývající část schválené berně měl být rozvržen předchozím způsobem podle usedlostí. Na základě zkušeností nabytých během tohoto zkušebního období hned následujícího roku 1683 předložil sněmu nejvyšší kancléř František Oldřich hrabě Kinský redukcí neboli spojení jednoho způsobu s druhým. Tento návrh byl odsouhlasen a zanesen do sněmovního usnesení. Nicméně ze sněmovních artikulů nelze zjistit, v čem tato redukce spočívala. Jisté však je, že v následujících generálních repatricích, které byly přikládány ke každému sněmovnímu svolení, se i nadále vycházelo z usedlosti, která byla měřítkem pro rozvrhování berně. Z toho vyplývala již za panování Josefa I. snaha o lepší a přesnější soupis usedlostí, který měl být proveden přibližně podle stejného klíče jako při generální vizitaci nařízené roku 1666. Nicméně celá záležitost se protáhla do začátku panování Karla VI., kdy byla na sněmu konaném roku 1712 zřízena v této záležitosti komise složená ze tří osob z každého stavu, která sestavila obširnou instrukci. Následně byli do jednotlivých krajů ustanoveni komisaři, kteří začali tvořit soupisy na základě výše zmíněné instrukce. Tato práce ale trvala po celý čas panování Karla VI. a dokončena byla až v prvních letech vlády císařovny Marie Terezie. Výsledkem činnosti krajských komisařů byl tak zvaný starý katastr, podle něhož se bernictví nadále spravovalo.

Výrazné omezení činnosti stavovských sněmů v této oblasti přineslo panování císaře Josefa II. Ten hodlal vytvořit nový berní systém, ve kterém by byla berně

uložena na pozemky a domy. Proto nařídil vytvoření nového katastru a odhadu půdy. Podle něj měl zmizet rozdíl mezi panskou a selskou půdou a také veškeré povinnosti vyplývající z poddanství, za něž měla být vrchnostem odváděna peněžitá dávka. Císař Josef II. stavům dekretem z 4. března 1784 oznámil stavům, jakou hodlá zavést berničnou soustavu a vyzval je k podání návrhů, jakým způsobem by se tato nová soustava měla zavést. Stavové podali návrh 22. května 1788, nicméně bez jakékoliv odpovědi. Na sněmu konaném ke konci roku 1788 se stavové usnesli na třech základních závěrech:

1. Nová navrhovaná berniční soustava je nerealizovatelná.
2. Jedná se o skutečné zrušení sněmovní činnosti.
3. Utrpí tím státní dluh.

Císař Josef II. nicméně 10. února 1789 vydal patent o vybírání nové berně. Kancléř Rudolf hrabě Chotek, než aby jej podepsal, raději složil úřad.

Další změny ve způsobu výběru berní nastaly za panování císaře Leopolda II. Ten hned v úvodu své vlády zrušil provinciální i dvorskou berniční komisi a zrušil také úřad zeměpanských okresních výběřčích (reskriptem z 9. dubna 1790). Následné změny vedly k tomu, že se prozatímne zavedla berniční soustava, která platila do roku 1789. S tím se vrátil výkon některých pravomocí českému zemskému sněmu. Výsledkem projednávání prvního spisu stavovských desiderii bylo nejprve provizorní zavedení původní berničné soustavy na tři léta, zároveň však probíhala jednání o vytvoření nové berničné soustavy. Zdlouhavá vyjednávání ale nepřinesla žádný výsledek a místo toho vyšel 30. června 1792 patent, podle kterého přestalo starobylé rozvrhávání berní podle usedlostí a byla zavedena gruntovní daň podle hrubého výnosu půdy, zapsaného v Josefském katastru.

Do způsobu rozvrhování berně sněm zasáhl také v roce 1825, kdy stavové odepřeli srovnání zeměpanské daně na vrchnostenských pozemcích s poddanskými. K tomu vyzýval reskript ze dne 30. září 1825. Nerovnost, která se měla odstranit náležela v tom, že daň z panských pozemků, vyměřená stejným procentem z hrubého výnosu jako při pozemcích selských, zmenšovala se o částku, kterou byla vrchnost povinna platit z příjmů (robot a dávek), které měla od svých poddaných. Sněm konaný 19. prosince 1825 poukazoval na patent z 30. června 1792, kterým bylo v Českém

království vyhlášeno berniční provizorium a proti kterému nebylo zatím žádných stížností.

4.3. Artikuly osvobozující od berně

Od práva schvalování a rozvrhování berní lze odvodit také pravomoc k osvobozování jednotlivých osob nebo skupin obyvatelstva od berní a nebo na druhou stranu také odepření takového vyjmutí z berní povinnosti. K této pravomoci se stavové přihlásili již na prvním sněmu konaném po vydání Obnoveného zřízení zemského roku 1627. Celé jednání bylo důsledkem vydání privilegií, jimiž Ferdinand II. osvobodil některá města a vrchnosti od placení kontribuce. Ve sněmovních artikulech z toho roku se nachází krátký odstavec, ze kterého vyplývá, že nikdo nemohl dosáhnout osvobození od berně nejen bez souhlasu panovníka ale také bez souhlasu sněmu.¹⁰⁸ Například občané Starého a Nového Města pražského poté, co se ubránili útoku Švédů roku 1648 panovníka požádali, aby je na deset let zprostil od vybírání veškerých berní a daní. Císař Ferdinand III. předložil tuto žádost stavům na sněmu roku 1649. Ten schválil osvobození na jeden rok a to s výjimkou tehdejší sbírky obilné, posudného z piva a placení nákladů na ubytování vojenské posádky.

Stejným způsobem poté stavové prodloužili toto osvobození ještě o rok na sněmu roku 1660. Na stejném sněmu vyšel zákon, který měl za cíl podpořit nové usedlíky v poničených královských či jiných městech, městečkách a vesnicích a dále poddané, kteří se usídlili na opuštěných statcích. Všechny tyto osoby měly být zproštěny od placení berní a plateb určených vrchnostem po dobu následujících tří let. Na sněmu konaném roku 1664 předložili Kutnohorští žádost o osvobození od berně, stavové tuto žádost zamítli, ačkoliv jí podpořil i samotný císař. Stavové ponechali císaři na vůli, aby rozhodl o osvobození od té části berně připadající na horníky, ze které měl panovník užitek. Stavové zamítli také opětovný návrh panovníka na částečné osvobození všech horních měst od povinnosti platit berně z roku 1667.

---

¹⁰⁸ Více viz. s. VII sněmovního usnesení z roku 1627 (zdroj: Manuscriptorium).

4.4. Artikuly omezující jednotlivá práva

Na základě obdoby s právem schvalování berní příslušelo stavům také právo schvalovat zákony, které poskytovaly královské komoře výhody spojené s omezením práv obyvatelů. Takový byl například artikul, který stavové odsouhlasili na sněmu konaném roku 1654. Každý, kdo chtěl prodávat anebo do ciziny vyvážet v tuzemsku vyráběný *salitr* (ledek), se měl nejprve ohlásit u české komory, která by posoudila, zda-li by *salitr* nebyl koupen pro státní potřeby.

Podobný zákon byl vydán také na sněmu konaném roku 1655 a týkal se staré zvonoviny, mědi a jiných podobných kovů, jejichž vyvážení ze země bylo dokonce zakázáno. Když bylo ale za Leopolda I. na stavech vyžadováno, aby vydali na sněmu usnesení, kolik salitru a v jaké ceně by mohli pro císařskou zbrojnici zajistit, stavové převzetí této povinnosti na sebe panovníkovi odepřeli a panovník od toho nakonec na sněmu konaném v roce 1692 upustil.

Podobně, když panovník roku 1684 na sněmu žádal, aby byla císařská sůl osvobozena od cla a mýta a to i na místech, kde tento důchod náležel soukromým osobám, vyslovili se stavové, že to sice uznávají za slušné, ale poněvadž se to týká ryze soukromého práva, musí se obrátit na jednotlivé držitele, které se následně mohou sami rozhodnout, zda od tohoto svého práva dobrovolně upustí.

4.5. Artikuly o zachování rovné míry a váhy

Již na sněmu konaném roku 1627 byl schválen předpis o zachovávání rovné míry a váhy.¹⁰⁹ V celé zemi se měla užívat míra a váha pražská, což vycházelo ze staršího sněmovního usnesení z roku 1607 a 1615. Toto ustanovení se i později obnovovalo a přiosťovalo pokutami na sněmech konaných v letech 1630, 1650, 1651, 1676 a 1687.

---

¹⁰⁹ Podrobnější informace viz. sněmovní usnesení z roku 1627, s. XXVII. Artikul o zachování rovnosti měř, vah, loktů a pint (Jungmann, Historie literatury české, Praha, 1849).

4.6. Artikuly o myslivosti (Lesní řády)

Základní právní úprava práva myslivosti byla obsažena v člancích Q XLVIII-LVIII Obnoveného zřízení zemského. Podle těchto ustanovení právo honění zvěře na jednotlivých statcích náleželo jejím vrchnostem, poddaným vůbec nepříslušelo. Především v královských lesích byly přestupky proti právu myslivosti trestány zvlášť přísnými peněžními tresty. Tato základní ustanovení pak byla v rámci jednotlivých sněmovních usnesení podrobněji rozepsána, doplňována a konkretizována. Kromě toho se stavové obyčejně na zvláštní žádost panovníka podvolovali k omezení svého honebního práva ve prospěch královských lesů. K tomu náleželo jmenovitě omezení honby na některé měsíce podle jednotlivých druhů zvěře, v některých případech i zákaz honby některého druhu zvěře na jisté období, aby se tento druh zvěře více rozmnožil. Souhlas stavů k takovýmto omezením loveckého práva byl poskytován obdobným způsobem jako u berní jen na určité období. Například roku 1627 se jednalo o omezení na tři roky, později obyčejně na jeden rok nebo na období od sněmu do sněmu. Proto se v usneseních za panování Ferdinanda II., Ferdinanda III. i Leopolda I. velice často vyskytuje artikul o myslivosti.

Oblast upravovaná tehdejšími mysliveckými předpisy se nevztahovala na hájení polního hospodářství proti zvěři napáchaným škodám, nýbrž hlavně k hájení zvěře, ačkoliv stavové při schvalování císařových žádostí často připomínali, že *od množství zvěře ubohým lidem na osení jich veliké škody se činí* (např. ve sněmovním usnesení z roku 1663). Jmenovitě například roku 1661 se stavové usnesli, aby se předtím stanovené období od 15. října do 16. ledna určené honění černé zvěře prodloužilo na celý masopust kvůli nebezpečí přemnožení černé zvěře, která způsobovala poddaným velkou škodu.

Již na prvním sněmu konaném za panování Ferdinanda II. roku 1627 byla v rámci sněmovního usnesení přijat rovněž artikul o myslivosti.¹¹⁰ Jak již bylo výše uvedeno, jednalo se především o omezení honebního práva v následujících třech letech. Střílení laní a srn bylo v tomto období zakázáno absolutně pod pokutou tří set kop míšeňských. Ode dne sv. Jana do osmého září byl povolen lov jelenů, kteří měli deset a více parohů. Černá zvěř nebyla pod ochranou od začátku října do konce prosince. I za

---

¹¹⁰ Přepis artikulu sněmovního usnesení z roku 1627 se nachází v příloze III. této rigorózní práce.

porušení tohoto příkazu hrozila pokuta třiset kop míšeňských, která mohla být podle počtu protizákonně ulovené zvěře uložena i opakovaně. Mírnější byl zákaz týkající se štvání zajíců na polích a v lesích, především kvůli možnosti velkých škod na úrodě. I zde existoval zákaz od začátku půstu do dne sv. Jiljí, pokud chtěl dotyčný v tomto období přesto lovit, měl k tomu použít jen jednu psí smečku anebo jeden pár chrtů. Do čtyř týdnů od publikování tohoto sněmovního usnesení měly být v Českém království zaházeny všechny vlčí jámy, jakožto pro zvěř velmi nebezpečný způsob lovu. V následujících třech letech bylo vykopávání takovýchto pastí zcela zakázáno. Pod pokutou jednoho sta kop míšeňských bylo na jednu míli od Prahy lovení zajíců (honění, střílení i lapání do ok či jiných pastí). Co se týče škodlivé zvěře (medvědů, vlků, psů, lišek, atd.), ta mohla být na jednotlivých panstvích lovena bez omezení. Pod pokutou padesáti kop míšeňských byl zakázán lov bažantů a tetřevů. Koroptve neměly být loveny od období půstu do dne sv. Jiljí. Poddaným bylo jakékoliv lovení, honění nebo střílení zvěře opět zcela zakázáno pod přísným trestem. Z toho důvodu měly být ovčáckým psům vázány na krku tzv. knytle. Sedlákům bylo zakázáno brát na pole psy.

V následujících letech vyšlo na sněmech několik dalších artikulů, které se dotýkaly především přísněji stanovených trestů za porušení práva myslivosti a dále pak se jednalo o prodlužování omezení honebního práva nejčastěji o jeden další rok.

Až konečně na sněmu roku 1681 byl schválen artikul o myslivosti, kterým se měsíce, kdy je povoleno střílet zvěř a jiná do té doby obyčejem řízená ustanovení, stanovovaly nastálo.¹¹¹ Tento artikul o něco podrobněji upravoval stejné oblasti jako artikul z roku 1627 a nepřinesl žádnou výraznější obsahovou změnu či doplnění. Nejdůležitější tak zůstává fakt, že platnost tohoto artikulu nebyla časově omezena.

K této úpravě práva myslivosti byl později připojen zvláštní artikul o zlodějích zvěře. Ten byl vypracovaný a schválený na sněmu, který se konal v roce 1713.¹¹² Tato úprava vznikla na zvláštní žádost panovníka Karla VI. Stavové byli požádáni, aby vypracovali nový Myslivecký řád, který by kladl důraz na boj proti zlodějům zvěře. Jak se uvádí v úvodní pasáži tohoto artikulu, jednalo se v té době velmi častý a nepříznivý jev, který stávající právní úprava nebyla schopna omezit. Stavové vypracovali návrh, který zaslali k uvážení královské kanceláři místodržících. Odtud byl posléze postoupen

---

¹¹¹ Přepis artikulu sněmovního usnesení z roku 1681 se nachází v příloze III. této rigorozní práce.

¹¹² Přepis artikulu sněmovního usnesení z roku 1713 se nachází v příloze III. této rigorozní práce.

císařské kanceláři do Vídně, kde ho panovník ratifikoval. Takto vzniklý myslivecký řád byl vydán a publikován v jazyce českém i německém ve formě patentu. Zároveň panovník stanovil, že má být tento předpis uveden ve známost prostřednictvím krajských královských úřadů. Navíc ovšem panovník požádal stavy, aby byla učiněna zmínka o tomto novém řádu ve sněmovním usnesení. V tomto artikulu jsou obsaženy základní články upravující postup úřadů a úředních osob v případě zjišťování a trestání zlodějů zvěře. Jedná se především o otázky zjišťování a zajišťování podezřelých osob v lese. V několika případech odkazuje na příslušný císařský patent z roku 1713.

Z tohoto lze odvodit, z jakého důvodu panovník požadoval od stavů uvedení tohoto ale i dalších artikulů týkajících se myslivosti ve sněmovním usnesení. Stavové byli zároveň vrchnostmi na svých panstvích s mysliveckým právem. Proto bylo důležité, aby nový řád vycházel se srozumění panovníka se stavy, protože právě vrchnostem na jednotlivých panstvích byla určena důležitá úloha při stíhání, dopadání a často také trestání

4.7. Zákony proti loupežnictví

Jedním z důsledků třicetileté války bylo také rozšíření loupežnictví na cestách a zvláště v lesích. Dne 7. října roku 1650 byl vydán císařský patent proti loupežníkům (řečeným Petrovským), kterým se především nařizovalo přísné vykonávání článků Obnoveného zřízení zemského týkajících se této oblasti. Tuto záležitost pak vznesl panovník na sněmu svolaného 24. října téhož roku (1650) a žádal, aby v tomto ohledu stavové vydali usnesení. Stavové odsouhlasili všechno, co bylo uvedeno ve výše specifikovaném patentu z roku 1650 a přidali k tomu také další ustanovení.¹¹³

Následkem toho byl vydán předpis, kterým se předně nařizovalo, aby každá vrchnost odebrala svým poddaným zbraně a uložila je na jednom místě, odkud by jim byly vydávány například v případě, že by bylo potřeba stíhat loupežníky, nebo z jiných podobných příčin. Se zbraní v ruce tak nesměl nikdo chodit aniž by neměl *pascetl* neboli písemné povolení. Pokud ho poddaný neměl, mohl být postižen právem útrpným nebo pokutou. Také v hospodách nikdo nesměl mít nocleh, pokud se neprokázal tzv.

---

¹¹³ Přepis artikulu usnesení z roku 1650 se nachází v Příloze IV. této rigorozní práce.

paletou neboli vysvědčením dokládajícím kdo je a odkud a kam cestuje. Dalším ustanovením bylo, aby se proti Petrovským postupovalo přísně a aby se s nimi jednalo krátce čili sumovně. Polesní měli hlídat, zda-li si v některých částech lesa nevybudovali skrýše. Dále bylo stanoveno aby krosnáři neboli podomní prodavači, kteří byli velice často smluveni s loupežníky, nebyli nikde trpěni, ledaže by se prokázali vysvědčením od svých vrchností.

Opět bylo rovněž vyhlášeno a zdůrazněno ustanovení obsažené v Obnoveném zřízení zemském, které se týkalo vysekávání lesů podél cest ke zvýšení bezpečnosti cestujících. Tato ustanovení pak byla na jednotlivých sněmech opět připomínána a byly k nim připojovány dodatky.

Vzhledem k tomu, že se stíhání a trestání zločinců poměrně často opomíjelo kvůli příliš vysokým nákladům na uvěznění a na exekuce čili popravy usnesl se sněm po dohodě s panovníkem na sněmu konaném roku 1658, aby byla část prostředků z pokut vybraných pro lehkomyšlné nastupování na revize v právních rozepřích určena chudým popravčím. Ke stejnému účelu schválili stavové roku 1666 vyčlenit částku 2000 zlatých a když tato protředky roku 1676 došly, schválili opět příspěvek z příjmů z berně určené na zemská vydání.

4.8. Artikuly o opravování cest

Na sněmu konaném roku 1650 byl schválen rovněž artikul týkající se opravování silnic, cest, stezek, mostů i vodních jezů. Tím se připomínala povinnost těch, kteří vybírali cla a mýta, aby tyto stavby na své náklady spravovali a udržovali. I toto ustanovení bylo pozdějšími artikuly obnovováno a přiosťřováno. V samotném předpisu bylo ponecháno na vůli každému sousedovi, pokud držitel cla nebo mýta neplnil v tomto ohledu své povinnosti, aby to oznámil královským místodržícím, kteří jej k tomu měli přimět. Roku 1662 bylo královskému prokurátorovi uloženo, aby takové nedbalé držitele cel nebo mýt obvinil a uložil jim pokutu. Roku 1668 bylo nařízeno, aby na vykonávání těchto povinností přísně dohlíželi královští hejtmané.

O dva roky později (roku 1670) vznesl panovník na stavy žádost, aby prošetřili, zda někdo nevybírám clo nebo mýto bez příslušného oprávnění. Sněm to svěřil krajským

hejtmanům s upozorněním, že mnozí jsou v držení cel a mýt už velmi dlouho a proto, že nemusí mít písmené doklady dosvědčující jejich právo. Z toho důvodu měli být postiženi pouze ti, kteří si zřídili clo nebo mýto nedávno nebo jej zvýšili. Roku 1671 byla dle sněmovních artikulů uložena lhůta tří měsíců na potřebné opravy cest. Kdo by v tomto období cesty neopravil, tomu měli krajští hejtmané jeho mýto zabavit a z jeho dalšího vybírání pak cestu opravit a kde mýto nebylo, tam měla být cesta opravena na náklady povinného.

4.9. Artikuly týkající se cen obilí

Sněm konaný roku 1656 vydal z důvodu velké lacinosti z hospodářství pocházejících věcí a z toho vyplývající těžké obživy hospodářů usnesení, aby pokaždé během tzv. suchých dní hlavní komise společně s místodržitelstvím *vedle slušnosti, též jednoho neb druhého místa spůsoblosti a hojnosti obilí tu se nacházejícího* stanovila minimální cenu obilí, pod kterou nemělo být prodáváno.

Z podobné příčiny vzešlo také ustanovení schválené na sněmu z roku 1682, aby sýpky a obilnice nedávno vystavené na samotných hranicích země, byly zrušeny. Tento příkaz se opakoval roku 1687 a pak také roku 1704, neboť sýpky do této doby ještě nebyly zrušeny a jiné nebyly vystaveny.

4.10. Artikuly ve věci katolického náboženství

Častým předmětem sněmovního jednání byly prostředky k zachování a pěstování katolického náboženství v zemi. Po velkém převratu, kdy Ferdinand II. vypověděl protestanské stavy ze země a donutil obyvatelstvo k obrácení se na katolickou víru, bylo zachování tohoto stavu velice důležitou záležitostí pro větší část české šlechty, jak starousedlíků, tak nových přistěhovalců. V případě návratu protestantů do země hrozila české katolické šlechtě ztráta statků nabytých od vystěhovalců a odsouzených. Proto měla obětavost českých stavů především v průběhu třicetileté války velmi zřejmé pohnutky. Když Švédové roku 1645 v Osnabrucku

předložili mírové podmínky, mezi kterými stálo, že v Čechách mělo být ve věcech náboženství všechno obráceno v předešlý stav, způsobilo to nemalé pohnutí uvnitř české katolické šlechty. Tehdy konaný sněm odsouhlasil velkou daň z hlav a také obilnou sbírku. Zároveň vyslovil ochotu stavů zůstat věrni císaři až do poslední krůpěje krve. Stavové opakovali své přesvědčení, že chtějí setrvat při katolické víře i na několika následně konaných sněmech. Když pak bylo Westfálským mírem stvrzeno jejich právo i vlastnictví, přistoupili roku 1650 na sněmu k obšírnějšímu jednání ve věcech týkajících se náboženství. Hlavním důvodem byla snaha o definitivní odstranění nejistoty vzhledem do budoucna.

Sněm předně vznesl na panovníka, kterému uzavřený mír ponechal tzv. *ius reformandi*, žádost, aby:

1. na základě své povinnosti a dřívějších prohlášení držel ochrannou ruku nad katolickým náboženstvím,
2. nařízení Ferdinanda II. zaměřená proti osobám nekatolického vyznání byla přísně zachovávána a
3. osoby, které se nechtějí obrátit na pravou víru především potom úředníci a správci statků, nebyli v zemi trpěni.

Z formulací obsažených v této žádosti vzniklo následně usnesení¹¹⁴, podle kterého bylo uloženo, aby:

1. se dotčení úředníci nebo správci ve lhůtě šesti týdnů (neděl) buď obrátili na katolickou víru, nebo aby se ze země vystěhovali a
2. všechny vrchnosti na svých panstvích i nadále postupovaly striktně podle patentů vydaných císařem Ferdinandem II., k usnadnění jejich činnosti měli být vypuzeni predikanti to jest protestantští duchovní, byly zakázány jakékoliv schůzky emigrantů a jiných osob nekatolického vyznání a všichni podezřelí učitelé mládeže měli být odstraněni.

Na sněmu konaném roku 1651 se poukazovalo především na kazatele (*predikanty*) přicházející ze Svídnického a Javorského knížectví do krajů při hranici se Slezskem. Zároveň byl obnoven příkaz vrchnostem, aby v reformaci pokračovali, navíc s dodatkem o poddaných, kteří utekli před reformací na jiná panství nebo do jiných zemí, aby byli vydáváni zpět, poněvadž jim právo k vystěhování nenáleželo.

---

¹¹⁴ Sněmovní usnesení z roku 1650, s. VII. (zdroj: Manuscriptorium).

Roku 1652 byla v tomto ohledu uzavřena smlouva o vydávání poddaných z Moravy a Slezska do Čech a naopak. Roku 1654 se ve sněmovních artikulech objevil příkaz, aby byli poptáváni ty vrchnosti, které se v realizování reformace na vlastních panstvích opožďovaly a dlouho reformaci odkládaly, zanedbávaly povinnost přivádět poddané ke katolickému vyznání a měly na svých panstvích poddané nekatolického vyznání. Kdo by do příštího sněmu nemohl dokázat, že své poddané skutečně přivedl ke katolické víře nebo k tomu alespoň užil všech dostupných prostředků, měl zaplatit pokutu za každého poddaného nekatolíka ve výši berně, která byla stanovena na jednoho poddaného. Nařízení, aby nebyly v zemi trpěny osoby nekatolického vyznání, vyšlo také na sněmech roku 1663 a 1666.

Již sněm uskutečněný roku 1650 ve svém usnesení konstatoval, že k obrácení poddaných na katolickou víru prostřednictvím náležité výuky je zapotřebí, aby:

1. byly všechny fary, staré i nově založené, osazeny příkladnými a hodnými faráři,
2. byly všechny spustlé fary a kostely opraveny a celkově vyzdviženy,
3. byla všechna práva a prostředky sloužící k zvelebení far a kostelů jim navrácena.

K tomuto účelu byla zvolena dvanáctičlenná komise po třech osobách z každého stavu, která měla prostřednictvím jí podřízených kamisařů vyšetřit v každém kraji stav všech kollatur čili záduší, far, farních i filiálních kostelů a také kaplí. Sněm se usnesl, aby každý, kdo by měl prostředky na faráře a fary přitom neosadil, byl k tomu přinucen hrozbou propadnutí podacího práva nebo jinou pokutou určenou dle uvážení panovníka.

Pokud nemohl držitel podacího práva získat faráře nebo měl nedostatek farních důchodů na dosazení faráře na svojí faru, měl si vyžádat a následně je zaopatřit včetně zaplacení nákladů na cestu misionáře, kteří by byli nápomocni při vyučování lidu a přísluhování u jednotlivých svátostí. Na základě sněmovního usnesení z roku 1654 měla být dávana dvěma misionářům jedna míšeňská kopa denně. Poněvadž ale komise zřízená k ohledání far kvůli rozličným překážkám nebyla činná, musela být stejným způsobem obnovena roku 1667 společně s nařízením, aby jí byly dány k dispozici zprávy visitační komise (té, která byla mezitím roku 1652 zřízena za účelem popsání země kvůli berním), pokud se vztahovaly na fary. I tak ovšem postupovala práce komise jen velmi pomalu a zdlouhavě. Až po dvanácti letech, během nichž se na jednotlivých

sněmích v této věci nekolikrát jednalo, učinila komise zprávu, podle které byla hlavní příčinou těchto průtahů fakt, že velká část obyvatel, kteří mají opuštěné fary, neoznamují výši farních důchodů a na psaná napomínání ze strany komisařů neodpovídají. Stavové se proto na sněmu konaném roku 1669 usnesli, aby ti, kteří neuposlechli, byli k tomu donuceni místodržícími a zároveň, že faráři, kteří museli spravovat více far nebo filiálních kostelů než dokázali zastat, měli o tom učinit oznámení a arcibiskup, konsistoř nebo krajští hejtmané měli sami vyhledávat, kde by fary bez připojení k jiným farnostem mohli ze svých farních důchodů vlastního duchovního správce uživit.

Teprve po dvou letech v roce 1671 zřídila stavovská komise podřízenou komisi k ohledání záduší a far ale nikoliv pro každý kraj, jak bylo míněno ve sněmovním usnesení z roku 1650, nýbrž jen jednu, která svojí práci započala v kraji Slánském a dále měla pokračovat kraj po kraji.¹¹⁵ Komise byla hotova ve Slánském kraji teprve po dvou letech v roce 1673 pak následoval kraj Rakovnický a částečně také kraj Kouřimský. Poněvadž se však stavům zdálo, že takto by se celá věc příliš protáhla, usnesli se roku 1675 ještě jednou, aby bylo od místodržících skrze krajské hejtmany nařízeno, aby každý obyvatel, má-li na svém statku neobsazenou faru nebo kostel, podal o tom v určité lhůtě oznámení a aby zároveň oznámil, jakým způsobem by to mohlo být uvedeno do pořádku.¹¹⁶ Podobně se měla zachovat i arcibiskupská konsistoř, která měla přes vikáře od farářů zjistit pravý stav jednotlivých far a kostelů a pokud by potřebovala komise další údaje, měl být při jejich shánění nápomocná buď osobně nebo prostřednictvím vyslání svých podřízených.

Z toho je vidět, že sněm byl v této věci velmi aktivní, přesto se jí zřejmě nedařilo realizovat a to především z toho důvodu, že jednotlivci v mnoha případech patroni jednotlivých kostelů, nebyli ochotni se vzdát zádušních důchodů, které užívali pro sebe. Tato překážka se ukázala být nakonec nepřekonatelnou a tak bylo od dalšího donucování upuštěno a hledali se nové prostředky k realizaci tohoto cíle.

Na sněmu konaném roku 1676 byla pozornost obrácena k fondu založeném císařem Ferdinandem II. již roku 1630 z jisté částky solních důchodů, která se odváděla

---

¹¹⁵ Tato subkomise je zmíněna v textu sněmovního usnesení z roku 1671, s. XVI, sněm tehdy odsouhlasil pro její členy příspěvek ve výši 1000 zlatých na krytí nákladů (zdroj: Manuscriptorium).

¹¹⁶ Sněmovní usnesení z roku 1675, s. III. (zdroj: Manuscriptorium).

od královské komory jako náhrada za statky zabavené duchovenstvu v předchozích letech. Zvláštním důvodem vzniku tohoto fondu byl záměr, aby z tohoto důchodu časem byla v Čechách založena čtveřice biskupství. Sněm se proto usnesl s odkazem na obtíže při obsazování uvolněných far, na kterých záduší odpradávná nemá žádné důchody a zároveň nemožnost donutit *kolatury* (neboli farní obvody), že vznese žádost na panovníka, aby u kongregace *de propaganda fide* v Římě vyjednal svolení, aby byla část výše uvedených protředků použita na náklady vzniklé obsazováním far. Kromě toho pak měla být zřízena komise určená k jednání s *kolatory*, která by zjišťovala, kdo by co chtěl dobrovolně učinit. Papežský souhlas přišel roku 1682 a sněm zřídil komisi po dvou osobách z každého stavu, která měla především vypracovat instrukce, podle kterých se mělo postupovat při jednání s biskupy ohledně zřizování nových far. Jenže tyto prostředky velice rychle opět zmizely. Po vypuknutí turecké války roku 1683 požádal panovník opět o papežské svolení k použití těchto solních peněz k obecným potřebám proti budoucí náhradě. Tato náhrada se ale rok od roku odkládala.

Artikul nadepsaný titulkem *Uwedení w pořádnost kollatur a far* se potom objevoval každý rok ve sněmovních usneseních hned po úvodu o královské propozici, pokaždé ale obsahoval pouze odklad odůvodněný nedostatkem finančních prostředků. Za panování císaře Josefa I. se začalo jednat o nové rektifikaci usedlostí. Záležitost kollatur a far byla odkázána roku 1709 na činnost komise, která měla být zřízena za účelem zjištění stavu záduší a kollatur společně se stavem usedlostí. Tím se protáhla celá tato záležitost i po celé období panování císaře Karla VI.

Daleko více se v tomto ohledu dosáhlo dobrovolnou cestou. O tom se zmiňuje sněmovní usnesení z roku 1676 a posléze ještě explicitněji usnesení z roku 1696.¹¹⁷ V tomto ohledu vyšla v roce 1718 ve sněmovním usnesení výzva neboli *excitatorium* směřované k patronům kostelů, aby se takovému dobrovolnému přispívání věnovali. Toto *excitatorium* bylo potom skoro každoročně v jednotlivých sněmovních usneseních obnovováno společně s vychvalováním jeho účinků, protože téměř každý rok byl skutečně uveden v pořádek určitý počet beneficí.

---

¹¹⁷ Ve sněmovním usnesení z roku 1696 na s. III. je uvedeno doporučení, aby bylo vyjednáváno mezi duchovním úřadem a jednotlivými patrony, zda by tito buď v penězích, v plodinách, navracením polností nebo jiným způsobem dobrovolně poskytli tak, aby bylo možné zřídit nová beneficia (zdroj: Manuscriptorium).

Artikul o katolickém náboženství byl pod různými názvy (o založení far a kolatur, o zachování katolického náboženství, atd.) i nadále pravidelnou součástí všech sněmovních usnesení. Od poloviny 18. století však má spíš informativní charakter a je jakousi zevrubnou zprávou o stavu katolického náboženství. Věnuje se činnosti arcibiskupa v daném roce, především se zmiňuje o jeho vizitačních návštěvách v jednotlivých krajích. Rovněž jsou zde podle jednotlivých krajů uváděny počty nově vysvěcených kněží, osob obrácených na katolickou víru, biřmovaných a pod. Bohužel jsou tyto informace značně neúplné a rok od roku se tento artikul obsahově měnil, proto nelze podat nějakou spolehlivější analýzu jednotlivých početních údajů.

4.11. Artikul týkající se pragmatické sankce

Na jiném místě této práce¹¹⁸ je pojednáno o vyjednávání českých stavů s panovníkem ve věci pragmatické sankce. Výsledek tohoto procesu se odráží rovněž v usnesení sněmu, které bylo vydáno 2. ledna 1721. Samotný sněm byl zahájen 4. prosince 1719 a uzavřen byl 17. ledna 1721 a týkal se vojenského roku 1720. V usnesení se nachází artikul, jenž potvrzuje schválení principu nástupnictví na základě pragmatické sankce pro České království. V něm je uvedeno, že stavy schvalují rozšíření do té doby používaného způsobu nástupnictví na český trůn *primogeniturae inter masculos* na ženské pokolení. Stavy tuto změnu přijaly a zavázaly sebe i své potomky nový způsob nástupnictví od 16. října roku 1720 zahovávat a hájit krví, jměním a životem.¹¹⁹

---

¹¹⁸ Bod 3.5.2.1. Jednání o pragmatické sankci, str. 28 a násl. této rigorózní práce.

¹¹⁹ Snemovní usnesení 1719-1721, s. 38 a násl. (zdroj: Manuscriptorium).

5. Závěr

Velká většina autorů vychází z premisy, že Český zemský sněm nedisponoval žádnou zákonodárnou iniciativou, nemohl se sejít jinak, než z vůle panovníka a byl postaven do pozice bezvýhradného pasivního formálního schvalovatele královských propozic.

Při podrobném studiu jednotlivých sněmovních artikulů a dalších původních dokumentů českého zemského sněmu ale lze vysledovat v určitých oblastech větší či menší míru samostatnosti při vstupování Českého zemského sněmu do zákonodárného procesu. Někdy šla tato činnost dokonce proti jasně formulované vůli panovníka.

Vztah mezi sněmem a panovníkem ovšem nebyl založen pouze na textu Obnoveného zřízení zemského, ale také na nejrůznějších zvycích a starých privilegiích, která velmi často ani neměla písemnou podobu. Poté, co panovník znovu uvedl v platnost tato stavovská privilegia, byl učiněn důležitý krok k obnovení kontinuity v činnosti českého zemského sněmu v mantinelech stanovených Obnoveným zřízením zemským. Vzhledem k neúplnosti právní úpravy z hlediska činnosti českého zemského sněmu, vznikala poměrně rozsáhlá „šedá“ oblast. Panovník v některých záležitostech zcela přenechával hlavní zákonodárnou aktivitu na sněmech a sněmy se v těchto oblastech těšili relativně samostatného postavení. Paradoxně se jednalo především o roky, které následovaly po vydání Obnoveného zřízení zemského (zvláště po vydání Deklaratorií a Novel) to jest za panování Ferdinanda II. a jeho nástupce Ferdinanda III. Právě v tomto období byl český zemský sněm neuvěřitelně aktivní a často poměrně tvrdě vzdoroval vůli panovníka.

V tomto ohledu nesmíme zapomínat na celkový dějinný kontext. Toto období a zároveň postavení panovníka v rámci jednotlivých zemí a především Českého království výrazně ovlivňovaly události třicetileté války. Panovník se potřeboval v těžkých válečných dobách opřít o podporu a pomoc (především finanční) a vyjímkou netvořilo ani České království, které bylo zároveň důležitým válčištěm. Poslušné a dobře spolupracující stavy byly v tomto ohledu naprostou nutností. Navíc po bitvě na Bílé hoře a díky změnám uvedeným v Obnoveném zřízení zemském byly české sněmy výrazně obměněny z insitucionálního i personálního hlediska. Většina protismýšlejících šlechticů musela uprchnout do ciziny nebo přišla o svůj úřad. Na jejich místa přišly

osoby spolehlivé a věrné panovníkovi. Takto obměněná stavovská obec byla pod daleko výraznější mimosněmovní panovnickou kontrolou a tím se stal i český sněm spolehlivým partnerem panovnické moci. Měl svůj nezastupitelný význam při spravování země a vydávání důležitých zákonných norem.

Z rozličných oblastí, jejichž úpravou se Český zemský sněm zabýval, je vidět, že byly otevřeny rozličné obory. Z nich byly vyjmuty čistě komorní věci a především zákonodárná úprava soudnictví, jedno z nejdůležitějších odvětví, která zůstávala na základě obnoveného zřízení zemského zcela v moci panovníka. V ostatních oborech z jednotlivých sněmovních artikulů vyplývá, že stavové necítili nedostatek oprávnění ke své činnosti na sněmech.

Obecně lze konstatovat, že působení sněmů v těchto ohledech bylo určitě daleko širší, než se jeví ze samotných artikulů vydaných tiskem, které jsou dnes téměř jediným pramenem pro studium činnosti sněmů. Z některých důkazů jasně vyplývá, že tento zdroj mlčí o některých dalších oblastech činnosti sněmů. Například se ve sněmovních artikulech nic neuvádí o sýpkách a peněžitých kontribučních zálohách, jejichž existenci lze dovést z jiných pramenů již před rokem 1748 a které vycházeli s největší pravděpodobností také ze sněmovních usnesení.

Seznam zkratek

AV ČR – Akademie věd České republiky

an. – a následující

cit. – citace

ČSAV – Československá akademie věd

ed. – editoval

J.M.Kr. – Jeho Milost Královská

kol. - kolektiv

NA ČR – Národní archiv České republiky

např. - například

OZZ – Obnovené zřízení zemské

popř. – popřípadě

RA – rodinný archiv

srov. – srovnej

tzv. – tak zvaný

vyd. - vydáno

Prameny

B. Balbín, *Consignatio officialum Bohemie Regni protu initio anni 1685 in officiis publicis in Castro Pragensi sederunt*, uvěřněné v Joseph Anton Riegger (ed.): *Bohuslai Balbini e Societate Iesu Miscellaneorum historicum Bohemie decadis II. Liber curialis seu de magistratibus et officiis curialibus Regni Bohemiae. Opus posthumum*, Pragae 1793.

J. F. Beckovský, *Poselkyně starších příběhů českých*, vydal Antonín Rezek, Praha, 1880
P. Stránský, *Respublica Bojema*, (lat.), 1634.

B. Brtová, *Dodatky ke knihopisu českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století*, Praha 1990.

J. Jungmann, *Historie literatury české: aneb: saustawný přehled spisů českých s krátkau historií národu, osvěcení a jazyka*, Praha 1825.

H. Jireček, *Obnovené zřízení zemské dědičného království zemského, Deklaratoria a Novely*, Praha 1888.

F. Palacký: *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.): *Dílo Františka Palackého I.*, Praha 1941.

Z. V. Tobolka, *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století* (pokračovali František Horák, Berřiška Wižd'álková, Praha 1994-2010.

V. V. Tomek, *Sněmy české dle obnoveného zřízení zemského*, Praha 1868

Archiv českých stavů – malý stavovský archiv (Národní archiv v Praze), korunní archiv, číslo fondu 51, inventární číslo 107.

Fond: Český zemský sněm (Národní archiv v Praze), značka: ČZS, číslo listu NAD: 1045, datace 1786-1913 - protokoly postulátních sněmů (inv. č. 1-17), protokoly stavovských shromáždění (inv. č. 18-33), postuláty (inv. č. 59, 1791-1798 karton č. 1, 1799-1804 karton č. 2, 1805-1809, 1811 karton č. 3), různé spisy (inv. č. 60), seznamy členů a stavů na sněmích 1783-1846 (inv.č. 63, karton 7), protokoly postulátních sněmů. Kvaterny desek zemských, 1. oddělení Národního archivu ČR (archivní číslo, název fondu, signatura):

501/01, Desky zemské - Úřad desk zemských 1542 - 1851, sv.1. 172; 172/5

501/02, Desky zemské - Úřad desk zemských 1542 - 1851, sv.2. 172; 172/5

1275/02, Desky zemské 1541 - 1869, Seznamy kvaternů - rejstřík 172

1274, Desky zemské království českého 172

1275/01, Desky zemské, 1541 - 1869 172; 172/1; 172/2;172/3; 172/4

1333, Desky zemské, hlavní knihy 1796 - 1888 172; 172/6.

Rodinný archiv Slavata (Národní archiv v Praze), RA Slavata, karton 42.

Knihopis Digital KKS FLÚ AV ČR (www.knihopis.org, elektronický zdroj).

Manuscriptorium CZ (www.manuscriptorium.com, elektronický zdroj).

Seznam použité literatury

- B. Baxa, Dějiny práva na území republiky Československé, Brno, 1935.
- J. Čelakovský: Postavení vyslaných král. měst na sněmích českých; též: Stav městský na sněmě českém od l. 1692-1723; též Stav městský na sněmě českém od l. 1723-1794.
- J. Čelakovský, Stav městský na sněmě českém, 1794-1847, Praha 1876.
- J. Čelakovský, O postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Kutné Hory, Plzně a českých Budějovic o přednost místa a hlasu na sněmě, Časopis Muzea Království českého, 1869 a 1870.
- R. Flieger, Zemský výbor v království Českém. Jeho organizace v letech 1714-1783, Zprávy Zemského archivu Království českého 5, 1918.
- A. Gindely, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen, časopis Právnický, 1894.
- A. Hejna, Opočno. Státní zámek a památky v okolí. Sportovní a turistické nakladatelství, Praha, 1962.
- J. Janáček, Valdštejn a jeho doba. Svoboda, Praha, 1978.
- M. Kadlecová, České a moravské zemské právo procesní v první polovině 17.stol, Praha, Eurolex Bohemia 2005.
- J. Kalousek, České státní právo, 1892, Praha.
- J. Kollmann, Politické probuzení českých stavů (sněm 1790-1792) SAP 2, ročník LVI, Praha 2006.
- L. Kubátová, K otázkám ústřední a české zemské finanční správy v 16.-19. století, SAP XXV, 1/1967.
- J. Lněničková, České země v době předbřeznové 1792-1848, Praha, 1999.
- K. Malý, Deklaratoria a Novely Obnoveného zřízení zemského, sborník Vývoj české ústavnosti v letech 1618-1918, Nakladatelství Karolinum, Praha.
- K. Malý a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, Praha, 1997.
- K. Malý, J. Pánek, Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v Českých zemích, sborník příspěvků z mezinárodní konference konané 7.-8. prosince 2000 v Praze, Praha : Historický ústav Akademie věd České republiky : Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, 2001.
- Jiří Mikulec, 31. 7. 1627, Rekatolizace šlechty v Čechách. Či je země, toho je náboženství, Praha 2005.

- A. Okáč, Český sněm a vláda před březnem 1848, kapitoly o jejich ústavních sporech, Praha, Zemský národní výbor, 1947.
- J. Pekař, České katastry 1654-1789, Praha, 1932.
- O. Placht, České daně, Praha, 1924.
- J. Pražák, Rakouské právo ústavní, Praha, 1901.
- A. Rezek, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce třicetileté války (1637-1648), Praha, 1890.
- Ronald G. Asch, Heinz Duchhardt (Hg.): Der absolutismus – ein Mythos? Strukturwandel monarchischer Herrschaft in West- und Mitteleuropa (ca. 1550-1700), Köln-Weimar-Wien 1996.
- F. Roubík: Královští hejtmané v městech pražských v letech 1547-1785, Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy 7, 1933.
- H. Toman, České státní právo a vývoj rakouské státní ideje od r. 1527-1848, Praha, 1872.
- V. Urfus, Císař Josef I., nekorunovaný Habsburk na českém trůnu.
- V. Urfus, K pokusu o revizi zemského zřízení v Čechách na počátku 18. století, Právněhistorické studie 16, 1971
- V. Urfus, České úsilí o změnu volebního řádu pro zemský sněm v 60. a počátkem 70. let minulého století, Sborník historický 19, 1972.

Příloha I.

Seznam dochovaných tisků usnesení řazený podle data zahájení zemského sněmu příp. sjezdu (zdrojem byly tisky nacházející se ve fondu Národní knihovny ČR, signatura 54.C.152/příslušný rok, prostřednictvím digitalizovaného archivu Manuscriptorium, ostatní zdroje tištěných sněmovních artikulů obsahovaly pouze ty, které jsou rovněž zahrnuty ve výše specifikovaném archivu resp. fondu Národní knihovny). Jednotlivé tištěné sněmovní artikuly jsou seřazené podle data zahájení sněmu příp. sjezdu, rovněž se zde nachází označení, zda se jednalo o sněm či sjezd, dále se zde nachází údaj o skončení (neboli zavření) sněmu či sjezdu a datum, kdy bylo publikováno usnesení, u každého usnesení je rovněž uveden celkový počet stran, informace, zda se v něm nachází rejstřík artikulů a pokud ano, tak na které straně usnesení a posledním údajem je vojenský rok, na který byly berniční povinnosti schvalovány.

Sněm/Sjezd	Zahájení (Otevření)	Ukončení (Zavření)	Publikování usnesení	Počet stran	Rejstřík (strana)	Vojenský rok
Sněm	15.11.1627	24.11.1627	3.12.1627	69	ne	ne
Sněm	11.12.1628	19.12.1628	24.12.1628	59	ne	ne
Sněm	12.2.1631	15.2.1631	20.2.1631	33	ne	ne
Sněm	19.5.1631	4.6.1631	7.6.1631	27	ne	ne
Sjezd	3.1.1634	9.1.1634	11.1.1634	43	ne	ne
Sněm	6.3.1636	18.3.1636	21.3.1636	65	ano(57)	ne
Sněm	12.1.1637	26.1.1637	31.1.1637	69	ano(61)	ne
Sněm	19.4.1638	17.5.1638	19.5.1638	56	ne	ne
Sjezd	25.8.1638	31.8.1638	neuveдено	21	ne	ne
Sněm	16.12.1638	31.12.1638	3.1.1639	43	ne	ne
Sněm	neuveдено	9.4.1639	15.4.1639	29	ne	ne
Sněm	26.1.1640	30.1.1640	1.2.1640	29	ne	ne
Sněm	18.8.1640	22.9.1640	8.10.1640	39	ne	ne
Sjezd	12.8.1641	23.8.1641	29.8.1641	39	ne	ne
Sjezd	9.1.1642	8.2.1642	18.2.1642	41	ne	ne
Sněm	18.10.1642	10.11.1642	16.11.1642	55	ne	ne
Sněm	9.11.1643	23.12.1643	31.12.1643	55	ne	ne
Sjezd	27.1.1644	28.1.1644	1.2.1644	39	ne	ne
Sněm	26.4.1644	10.5.1644	13.5.1644	31	ne	ne
Sjezd	9.9.1644	19.9.1644	20.9.1644	41	ne	ne
Sněm	17.11.1644	20.12.1644	29.12.1644	57	ne	ne
Sjezd	21.1.1646	7.2.1646	10.2.1646	31	ne	ne
Sněm	9.7.1646	27.7.1646	28.7.1646	29	ne	ne

Sněm	9.7.1646	4.8.1646	8.8.1646	31	ne	ne
Sněm	11.8.1649	25.8.1649	12.10.1649	35	ne	ne
Sněm	24.10.1650	7.12.1650	28.12.1650	87	ne	ne
Sněm	3.12.1652	14.2.1653	21.2.1653	65	ano(57)	ne
Sjezd	12.7.1652	6.8.1652	7.8.1652	35	ne	ne
Sněm	13.4.1654	20.6.1654	13.7.1654	65	ano(57)	ne
Sněm	3.3.1655	19.5.1655	4.6.1655	35	ano(28)	ne
Sjezd	10.6.1655	31.8.1655	3.9.1655	31	ano(24)	ne
Sněm	3.9.1657	21.1.1659	24.1.1659	29	ne	ne
Sněm	9.11.1660	17.6.1661	28.7.1661	59	ano(51)	ne
Sněm	3.12.1661	21.4.1662	30.4.1662	49	ano(41)	ne
Sněm	11.12.1662	17.3.1663	4.4.1663	49	ano(41)	ne
Sjezd	12.6.1663	28.7.1663	30.7.1663	25	ano(18)	ne
Sněm	10.3.1667	5.5.1667	2.5.1667	45	ano(37)	ne
Sjezd	10.10.1667	4.11.1667	8.11.1667	23	ne	ne
Sněm	6.2.1668	3.8.1668	13.8.1668	43	ano(36)	ne
Sněm	28.1.1669	11.7.1669	27.7.1669	81	ano(70)	ne
Sněm	6.3.1670	19.8.1670	29.8.1670	71	ano(63)	ne
Sněm	9.3.1671	8.7.1671	15.7.1671	43	ano(43)	ne
Sjezd	2.9.1673	2.9.1673	2.10.1673	25	ne	ne
Sněm	20.11.1674	6.6.1675	12.6.1675	43	ano(35)	ne
Sněm	26.11.1675	12.3.1676	20.3.1676	33	ano(26)	ne
Sněm	9.12.1678	17.4.1679	24.4.1679	39	ano(31)	ne
Sněm	5.12.1679	5.6.1680	8.6.1680	37	ano(29)	ne
Sněm	21.1.1681	12.11.1681	21.11.1681	41	ano(33)	ne
Sněm	13.2.1682	23.12.1682	13.1.1682	71	ano(62)	ne
Sněm	9.2.1683	26.5.1683	11.6.1683	41	ano(34)	ne
Sněm	26.11.1683	1.12.1684	15.12.1684	85	ano(76)	ne
Sněm	12.12.1684	14.6.1685	22.6.1685	41	ano(33)	ne
Sněm	5.12.1685	10.6.1686	18.6.1686	41	ano(33)	ne
Sněm	2.12.1687	22.4.1688	6.5.1688	41	ne	ne
Sněm	3.12.1688	23.3.1689	28.3.1689	45	ano(37)	ne
Sjezd	3.11.1688	22.11.1688	22.11.1688	27	ne	ne
Sněm	26.11.1689	24.4.1690	29.4.1690	41	ano(33)	ne
Sněm	22.11.1690	3.4.1691	3.4.1691	45	ano(38)	ne
Sjezd	18.10.1690	19.10.1690	19.11.1690	29	ne	ne
Sněm	13.11.1691	25.4.1692	6.5.1692	41	ano(33)	ne
Sněm	13.11.1692	16.4.1693	7.5.1693	41	ano(32)	ne
Sněm	7.11.1693	10.5.1694	27.5.1694	28	ano(30)	ne
Sněm	9.12.1694	27.6.1695	11.7.1695	40	ano(36)	ne
Sněm	3.12.1695	27.4.1696	9.5.1696	36	ano(33)	ne
Sněm	26.11.1696	16.3.1697	3.4.1697	32	ano(30)	ne
Sněm	29.11.1697	7.4.1698	30.4.1698	29	ano(25)	ne
Sněm	20.11.1698	6.8.1699	28.8.1699	38	ano(31)	ne
Sněm	7.1.1700	24.5.1700	8.6.1700	28	ano(24)	ne
Sněm	3.1.1701	9.8.1701	26.8.1701	40	ano(33)	ne

Sněm	13.12.1701	1.8.1702	19.8.1702	44	ano(34)	ne
Sněm	29.12.1702	6.12.1703	24.12.1703	64	ano(58)	ne
Sněm	22.1.1704	10.10.1704	27.10.1704	43	ano(36)	ne
Sněm	24.10.1704	25.6.1705	18.7.1705	56	ano(49)	ne
Sněm	2.10.1705	16.12.1706	10.1.1706	71	ano(68)	ne
Sněm	17.12.1706	8.8.1707	10.9.1707	48	ano(46)	1707
Sněm	7.11.1707	20.10.1708	10.11.1708	73	ano(70)	1708
Sněm	12.11.1708	18.7.1709	3.8.1709	52	ano(48)	1709
Sněm	12.11.1710	3.9.1711	17.9.1711	54	ano(51)	1711
Sněm	12.11.1711	14.6.1712	30.6.1712	38	ano(34)	1712
Sněm	12.12.1712	5.9.1713	30.9.1713	84	ano(81)	1713
Sněm	27.11.1713	17.12.1714	15.1.1715	105	ano(100)	1714
Sněm	7.3.1715	10.10.1715	30.10.1715	74	ano(72)	1715
Sněm	20.11.1715	15.4.1717	15.5.1717	80	ano(76)	1716
Sněm	9.12.1716	23.8.1717	9.8.1717	66	ano(60)	1717
Sněm	5.11.1717	12.5.1718	27.5.1718	52	ano(49)	1718
Sněm	1.12.1718	26.9.1719	17.10.1719	94	ano(89)	1719
Sněm	4.12.1719	17.1.1721	2.1.1721	60	ano(55)	1720
Sněm	9.1.1721	4.9.1721	22.9.1721	52	ano(48)	1721
Sněm	26.11.1721	27.5.1722	2.6.1722	62	ano(58)	1722
Sněm	12.11.1722	10.6.1723	10.7.1723	75	ano(70)	1723
Sněm	4.9.1723	15.5.1724	3.6.1724	81	ano(78)	1724
Sněm	6.11.1724	13.8.1725	1725	116	ano(111)	1725
Sněm	23.11.1725	6.9.1726	1726	37	ano(34)	1726
Sněm	9.1.1727	10.11.1727	1727	53	ano(48)	1727
Sněm	17.11.1727	2.12.1728	1728	39	ne	1728
Sněm	13.12.1728	22.8.1729	1729	39	ano(35)	1729
Sněm	29.12.1729	3.8.1730	1730	36	ano(31)	1730
Sněm	27.11.1730	4.1.1732	1731	60	ano(55)	1731
Sněm	7.1.1732	13.12.1732	1732	36	ano(31)	1732
Sněm	2.12.1732	6.11.1733	1733	40	ne	1733
Sněm	1.12.1733	23.11.1734	1734	106	ano(102)	1734
Sněm	9.12.1734	6.9.1735	1735	126	ano(121)	1735
Sněm	2.1.1736	29.10.1736	1736	76	ano(71)	1736
Sněm	10.12.1736	26.11.1737	1737	89	ano(85)	1737
Sněm	9.12.1737	15.9.1738	1738	77	ano(74)	1738
Sněm	15.12.1738	17.9.1739	1739	93	ne	1739
Sněm	18.1.1740	17.11.1740	1740	78	ano(75)	1740
Sněm	29.3.1743	12.12.1743	1744	101	ano(98)	1743
Sněm	22.11.1745	17.11.1746	1746	137	ano(132)	1746
Sněm	21.11.1746	19.10.1747	1747	240	ano(236)	1747
Sněm	23.10.1747	29.10.1748	1748	189	ano(180)	1748
Sněm	9.12.1748	11.9.1749	1749	99	ano(91)	1749
Sněm	15.9.1749	9.6.1750	1750	37	ano(32)	1750
Sněm	30.9.1750	23.9.1751	1752	31	ano(27)	1751
Sněm	22.11.1751	3.8.1752	1752	42	ano(37)	1752

Sněm	16.10.1752	27.9.1753	1753	31	ano(27)	1753
Sněm	22.10.1753	5.9.1754	1754	33	ano(25)	1754
Sněm	26.11.1754	30.10.1755	1755	39	ano(32)	1755
Sněm	17.11.1755	17.5.1756	1756	29	ano(25)	1756
Sněm	22.11.1757	14.9.1758	1758	32	ano(28)	1758
Sněm	21.8.1758	6.9.1759	1759	32	ano(28)	1759
Sněm	24.9.1759	1.9.1760	1760	67	ano(62)	1760
Sněm	27.10.1760	15.9.1761	1761	79	ano(75)	1761
Sněm	10.10.1764	21.10.1765	1765	51	ano(48)	1765
Sněm	10.10.1765	23.9.1766	1766	57	ano(54)	1766
Sněm	15.9.1766	12.10.1767	1767	49	ano(45)	1767
Sněm	19.10.1767	10.9.1768	1768	41	ano(37)	1768
Sněm	12.9.1768	27.9.1769	1769	41	ano(37)	1769
Sněm	28.9.1769	4.10.1770	1770	45	ano(42)	1770
Sněm	12.10.1770	20.8.1771	1771	55	ano(51)	1771
Sněm	8.10.1771	8.10.1772	1772	33	ano(29)	1772
Sněm	12.10.1772	24.11.1773	1773	36	ano(32)	1773
Sněm	17.10.1773	8.11.1774	1774	33	ano(29)	1774
Sněm	17.10.1774	17.10.1775	1775	46	ano(42)	1775
Sněm	23.10.1775	23.10.1776	1776	68	ano(64)	1776
Sněm	28.10.1776	4.11.1777	1777	48	ano(43)	1777
Sněm	27.10.1777	18.11.1778	neuveдено	56	ano(52)	1778
Sněm	25.10.1779	6.1.1781	neuveдено	59	ano(52)	1780
Sněm	23.10.1780	20.9.1781	neuveдено	54	ano(50)	1781
Sněm	21.10.1782	29.12.1783	neuveдено	45	ano(40)	1783
Sněm	18.11.1784	16.11.1785	neuveдено	36	ano(32)	1785
Sněm	18.10.1785	29.11.1786	neuveдено	45	ano(43)	1786
Sněm	16.10.1786	9.11.1787	neuveдено	32	ano(30)	1787
Sněm	7.8.1792	23.8.1796*	1796	31	ano(28)	1793
Sněm	14.10.1793	9.1.1797	1797	36	ano(34)	1794
Sněm	19.5.1794	3.6.1799	neuveдено	27	ano(24)	1795
Sněm	20.5.1795	21.4.1800	1800	32	ano(30)	1796
Sněm	23.5.1796	28.4.1823	1822**	28	ano(25)	1797
Sněm	22.5.1797	28.4.1823	1822	28	ano(25)	1798
Sněm	21.5.1798	28.4.1823	1822	28	ano(25)	1799
Sněm	27.5.1799	28.4.1823	1822	28	ano(25)	1800
Sněm	26.5.1800	28.4.1823	1822	28	ano(25)	1801
Sněm	28.5.1801	28.4.1823	1823	28	ano(25)	1802
Sněm	31.5.1802	28.4.1823	1823	32	ano(30)	1803
Sněm	31.5.1803	28.4.1823	1823	24	ano(22)	1804
Sněm	16.7.1804	28.4.1823	1823	24	ano(22)	1805
Sněm	19.5.1806	28.4.1823	1823	31	ano(28)	1806
Sněm	11.5.1807	28.4.1823	1823	28	ano(26)	1807
Sněm	8.10.1810	28.4.1823	1823	45	ano(42)	1810-11

*Od tohoto roku je místo data ukončení sněmu uváděno datum publikování usnesení.

Nelze zaměňovat s datem vydání tištěného usnesení.

**Sněmovní usnesení bylo vytištěno dříve, než bylo publikováno na sněmu.

Příloha II.

Seznam berních reversů nacházejících se ve fondu číslo 107 Korunním archivu (Malý stavovský archiv) Národního archivu v Praze. U každého berního reversu je uvedeno číslo inventáře a signatura pod kterou je uložen. Dále je zde uvedeno datum vydání berního reversu, jméno panovník, který tento berní revers vydal a konečně je zde uvedeno datum(rok) publikování (slavnostního veřejného vyhlášení) příslušného sněmovního usnesení, ke kterému se daný berní revers. Od roku 1727 je namísto toho uváděn vojenský rok, na který se vztahuje jednání příslušného sněmu a také berní revers.

Číslo inv.	Signatura	Datum vydání	Vydal	Usnesení publ.
32	III/2	15.8.1628	Ferdinand II.	1627
33	III/3	30.11.1629	Ferdinand II.	1628
34	III/4	30.12.1630	Ferdinand II.	1629
35	III/5	28.1.1631	Ferdinand II.	1630
36	III/6	9.5.1631	Ferdinand II.	1631
37	III/7	23.2.1636	Ferdinand II.	1631-36
38	III/8	21.12.1636	Ferdinand III.	1636
39	III/9	9.4.1638	Ferdinand III.	1637
40	III/10	1.12.1638	Ferdinand III.	1638
41	IV/1	17.8.1640	Ferdinand III.	1638-39
42	IV/2	2.8.1641	Ferdinand III.	1640
43	IV/3	3.1.1642	Ferdinand III.	1641
44	IV/4	15.10.1643	Ferdinand III.	1642/I.
45	IV/5	2.11.1643	Ferdinand III.	1642/II.
46	IV/6	15.4.1644	Ferdinand III.	1643-44
47	IV/7	31.10.1644	Ferdinand III.	1644/I.
48	V/1	12.5.1645	Ferdinand III.	1644/II.
49	V/2	5.7.1646	Ferdinand III.	1645
50	V/3	8.7.1649	Ferdinand III.	1646
51	V/4	7.10.1650	Ferdinand III.	1649
52	V/5	21.11.151	Ferdinand III.	1652/I.
53	V/6	15.11.1652	Ferdinand III.	1652/II.
54	V/7	6.4.1654	Ferdinand III.	1653
55	V/8	22.3.1655	Ferdinand III.	1654
56	VI/1	14.7.1656	Ferdinand III.	1655
57	VI/2	12.9.1656	Ferdinand III.	1656
58	VI/3	13.11.1658	Ferdinand III.	1657
59	VI/4	25.10.1659	Ferdinand III.	1659
60	VI/5	20.9.1660	Ferdinand III.	1660
61	VI/6	23.11.1661	Ferdinand III.	1660-61
62	VI/7	2.12.1662	Ferdinand III.	1661-62

63	VI/8	14.11.1663	Ferdinand III.	1662-63
64	VII/1	3.12.1664	Leopold I.	1663-64
65	VII/2	6.3.1666	Leopold I.	1664-65
66	VII/3	9.2.1667	Leopold I.	1666
67	VII/4	1.2.1668	Leopold I.	1667
68	VII/5	21.1.1669	Leopold I.	1668
69	VII/6	26.2.1670	Leopold I.	1669
70	VII/7	28.2.1671	Leopold I.	1670
71	VII/8	14.11.1671	Leopold I.	1671
72	VII/9	11.10.1672	Leopold I.	1671-72
73	VIII/1	29.11.1673	Leopold I.	1672-73
74	VIII/2	17.11.1674	Leopold I.	1673-74
75	VIII/3	20.11.1675	Leopold I.	1674-75
76	VIII/4	16.11.1676	Leopold I.	1675-76
77	VIII/5	23.11.1677	Leopold I.	1676-77
78	VIII/6	3.12.1678	Leopold I.	1677-78
79	VIII/7	29.11.1679	Leopold I.	1678-79
80	VIII/8	28.12.1680	Leopold I.	1679-80
81	VIII/9	7.2.1682	Leopold I.	1681
82	IX/1	23.1.1683	Leopold I.	1682
83	IX/2	18.11.1783	Leopold I.	1683
84	IX/3	6.12.1684	Leopold I.	1683-84
85	IX/4	18.11.1685	Leopold I.	1684-85
86	IX/5	23.11.1686	Leopold I.	1685-86
87	IX/6	26.11.1687	Leopold I.	1686-87
88	IX/7	25.11.1688	Leopold I.	1687-88
89	IX/8	19.11.1689	Leopold I.	1688-89
90	IX/9	12.11.1690	Leopold I.	1689-90
91	X/1	3.11.1691	Leopold I.	1690-91
92	X/2	6.11.1692	Leopold I.	1691-92
93	X/3	28.11.1693	Leopold I.	1692-93
94	X/4	3.12.1694	Leopold I.	1693-94
95	X/5	6.12.1695	Leopold I.	1694-95
96	X/6	20.11.1696	Leopold I.	1695-96
97	X/7	16.11.1697	Leopold I.	1696-97
98	X/8	5.11.1698	Leopold I.	1697-98
99	X/9	12.12.1699	Leopold I.	1698-99
100	XI/1	20.12.1700	Leopold I.	1699-1700
101	XI/2	3.12.1701	Leopold I.	1700-01
102	XI/3	29.12.1703	Leopold I.	1702-03
103	XI/4	4.10.1704	Leopold I.	1703-04
104	XI/5	25.8.1705	Leopold I.	1704-05
105	XI/6	25.11.1706	Josef I.	1705-06
106	XI/7	25.10.1707	Josef I.	1706-07
107	XI/8	20.10.1708	Josef I.	1707-08
108	XII/1	7.11.1708	Josef I.	1708

109	XII/2	4.11.1709	Josef I.	1708-09
110	XII/3	5.11.1710	Josef I.	1709-10
111	XII/4	3.11.1711	Eleonora*	1710-11
112	XII/5	30.11.1712	Karel VI.	1711-12
113	XII/6	17.11.1713	Karel VI.	1712-13
114	XII/7	25.2.1715	Karel VI.	1713-14
115	XII/8	13.11.1715	Karel VI.	1715
116	XIII/1	8.4.1717	Karel VI.	1716
117	XIII/2	30.10.1717	Karel VI.	1716-17
118	XIII/3	8.11.1718	Karel VI.	12.5.1718
119	XIII/4	10.11.1719	Karel VI.	26.9.1719
120	XIII/5	28.1.1721	Karel VI.	7.1.1721
121	XIII/6	10.11.1721	Karel VI.	4.9.1721
122	XIII/7	15.10.1722	Karel VI.	27.5.1722
123	XIII/8	31.8.1723	Karel VI.	10.6.1723
124	XIII/9	3.10.1724	Karel VI.	15.5.1724
125	XIV/1	16.10.1725	Karel VI.	13.8.1725
126	XIV/2	18.11.1726	Karel VI.	9.9.1726
Číslo inv.	Signatura	Datum vydání	Vydal	Vojenský rok
127	XIV/3	17.11.1727	Karel VI.	1727
128	XIV/4	29.11.1728	Karel VI.	1728
129	XIV/5	24.11.1729	Karel VI.	1729
130	XIV/6	5.10.1730	Karel VI.	1730
131	XIV/7	6.11.1731	Karel VI.	1731
132	XIV/8	14.10.1732	Karel VI.	1732
133	XV/1	13.10.1733	Karel VI.	1733
134	XV/2	30.9.1734	Karel VI.	1734
135	XV/3	20.10.1735	Karel VI.	1735
136	XV/4	30.10.1736	Karel VI.	1736
137	XV/5	15.10.1737	Karel VI.	1737
138	XV/6	17.11.1738	Karel VI.	1738
139	XV/7	7.12.1739	Karel VI.	1739
140	XV/8	9.1.1741	Marie Terezie	1740
141	XVI/1	18.11.1743	Marie Terezie	1743
142	XVI/2	7.11.1746	Marie Terezie	1746
143	XVI/3	2.10.1747	Marie Terezie	1747
144	XVI/4	29.11.1748	Marie Terezie	1748
145	XVI/5	6.9.1749	Marie Terezie	1749
146	XVI/6	19.9.1750	Marie Terezie	1750
147	XVI/7	10.11.1751	Marie Terezie	1751
148	XVI/8	4.10.1752	Marie Terezie	1752
149	XVII/1	10.10.1753	Marie Terezie	1753
150	XVII/2	14.11.1754	Marie Terezie	1754
151	XVII/3	5.11.1755	Marie Terezie	1755
152	XVII/4	10.11.1757	Marie Terezie	1756,1757
153	XVII/5	9.8.1758	Marie Terezie	1758

154	XVII/6	7.9.1759	Marie Terezie	1759
155	XVII/7	18.10.1760	Marie Terezie	1760
156	XVII/8	20.7.1761	Marie Terezie	1761
157	XVII/9	21.7.1762	Marie Terezie	1762
158	XVII/10	31.8.1763	Marie Terezie	1763
159	XVIII/1	6.10.1764	Marie Terezie	1764
160	XVIII/2	10.10.1765	Marie Terezie	1765
161	XVIII/3	5.9.1766	Marie Terezie	1766
162	XVIII/4	7.10.1767	Marie Terezie	1767
163	XVIII/5	27.8.1768	Marie Terezie	1768
164	XVIII/6	13.9.1769	Marie Terezie	1769
165	XVIII/7	26.9.1770	Marie Terezie	1770
166	XVIII/8	25.9.1771	Marie Terezie	1771
167	XVIII/9	19.9.1772	Marie Terezie	1772
168	XVIII/10	11.10.1773	Marie Terezie	1773
169	XIX/1	10.11.1774	Marie Terezie	1774
170	XIX/2	9.10.1775	Marie Terezie	1775
171	XIX/3	12.10.1776	Marie Terezie	1776
172	XIX/4	14.10.1777	Marie Terezie	1777
173	XIX/5	4.12.1778	Marie Terezie	1778
174	XIX/6	11.10.1779	Marie Terezie	1779
175	XIX/7	7.10.1780	Marie Terezie	1780
176	XIX/8	6.10.1781	Josef II.	1781
177	XIX/9	5.10.1782	Josef II.	1782
178	XIX/10	4.10.1783	Josef II.	1783
179	XX/1	1.10.1784	Josef II.	1784
180	XX/2	3.10.1785	Josef II.	1785
181	XX/3	2.10.1786	Josef II.	1786
182	XX/4	1.10.1787	Josef II.	1787
183	XX/5	14.8.1788	Josef II.	1788
184	XX/6	29.9.1789	Josef II.	1789
185	XX/7	4.10.1790	Leopold II.	1790
186	XX/8	22.8.1791	Leopold II.	1791
187	XXI/1	30.6.1792	František I.	1792
188	XXI/2	14.9.1793	František I.	1793
189	XXI/3	22.3.1794	František I.	1794
190	XXI/4	2.5.1795	František I.	1795
191	XXI/5	3.5.1796	František I.	1796
192	XXI/6	2.5.1797	František I.	1797
193	XXI/7	3.5.1798	František I.	1798
194	XXI/8	9.5.1799	František I.	1799
195	XXI/9	8.5.1800	František I.	1800
196	XXII/1	30.4.1801	František I.	1801
197	XXII/2	5.5.1802	František I.	1802
198	XXII/3	4.1.1803	František I.	1803-05
199	XXII/4	3.5.1803	František I.	1803

200	XXII/5	2.5.1804	František I.	1804
201	XXII/6	16.5.1805	František I.	1805
202	XXII/7	17.4.1806	František I.	1806
203	XXII/8	9.4.1807	František I.	1807
204	XXIII/1	5.5.1808	František I.	1808
205	XXIII/2	5.5.1810	František I.	1810
206	XXIII/3	8.8.1811	František I.	1811
207	XXIII/4	7.9.1812	František I.	1812
208	XXIII/5	20.10.1813	František I.	1813
209	XXIII/6	8.10.1814	František I.	1814
210	XXIII/7	30.8.1815	František I.	1815
211	XXIII/8	14.10.1816	František I.	1816
212	XXIV/1	4.10.1817	František I.	1817
213	XXIV/2	16.9.1818	František I.	1818
214	XXIV/3	29.9.1819	František I.	1819
215	XXIV/4	6.9.1820	František I.	1820
216	XXIV/5	4.9.1821	František I.	1821
217	XXIV/6	26.8.1822	František I.	1822
218	XXIV/7	19.8.1823	František I.	1823
219	XXIV/8	20.8.1824	František I.	1824
220	XXV/1	5.9.1825	František I.	1825
221	XXV/2	10.7.1826	František I.	1826
222	XXV/3	31.7.1827	František I.	1827
223	XXV/4	31.8.1828	František I.	1828
224	XXV/5	29.9.1829	František I.	1829
225	XXV/6	8.8.1830	František I.	1830
226	XXV/7	19.7.1831	František I.	1831
227	XXV/8	17.7.1832	František I.	1832
228	XXVI/1	30.9.1833	František I.	1833
229	XXVI/2	23.9.1834	František I.	1834
230	XXVI/3	12.8.1835	Ferdinand V.	1835
231	XXVI/4	12.7.1836	Ferdinand V.	1836
232	XXVI/5	11.7.1837	Ferdinand V.	1837
233	XXVI/6	10.7.1838	Ferdinand V.	1838
234	XXVI/7	9.7.1839	Ferdinand V.	1839
235	XXVI/8	7.7.1840	Ferdinand V.	1840
236	XXVII/1	20.7.1841	Ferdinand V.	1841
237	XXVII/2	19.7.1842	Ferdinand V.	1842
238	XXVII/3	7.7.1843	Ferdinand V.	1843
239	XXVII/4	5.7.1844	Ferdinand V.	1844
240	XXVII/5	2.4.1845	Ferdinand V.	1845
241	XXVII/6	8.7.1845	Ferdinand V.	1846
242	XXVII/7	17.4.1847	Ferdinand V.	1847

*Eleonora Magdalena Flacko-Neuburská, matka císaře Josefa I., který v roce 1711 náhle zemřel na neštovice. Po jeho smrti spravovala říši až do návratu Karla VI.

Příloha III.

O myslivosti (přepis článku ze sněmovního usnesení z roku 1627)

Stran myslivosti ráčil jest jeho císařská milost při Stavích toho také milostivě v propozici své vyhledávati, aby za tři léta pořád zběhlá, v příčině provozování myslivosti, jistý řád učiněn byl a nad tím pod jistými pokutami, ruka ochranná aby držena byla, jakž to také jeho císařská milost ústně skrze nejvyššího Purkrabího Pražského, jakožto direktora sněmu, stavům přednésti poručiti ráčil.

Což týž stavové netoliko pro kratochvili k milostivému zalíbení jeho císařské milosti, ale také sobě za věc užitečnou a dobrou poznavše, poddaně rádi učinili a tak o ten článek jeho císařská milost se stavy věrnými, poddanými svými, takto se sněsti a jej uzavřiti ráčil: Co se týče červené srstnaté zvěře, že nemá žádný ze stavů i jiných obyvatel tohoto Království, ať už je to kdokoliv, v těch třech letech do laní střilet ani honiti dáti. Jestliže by se kdo proti takovému usnesení co toho před sebe vzal a to přestoupil, ten každý třista kop míšeňských, pokuty propadnouti: polovici tomu, kdožby tu věc jeho císařské milosti, nebo nejvyššímu jagrmistru, nebo při Komoře České, s pravdou a s gruntem oznámil a vyjevil: druhou pak polovici do špitálu a nebo tam, kdežby jeho císařská milost ukázala, bez všelijakých výmluv a obran dáti a odvésti má. Však jeleny k lovu dospělí o desíti nebo více parozích, jeden každý od sv. Jana až do osmého dne měsíce září, s rozšafnosti střileti a honiti dáti moci bude. Srny, ty také mají od jednoho každého, co nejvyšší možné ušetřeny a šanovány byly, než srnce bude moci každý svobodně na svých gruntech, dáti honiti, střileti a v tom myslivost podle libosti své provozovat.

Zvěř pak černá má toliko od začátku měsíce října až do posledního dne měsíce prosince a sice nikdy jindy při žádném čase střílená a bitá býti a to vše pod pokutou svrchu dotčenou propadení těch tří set kop míšeňských tolikrát, kolikrátby se kdo proti takovému nařízení dopustil.

Nemá také žádný od počátku postu až do konce dne sv. Jiljí v poli ani v lesích pro ušetření v tom mladých zajíců a uvarování škody na obilí i jiných úrodách zemských, žádných zajíců se psy, ohaříky honiti ani s chrty štváti: Pakliby kdo pro svou

kratochvíli na svých gruntech v ten čas na zajíce štváti chtěl, tedy nemá než toliko s jednou smečkou, neboližto párem chrtů je štváti.

Ti pak, kteří v horách bydlí, mohou v těch místech, kde se štváti nemůže, honěním zajíců kratochvíle své, kromě času výše vyměřeného, provozovati. Item mají také všelijaké zvěři velmi škodlivé vlčí jámy i jiné k tomu zdělané doły v celém království Českém, nejdéle ve čtyřech nedělích, pořád zběhlých, od publikování tohoto sněmu, zametati dáti a v těch třech letech nemá se žádných zase vykopávati ani nových dělati dáti. Pokudžby pak kdo jinak učinil v tom postižen a dvěma hodnověrnými svědky usvědčen byl, ten každý pět set kop míšeňských pokuty, polovinu tomu, kdožby to pronesl a druhou polovinu tam, kam by bylo poručeno odvésti a dáti má.

Stran provozování všelijaké myslivosti, jak by ta koliv jmenována býti mohla okolo měst Pražských, takové další nařízení též učiněno jest: že na celou míli všude okolo Prahy nemá žádný, buď on duchovní nebo světský: a sumou kdožkoliv v těch jmenovaných třech letech zajíce do tenat anebo do kladených ok lapati, ani štváti, mnohem méně střileti, pod pokutou propadnutí jednoho sta kop míšeňských tolikrát, kolikrátby se toho dočinil a v tom postižen byl.

Co se medvědů, vlků, psů, lišek a jiné škodlivé zvěře dotýče, může jeden každý na svých gruntech po ty tři léta je hubiti dáti. Bažanty, velké tetřevy též tetřívky malé a jeřábky, také může každý na svých gruntech bít a lapati: ale bažantic, tetřevic velikých i malých ani jeřábích samic, nemá žádný hubiti dáti. A dopustil-li by se kdo proti tomu, že by v tom čase, co toho lapal, hubil, nebo prodával, ten každý má padesát kop míšeňských, pokuty svrchupsaným způsobem, propadnouti. A kdožby koroptve do rukávnicku, nebo pod síť lapati dal, ten každý aby z chyceného stáda, mladého samce a dvě samice, jednu starou a druhou mladou, k letu zase vypustil. Kteréžto korpotve od středopostu až do dne svatého Jiljí, jak do žádných vazeb chytáni, tak ani jestřábem honěni býti nemají.

Svobodníci, nápravníci, dědiníci, svobodní rychtáři, což jich koliv v celém království je, ti všichni i jiný obecný lid, mají do konce vši myslivosti prázdni býti a ji nijakž neprovozovati pod skutečným přísným trestáním. Ovčáckým psům mají být knytle na krku vázány tak, aby vybíhajíce ven do pole, zvěř nerozháněli a na ní škody nedělali.

Sedláci pak žádných do konce psů do pole bráti a pouštěti nemají pod týmž přísným trestáním, načež každá vrchnost, bedlivý pozor dáti má. Kteréžto snesení jeho

milost císařská se stavy království českého má do tří let pořád zběhlých, za nezměnitelné, drženo býti. A každý přestupitel tohoto usnesení, má nad jmenovanými pokutami trestán býti bez všelijakého v tom ušetření.

O myslivosti (přepis článku ze sněmovního usnesení z roku 1681)

Také při jeho císařské a královské milosti za příčinou v lepší řád uvedení jeho milosti myslivecké kratochvíle v tomto jeho dědičném království českém, královský nejvyšší jagermistr v rozdílných punktech podané připamatování učinil, maje takové stavové sobě cominucirované v pilné povážení vzali.

A jsouce Jeho císařská a královská milost v té případnosti mající zalíbení a kratochvíl oni stavové společně dle nejvyšší možnosti rozmnožiti žádostiví a v předcházejících obecních sněmovních usneseních o myslivosti rozdílní artikule obsažení obzvláště pak od jeho císařské a královské milosti při sněmu obecném roku 1662 drženém, oni věrní a poslušní stavové v tom ubezpečení, že jeho Milosti bez toho dobře povědomo jest, kterak oni stavové v tom, co k fedruňku a rozmnožení jeho Milosti kratochvíle sice královskému forssru k dobrému patří na sobě nic scházeti nedají a proto jeho císařská a královská milost také chtítit ráčejí v těchto případech něco nebývalého k obtížnosti obyvatelův dopustiti, nýbrž ráčí toho přitom co tak od starodávna posavád zachováno na sněmech vyměřeno bylo, Jeho Milosti slavným předkům v tom nic nescházelo milostivě úplně zústavovati. Pročež často dotčení stavové svolili:

I. aby žádný z obyvatel žádnou laň kromě měsíců října listopadu a prosince, však ne březí, jeleny pak toliko od času sv. Jana Křtitele až do 16. října a černou zvěř od 15. října až do 16. ledna honiti, bítí a stříleti dáti, aniž také kdo v lesích jeho milosti královské buď střílením, štváním nebo jakýmkoliv jiným honěním coby jak vysoké tak černé i jiné zvěře škodné býti mohlo, dopoušteti se nemá. Pakliby se kdo proti tomu úmyslně dopustil, takový má beze všeho ohledu nebo ušetření za každý uhoněný, zabítý nebo zastřelený kus zvěře červené čtyřicet kop míšeňských a každé černé a také menší zvěře dvacet kop míšeňských v pokutě propadnouti přičemž dále všechno to, co tak při sjezdu v roce 1641 dne 12. srpna a též na sněmech obecních v roce 1652 a 1656

držených v příčině těch, kteří nemohou takovou pokutu zaplatit na jak dlouho a kde mají být uvězněni, kam mají být obráceny vybrané peněžité pokuty a co více v těchto případech bylo nařízeno a ustanoveno se všemi v témž sjezdu a sněmovních usneseních výslovně obsaženými výjimkami a klauzulemi a tomu zadosti činěno býti má.

II. Všechny zvěři vysoce škodlivé zálohy, vlčí a jiné jámy v celém království českém mají býti zaházeny do čtyř neděl od publikace tohoto sněmovního usnesení. Nikdy už nemají být otvírané. Ti, kteří toto nařízení přastoupí, mají být potrestáni pokutou z poloviny ti, kteří by to pronesli a druhou polovinu tam, kde by jim bylo poručeno k zapravení.

III. Co se všelijakých bažantních a jiných záspů též lízův v místech s jeho milosti císaře a krále lesích mezi dotýká, v té příčině jak se předtím v takových případech až do tohoto času dalo, ještě má být zachováno a kdo by se proti tomu jakýmkoliv způsobem dočinil, v tom donesen, jako i v takovém vejstupku při náležité právní instanci přesvědčen byl, proti každému trestání předešle vyměřenému a zachovalým neprominutelně postupováno býti má. A poněvadž obyvatelé z stavů statky své na díle od královské komory české koupené i sice s myslivosti spravedlivě drží a mají a proto by záповěď prodeje všelojové zvěře, na kterouž on nejvyšší Jagermistr nastupoval, týmž obyvatelům obtížná a daleko patřící byla. Pročež oni stavové té poddané naděje jsou, že jeho milost takového břemen na připomenuté obyvatele ze stavů skládati nedopouštěti. podle předešlých opatření na jejich vlastních gruntech zvěř v času náležitém stříleti nebo honiti a bítí nezabraňovati, jako i náležité deputaty skutečně odvozovati poručiti ráčí. Dále co se Bubeneckého revíru dotýče, má týž revír jeho milosti císařské a královské na jeden rok úplně zanechán býti. Naposledy jsouce myslivost urozených lidí kratochvil pod trestem propadnutí dvaceti kop grošů pokuty, žádný na cti zmařilý jako jsou ovčáci, rasové, biřici a těm podobná chátra zelené barvy šatů užívati. A kdyby na královské místodržící on nejvyšší jagermistr za příčinou myslivosti a královských lesů něco vznesl a proti přestupitelům vyhledával nějakého dopomožení, v tom jemu podle uznání všeliké náležité vyřízení se státi má.

O mysliveckém řádu (přepis sněmovního artikulu z roku 1713)

O tom v Království Českém nejmilostivěji proslém řádu mysliveckém

Za dvanácté ráčila jeho císařská a královská milost svým věrným a poslušným stavům přednésti dáti, aby oni od strany jich k lepšímu uvedení Řádu Mysliveckého a k předejití toho již velice rozmnoženého zvěře zlodějstva, dobře vypracované ustanovení a Řád sněmem uveden byl. Takový by byl zanechán k potřebnému uvážení královské kanceláři místodržících a následně by byl ratifikován jeho milostí císařskou. Kdyžpak věrní a poslušní stavové k tomu zcela naklonění a věrně též volně v tom se nadíti dali a netoliko dle svých přísah a povinností tomu zadosti učinili, alebrž taky takový na papír postavený Řád jeho milosti císařské nejmilostivěji poručeným způsobem nejposlušněji odeslali, tak tehdy jeho milost císařská takové sněmovním usnesením na papír uvedený myslivecký řád po stálém nejpoddanějším jeho přednesení v milosti potvrzen jest byl a přitom k tomu jedno obzvláštní Judicium Delegatum, pod Directorium svého královského místodržícího Leopolda hraběte z Trautmansdorffu nejdobrotivěji ustanoveno a vedle toho poručeno bylo na to pořádný patent, na způsob jak zde přiložené Exemplaria v sobě obsahují v české a německé řeči vyhotoviti dáti. A ačkoliv nadepsaný myslivecký řád v celém českém království od krláovského Gouverno skrze královské úřady krajské pro jednoho každého povědomost nedávno ve známost uveden jest byl, však ale přece za dobré se uznalo, o tom, také v přítomném sněmovním usnesení, pod touto obzvláštní rubrikou zmínku proto učiniti, že věrní a poslušní stavové na podotknutém sněmovním usnesení a ustanovení vši možnost a pevnou též stálou ruku držeti nepominou.

My Karel VI. na vědomí dáváme tímto všem a jednomu každému tohoto našeho dědičného Království Českého věrným poslušným obyvatelům, jakého ti stavu a povolání vždy býti mohou jako také všem jiným a jednomu každému bez rozdílu a výjimky, jimžto tento přítomný patent ke čtení k viděníaneb k slyšení přijde, vůbec: Jakož nám tak dobře od našeho nejvyššího jagermistra v podotknutém našem dědičném království českém jako i od jiných míst hodnověrně předneseno bylo, kterak netoliko v na ten způsob svůj vznik vzalo a se vkořenilo, že skrz takové naše nejvyšší kratochvílní Regale znamenitě uraženo a stenčeno bylo, neméně takměř žádný od našich královských

a stavů mysliveckých sloužících, když oni podle jich povinností do revírů jíti neb visitirovati chtěli, více živobitím jisti nejsou, následovně v ustavičném nebezpečství pozůstávat musejí, tak aby od zlodějů zvěře zastřeleni neb jiným způsobem o život připraveni nebyli. A ačkoliv k zamezení toho zlého od našeho v pánu odpočívajícího nejvzácnějšího pana otce slavné paměti císaře Leopolda I. rozličné prospěšné nařízení a záповědi s vyhrožováním a vyměřením dobře citelných pokut jsou prošli, skrze což za jiné jsme neměli tomu škodlivému zlému předejiti, že takové překaziti však ale to všechno k nadějně skutečnosti přivedeno nebylo, nýbrž takové zlodějství zvěře nyní v ten obyčej přišlo, tak že téměř v jedno svobodný exercitum přivesti se chtělo. Protož tehdy My přinuceni býti jsme se uznati ráčili k zostřenějším pomocným prostředkům přikročiti a následovně tímto poručiti totižto: Ačkoliv bysme předně takové toliko na ni zaháleče a k trestání ničemného životě se oddaně Tuláky z těch nahoře podotknutých příčin a obzvláště, že oni netoliko k poražení zvěře s taženou zbraní se zaopatřují, nýbrž taky any oni těm podle jejich přísahy a povinností po nich jdoucím našim a našich věrných a poslušných stavů k myslivecké partaji patřícím, kdyby oni od nich v revířích dopadení byli, úmyslně se protivili neměně jak se již častěji stalo je nebezpečně raniti neb dokonce o život připraviti mohli tímto ihned k zastřelení jednomu každému jako ptáka svobodně vyhlásiti a povoliti moci ráčili, však ale až posavád s tím se pozdržeti, nic však méně naší královské apellací v Praze poručiti milostivě za dobré jsme uznali, proti takovýmto zlodějům zvěře, kdy oni podle našeho již jinde na to vyjeveného nejmilostivějšího mínění k dopadení přijdou a proti nim inqisící k místu akončí přijde, se vši ostrostí pokračovati a podle povahy té věci taky jakby jeden neb druhý buďto po dvakráte neb jinších při tom se obyčejně zbyhajících případnostech a okolojičnosti obžalován byl takový zloděje na životě všm jinším k ostychu pokutovati, jestliby ale i to dále neprospělo a skrze ty právně k uznání přijíti mající pokuty to zlé k přehlédnutí nepřišlo, tak tehdy potom přinuceni bychom ráčili takové škodlivé zloděje na budoucí časy jednomu každému svobodně jako ptáka zastřeliti moci prohlásiti. A jakož ale teď připamatované takměř všeobecní obyčejné zvěře zlodějstva proto vzrůst jsou přišli, poněvadž takové od těch zvláště po straně a o samotě ležících hospod a jiných domů, kamžto zvěř obyčejně se odnášela a odtud teprv jinam roznesená byla, přitom taková zlodějová jako i krádež ututlání a v sousedstvu žádné dobré srozumění nebylo, nýbrž když myslivecká partaj a lidé k tomu ustanovené v jednom neb druhém místě o pomoc

žádali, taková jim odepřená nasledovně zlodějům zvěře ve všech místech svobodný přístup zanechán jest byl, tak tehdy milostivě poroučeti ráčíme.

Za druhé, kdyby se nějaká v zlodějstvu zvěře podezřelá osoba tak dobře v jedné hospodě nebo kuchyňském domě jako i v jiných místech se zbraní nebo beze zbraně vynacházela, to má hned ten šenkýř nebo respektive hospodář domu své vrchnosti nebo správciům nebo ve vsi rychtářům oznámiti, ti ale ihned ze strany toho cizího výše uvedeného člověka nebo osoby vlastnosti kdo je, odkud přichází a kam chce jí, vyšetřit a vyzkoumat povinni jsou. A kdyby neměl buď povolení pro nošení zbraně, jemuž by podle obnoveného zřízení zemského Q58 až do 65 zbraň nebylo povoleno nosit, nebo neměl hodnověrné vysvědčení vysvětlující, proč nese pytel obyčejně sloužící k roznášení zvěře, nebo pokud by dokonce nesl zvěřinu bez hodnověrného vysvědčení, odkud taková zvěřina pochází a kam jí nese, a nic z toho by dokázati nemohl, obzvláště pokud by takový člověk již předešle zlé jméno měl. U takového člověka se má na krajském královském úřadu a pokud by to bylo na nějakém panství, tak na vrchnosti, která by právo k myslivosti měla, vznésti a následně se má s podobným podezřelým na ten způsob, jakžto v těch ze strany myslivosti a honby spravedlnosti, také při tom stejně a spolu publikovaných patentů paragraf 10 omezeno pokračovati.

Jakož podobně za třetí, kdyby kdo od myslivců podobného zlodějského střelce aneb toliko přijímače nebo ututlatníka v revíru aneb již z revíru dopadl a jemu myslivcovi na jeho slušnou žádost všeliká pomoc s přidáním jemu nějakých lidí, ano, kdyby toho bylo zapotřebí, náhle dopomožení státi se mělo. A ten myslivec nebo k myslivecké partaji patřící s vlastníma panskýma lidma to by obsáhnouti nemohl aneb ten zlodějský střelec do cizí půdy se již oddal, taky se svoláním lidstva k obhrazení těch jistých míst, kde by se taková zlodějská chasa zdržovala a podobného zmocnění těch škodlivých zlodějů bez všelikého spěchování (poněvadž taková sousedská volnost tentokráte tomuto a podruhé jinému z našich věrných a poslušných stavů k dobrému přichází a proto všeobecná odměna a povinnost jest) upřímně státi se má. A jakož ten, jenž by nějakého zloděje zvěře nebo přijímače, ač by s nima někdy sám držel, lítost majíce nad svým předešlým přečiněním, tu kdež náleží vznesl a vykázal z těch za příčinou myslivectva přicházejících peněžitých pokut, neobávaje se, že jeho jméno mimo největší potřeby, vyjeveno bude, odplatu třiceti zlatých rýnských dostati má. Naproti tomu ale ten, anebo ti jistí, kteří by to nevyjevili a zloděje zdržovali, je přechovávali

nebo pomoc dávali, anebo by výše uvedeným způsobem na žádost mysliveckých sloužících pomocnou ruku odepřeli, netoliko třiceti zlatými rýnkými, nýbrž podle povahy věci daleko větší buďto peněžitou u těch, jenž by ve svém jmění tolik měli, anebo na životě potrestáni, za kteroužto příčinou také ty vrchnosti, které by v tom buďto v jedné nebo druhé případnosti vinni byli, skrz našeho královského fiscala, při té v té věci jinším řádu myslivosti patentu par. 8 zřízené komise právně obžalováni a proti takovým vrchnostem summariter pokračováno následovně dle zasloužení pokutováni býti mají.

Kdyby se ale přitrefilo, že by za čtvrté jeden nebo více podobný zvěře zloděj od někoho k myslivecké partaji příslušícího v revíru s ručnicí dopaden byl a na křiknutí stůj on by nestál, nýbrž k bránění se měl, obzvláště takových zlodějů více jest, než-li by forsstrův přítomných bylo, ačkoliv sice ve všeobecných a jiných právech prospěšně zaopatřeno jest, že žádný první rány očekávat povinen není, nýbrž proti takovému neprávnickému nepříteli bezelstně brániti se může. Když pak ale od některého času tato zkušenost sebou přinášelo, že pod tím fochem a způsobem bezelstného bránění mnozí neviní a časem bez zbraně a z nevědomosti cest a silnic do revíru bludem zacházející lidé od forsstův o život připraveni bývali, tak tehdy ráčíme v té lidské krveprolití se týkající věci následovně nejmilostivěji to tak zapotřovati a nařizovati, že podobné bezelstné a přinucené bránění ne dříve ani na jiný způsob místo míti má, ledaby myslivec nebo mysliveský sloužící nejináče než-li ku příkladu skrze poranění toho k němu přistupujícího zlodějského střelce na nohy neb na jiný způsob bez patrného života nebezpečnosti se sprostiti a jeho se zmocniti nemohl. Což ale tnekráté přitom tím víceji pozorováno bude, kdyby ten tak dopadený zvěře zloděj již povědomý následovně v těch místech kdyby také utíkal nebo ve skutečném utíkání bez všelikého bránění byl, v kterýžto obojích případnostech toliko poranění na takovém žádného o života připravení nebezpečnosti trpícím místě, se povoluje. Jakož pak taky proto ten jistý bezelstné neb přinucené bránění předstírající myslivecký sloužící ne tak ihned na jeho prosté přednesení, že on zde neb tam toho nebo onoho o život jest připravil, anobrž teprv po stálém summárním vyšetření neb vysvětlení všech při tom zběhlých okolostojičností, zda-liž totižto to přinucené bránění podle nadálého předepsaného způsobu se tak vynachází k té ku konci tohoto našeho trestu-nařízení přiložené osvobozující přísahy a to sice při jednom náležitě vysazeném právu, poněvadž tu, jakž

bylo výše oznámeno, o lidskou krev a častěji také o spálení duší činiti jest připuštěn býti, kdežto naproti tomu on poté jemupraevia cognitione vynalezené a na to vykonané přísaze od další inquisice a odpovídání osvobozen býti má z ohledu, že ten jehožto neštěstí trefilo, od něho sám sebe jest připravil proto, že on netoliko po té tak ostře zapovězené věci jest šel, alebrž také se nedovoleným způsobem těm, kteří jemu to zapověděti a zameziti, neméně s jeho osobou zjistiti moc jsou měli, jest protivil. Co se nyní tedy potrestání víceji-oznámených zvěře-zlodějů a přijímaču dotýče:

Tehdy jsme za páté hned na začátku nejmilostivěji podtknouti ráčili, kterak jsme my toho vyšetření a pokutování Naší královské Apellací v Praze mocí obzvláštní tam prošlé té věci poukázání nařídili, kterak se ona v tom příběhu, kdežto otliko jedině o zvěře.krádeže, aneb té přijímání tutlání činiti jest s těmi v tom dopadenými s pokutou pokračovati má. Kdyby ale ještě jiné těžké přečinění ku příkladu nepřátelské úklady, zranění, anebo dokonce mordy jednoho nebo druhého člověka se přitom sbíhali, to tím více dle vyměření toho od Našeho vzácného Pana bratra slavné paměti ustanoveného hrdelního pokut-vyměření má trestáno a pokutováno býti. Aby tehdy toto naše nejmilostivější nařízení jednomu každému vůbec povědomé býti a podle toho jedenkaždý od neštěstí se varovati mohl. Tak tehdy jsme my takovév přítomné podle země obyčeje na papír postavené veřejné listy pro jednoho každého povědomost a výstrahu uvésti následovně je v našem dědičném království českém stejně tak v královských městech jako i ve všech krajích na městských radních domech a repsektivě úředních kancelářích vyhlásiti, neméně vůbec na všech místech, tak dobře v místech obecních, jako taky na panských obecních domech tisknuté, kdež při tom těm právo majícím k myslivosti vrchnostem se nezabraňuje, tu pokutu těch zvěře zlodějům na tabule malovati, jakožto k vypuzení cikánů se stalo v revíru neb hned vedle zavěsiti dáti a přitom ještě toto milostivě poručiti ráčili, aby podobné exemplaria na všeobecné země útraty v postačujícím množství tisknuté byli a se rozdávali při sedlských obecních ve vsích shromáždění, neb skrz rychtáře a přísežní neb někoho jiného čisti umějíciho při nejmenším každého čtvrt roku jedenkrátě přečísti se dali a k zadostičinění a zdržení toho jako i k vystříhání se té pokuty ostře napomenutí byli. Toto naše ustanovení taky taky po projití dvou měsíců ode dne stálé všeobecné publikace počítaje platné býti a podle toho v těch tam patřících příbězích řízeno a rozsuzováno pak zadostičinění býti má, jest naše nejmilostivější vůle a mínění. Dán v městě Našem Vidni dne 31. srpna

Léta Páně 1713, království našeho římského druhého, španělského desátého a uherského též českého třetího léta.

Karel

L.S.

Leopoldus Comes Schlick

Regis Boh:Supr:Cancellarius

Ad Mandatum Sac:Caes:

Regiaeg;Majestatis proprium.

František Ferdinand Hrabě Kinský

Václav Řehoř z Hanlu

Příloha IV.

O vyplenění Loupežníků, jenž vůbec Petrovští slovou

Jest po hříchu příliš vědomé, kterak skrze takovou Laupežnou Zběř silnice nad míru nebezpečné učiněny jsou, v kteréžto příčině že Jeho Cýs: a Královská Milost o to, aby silnice svobodné od takových zlých Lidí očištěné a tudy obecné dobré a prospěch tohoto G. C. a Kral: Milosti Dědičného Království Českého fedrován byl vysoce vzácně a Otcovsky pečovatí a na to od Stavův jich dobrého mínění a zdání vyhledávati ráčí za to G. Cýs: a Král: Milosti oni poslušní Stavové ponížené a poddané děkování činí. A poněvadž v těch od jeho Cýs. a Kralovské Milosti v nově pod datum v městě Vídni sedmého dne měsíce srpna, léta přítomného šestnáctistého padesátého vydaných a v tomto jeho Milosti Dědičném Království Českém vůbec publikovaných Královských patentů mnohá dobrá a velmi užitečná nařízení, jakby takovému zlému vstříc vkročeno býti mohlo obsažena jsou, pročez při takovém v nich obsaženém nařízení sice úplně zůstaveno býti má. Nicméně aby tím snáze táž nařízení k skutečnému vykonávání přivedena býti mohla, po bedlivém té věci uvážení následující připomenutí k týmž patentům za nevyhnutelné a potřebné uznali, kteréž také jeho Cýs: a Královská Milost milostivě oblíbíti ráčil. Totiž předně a nejprve aby jedna každá vrchnost pro tím snazší dalšímu nebezpečnosti vyhnutí a ti a k všelikému zlému předsevzetí slaužících prostředků odněti poddané své a jiný na gruntech jejich zůstávající obecní lid (an nyní při tomto chvála bohu se začínajícím žádostivým pokoji v této zemi jiného ničehož jedině pod jeho C. a K. Milosti pokojnou správou milostivě ochrany se nadáti mají) ihned po zavření sněmu tohoto disarmovala jim všechny ručnice a jiné škodlivé zbraně pobrala a je v obzvláštním místě pospolu složila tak, aby kdyžby se někdy na zločince a škůdce zemské jíti jako i vedle výš dotčených patentů k jímání Petrovských jistý počet lidí se zbraněmi shledán a opatřen býti měl aneb i vrchnost sama vlastních poddaných k bezpečnější věci svých dodávání na cestách potřebovati chtěla takové k dotčenému cíli potřebné zbraně, však dodajíc jim přitom pořádný netoliko vlastní rukou podepsaný ale tolikéž vlastní pečeti neb sekrytem upečetěný pasceťl až do jejich se zase navracení jim zapůjčiti a svěřiti mohla. Pokud by pak kdokoliv, jenž by k žádnému stavu v Království tomto nepřináležel bez takového při nejmenším ode čtyř neděl datovaného jemu od

vrchnosti ze stavu vyššího aneb správců jejich uděleného psaného pasu, buď na svobodné silnici, nebo kdekoliv jinde obzvláště pak v lesech proti jeho Cys: a Královské Milosti přísné záповědi s ručnicí aneb sice jakoukoliv jinou škodlivou zbraní postižen byl a k jaké potřebě též zbraně užíval nebo že známý a dobře zachovalý nebo vandrovní a přes svět pracující člověk jest, toho ihned neukázal a ukázati nemohl to proti němu za dostatečný potah ku podání jeho k právu útrpnému postačiti a ony hned vězením stížen na zlé činy útrpně tázan i dále vedle uznání ortelován. K jiným pak kteří by sice známí a nepodezřelí jsauce nicméně s takovou zapovězenou zbraní kdekoliv a na kterémkoliv místě bez dotčených listovních vysvědčení a pasů nalezeni a popadeni byli vedle výše připomenutých jeho Cýs. a Královské Milosti patentů pokutou v nich vyměřenou neprominutelně přikračováno býti má. Druhé, aby též jeden každý z obyvatel království tohoto na panstvích a gruntech svých, v lesích z jedné i druhé strany silnice dříví velké toliko jen posekati a porážeti dajíc je na tom místě, kde poráženo, tak ležeti nezanechával, nýbrž takové ihned aneb nejdéle v měsíci pořád zběhlém pryč odkliditi, odvésti anebo spáliti. Ano i budoucně každého roku v týchž místech zase se vystřelující mládí a křoviny jedněch honů z šíří aneb co by z pistole přestřeliti mohl nakonec pod tou v týchž jeho M. Císařských a Královských patentech vyměřenou neprominutelnou pokutou mejtiti dával. Třetí a poněvadž Executi nebo trestání přestupníků jest nejpřednější podstata práva a toho se takoví nešlechtníci obzvlašť strachují a hrozí skrze přehlížení pak nešlechtnosti jich více ve zlém úmyslu a předsevzetí svém se utvrzují. I jsouce tohoto jeho Císařské a Královské Milosti Dědičného Království Českého obyvatele k tomu, aby toliko v pochybných Criminalních případech od jeho Císařské a Královské Milosti Královské Appellati na Hradě Pražském naučení brali Obnoveným Zřízením Zemským zavázání, pročez jest za velmi dobré a užitečné uznáno, aby jedna každá vrchnost (jakož pak dle často připomenutých patentů pod těžkým odpovídáním takové zlé ji přetrhovati náleží a o žádném se nesmýšlí, aby bez dostatečných příčin počet vlastních poddaných svých ztenčovati chtěl, takové buď vlastně při skutku postižené aneb sice patrně podezřelé Petrovské a škůdce zemské jakby se ji nejlépe vidělo a zdálo a nejpříhodněji k tomu přijíti mohlo bez odkladů a prodlévání ze světa skliditi dáti mohla. Neméně tolikéž i vrchnosti a úřady měst k jichžtoby právu skrze jich městské rychtáře takoví škůdcové zemští dostání a dodání byli, takové (však bezevšeho pohoršení, újmy nebo zkrácení práva hrdelního, vrchnosti

každého takového zločince) sumovně a bez průtahů souditi. Ortele své nad nimi exequirovati dáti a vedle dotčených patentů útraty a náklady právní z týchž zločinců jmění pohledávati právo a moc míti mají: Naproti tomu též jestli by který z obyvatel práva svého vlastního hrdelního nebo potřebného nákladu na exequirování takového zločince neměl a žádného jmění téhož zločince před rukama nebylo a uprávněno býti nemohlo, nicméně na to se neohlížeje, aby od něho spáchaní zlí skutkové bez tréstanti nezůstali mají a povinni budou takové zločince ku právům jich dodané přijímati a proti nim ex officio právo vésti dáti a to pod ztrátou jich majícího hrdelního práva.

Čtvrté má tolikéž jeden každý sedlák, ano i každý Petrovský tím ujištěn a ubezpečen býti, kdykoliv by kterého takového známého aneb při skutku postiženého aneb proti kterémuž by patrni potahové byli zločince a škůdce zemského buď zabitého nebo na živu vrchnosti jeho dodal, že jemu polovice jmění téhož zločince, pokudž by co buď movitého nebo nemovitého po něm se nacházelo vydaná. Jestli by pak nic podobného po něm se nenašlo, tehdy vrchnost jeho pro tím lepší vyčištění gruntů svých od takových nešlechtníků deset kop míšeňských zaplatiti a dáti povinna bude. Nápodobně kdyby který Petrovský svého spolu tovaryše též Petrovského na živě nebo zabitého vrchnosti nebo k nejbližšímu právu dodal a přitom dostatečně ukázal, že jest to k tomu jedinému cíli, aby milosti i té zakázané odměny dosáhl, učinil takovému každému neřkuli jeho předešle spáchané zlé činy dokonale prominuté býti. Ano i jakž výš dotčeno on buďto polovinu toho od něho dodaného petrovského jmění nebo kdyby nic takového před rukama nebylo, deset kop míšeňských od vrchnosti žádati moci bude. Načež hejtmané krajští dobrý pozor míti a aby to tak skutečně zachovááno bylo na to se s obzvláštní pilností vynasnažovati i k tomu všelikterak nápomocní býti mají. Ano i kdyby od nich takového co opominuto bylo tíž lidé a dodavatelé takových škůdců i k vyšší vrchnosti o to se ucházeti moci budou.

Páté: A jakož z obecného zkušený známé jest, že takoví zlí a nešlechtní lidé v městech a v městečkách obzvláště pak v hospodách, kde lidé přespólní k odpočínutí se uchylovati obyčej mívají, se rádi nacházívají a v takových hospodách pro tím snazší jich ukrutného a zkrvavělého předsevzetí a úmyslu vykonání na všeliké případnosti se vyptávají a je vyzkoumati se opovažují, pročez na tom zavříno jest, aby ve všech městech, městečkách a zavřených místech jedna nebo dvě jisté osoby totiž purkmistr a písař městský anebo dva starší z obce k tomu obzvláště zřízeni byli, kteříž by

pocestným a přes svět pracujícím lidem všem (kromě těch, o nichž by se patrně vědělo, že skutečně zde v zemi usedlí a stavu užívající obyvatelé jsou) paláty pro fedruňk obecného dobrého bez všelikého úplatku vydávali, v kterýchžto paletich týchž pocestných slastní jména s příjmením též kdo a co jsou jako i řízení, tolikéž místo odkud přicházejí a kde jíti míní. Podobně i čas příchodu a odchodu jejich, krátce doložené a vyslovené a ty od týchž k tomu nařízených osob pořádně podpisované a zpečetěné býti mají. Bez takových pak paletů ni žádný do žádného zavřeného místa, města nebo městečka anebo ven z něho pod jistou podle způsobu jednoho nebo druhého místa osoby a uznání věci, pokutou se nepouštěli a nařízení toto nejdéle ve třech měsících po publikování tohoto sněmu pořádku zběhlých se practicirovati a skutkem vykonávati začíti má. Naposledy, poněvadž často dotčení ni nákeřníci sobě nevždycky troufají na jednom místě sebou bezpeční býti, nýbrž z jednoho na druhé přecházejí takže tomu obyvateli, na jehož by gruntech nenadále a mimo všechnu jeho vědomost nějaká škoda komu od týchž nákeřníků se stala s nemalou křivdou by bylo, aby tu v nad jmenovaných patentech obsaženou pokutu bez rozdílu trpěti a nésti měl. Pročež týž patent v tom punktu tak daleko rozuměn a ta v něm doložená pokuta na ty toliko obyvatele na kteréž by usvědčeno bylo, že takoví nákeřníci na jejich gruntech přinejmenším dva dni se zdržovali, oni pak že jsou jich rozplašiti na svých gruntech bezpečnost způsobiti a těch již často připomenutými patenty nařízených prostředků k tomu užiti opominuli a nedbali se v tom ukázali a ne na ty, o nichžto aby kdy předešle takoví loupežníci na gruntech jejich se zdržovati měli, nikdy slýcháno nebylo a teprve tehdy náhodou a intransitu taková loupežná chasa někomu uškodila, míněná býti a se vztahovati. Dále pak ve všem vedle často připomenutého patentu a všech v něm obsažených artikulů a punktů prokračováno ano i v takových případnostech tak, jak se tuto vyměřuje spravedlnost udělovaná býti jako i jednakaždá vrchnost nad tím neměnitelně a bez ohledu a ušetření osob ruku ochrannou držeti má. Při kterémžto punktu všechny vrchnosti a obzvlášť královská komora česká se napomínají, aby sami od osob svých i skrze forsstmistry své na to, aby jejich myslivci, forsstové a polesní zvláště pak svobodníci žádných insolentise nedopouštěli od loupeží jako i střílení dobytka v lese pobloudilého se zdrželi, neméně též s petrovskými žádného srozumění neměli, nýbrž raději jsouce oni všech příležitostí v lesích jako i skryší petrovských nejlépe povědomí, kdyby též petrovské a loupežníky v lesech postihli a jich se zmocniti mohli, je proti dosažení na hoře vysloveného

Recompensujímali, vrchnosti dodávali nebo kdyby z ně býti nemohli, tehdy přinejmenším místo, počet a kterakby nepříhodněji dosažení a popadení býti mohli, oznámili i také sami k tomu dle nejvyšší možnosti nápomocni byli, bedlivý a pilný pozor dávati nepomijeli. Krosnáři také, jenž z měst do krajů vycházejí a sem tam se protulují nápodobně velikých nepřiležitosti příčinou bývají, jakož pak někteří z nich i s petrovskými tovaryšstva mají/, jejich loupeže od nich přijímají a jim na proti tomu a za to potravu, jídlo a pití, též prach donášejí. Pročež ze slušných a hodných příčin žádni více takoví krosnáři (leda kteří by dobře zachovalí byli a od vrchnosti na jejichžto gruntech osedlí jsou dostatečně vysvědčení při sobě měli) v zemi trpění, nýbrž takové jich překupování, jakž od starodávna bývalo pod přísnou pokutou a trestáním, ano i pobráním jim všech těch věcí, se kterými by postiženi byli, zapovězeno a dokonale zastaveno a zamezeno býti má. Vinařům tolikéž, aby žádných praedicantůw ani petrovských, jak se to od nich začasť dělo a všelijaké zapovězené schůzky v jejich boudách a lysých se dopouštěli pod nižádným praetextem a vymyšleným způsobem noclehy nedávali, jich ničimž neffedrovali, přísně zapovězeno. A kteří by se čeho takového dopustili ti jiným ku příkladu neprominutelně trestáni býti mají. Nápodobně též gak předně královská komora česká tak i jiné vrchnosti a obyvatelé těmi a takovými lidmi, kteří také na samotě a hluboko v lesech vystavené petrovským k jejich předsevzetí výborně příležitost hospody a jiné domky mají a v nich obývají, dobře se ubezpečiti a při nich to dostatečně naříditi mají, aby bez pána gruntu nebo správce jeho patrného povolení žádného s ručnicí nebo jinou škodlivou zbraní opatřeného sedláka pod ztracením takového domku i jiným dle způsoblosti věci budoucně vyměřeným trestáním, nepřechovávali, nýbrž o takovém i jiných všechněch tam se uchylujících podezřelých osobách, vrchnosti nebo správci jejímu oznamovali a k zajímánj jich radou i skutkem napomáhati povinni byli. Kdo by pak jinak učinil, tedy takový hospodář (jak výš doloženo) z téže hospody vyhnán a jestliže by táž hospoda nebo dům k těm podobným zlým skutkům tak příhodný byl, že by jiného dostatečného opatření před takovým nebezpečím se způsobiti nemohlo, tehdy má táž hospoda, jako i všechny jiné nyní nepotřebné a za času té již chvála bohu upokožené války a vojenské nebezpečnosti od lidu selského pro chránění se jich v lesech vystavené chalupy, jakož hnízda loupežnická z gruntu zbořená a se zemí srovnaná býti a aby se tomu skutečně zadosti stalo, hejtmané krájsťi na to obzvláštní bedlivý pozor dávati mají.

Resumé

The subject: The legislative activity of the Bohemian Assembly from 1627 to 1848.

My thesis deals with the subject of the Bohemian Assembly during the absolutistic rule of the Habsburg dynasty. The basic goal of this work is to present a general picture of the real as well as formal powers and proceedings of the Bohemian Assembly by analyzing its particular decrees. This procedure allows for defining areas, where we can encounter the actual exercise of legislative competences of the Bohemian Assembly. It is noteworthy that from time to time this exercise of competences clashed with a clear defined will of the king. The basic source for defining and delimitating areas of real legislative competences is the text of the Renewed Constitution. But that is not all; we also have to take into account different and very often unwritten habits and old privileges. The renewal of these class privileges by the king was an important step in restoring a continuity of function of the Bohemian Assembly within the new limits set by the Renewed Constitution. This opened up an extensive shadow area of legislative competence partly due to the incomplete formulation of legal regulation of legislative system. As a result, there were some areas where the king completely gave up his superior legislative competences to the Bohemian Assembly, which enjoyed a relatively independent position. Surprisingly, this was especially the case during the years following the Renewed Constitution (especially after the publishing of the Declarations and the Amendments), i.e. during the rule of Ferdinand II. and his successor Ferdinand III. There was a strong activity of the Bohemian Assembly exactly in this period and the Bohemian Assembly very often defied the will of the king. The overall historical context is important for understanding of this situation for this is the time of the Thirty Years War and the development of this war was strongly influencing king's position within each particular land but most of all in the Czech Kingdom. The king needed support and (mostly financial) help in these difficult times and the Czech Kingdom, which was also an important battlefield, was no exception. Loyal and cooperating classes became an absolute necessity for the king. On the top of it there was a strong personal and institutional upheaval following the Battle of White Mountain and the resulting changes stated in the Renewed Constitution. The majority of the opposing

nobility had to flee the country or was deprived of their offices. It was replaced by reliable persons loyal to the throne. The transformed upper class stood under a stronger unofficial control of the king and so the Bohemian Assembly became a reliable partner of king's power. It played an unsubstitutable role in governing the country and issuing important legislative regulations. There were different areas accessible for regulations except for the inner issues of king's court and legal regulations of judicial system, which thanks to the Renewed Constitution belonged entirely to the king himself. Based on the analysis of the other particular decrees, it seems that the classes of Bohemian Assembly had enough confidence to act independently in the accessible areas of regulations. The fact that their activity did not develop more substantially comes from the unfavorable historical situation rather than from the restrictions of their authority to act. In general, it can be said that the influence of the Bohemian Assembly was certainly bigger than is suggested by lecture of the articles published by it, which are nowadays the only source of information about the its activity.

Klíčová slova:

český zemský sněm, absolutismus, zákonodárna činnost

Key terms:

Bohemian Assembly, absolutism, legislative activity

Abstrakt

Základním cílem této práce bylo vytvořit analýzou jednotlivých usnesení celkový obraz o skutečné i formální činnosti (pravomoci) českých zemských sněmů a sjezdů. Touto cestou jsou pak definovány oblasti, ve kterých stavové z hlediska své zákonodárné pravomoci působili. Základním pramenem pro definování a vymezení pravomocí je text Obnoveného zřízení zemského. Z této práce vyplývá, že české stavy měly i v době absolutismu svůj nezastupitelný význam při spravování země a vydávání důležitých zákonných norem. Z rozličných oblastí, jejichž úpravou se jednotlivé sněmy popř. sjezdy zabývaly, je vidět, že jim byly otevřeny rozličné obory.

Abstract

The basic goal of this work is to present a general picture of the real as well as formal powers and proceedings of the Bohemian Assembly by analyzing its particular decrees. This procedure allows for defining areas, where we can encounter the actual exercise of legislative competences of the Bohemian Assembly. The basic source for defining and delimitating areas of real legislative competences is the text of the Renewed Constitution. There were different areas accessible for regulations. Based on the analysis of the other particular decrees, it seems that the classes of Bohemian Assembly had enough confidence to act independently in the accessible areas of regulations.